

CVRIA

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

ΕΚΘΕΣΗ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ
2003

Venta • Salg • Verkauf • Πωλήσεις • Sales • Vente • Vendita • Verkoop • Venda • Myynti • Försäljning
http://eur-op.eu.int/general/en/s-ad.htm

BELGIQUE/BELGIË Jean De Lannoy Avenue du Roi 202/Koningslaan 202 B-1190 Bruxelles/Brussel Tél. (32-2) 538 43 08 Fax (32-2) 538 08 41 E-mail: jean.de.lannoy@infoboard.be URL: http://www.jean-de-lannoy.be La librairie européenne/ De Europese Boekhandel Rue de la Loi 244/Wetstraat 244 B-1040 Bruxelles/Brussel Tél. (32-2) 295 26 39 Fax (32-2) 735 08 60 E-mail: mail@libeurop.be URL: http://www.libeurop.be Moniteur belge/Belgisch Staatsblad Rue de Louvain 40-42/Leuvenseweg 40-42 B-1000 Bruxelles/Brussel Tél. (32-2) 552 22 11 Fax (32-2) 511 01 84 E-mail: eusales@just.fgov.be	LUXEMBOURG Messageries du livre SARL 5, rue Raiffeisen L-2411 Luxembourg Tél. (352) 40 10 20 Fax (352) 49 06 61 E-mail: mail@mdl.lu URL: http://www.mdl.lu NEDERLAND SDU Servicecentrum Uitgevers Christoffel Plantijnstraat 2 Postbus 20014 2500 EA Den Haag Tel. (31-70) 378 98 80 Fax (31-70) 378 97 83 E-mail: sdu@sdu.nl URL: http://www.sdu.nl PORTUGAL Distribuidora de Livros Bertrand Ld.ª Grupo Bertrand, SA Rua das Terras dos Vales, 4-A Apartado 60037 P-2700 Amadora Tel. (351) 214 95 87 87 Fax (351) 214 96 02 55 E-mail: dlb@ip.pt Imprensa Nacional-Casa da Moeda, SA Sector de Publicações Oficiais Rua da Escola Politécnica, 135 P-1250 -100 Lisboa Codex Tel. (351) 213 94 57 00 Fax (351) 213 94 57 50 E-mail: spoce@incm.pt URL: http://www.incm.pt	CYPRUS Cyprus Chamber of Commerce and Industry PO Box 21455 CY-1509 Nicosia Tel. (357-22) 88 97 52 Fax (357-22) 96 10 44 E-mail: stalo@ccci.org.cy EESTI Eesti Kaubandus-Tööstuskoda (Estonian Chamber of Commerce and Industry) Toom-Kooli 17 EE-10130 Tallinn Tel. (372) 646 02 44 Fax (372) 646 02 45 E-mail: einfo@koda.ee URL: http://www.koda.ee HRVATSKA Mediatrade Ltd Strohalov Prilaz 27 HR-10000 Zagreb Tel. (385-1) 660 08 40 Fax (385-1) 660 21 65 E-mail: mediatrade@hi.hinet.hr MAGYARORSZÁG Euro Info Service Szt. István krt.12 III emelet 1/A PO Box 1039 H-1137 Budapest Tel. (36-1) 329 21 70 Fax (36-1) 349 20 53 E-mail: euroinfo@euroinfo.hu URL: http://www.euroinfo.hu	BRASIL Livraria Camões Rua Bittencourt da Silva, 12 C CEP 20043-900 Rio de Janeiro Tel. (55-21) 262 47 76 Fax (55-21) 262 47 76 E-mail: livraria.camoes@incm.com.br URL: http://www.incм.com.br CANADA Les éditions La Liberté Inc. 3020, chemin Sainte-Foy Sainte-Foy, Québec G1X 3V6 Tél. (1-418) 658 37 63 Fax (1-800) 567 54 49 E-mail: liberte@mediom.qc.ca Renouf Publishing Co. Ltd 5369 Chemin Canotek Road Unit 1 Ottawa, Ontario K1J 9J3 Tel. (1-613) 745 26 65 Fax (1-613) 745 76 60 E-mail: order.dept@renoufbooks.com URL: http://www.renoufbooks.com	EGYPT The Middle East Observer 41 Sherif Street 11111 Cairo Tel. (20-2) 392 69 19 Fax (20-2) 393 97 32 E-mail: meo@soficom.com.eg URL: http://www.meobserver.com.eg	MALAYSIA EBIC Malaysia Suite 47.01, Level 47 Bangunan AmFinance (letter box 47) 8 Jalan Yap Kwan Seng 50450 Kuala Lumpur Tel. (60-3) 21 62 62 98 Fax (60-3) 21 62 61 98 E-mail: ebic@tm.net.my	MÉXICO Mundi Prensa México, SA de CV Rio Pánuco, 141 Colonia Cuauhtémoc MX-06500 México, DF Tel. (52-5) 533 56 58 Fax (52-5) 514 67 99 E-mail: 101545.2361@compuserve.com	SOUTH KOREA The European Union Chamber of Commerce in Korea Suite 2004, Kyobo Bldg. 1 Chongro 1-Ga, Chongro-Gu Seoul 110-714 Tel. (82-2) 725-9880/5 Fax (82-2) 725-9886 E-mail: eucck@eucck.org URL: http://www.eucck.org	SRI LANKA EBIC Sri Lanka Trans Asia Hotel 115 Sir Chittampalam A. Gardiner Mawatha Colombo 2 Tel. (94-1) 074 71 50 78 Fax (94-1) 44 87 79 E-mail: ebicsl@slnet.lk	T'AI-WAN Tycoon Information Inc PO Box 81-466 105 Taipei Tel. (886-2) 87 12 88 86 Fax (886-2) 87 12 47 47 E-mail: eiutpe@ms21.hinet.net	UNITED STATES OF AMERICA Bernan Associates 4611-F Assembly Drive Lanham MD 20706-4391 Tel. (1-800) 274 44 47 (toll free telephone) Fax (1-800) 865 34 50 (toll free fax) E-mail: query@bernan.com URL: http://www.bernan.com ANDERE LÄNDER/OTHER COUNTRIES/ AUTRES PAYS Bitte wenden Sie sich an ein Büro Ihrer Wahl/Please contact the sales office of your choice/Veuillez vous adresser au bureau de vente de votre choix Office for Official Publications of the European Communities 2, rue Mercier L-2985 Luxembourg Tel. (352) 29 29-42001 Fax (352) 29 29-42700 E-mail: info-info-opoce@cec.eu.int URL: http://publications.eu.int
DANMARK J. H. Schultz Information A/S Herstedvang 4 DK-2620 Albertslund Tlf. (45) 43 63 23 00 Fax (45) 43 63 19 69 E-mail: schultz@schultz.dk URL: http://www.schultz.dk DEUTSCHLAND Bundesanzeiger Verlag GmbH Vertriebsabteilung Amsterdamer Straße 192 D-50735 Köln Tel. (49-221) 97 66 80 Fax (49-221) 97 66 82 78 E-Mail: vertrieb@bundesanzeiger.de URL: http://www.bundesanzeiger.de Carl Heymanns Verlag KG Luxemburger Straße 449 D-50939 Köln Tel. (49-221) 943 73-0 Fax (49-221) 943 73-901 E-Mail: vertrieb@heymanns.com	SUOMI/FINLAND Akateeminen Kirjakauppa/ Akademiska Bokhandeln Keskuskatu 1/Centralgatan 1 PL/PB 128 FIN-00101 Helsinki/Helsingfors P./tfn (358-9) 121 44 18 F./fax (358-9) 121 44 35 Sähköposti: akatilaus@akateeminen.com URL: http://www.akateeminen.com	MALTA Miller Distributors Ltd Malta International Airport PO Box 25 Luqa LQA 05 Tel. (356) 21 66 44 88 Fax (356) 21 67 67 99 E-mail: info@millermalta.com	POLSKA Ars Polona Krakowskie Przedmiescie 7 Skr. pocztowa 1001 PL-00-950 Warszawa Tel. (48-22) 826 12 01 Fax (48-22) 826 62 40 E-mail: books119@arspolona.com.pl	ROMÂNIA Euromedia Str.Dionisie Lupu nr. 65, sector 1 RO-70184 Bucuresti Tel. (40-21) 260 28 82 Fax (40-21) 260 27 88 E-mail: euromedia@mailcity.com	SLOVAKIA Centrum VTI SR Námestie Slobody 19 SK-81223 Bratislava 1 Tel. (421-2) 54 41 83 64 Fax (421-2) 54 41 83 64 E-mail: europ@tbb1.cvtisr.sk URL: http://www.cvtisr.sk	SLOVENIJA GV Zalozba d.o.o. Dunajska cesta 5 SI-1000 Ljubljana Tel. (386) 13 09 1800 Fax (386) 13 09 1805 E-mail: europ@gvzalozba.si URL: http://www.gvzalozba.si	TÜRKIYE Dünya Aktüel A.S Globus Dünya Basinevi 100, Yil Mahallesi 34440 TR-80050 Bagcilar-Istanbul Tel. (90-212) 440 22 27 Fax (90-212) 440 23 67 E-mail: aktuel.info@dunya.com	ARGENTINA World Publications SA Av. Córdoba 1877 C1120 AAA Buenos Aires Tel. (54-11) 48 15 81 56 Fax (54-11) 48 15 81 56 E-mail: wpbooks@infovia.com.ar URL: http://www.wpbooks.com.ar	AUSTRALIA Hunter Publications PO Box 404 Abbotsford, Victoria 3067 Tel. (61-3) 94 17 53 61 Fax (61-3) 94 19 71 54 E-mail: admin@tekimaging.com.au	
IRELAND Alan Hanna's Bookshop 270 Lower Rathmines Road Dublin 6 Tel. (353-1) 496 73 98 Fax (353-1) 496 02 28 E-mail: hannas@iol.ie ITALIA Licosa SpA Via Duca di Calabria, 1/1 Casella postale 552 I-50125 Firenze Tel. (39) 05 56 48 31 Fax (39) 055 64 12 57 E-mail: licosa@licosa.com URL: http://www.licosa.com	BÄLGARIJA Europress Euromedia Ltd 59, blvd Vitosha BG-1000 Sofia Tel. (359-2) 980 37 66 Fax (359-2) 980 42 30 E-mail: Milena@mbox.cit.bg URL: http://www.europress.bg									

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ
ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

ΕΚΘΕΣΗ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ 2003

Σύνοψη των εργασιών
του Δικαστηρίου
και
του Πρωτοδικείου
των Ευρωπαϊκών
Κοινοτήτων

Λουξεμβούργο 2004

www.curia.eu.int

Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
L-2925 Luxembourg
Τηλ. (352) 43 03-1
Τέλεξ της Γραμματείας: 2510 CURIA LU
Φαξ του Δικαστηρίου: (352) 43 03-2600
Φαξ του Τμήματος Τύπου και Πληροφοριών: (352) 43 03-2500

Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
L-2925 Luxembourg
Τηλ. (352) 43 03-1
Φαξ του Πρωτοδικείου: (352) 43 03-2100

Το Δικαστήριο στο Internet://www.curia.eu.int

Η σύνταξη του παρόντος περατώθηκε στις 19 Ιανουαρίου 2004

Περισσότερες πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση παρέχονται από το Internet μέσω του εξυπηρετητή Europa (<http://europa.eu.int>).

Βιβλιογραφικό δελτίο υπάρχει στο τέλος του τεύχους.

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2004

ISBN 92-829-0702-3

© Ευρωπαϊκές Κοινότητες, 2004

Επιτρέπεται η αναπαραγωγή με αναφορά της πηγής.

Printed in Belgium

ΤΥΠΩΜΕΝΟ ΣΕ ΧΑΡΤΙ ΛΕΥΚΑΣΜΕΝΟ ΧΩΡΙΣ ΧΛΩΡΙΟ

Πίνακας περιεχομένων

σελίδα

Πρόλογος, από τον Πρόεδρο του Δικαστηρίου, Βασίλειο Σκουρή	5
---	---

Κεφάλαιο I

Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

A — Η δραστηριότητα του Δικαστηρίου κατά το 2003, από τον Πρόεδρο του Δικαστηρίου Βασίλειο Σκουρή	9
B — Σύνθεση του Δικαστηρίου	99
1. Τα μέλη του Δικαστηρίου	101
2. Μεταβολές στη σύνθεση του Δικαστηρίου κατά το 2003.....	113
3. Σειρά πρωτοκόλλου	115
4. Πρώην μέλη του Δικαστηρίου.....	117

Κεφάλαιο II

Το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

A — Η δραστηριότητα του Πρωτοδικείου κατά το 2003, από τον Πρόεδρο του Πρωτοδικείου Bo Vesterdorf.....	121
B — Σύνθεση του Πρωτοδικείου	199
1. Τα μέλη του Πρωτοδικείου	201
2. Μεταβολές στη σύνθεση του Πρωτοδικείου κατά το 2003	207
3. Σειρά πρωτοκόλλου	209
4. Πρώην μέλη του Πρωτοδικείου	213

Κεφάλαιο III

Συναντήσεις και επισκέψεις

A —	Επίσημες επισκέψεις και εκδηλώσεις στο Δικαστήριο και το Πρωτοδικείο κατά το 2003	217
B —	Εκπαιδευτικές επισκέψεις στο Δικαστήριο και το Πρωτοδικείο κατά το 2003	221
Γ —	Πανηγυρικές συνεδριάσεις κατά το 2003	223
Δ —	Επισκέψεις ή συμμετοχή σε επίσημες εκδηλώσεις κατά το 2003	225

Κεφάλαιο IV

Στατιστικές

A —	Στατιστικά στοιχεία σχετικά με τις δικαιοδοτικές δραστηριότητες του Δικαστηρίου	229
B —	Στατιστικά στοιχεία σχετικά με τις δικαιοδοτικές δραστηριότητες του Πρωτοδικείου	249

Συνοπτικό οργανόγραμμα	267
------------------------------	-----

Στοιχεία του Δικαστηρίου	269
--------------------------------	-----

Πρόλογος

Το 2002 τελείωσε με τις εκδηλώσεις που διοργανώθηκαν κατά τον εορτασμό της πεντηκονταετηρίδας του Δικαστηρίου, στην οποία αναφερόταν ο προκάτοχός μου στον πρόλογο της Έκθεσης Πεπραγμένων του 2002. Το 2004 θα χαρακτηριστεί από την άφιξη των δικαστών και των συνεργατών από τα νέα κράτη μέλη.

Πάντως, το παρελθόν έτος δεν ήταν απλώς μεταβατικό. Πράγματι, κατά το 2003, το Δικαστήριο έλαβε τα αναγκαία μέτρα για να θέσει σε εφαρμογή τις τροποποιήσεις που επιφέρει στη λειτουργία του η Συνθήκη της Νίκαιας, που τέθηκε σε ισχύ από την 1^η Φεβρουαρίου 2003. Πρόκειται ειδικότερα για τη δημιουργία του τμήματος μείζονος συνθέσεως, για την εκλογή των προέδρων πενταμελών τμημάτων για μια τριετία (μέχρι τώρα η εκλογή γινόταν για περίοδο ενός έτους) και για τη δυνατότητα να εκδικάζεται η υπόθεση χωρίς προτάσεις του γενικού εισαγγελέα όταν το Δικαστήριο εκτιμά ότι η υπόθεση δεν θίγει κανένα νέο νομικό ζήτημα.

Το Δικαστήριο κατέβαλε επίσης προσπάθειες προετοιμασίας για τη διεύρυνση, ώστε να διαθέτει εγκαταστάσεις για τους νέους δικαστές και συνεργάτες που θα έλθουν από την Τσεχική Δημοκρατία, την Εσθονία, την Κύπρο, τη Λετονία, τη Λιθουανία, την Ουγγαρία, τη Μάλτα, την Πολωνία, τη Σλοβενία και τη Σλοβακία. Επίσης, το Δικαστήριο έχει ξεκινήσει τον προβληματισμό της προσαρμογής των μεθόδων εργασίας του σε έναν αριθμό δικαστών που, τον Μάιο 2004, θα αυξηθεί από 15 σε 25. Όλα αυτά δεν εμπόδισαν το Δικαστήριο να παρακολουθήσει με ιδιαίτερη προσοχή τις εργασίες της Συνέλευσης για το μέλλον της Ευρώπης.

Βασικές πληροφορίες για την κυρίως ειπείν δραστηριότητα του Δικαστηρίου και του Πρωτοδικείου, και τα σχετικά στατιστικά στοιχεία, θα βρει ο αναγνώστης στις σελίδες που ακολουθούν.

Β. Σκουρής
Πρόεδρος του Δικαστηρίου

Κεφάλαιο Ι

Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

A – Η δραστηριότητα του Δικαστηρίου κατά το 2003

από τον Πρόεδρο Βασίλειο Σκουρή

1. Το παρόν τμήμα της ετήσιας έκθεσης παρέχει μια εποπτεία των δραστηριοτήτων του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά το 2003. Μετά ένα σύντομο ποσοτικό απολογισμό (τμήμα 2), εκθέτει τις κυριότερες νομολογιακές εξελίξεις, που ταξινομούνται ως εξής:

αρμοδιότητα του Δικαστηρίου και διαδικασία (ενότητα 3)· γενικές αρχές, υποθέσεις συνταγματικού και θεσμικού ενδιαφέροντος (ενότητα 4)· ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων (ενότητα 5)· κοινή γεωργική πολιτική (ενότητα 6)· ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων (ενότητα 7)· ελεύθερη παροχή υπηρεσιών (ενότητα 8)· ελευθερία εγκαταστάσεως (ενότητα 9)· ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων (ενότητα 10)· πολιτική μεταφορών (ενότητα 11)· κανόνες ανταγωνισμού (ενότητα 12)· μέτρα εμπορικής άμυνας (ενότητα 13)· δίκαιο των σημάτων (ενότητα 14)· προσέγγιση των νομοθεσιών (ενότητα 15)· δημόσιες συμβάσεις (ενότητα 16)· κοινωνικό δίκαιο (ενότητα 17)· δίκαιο του περιβάλλοντος (ενότητα 18)· δικαιοσύνη και εσωτερικές υποθέσεις (ενότητα 19)· εξωτερικές σχέσεις (ενότητα 20)· Σύμβαση των Βρυξελλών (ενότητα 21).

Η επιλογή αυτή περιλαμβάνει 90 μόνον από τις 455 αποφάσεις και διατάξεις που εξέδωσε κατά το 2003 το Δικαστήριο και θίγει τα ουσιώδη μόνο στοιχεία τους. Δεν αναφέρεται ούτε στις προτάσεις γενικών εισαγγελέων, που, ναι μεν έχουν αδιαμφισβήτητη σημασία για τη βαθύτερη κατανόηση του επίδικου αντικειμένου ορισμένων υποθέσεων, η μνεία τους όμως θα αύξανε τον όγκο μιας έκθεσης που πρέπει να είναι σύντομη. Το πλήρες κείμενο όλων των αποφάσεων, γνωμοδοτήσεων και διατάξεων του Δικαστηρίου, καθώς και των προτάσεων γενικών εισαγγελέων, διατίθεται, σε όλες τις επίσημες γλώσσες των Κοινοτήτων, στον δικτυακό τόπο του Δικαστηρίου (www.curia.eu.int) καθώς και στον δικτυακό τόπο Europa (www.europa.eu.int/eur-lex). Για να αποφευχθεί οποιαδήποτε σύγχυση και να απλουστευθεί η ανάγνωσή της, η παρούσα έκθεση χρησιμοποιεί, πλην μνείας του αντιθέτου, την αρίθμηση των άρθρων της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης ΕΚ που καθιερώθηκε με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ.

2. Από ποσοτική άποψη, το Δικαστήριο περάτωσε 455 υποθέσεις το 2003 (καθαρός αριθμός, αφού ελήφθη υπόψη η συνεκδίκηση υποθέσεων). Από αυτές, 308 περατώθηκαν με απόφαση και 147 περατώθηκαν με διάταξη. Οι αριθμοί αυτοί προδίδουν ελαφρά μείωση σχετικά με το προηγούμενο έτος (κατά το οποίο περατώθηκαν 466 υποθέσεις). Οι νεοεισαχθείσες στο Δικαστήριο υποθέσεις ανήλθαν σε 561 (477 το 2002, ακαθάριστοι αριθμοί). Ο αριθμός των εκκρεμών κατά το τέλος του 2003 υποθέσεων ανέρχεται σε 974 (ακαθάριστος αριθμός), ενώ κατά το τέλος του 2002 ανερχόταν σε 907.

Η τάση επιμήκυνσης των διαδικασιών δεν μετεβλήθη αυτή τη χρονιά. Για τις προδικαστικές παραπομπές και τις ευθείες προσφυγές, η διάρκεια αυτή ανήλθε σε 25 μήνες περίπου, ενώ το 2002 ήταν 24 μηνών περίπου. Η μέση διάρκεια εκδικάσεως των αιτήσεων αναιρέσεως ανήλθε σε 28 μήνες (ενώ ήταν 19 μηνών το 2002).

Το 2003, Το Δικαστήριο χρησιμοποίησε ποικιλοτρόπως τους διάφορους μηχανισμούς που διαθέτει για να επιταχύνει τον χειρισμό ορισμένων υποθέσεων (εκδίκαση κατά προτεραιότητα, ταχεία διαδικασία και απλουστευμένη διαδικασία). Για δεύτερη φορά το Δικαστήριο χρησιμοποίησε την ταχεία διαδικασία, που προβλέπεται στα άρθρα 62α και 104α του Κανονισμού Διαδικασίας, αυτή τη φορά στο πλαίσιο αναιρέσεως (απόφαση της 24ης Ιουλίου 2003, C-39/03 P, *Επιτροπή κατά Artegoda κ.λπ.*, Συλλογή 2003, σ. I-7887). Δεδομένου ότι η ταχεία διαδικασία επιτρέπει την παράλειψη κάποιων σταδίων της διαδικασίας, κατέστη δυνατή η έκδοση αποφάσεως μέσα σε λιγότερο από έξι μήνες από την εισαγωγή της υποθέσεως. Η εφαρμογή ταχείας διαδικασίας ζητήθηκε σε άλλες επτά υποθέσεις, στις οποίες όμως οι απαιτούμενες από τον Κανονισμό Διαδικασίας έκτακτες προϋποθέσεις κατεπείγοντος δεν επληρούντο.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο χρησιμοποίησε συχνά την απλουστευμένη διαδικασία, την οποία προβλέπει, για την απάντηση ορισμένων προδικαστικών ερωτημάτων, το άρθρο 104, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας. Πράγματι, βάσει της διατάξεως αυτής εκδόθηκαν ένδεκα διατάξεις.

Ως προς την κατανομή των υποθέσεων μεταξύ δικαζόντων σχηματισμών του Δικαστηρίου, επισημαίνεται ότι η Ολομέλεια (σε όλες της τις μορφές) εκδίκασε σχεδόν 25 %, τα πενταμελή τμήματα 55 % και τα τριμελή 20 % των υποθέσεων που περατώθηκαν κατά το 2003.

Για άλλες πληροφορίες σχετικά με τα στατιστικά στοιχεία του δικαστικού έτους 2003, γίνεται παραπομπή στο κεφάλαιο IV της παρούσας έκθεσης.

3. Στον τομέα της *αρμοδιότητας* του Δικαστηρίου και των *δικονομικών ζητημάτων*, επισημαίνονται δύο υποθέσεις που αφορούν την προδικαστική παραπομπή (3.1), και μία που αφορά τον έλεγχο της νομιμότητας των πράξεων (3.2).

3.1. Στην υπόθεση *Bacardi-Martini και Cellier des Dauphins* (απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2003, C-318/00, Συλλογή 2003, σ. I-905), το Δικαστήριο κρίνει απαράδεκτη μια προδικαστική αίτηση που σκοπό έχει να δώσει στο αιτούν δικαστήριο τη δυνατότητα να εκτιμήσει αν η νομοθεσία άλλου κράτους μέλους είναι σύμφωνη με το κοινοτικό δίκαιο. Για να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, οσάκις επιλαμβάνεται τέτοιων ερωτημάτων, πρέπει να είναι ιδιαίτερως προσεκτικό και «πρέπει να πληροφορ[είται] με εμπεριστατωμένο τρόπο τους λόγους για τους οποίους το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η απάντηση στα ερωτήματα αυτά είναι αναγκαία για να μπορέσει να εκδώσει την απόφασή του» (σκέψη 46). Ειδικότερα, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, όταν το αιτούν δικαστήριο παραθέτει απλώς τα επιχειρήματα των διαδίκων της κύριας δίκης χωρίς να εκθέτει αν και σε ποιο βαθμό το ίδιο κρίνει την απάντηση στο ερώτημα αναγκαία για να εκδώσει την απόφασή του, και,

συνεπώς, το Δικαστήριο δεν διαθέτει στοιχεία από τα οποία να προκύπτει γιατί είναι ανάγκη να αποφανθεί επί του τεθέντος ερωτήματος, το ερώτημα αυτό είναι απαράδεκτο.

Στην υπόθεση *Salzmann* (απόφαση της 15ης Μαΐου 2003, C-300/01, Συλλογή 2003, σ. I-4899) το Δικαστήριο διευκρίνισε τη θέση του σχετικά με το παραδεκτό προδικαστικής παραπομπής όταν όλα τα στοιχεία της κύριας διαφοράς ευρίσκονται εντός ενός και του αυτού κράτους μέλους. Κατ' αρχάς, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι το αιτούν δικαστήριο τού ζητεί ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, για να μπορέσει να εκτιμήσει την έννοια κανόνων του εθνικού δικαίου που παραπέμπουν σ' αυτό. Συναφώς, το Δικαστήριο υπενθυμίζει τη νομολογία του, κατά την οποία αφενός μεν μόνο στα εθνικά δικαστήρια εναπόκειται να εκτιμούν, με γνώμονα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε υποθέσεως, τόσο το αναγκαίον της υποβολής προδικαστικού ερωτήματος όσο και τη λυσιτέλειά του (αποφάσεις της 5ης Δεκεμβρίου 2000, C-448/98, *Guimont*, Συλλογή 2000, σ. I-10663, σκέψη 22, και της 5ης Μαρτίου 2002, C-515/99, C-519/99 έως C-524/99 και C-526/99 έως C-540/99, *Reisch κ.λπ.*, Συλλογή 2002, σ. I-2157, σκέψη 25), αφετέρου δε μόνο στην εξαιρετική περίπτωση στην οποία προδήλως προκύπτει ότι η αιτούμενη ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης το Δικαστήριο δεν δίδει απάντηση (αποφάσεις της 1ης Ιουνίου 1999, C-302/97, *Konle*, Συλλογή 1999, σ. I-3099, σκέψη 33, και της 6ης Ιουνίου 2000, C-281/98, *Angonese*, Συλλογή 2000, σ. I-4139, σκέψη 18). Πάντως—διευκρινίζει το Δικαστήριο—, τέτοια εξαιρετική περίπτωση δεν συντρέχει όταν το εθνικό δίκαιο επιβάλλει να αναγνωρίζονται στους ημεδαπούς τα ίδια δικαιώματα με εκείνα τα οποία θα αρούοντο στην ίδια κατάσταση από το κοινοτικό δίκαιο οι υπήκοοι άλλων κρατών μελών. Περαιτέρω, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, «όταν η εθνική νομοθεσία εναρμονίζει τις λύσεις που προβλέπει για τις καθαρά εσωτερικές καταστάσεις προς τις λύσεις που έχουν γίνει δεκτές στο κοινοτικό δίκαιο, προκειμένου ιδίως να αποφευχθεί η δημιουργία διακρίσεων σε βάρος των ημεδαπών, υφίσταται οπωσδήποτε κοινοτικό συμφέρον για ομοιόμορφη ερμηνεία των διατάξεων ή των εννοιών που συμπίπτουν με διατάξεις ή έννοιες του κοινοτικού δικαίου, ανεξάρτητα από τις συνθήκες υπό τις οποίες εφαρμόζονται, προκειμένου να αποφευχθούν στο μέλλον ερμηνευτικές αποκλίσεις» (σκέψη 34).

3.2. Με τις αποφάσεις της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, C-93/02 P, *Biret International κατά Συμβουλίου* (που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), και C-94/02 P, *Biret et Cie κατά Συμβουλίου* (που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Δικαστήριο επελήφθη αιτήσεων αναιρέσεως κατ' αποφάσεων του Πρωτοδικείου ¹, επί διαφοράς που ανέκυψε από τα μέτρα απαγορεύσεως εισαγωγής στην Κοινότητα βοείου κρέατος από ζώα εκμεταλλεύσεως στα οποία έχουν χορηγηθεί ορισμένες ουσίες με ορμονική δράση.

¹ Πρόκειται για τις αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 11ης Ιανουαρίου 2002, T-174/00, *Biret International κατά Συμβουλίου*, Συλλογή 2002, σ. II-17, και της 11ης Ιανουαρίου 2002, T-210/00, *Biret et Cie κατά Συμβουλίου*, Συλλογή 2002, σ. II-47.

Το Δικαστήριο, αφού υπενθυμίζει τη νομολογία του σχετικά με τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες στοιχειοθετείται εξωσυμβατική ευθύνη της Κοινότητας (απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Οκτωβρίου 1999, C-104/97 P, *Atlanta κατά Επιτροπής και Συμβουλίου*, Συλλογή 1999, σ. I-6983, σκέψη 65), δέχεται ότι, οι συμφωνίες ΠΟΕ, ως εκ της φύσεως και της οικονομίας τους, κατ' αρχήν δεν συγκαταλέγονται μεταξύ των κανόνων βάσει των οποίων το Δικαστήριο ελέγχει τη νομιμότητα των πράξεων των κοινοτικών οργάνων. Το Δικαστήριο κρίνει εαυτό αρμόδιο να ελέγχει τη νομιμότητα της σχετικής κοινοτικής πράξεως με βάση τους κανόνες του ΠΟΕ μόνο στην περίπτωση που πρόθεση της Κοινότητας ήταν να εκπληρώσει μια ειδική υποχρέωση αναληφθείσα στο πλαίσιο του ΠΟΕ ή που η κοινοτική πράξη ρητώς παραπέμπει σε συγκεκριμένες διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ.

Παρατηρώντας άλλωστε ότι, για να εκπληρώσει τις έναντι του ΠΟΕ υποχρεώσεις της, η Κοινότητα διέθετε προθεσμία που έληγε στις 13 Μαΐου 1999, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, για τον προ της λήξεως της προθεσμίας αυτής χρόνο, ο κοινοτικός δικαστής δεν μπορούσε να ασκήσει έλεγχο νομιμότητας των επίμαχων κοινοτικών πράξεων, ιδίως στο πλαίσιο αγωγής αποζημιώσεως κατά το άρθρο 235 ΕΚ, διότι, άλλως, θα καθίστατο άνευ αντικειμένου η χορήγηση εύλογης προθεσμίας συμμορφώσεως προς τις συστάσεις ή αποφάσεις του Οργάνου Επιλύσεως Διαφορών του ΠΟΕ.

4. Μεταξύ των υποθέσεων που άπτονται των *γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου* και εμφανίζουν *συνταγματικό* ή *θεσμικό* ενδιαφέρον, επισημαίνονται υποθέσεις που αφορούν τα θεμελιώδη δικαιώματα (4.1), την ιθαγένεια της Ένωσης (4.2), τη διαδικασία επιτροπών (4.3), το κύρος του κανονισμού περί του OLAF και το πεδίο εφαρμογής του (4.4), το δικαίωμα πρόσβασης του κοινού στα έγγραφα (4.5), την έκταση των διατασσομένων από τα εθνικά δικαστήρια προσωρινών μέτρων (4.6), και τη νομική βάση δύο αποφάσεων περί συνάψεως διεθνών συμφωνιών (4.7). Θα αναπτυχθούν επίσης δύο υποθέσεις περί εξωσυμβατικής ευθύνης, η μία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (4.8) και η άλλη των κρατών μελών (4.9).

4.1. Στην υπόθεση *Booker Aquaculture και Hydro Seafood GSP* (απόφαση της 10ης Ιουλίου 2003, C-20/00 και C-64/00, Συλλογή 2003, σ. I-7446) εξεταζόταν αν η οδηγία 93/53² και ορισμένα εθνικά μέτρα που θεσπίστηκαν στο πλαίσιο της εφαρμογής της συμβαδίζουν με τη θεμελιώδη αρχή του σεβασμού της ατομικής ιδιοκτησίας. Συγκεκριμένα, η οδηγία και τα επίμαχα εθνικά μέτρα δεν περιλαμβάνουν καμία διάταξη περί αποζημιώσεως των ιδιοκτητών που θίγονται από απόφαση περί καταστροφής και θανατώσεως ψαριών που έχουν πληγεί από ασθένεια του καταλόγου I του παραρτήματος Α της οδηγίας 91/67³.

² Οδηγία 93/53/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 24ης Ιουνίου 1993, σχετικά με τη θέσπιση στοιχειωδών κοινοτικών μέτρων για την καταπολέμηση ορισμένων νόσων των ψαριών (ΕΕ L 175, σ. 23).

³ Οδηγία 91/67/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 28ης Ιανουαρίου 1991, σχετικά με τους όρους υγειονομικού ελέγχου που διέπουν τη διάθεση στην αγορά ζώων και προϊόντων υδατοκαλλιέργειας (ΕΕ L 46, σ. 1).

Το Δικαστήριο επισημαίνει, πρώτον, ότι η έλλειψη διατάξεων περί αποζημιώσεως των ιδιοκτητών των οποίων τα ψάρια καταστράφηκαν ή θανατώθηκαν δεν θίγει το κύρος της οδηγίας 93/53. Συγκεκριμένα, τα θεμελιώδη δικαιώματα δεν αποτελούν απόλυτα προνόμια, αλλά πρέπει να εκτιμώνται σε συνάρτηση με τη λειτουργία τους στην κοινωνία. Κατά συνέπεια, επιτρέπεται να επιβάλλονται περιορισμοί στην άσκησή τους, ιδίως στο πλαίσιο κοινής οργανώσεως αγοράς, υπό τον όρο ότι οι εν λόγω περιορισμοί ανταποκρίνονται πράγματι σε επιδιωκόμενους από την Κοινότητα σκοπούς εξυπηρετούντες το κοινό συμφέρον και δεν συνιστούν, υπό το πρίσμα του επιδιωκόμενου σκοπού, υπέρμετρη και αφόρητη επέμβαση θίγουσα την ίδια την ουσία των εν λόγω δικαιωμάτων (βλ. αποφάσεις της 13ης Ιουλίου 1989, 5/88, *Wachauf*, Συλλογή 1989, σ. 2609, σκέψη 18· της 10ης Ιανουαρίου 1992, C-177/90, *Kühn*, Συλλογή 1992, σ. I-35, σκέψη 16· και της 15ης Απριλίου 1997, C-22/94, *Irish Farmers Association* κ.λπ., Συλλογή 1997, σ. I-1809, σκέψη 27). Το Δικαστήριο τονίζει ότι η οδηγία 93/53 ασκεί διττή λειτουργία: αφενός μεν επιτρέπει τη λήψη μέτρων καταπολεμήσεως αμέσως μόλις υπάρξουν υπόνοιες εμφανίσεως μιας νόσου σε κάποια εκμετάλλευση, αφετέρου δε προλαμβάνει την εξάπλωση της νόσου· επομένως, τα μέτρα τα οποία επιβάλλει αντιστοιχούν πράγματι σε σκοπούς γενικού συμφέροντος τους οποίους επιδιώκει η Κοινότητα. Τα μέτρα αυτά άλλωστε, προσθέτει το Δικαστήριο, που έχουν επείγοντα χαρακτήρα, δεν επιδιώκουν να στερήσουν τους ιδιοκτήτες των εκμεταλλεύσεων υδατοκαλλιέργειας από τη χρήση της ιδιοκτησίας τους, αλλά να τους δώσουν τη δυνατότητα να επανασυστήσουν το ταχύτερο δυνατόν τον θιγόμενο ιχθυοπληθυσμό, ώστε να συνεχίσουν την άσκηση της δραστηριότητάς τους. Επομένως, το Δικαστήριο καταλήγει ότι τα στοιχειώδη μέτρα σχετικά με την άμεση καταστροφή και θανάτωση των ζώων που επιβάλλει η οδηγία, χωρίς αποζημίωση των θιγομένων ιδιοκτητών, δεν συνιστούν υπέρμετρη και αφόρητη επέμβαση θίγουσα την ίδια την ουσία του δικαιώματος της ιδιοκτησίας.

Δεύτερον, ως προς τα μέτρα τα οποία θέσπισε κατ' εφαρμογή της οδηγίας το Ηνωμένο Βασίλειο, το Δικαστήριο υπενθυμίζει τη νομολογία του, κατά την οποία «οι επιταγές που απορρέουν από την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην κοινοτική έννομη τάξη δεσμεύουν επίσης τα κράτη μέλη όταν εφαρμόζουν κοινοτικές ρυθμίσεις, οπότε τα κράτη αυτά οφείλουν, στο μέτρο του δυνατού, να εφαρμόζουν τις εν λόγω ρυθμίσεις κατά τρόπο που να μην αντιβαίνει προς τις προαναφερθείσες επιταγές» (σκέψη 88· βλ. προαναφερθείσα απόφαση *Wachauf*, σκέψη 19, και απόφαση της 24ης Μαρτίου 1994, C-2/92, *Bostock*, Συλλογή 1994, σ. I-955, σκέψη 16). Λαμβάνοντας υπόψη τους επιδιωκόμενους με την οδηγία σκοπούς, το Δικαστήριο κρίνει ότι τα επίμαχα μέτρα δεν είναι ασυμβίβαστα προς το θεμελιώδες δικαίωμα της ιδιοκτησίας.

Στην υπόθεση *Österreichischer Rundfunk* κ.λπ. (απόφαση της 20ής Μαΐου 2003, C-465/00, C-138/01 και C-139/01, Συλλογή 2003, σ. I-4989), το Δικαστήριο ερμηνεύει την οδηγία 95/46⁴ σε σχέση προς εθνική διάταξη που υποχρεώνει τους δημοσίους

⁴ Οδηγία 95/46/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (ΕΕ L 281, σ. 31).

φορείς που υπόκεινται στον έλεγχο του Ελεγκτικού Συνεδρίου να του γνωστοποιούν τις υπερβαίνουσες ορισμένο ύψος αποδοχές και συντάξεις τις οποίες καταβάλλουν στους υπαλλήλους και τους συνταξιούχους τους, καθώς και τα ονόματα των δικαιούχων, με σκοπό τη σύνταξη ετήσιας εκθέσεως που καθίσταται προσιτή στο ευρύ κοινό.

Κατά το Δικαστήριο, οι διατάξεις της οδηγίας 95/46, καθόσον διέπουν την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δυναμένων να οδηγήσουν σε προσβολή των θεμελιωδών ελευθεριών και, ειδικότερα, του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή, πρέπει οπωσδήποτε να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα των θεμελιωδών δικαιωμάτων, τα οποία αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των γενικών αρχών του δικαίου, την τήρηση του οποίου διασφαλίζει το Δικαστήριο. Συναφώς, το Δικαστήριο ερμηνεύει την οδηγία υπό το πρίσμα του άρθρου 8 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως περί προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (ΕΣΔΑ), το οποίο προβλέπει μεν την αρχή της μη αναμίξεως των δημοσίων αρχών στην άσκηση του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή, παραδέχεται όμως παράλληλα ότι μια τέτοια επέμβαση είναι δυνατή εφόσον προβλέπεται από τον νόμο, επιδιώκει έναν ή περισσότερους από τους θεμιτούς σκοπούς που απαριθμεί η παράγραφος 2 της διατάξεως αυτής και «είναι αναγκαία, σε μια δημοκρατική κοινωνία», για την επίτευξη των σκοπών αυτών.

Κατ' εφαρμογή των αρχών αυτών, το Δικαστήριο έκρινε ότι «η συλλογή ονομαστικών δεδομένων σχετικά με τα επαγγελματικά εισοδήματα ατόμου, με σκοπό τη γνωστοποίησή τους σε τρίτους, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως» (σκέψη 73) και ότι «[...] η ανακοίνωση των εν λόγω δεδομένων σε τρίτον, εν προκειμένω σε δημόσια αρχή, συνιστά προσβολή του δικαιώματος στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής των ενδιαφερομένων, όποια και αν είναι η μεταγενέστερη χρησιμοποίηση των γνωστοποιούμενων με τον τρόπο αυτό πληροφοριών, και έχει τον χαρακτήρα [επ]εμβάσεως υπό την έννοια του άρθρου 8 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως» (σκέψη 74). Ειδικότερα, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι μια τέτοια επέμβαση δικαιολογείται μόνον εφόσον η ευρεία δημοσιότητα όχι μόνον του πέραν ορισμένου ορίου ύψους των ετησίων εισοδημάτων, αλλά και των ονομάτων των εργαζομένων αυτών, είναι τόσο αναγκαία όσο και πρόσφορη για την επίτευξη του σκοπού της διατηρήσεως των μισθών σε εύλογα όρια, πράγμα το οποίο εναπόκειται στα αιτούντα δικαστήρια να εξετάσουν.

Το Δικαστήριο, τέλος, καταλήγει ότι, αν η επίδικη εθνική ρύθμιση κριθεί ασυμβίβαστη προς το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως, η εν λόγω ρύθμιση δεν μπορεί να είναι σύμφωνη ούτε προς την οδηγία 95/46. Αντιθέτως, αν τα αιτούντα δικαστήρια θεωρήσουν ότι η αμφισβητούμενη διάταξη είναι τόσο αναγκαία όσο και πρόσφορη για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού γενικού συμφέροντος, θα πρέπει να εξετάσουν ακόμη αν είναι σύμφωνη με την αντλούμενη από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αρχή ότι οι ενέργειες των δημοσίων αρχών πρέπει να είναι προβλέψιμες, καθόσον δεν προβλέπει ρητά τη δημοσιότητα του ονόματος των εμπλεκόμενων ατόμων σε σχέση με τα αποκτώμενα εισοδήματα. Το Δικαστήριο τονίζει ότι οι διατάξεις της επίμαχης οδηγίας είναι αρκούντως ακριβείς, ώστε να είναι δυνατή η εκ μέρους ιδιώτη επίκλησή τους ενώπιον

των εθνικών δικαστηρίων με σκοπό την παρεμπόδιση της εφαρμογής κανόνων εθνικού δικαίου αντιθέτων προς τις διατάξεις αυτές.

4.2. Στην υπόθεση *Garcia Avello* (απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2003, C-148/02, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή) το Δικαστήριο ερμήνευσε προδικαστικώς τις διατάξεις της Συνθήκης ΕΚ περί της ιθαγένειας της Ενώσεως και της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων έναντι της βελγικής ρυθμίσεως, η οποία, σε περίπτωση προσώπων που διαθέτουν πλείονες ιθαγένειες, μεταξύ των οποίων τη βελγική, προβλέπει ότι κατισχύει η τελευταία. Στην επίδικη περίπτωση, η εθνική διοίκηση είχε δώσει στα τέκνα του προσφεύγοντος της κύριας δίκης επώνυμο κατ' εφαρμογήν της βελγικής νομοθεσίας, εφόσον διέθεταν διπλή ιθαγένεια, βελγική και ισπανική.

Πρώτον, το Δικαστήριο υπενθυμίζει τη νομολογία του (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2002, C-413/99, *Baumbast και R*, Συλλογή 2002, σ. I-7091, σκέψη 82), κατά την οποία το καθεστώς του πολίτη της Ενώσεως «καθιερώθηκε για να αποτελέσει το βασικό καθεστώς των υπηκόων των κρατών μελών» (σκέψη 22) και «εξασφαλίζει στους πολίτες που βρίσκονται στην ίδια κατάσταση τη δυνατότητα να απολαύουν, εντός του καθ' ύλην πεδίου εφαρμογής της Συνθήκης ΕΚ, της ίδιας νομικής μεταχειρίσεως, ανεξαρτήτως της ιθαγένειάς τους και υπό την επιφύλαξη των ρητώς προβλεπόμενων επ' αυτού εξαιρέσεων» (σκέψη 23· βλ. αποφάσεις της 20ής Σεπτεμβρίου 2001, C-184/99, *Grzelczyk*, Συλλογή 2001, σ. I-6193, σκέψη 31, και της 11ης Ιουλίου 2002, C-224/98, *D'Hoop*, Συλλογή 2002, σ. I-6191, σκέψη 28). Ακολούθως, το Δικαστήριο θεωρεί ότι, μολονότι, στο παρόν στάδιο εξελίξεως του κοινοτικού δικαίου, οι κανόνες που διέπουν το επώνυμο των προσώπων εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, αυτά οφείλουν ωστόσο, στο πλαίσιο ασκήσεως αυτής της αρμοδιότητας, να τηρούν το κοινοτικό δίκαιο και, ειδικότερα, τις διατάξεις της Συνθήκης που αφορούν την αναγνωριζόμενη σε όλους τους πολίτες της Ενώσεως ελευθερία κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών.

Δεύτερον, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, κατά πάγια νομολογία, η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων επιβάλλει να μην αντιμετωπίζονται παρόμοιες καταστάσεις κατά τρόπο διαφορετικό και να μην αντιμετωπίζονται διαφορετικές καταστάσεις καθ' όμοιο τρόπο. Συναφώς, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι τα πρόσωπα που έχουν, πέραν της βελγικής, και την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους τυγχάνουν, κατά κανόνα, της ίδιας μεταχειρίσεως με τα πρόσωπα που έχουν μόνον τη βελγική ιθαγένεια. Αυτές, όμως, οι δύο κατηγορίες προσώπων δεν βρίσκονται, κατά το Δικαστήριο, στην ίδια κατάσταση. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο τονίζει ότι, «αντιθέτως προς τους έχοντες μόνον τη βελγική ιθαγένεια, οι Βέλγοι υπήκοοι που έχουν και την ισπανική φέρουν διαφορετικά επώνυμα [υπό το πρίσμα] των δύο οικείων νομικών συστημάτων» (σκέψη 35). Παρατηρεί άλλωστε ότι, στην υπό κρίση περίπτωση, τα ενδιαφερόμενα τέκνα δεν δικαιούνται να φέρουν το οικογενειακό επώνυμο που τους αναγνωρίζει η νομοθεσία του κράτους μέλους που καθόρισε το επώνυμο του πατέρα τους. Κατά το Δικαστήριο, τέτοιες περιπτώσεις διαφοράς επωνύμου είναι ικανές να προκαλέσουν σοβαρά μειονεκτήματα για τους ενδιαφερομένους, τόσο σε επαγγελματικό όσο και σε προσωπικό επίπεδο· άλλωστε, η επίδικη πρακτική δεν

δικαιολογείται με βάση ούτε την αρχή της σταθερότητας του οικογενειακού επωνύμου ούτε τον σκοπό της ομαλής εντάξεως στο κράτος υποδοχής.

4.3. Η υπόθεση *Επιτροπή κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου* (απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Ιανουαρίου 2003, C-378/00, Συλλογή 2003, σ. I-937) έδωσε στο Δικαστήριο την ευκαιρία να διευκρινίσει τη νομολογία του επί θεμάτων διαδικασίας επιτροπών. Κατόπιν προσφυγής της Επιτροπής προς ακύρωση του κανονισμού 1655/2000⁵, καθόσον υποβάλλει τη θέσπιση των μέτρων εφαρμογής του προγράμματος LIFE στη διαδικασία της κανονιστικής επιτροπής, που προβλέπεται στο άρθρο 5 της δεύτερης αποφάσεως περί επιτροπών⁶, το Δικαστήριο ερευνά κατ' αρχάς το παραδεκτό της προσφυγής, δεχόμενο, κατ' αναλογία προς την απόφαση της 12ης Ιουλίου 1979, 166/78, *Ιταλία κατά Συμβουλίου* (Συλλογή τόμος 1979/II, σ. 247, σκέψη 6), ότι η άσκηση του δικαιώματος της Επιτροπής να αμφισβητεί τη νομιμότητα οιασδήποτε πράξεως δεν εξαρτάται από τη θέση που έλαβε η Επιτροπή κατά τη διαδικασία θεσπίσεως της επίμαχης πράξεως.

Επί της ουσίας, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, κατά το άρθρο 202 ΕΚ, βάσει του οποίου εκδόθηκε η δεύτερη απόφαση περί επιτροπών, το Συμβούλιο έχει τη δυνατότητα να θεσπίζει αρχές και κανόνες στους οποίους πρέπει να ανταποκρίνονται οι όροι ασκήσεως των εκτελεστικών αρμοδιοτήτων που ανατίθενται στην Επιτροπή, προσθέτει δε ότι «το άρθρο 202 ΕΚ δεν περιορίζει το πεδίο εφαρμογής των αρχών και των κανόνων, τους οποίους το Συμβούλιο έχει τη δυνατότητα να θεσπίζει εν προκειμένω, στον καθορισμό των διαφόρων διαδικασιών στις οποίες μπορεί να υπαχθεί η εκ μέρους της Επιτροπής άσκηση των εκτελεστικών αρμοδιοτήτων που της ανατίθενται» (σκέψη 41). επομένως, οι εν λόγω αρχές και κανόνες μπορούν να αφορούν και τον τρόπο επιλογής μεταξύ των διαφόρων αυτών διαδικασιών. Συναφώς, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι η δεύτερη απόφαση περί επιτροπών δεν αποσκοπούσε στο να προσδώσει δεσμευτικό χαρακτήρα στα κριτήρια επιλογής διαδικασίας θεσπίσεως εκτελεστικών μέτρων που ορίζονται στο άρθρο 2 αυτής. Το έννομο, όμως, αποτέλεσμα της διατάξεως αυτής είναι ότι υποχρεώνει τον κοινοτικό νομοθέτη, οσάκις, κατά την επιλογή διαδικασίας επιτροπής, αποκλίνει από τα κριτήρια του άρθρου 2 της δεύτερης αποφάσεως περί επιτροπών, οφείλει να αιτιολογήσει την επιλογή του αυτή. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο κρίνει ότι δήλωση την οποία διατύπωσε το Συμβούλιο κατά την έκδοση του επίμαχου κανονισμού δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη προκειμένου να εκτιμηθεί αν ο κανονισμός 1655/2000 τηρεί την υποχρέωση αιτιολογήσεως, διότι μια δήλωση διατυπωθείσα από το Συμβούλιο μόνο του δεν μπορεί, εν πάση περιπτώσει, να χρησιμεύσει ως αιτιολογία κανονισμού που εκδόθηκε από κοινού από το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο. Περαιτέρω, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι ούτε μια αναφορά, που αποτελεί απλή παραπομπή στις εφαρμοστέες διατάξεις του κοινοτικού δικαίου, μπορεί να συνιστά επαρκή αιτιολογία.

⁵ Κανονισμός (ΕΚ) 1655/2000 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουλίου 2000, σχετικά με το χρηματοδοτικό μέσον για το περιβάλλον (LIFE) (ΕΕ L 192, σ. 1).

⁶ Απόφαση 1999/468/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 1999, για τον καθορισμό των όρων άσκησης των εκτελεστικών αρμοδιοτήτων που ανατίθενται στην Επιτροπή (ΕΕ L 184, σ. 23).

4.4. Στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας* (απόφαση του Δικαστηρίου της 10ης Ιουλίου 2003, C-11/00, Συλλογή 2003, σ. I-7215) το Δικαστήριο ακυρώνει απόφαση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας κατά την οποία οι διοικητικές εξετάσεις εντός της ΕΚΤ στον τομέα της καταπολεμήσεως της απάτης είναι της αποκλειστικής αρμοδιότητας της διευθύνσεως εσωτερικής επιθεωρήσεως⁷, αποκρούοντας έτσι τόσο τις εξουσίες διενέργειας εξετάσεων τις οποίες αναθέτει στον OLAF ο κανονισμός 1073/1999⁸ όσο και την εφαρμογή του εν λόγω κανονισμού στην ΕΚΤ.

Για να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό, το Δικαστήριο αναφέρει, πρώτον, ότι ο κανονισμός 1073/1999, του οποίου το άρθρο 1, παράγραφος 3, προβλέπει ότι εφαρμόζεται στα «θεσμικά όργανα και οργανισμούς που ιδρύθηκαν από τις Συνθήκες ή βάσει αυτών», καταλαμβάνει και την ΕΚΤ, ασχέτως αν το στοιχείο αυτό είναι ικανό να επηρεάσει τη νομιμότητα του κανονισμού αυτού.

Δεύτερον, το Δικαστήριο αποκρούει την ένσταση ελλείψεως νομιμότητας την οποία προέβαλε κατά του κανονισμού 1073/1999 η ΕΚΤ. Ειδικότερα, το Δικαστήριο αποκρούει έναν πρώτο ισχυρισμό περί ελλείψεως εννόμου ερείσματος του επίδικου κανονισμού, δεχόμενο ότι η έκφραση «οικονομικά συμφέροντα της Κοινότητας», που απαντά στο άρθρο 280 ΕΚ, «έχει την έννοια ότι περιλαμβάνει όχι μόνο τα έσοδα και τα έξοδα του κοινοτικού προϋπολογισμού αλλά, καταρχήν, και αυτά που αφορούν τον προϋπολογισμό άλλων οργάνων και οργανισμών που έχουν ιδρυθεί με τη Συνθήκη ΕΚ» (σκέψη 89) και ότι, επομένως, καλύπτει επίσης τα έσοδα και τα έξοδα της ΕΚΤ. Σχετικά με το επιχείρημα ότι ο κανονισμός πλήττει την ανεξαρτησία της ΕΚΤ, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι «ούτε το γεγονός ότι η ΕΥΚΑ ιδρύθηκε από την Επιτροπή και εντάσσεται στη διοικητική και δημοσιονομική δομή της υπό τους όρους που προβλέπει η απόφαση 1999/352 ούτε το γεγονός ότι ο κοινοτικός νομοθέτης ανέθεσε σ' αυτό το εξωτερικό [ως προς την] ΕΚΤ όργανο εξουσίες έρευνας υπό τους όρους που προβλέπει ο κανονισμός 1073/1999 είναι αφ' εαυτών ικανά να θίξουν την ανεξαρτησία της ΕΚΤ»⁹ (σκέψη 138), και ότι «το σύστημα ερευνών που θεσπίζει ο κανονισμός 1073/1999 σκοπεί ειδικότερα να καταστήσει δυνατή τη διερεύνηση όταν υπάρχουν υπόνοιες απάτης, δωροδοκίας ή άλλης παράνομης δραστηριότητας κατά των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας χωρίς να προσομοιάζει καθόλου με μορφές ελέγχου που, όπως ο χρηματοοικονομικός έλεγχος μπορούν να [ασκούνται κατά σύστημα]» (σκέψη 141). Τέλος, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, εκδίδοντας τον επίδικο κανονισμό, ο νομοθέτης δεν παραβίασε την αρχή της αναλογικότητας, εφόσον, χρησιμοποιώντας την ευρεία διακριτική ευχέρεια που διαθέτει

⁷ Απόφαση 1999/726/ΕΚ της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, της 7ης Οκτωβρίου 1999, σχετικά με την πρόληψη της απάτης (ΕΚΤ/1999/5) (ΕΕ L 291, σ. 36).

⁸ Κανονισμός (ΕΚ) 1073/1999 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Μαΐου 1999, σχετικά με τις έρευνες που πραγματοποιούνται από την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης (ΕΥΚΑ) (ΕΕ L 136, σ. 1).

⁹ Απόφαση 1999/352/ΕΚ, ΕΚΑΧ, Ευρατόμ της Επιτροπής, της 28ης Απριλίου 1999, για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Καταπολέμησης της Απάτης (ΕΥΚΑ) (ΕΕ L 136, σ. 20).

στον οικείο τομέα, θεμιτώς έκρινε αναγκαίο να δημιουργήσει ένα μηχανισμό ελέγχου που να είναι συγχρόνως συγκεντρωμένος εντός ενός και του αυτού οργάνου, εξειδικευμένος και που να λειτουργεί κατά τρόπο ανεξάρτητο και ομοιόμορφο σε σχέση με τα εν λόγω θεσμικά όργανα και οργανισμούς.

Καταλήγοντας, το Δικαστήριο κρίνει ότι η απόφαση της ΕΚΤ δεν συμβαδίζει με τον εν λόγω κανονισμό, εφόσον αποσκοπεί στη δημιουργία καθεστώτος προλήψεως της απάτης ξεχωριστού και αποκλειστικού έναντι εκείνου που προβλέπει ο κανονισμός 1073/1999.

Περαιτέρω, επισημαίνεται ότι στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων* (απόφαση της 10ης Ιουλίου 2003, C-15/00, Συλλογή 2003, σ. I-7342) το Δικαστήριο αναγνωρίζει ότι το πεδίο εφαρμογής των κανονισμών 1073/1999 και 1074/1999 ¹⁰ καταλαμβάνει και την ΕΤΕπ. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο ακυρώνει την απόφαση της διευθύνουσας επιτροπής της ΕΤΕπ της 10ης Νοεμβρίου 1999 για τη συνεργασία με τον OLAF, που απέκλειε την εφαρμογή των εν λόγω κανονισμών και δημιουργούσε χωριστό και ιδιαίτερο σύστημα καταπολέμησης της απάτης για την ΕΤΕπ.

4.5. Στην υπόθεση *Interporc κατά Επιτροπής* (απόφαση του Δικαστηρίου της 6ης Μαρτίου 2003, C-41/00 P, Συλλογή 2003, σ. I-2125) το Δικαστήριο απορρίπτει αίτηση αναιρέσεως κατ' αποφάσεως με την οποία το Πρωτοδικείο είχε απορρίψει εν μέρει προσφυγή της Interporc για την ακύρωση αποφάσεως της Επιτροπής με την οποία αυτή της αρνείτο το δικαίωμα προσβάσεως σε ορισμένα έγγραφα τα οποία κατείχε, χωρίς να είναι η ίδια συντάκτης τους (απόφαση της 7ης Δεκεμβρίου 1999, T-92/98, *Interporc κατά Επιτροπής*, Συλλογή 1999, σ. II-3521). Η άρνηση της Επιτροπής στηριζόταν ιδίως στον κανόνα του συντάκτη του εγγράφου, όπως διατυπώνεται στον κώδικα συμπεριφοράς, τον οποίο εξέδωσε αυτή ¹¹. Σύμφωνα με αυτόν τον κανόνα, όταν το έγγραφο που βρίσκεται στην κατοχή του θεσμικού οργάνου δεν έχει συνταχθεί από το ίδιο, η αίτηση προσβάσεως σ' αυτό πρέπει να απευθύνεται απευθείας στον συντάκτη του εγγράφου.

Κατ' αρχάς, το Δικαστήριο αποκρούει τον λόγο αναιρέσεως ότι ο κανόνας του συντάκτη του εγγράφου είναι άκυρος, ως παραβιάζων την αρχή της διαφάνειας ως υπέρτερης αρχής του δικαίου. Συναφώς, το Δικαστήριο δέχεται ότι το Πρωτοδικείο ορθώς έκρινε, σύμφωνα με την προγενέστερη νομολογία του Δικαστηρίου (απόφαση της 30ής Απριλίου 1996, C-58/94, *Κάτω Χώρες κατά Συμβουλίου*, Συλλογή 1996, σ. I-2169, σκέψη 37), ότι, «επί όσο χρόνο ο κοινοτικός νομοθέτης δεν έχει θεσπίσει γενική ρύθμιση ως προς το δικαίωμα προσβάσεως του κοινού στα έγγραφα που κατέχουν τα

¹⁰ Κανονισμός (Ευρατόμ) 1074/1999 του Συμβουλίου, της 25ης Μαΐου 1999, σχετικά με τις έρευνες που πραγματοποιούνται από την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF) (ΕΕ L 136, σ. 8).

¹¹ Απόφαση 94/90/ΕΚΑΧ, ΕΚ, Ευρατόμ, της 8ης Φεβρουαρίου 1994, σχετικά με την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα της Επιτροπής (ΕΕ L 46, σ. 58).

κοινοτικά θεσμικά όργανα, αυτά οφείλουν να θεσπίζουν [μέτρα περί του χειρισμού] τέτοιων αιτήσεων δυνάμει της εξουσίας τους περί εσωτερικής οργάνωσης, η οποία τους παρέχει τη [εξουσία] να θεσπίζουν [...] κατάλληλα μέτρα προς διασφάλιση της χρηστής διοικήσεως κατά την εσωτερική τους λειτουργία» (σκέψη 40) και ότι, «όσο δεν υφίσταται υπέρτερη αρχή δικαίου προβλέπουμε ότι η Επιτροπή δεν [εδικαιούτο,] με την απόφαση 94/90, να αποκλεί[σει] του πεδίου εφαρμογής του κώδικα συμπεριφοράς τα έγγραφα των οποίων δεν είναι ο συντάκτης, ο κανόνας του συντάκτη του εγγράφου μπορεί να τυγχάνει εφαρμογής» (σκέψη 41).

Ακολουθώς, το Δικαστήριο υπενθυμίζει τη νομολογία του, κατά την οποία «ο σκοπός της αποφάσεως 94/90, πέραν της εξασφάλισης της εσωτερικής λειτουργίας της Επιτροπής προς το συμφέρον της χρηστής διοικήσεως, συνίσταται στην πρόβλεψη, υπέρ του κοινού, της μεγαλύτερης δυνατής προσβάσεως στα έγγραφα που έχει στην κατοχή της η Επιτροπή, οπότε κάθε εξαίρεση από το εν λόγω δικαίωμα πρέπει να ερμηνεύεται και να εφαρμόζεται στενά» (σκέψη 48· βλ. απόφαση της 11ης Ιανουαρίου 2000, C-174/98 P και C-189/98 P, *Κάτω Χώρες και Van der Wal κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2000, σ. I-1, σκέψη 27). Απ' αυτό συμπεραίνει ότι, «κατά τον κώδικα συμπεριφοράς που θεσπίστηκε με την απόφαση 94/90, η αυστηρή ερμηνεία και εφαρμογή του κανόνα του συντάκτη του εγγράφου συνεπάγονται ότι η Επιτροπή οφείλει να εξακριβώνει την προέλευση του εγγράφου και να διευκρινίζει στον ενδιαφερόμενο την ταυτότητα του εκδότη του προκειμένου αυτός να μπορεί να υποβάλει αίτηση προσβάσεως στον τελευταίο» (σκέψη 49).

4.6. Η υπόθεση *T. Port κατά Επιτροπής* (απόφαση της 6ης Μαρτίου 2003, C-213/01 P, Συλλογή 2003, σ. I-2319) έδωσε στο Δικαστήριο την ευκαιρία να διευκρινίσει την έκταση της προσωρινής έννομης προστασίας που μπορούν να παρέχουν στους ιδιώτες τα εθνικά δικαστήρια. Στην επίδικη περίπτωση, μια επιχείρηση εισαγωγής οπωροκηπευτικών είχε ασκήσει αναίρεση κατ' αποφάσεως του Πρωτοδικείου (απόφαση της 20ής Μαρτίου 2001, T-52/99, *T. Port κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2001, σ. II-981), που είχε κρίνει αστήρικτη την αξίωσή της να ληφθεί υπόψη, κατά τον προσδιορισμό της ποσότητας αναφοράς της, η ποσότητα μπανάνας την οποία διάταξη εθνικού δικαστηρίου της επέτρεπε να θέσει σε ελεύθερη κυκλοφορία, κατόπιν καταβολής δασμών προς 75 ECU ανά τόνο.

Κατ' αρχάς, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι τα διατασσόμενα κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων προσωρινά μέτρα διατάσσονται εν αναμονή απλώς της εκδόσεως οριστικής αποφάσεως στην κύρια υπόθεση και δεν προδικάζουν την απόφαση αυτή· περαιτέρω, μπορούν και αυτά να προσβάλλονται και να ακυρώνονται ή να μεταρρυθμίζονται εν αναμονή της αποφάσεως αυτής. Εξ αυτού συνάγει ότι οι δασμοί που καθορίζονται προσωρινά στο πλαίσιο διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων δεν είναι κατ' ανάγκην οι δασμοί που ισχύουν την ημέρα ολοκληρώσεως των τελωνειακών διατυπώσεων εισαγωγής και των οποίων την πληρωμή πρέπει να αποδείξουν οι επιχειρηματίες, για να τους πιστοποιηθεί ότι πράγματι εισήγαγαν τις ποσότητες μπανάνας τις οποίες επιδιώκουν να συμπεριλάβουν στον υπολογισμό της ποσότητας αναφοράς. Συναφώς, το Δικαστήριο τονίζει ότι «η προσωρινή έννομη προστασία που τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να παρέχουν στους ιδιώτες, σύμφωνα

με τη νομολογία του Δικαστηρίου, δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός οριστικού πραγματικού πλαισίου, το οποίο να μην επιτρέπεται στη συνέχεια να θιγεί» (σκέψη 21).

4.7. Με την απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2003, C-211/01, *Επιτροπή κατά Συμβουλίου* (που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Δικαστήριο ακυρώνει τις αποφάσεις 2001/265¹² και 2001/266¹³, σχετικά με τις συμφωνίες που συνήψε η Ευρωπαϊκή Ένωση αφενός με τη Βουλγαρία και αφετέρου με την Ουγγαρία και που θεσπίζουν ορισμένους όρους για τις οδικές εμπορευματικές μεταφορές και την προώθηση των συνδυασμένων μεταφορών. Επειδή οι συμφωνίες αυτές περιείχαν ορισμένες διατάξεις σχετικές με την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων στη φορολογία των οδικών οχημάτων, είχαν συναφθεί βάσει των άρθρων 71 ΕΚ και 93 ΕΚ. Το Δικαστήριο όμως κρίνει ότι η πτυχή των συμφωνιών η οποία άπτεται της εναρμονίσεως των φορολογικών νομοθεσιών έχει, από πλευράς του σκοπού και του περιεχομένου των συμφωνιών αυτών, χαρακτήρα δευτερεύοντα μόνο και έμμεσο έναντι του σκοπού που αφορά την πολιτική μεταφορών. Κατά συνέπεια, διαπιστώνει ότι «το Συμβούλιο έπρεπε να χρησιμοποιήσει αποκλειστικώς το άρθρο 71 ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 300, παράγραφος 3, ΕΚ, ως νομική βάση των [...] αποφάσεων [περί συνάψεως των συμφωνιών]» (σκέψη 50). Επομένως, το Δικαστήριο ακυρώνει τις επίδικες αποφάσεις, διευκρινίζοντας όμως ότι τα αποτελέσματά τους διατηρούνται σε ισχύ μέχρι τη θέσπιση νέων μέτρων.

4.8. Στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Fresh Marine Company* (απόφαση της 10ης Ιουλίου 2003, C-472/00 P, Συλλογή 2003, σ. I-7577), το Δικαστήριο επελήφθη αιτήσεως αναιρέσεως κατ' απόφασεως του Πρωτοδικείου (απόφαση της 24ης Οκτωβρίου 2000, T-178/98, Συλλογή 2000, σ. II-3331), η οποία διαπίστωνε παρανομία στοιχειοθετούσα εξωσυμβατική ευθύνη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Εν προκειμένω, αφού πρώτα απήλλαξε μια νορβηγική εταιρία από οριστικούς δασμούς αντιντάμπινγκ και αντισταθμιστικούς δασμούς, αποδεχόμενη την ανάληψη της υποχρέωσης να τηρήσει την ελάχιστη τιμή, η Επιτροπή ακολούθως επέβαλε στην ίδια εταιρία προσωρινούς δασμούς, με την αιτιολογία ότι από την ανάλυση της εκθέσεως που της είχε διαβιβάσει η τελευταία συνήγε ότι αυτή δεν είχε τηρήσει την υποχρέωση που είχε αναλάβει. Προσάπτοντας στην Επιτροπή ότι μετέβαλε την έκθεσή της, η εταιρία τής απηύθυνε αναθεωρημένη την έκθεσή της, βάσει της οποίας η Επιτροπή κατέληξε ότι είχαν αρθεί οι λόγοι για τους οποίους πίστευε ότι αυτή είχε παραβεί την υποχρέωσή της.

¹² Απόφαση 2001/265/ΕΚ του Συμβουλίου, της 19ης Μαρτίου 2001, σχετικά με την υπογραφή συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας περί θεσπίσεως ορισμένων όρων για τις οδικές εμπορευματικές μεταφορές και την προώθηση των συνδυασμένων μεταφορών (ΕΕ L 108, σ. 4).

¹³ Απόφαση 2001/266/ΕΚ του Συμβουλίου, της 19ης Μαρτίου 2001, σχετικά με την υπογραφή συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Δημοκρατίας της Ουγγαρίας περί θεσπίσεως ορισμένων όρων για τις οδικές εμπορευματικές μεταφορές και την προώθηση των συνδυασμένων μεταφορών (ΕΕ L 108, σ. 27).

Αναλύοντας τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για να δικαιούται αποζημιώσεως, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το αποφασιστικό κριτήριο για να θεωρηθεί μια παράβαση του κοινοτικού δικαίου κατάφωρη είναι το αν συντρέχει, εκ μέρους του οικείου κοινοτικού οργάνου, πρόδηλη και σοβαρή υπέρβαση των ορίων που επιβάλλονται στη διακριτική του ευχέρεια· διευκρινίζει ότι, όταν το κοινοτικό αυτό όργανο διαθέτει αισθητά περιορισμένο ή και ανύπαρκτο περιθώριο εκτιμήσεως, η απλή παράβαση του κοινοτικού δικαίου μπορεί να αρκεί προς απόδειξη της υπάρξεως κατάφωρης παραβάσεως.

Το Δικαστήριο ερευνά, επομένως, ποια ήταν, εν προκειμένω, τα όρια της διακριτικής ευχέρειας της Επιτροπής. Συναφώς, διαπιστώνει ότι προσωρινοί δασμοί αντινάμπινγκ και αντισταθμιστικοί δασμοί επιβλήθηκαν στην Fresh Marine βάσει αφενός μεν του άρθρου 8, παράγραφος 10, του βασικού κανονισμού αντινάμπινγκ 384/96¹⁴, αφετέρου δε βάσει του άρθρου 13, παράγραφος 10, του κανονισμού 2026/97¹⁵, για την άμυνα κατά των εισαγωγών που αποτελούν αντικείμενο επιδοτήσεων εκ μέρους χωρών μη μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Οι διατάξεις, όμως, αυτές, ναι μεν παρέχουν στην Επιτροπή τη δυνατότητα επιβολής τέτοιων δασμών, απαιτούν όμως, αφενός, να υπάρχουν ενδείξεις ότι η ανάληψη υποχρεώσεως τηρήσεως ελάχιστης τιμής παραβιάστηκε και, αφετέρου, η απόφαση περί επιβολής τέτοιων δασμών να λαμβάνεται με βάση τα καλύτερα διαθέσιμα στοιχεία. Επομένως –καταλήγει το Δικαστήριο–, όταν η Επιτροπή επιβάλλει τέτοιους δασμούς βασιζόμενη αποκλειστικώς στην ανάλυση εκθέσεως συνταχθείσας από την ενδιαφερόμενη εξαγωγική εταιρία, η οποία δημιουργεί την πεποίθηση ότι η εν λόγω εταιρία έχει τηρήσει την υποχρέωσή της τηρήσεως ελάχιστης τιμής, αλλά την οποία η Επιτροπή τροποποίησε με δική της πρωτοβουλία, χωρίς να φροντίσει να συγκεντρώσει πληροφορίες από την εταιρία σχετικά με τις ενδεχόμενες συνέπειες της μονομερούς της επεμβάσεως επί της αξιοπιστίας των πληροφοριών που είχε παράσχει η εταιρία, επιδεικνύει συμπεριφορά που πρέπει να θεωρείται ως κατάφωρη παραβίαση κανόνα του κοινοτικού δικαίου, με αποτέλεσμα να πληρούνται μια από τις προϋποθέσεις στοιχειοθετήσεως της εξωσυμβατικής ευθύνης της Κοινότητας.

4.9. Η απόφαση που εκδόθηκε στην υπόθεση *Köbler* (απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, C-224/01, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), αφορά την περίπτωση Γερμανού υπηκόου, που, αφού εργάστηκε ως τακτικός καθηγητής σε αυστριακό πανεπιστήμιο επί δεκαετία και ζήτησε να του χορηγηθεί η ειδική αποζημίωση που κανονικά παρέχεται στους καθηγητές που έχουν αποκτήσει δεκαπενταετή πείρα αποκλειστικά σε αυστριακά πανεπιστήμια, ισχυριζόταν ότι είχε συμπληρώσει τα απαιτούμενα έτη, αν συνυπολογιζόταν η διάρκεια της προϋπηρεσίας του στα

¹⁴ Κανονισμός (ΕΚ) 384/96 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1995, για την άμυνα κατά των εισαγωγών που αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ εκ μέρους χωρών μη μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΕ L 56, σ. 1).

¹⁵ Κανονισμός (ΕΚ) 2026/97 του Συμβουλίου, της 6ης Οκτωβρίου 1997, για την άμυνα κατά των εισαγωγών που αποτελούν αντικείμενο επιδοτήσεων εκ μέρους χωρών μη μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΕ L 288, σ. 1).

πανεπιστήμια άλλων κρατών μελών. Το αυστριακό διοικητικό δικαστήριο, αφού υπέβαλε σχετικό προδικαστικό ερώτημα, έλαβε γνώση της αποφάσεως της 15ης Ιανουαρίου 1998, C-15/96, *Schöningh-Κουγεβετοπούλου* (Συλλογή 1998, σ. I-47), κατά την οποία οι διατάξεις του κοινοτικού δικαίου περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων απαγορεύουν μια ρήτρα συλλογικής συμβάσεως εφαρμοζόμενης στις δημόσιες υπηρεσίες κράτους μέλους, η οποία προβλέπει, για τους εργαζομένους στις υπηρεσίες αυτές, κατ' αρχαιότητα μισθολογική προαγωγή μετά οκτώ έτη εργασίας στο πλαίσιο μισθολογικής κατηγορίας καθοριζόμενης από τη σύμβαση αυτή, χωρίς να λαμβάνει υπόψη τις περιόδους απασχολήσεως, σε τομέα παρόμοιας δραστηριότητας, που διανύθηκαν κατά το παρελθόν σε δημόσια υπηρεσία άλλου κράτους μέλους. Τότε, το διοικητικό δικαστήριο ανακάλεσε το προδικαστικό του ερώτημα και, χωρίς να θέσει νέο ερώτημα στο Δικαστήριο, επιβεβαίωσε το βάσιμο της αρνήσεως που είχε αντιπαχθεί στον ενδιαφερόμενο, θεωρώντας ότι το ειδικό επίδομα συνιστούσε ένα είδος ανταμοιβής για την επίδειξη πίστεως, η οποία δικαιολογούσε απόκλιση από τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων. Τότε, ο Γερμανός υπήκοος άσκησε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου αγωγή αποζημιώσεως λόγω παραβάσεως του κοινοτικού δικαίου.

Το Δικαστήριο, επιληφθέν προδικαστικώς, αναγνωρίζει ότι η αρχή, την οποία καθιέρωσε ιδίως με τις αποφάσεις της 5ης Μαρτίου 1996, C-46/93 και C-48/93, *Brasserie du pêcheur και Factortame* (Συλλογή 1996, σ. I-1029), ότι τα κράτη μέλη υποχρεούνται να αποκαθιστούν τις ζημίες που υπέστησαν οι ιδιώτες από παραβιάσεις του κοινοτικού δικαίου καταλογιστέες σε αυτά εφαρμόζεται επίσης όταν η παραβίαση προκύπτει από απόφαση δικαστηρίου κρίνοντας σε τελευταίο βαθμό, εφόσον ο παραβιασθείς κανόνας του κοινοτικού δικαίου αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες, η παραβίαση είναι κατάφωρη και υφίσταται άμεση αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της παραβάσεως της υποχρεώσεως που υπέχει το κράτος και της ζημίας που υπέστησαν οι ζημιωθέντες. Ως προς τη δεύτερη προϋπόθεση, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, προκειμένου να καθοριστεί αν η παραβίαση είναι κατάφωρη, όταν προκύπτει από δικαστική απόφαση, ο αρμόδιος εθνικός δικαστής οφείλει, λαμβάνοντας υπόψη την ιδιομορφία του δικαστικού λειτουργήματος, να εξετάσει αν η παραβίαση έχει πρόδηλο χαρακτήρα. Τέλος, προσθέτει ότι στην έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους εναπόκειται να ορίσει το δικαστήριο που είναι αρμόδιο για την επίλυση διαφορών σχετικών με την αποζημίωση αυτή.

Παρ' όλον ότι η εξέταση των προαναφερθέντων κριτηρίων πρέπει, κατ' αρχήν, να γίνεται από τα εθνικά δικαστήρια, το Δικαστήριο θεωρεί ωστόσο ότι διαθέτει όλα τα στοιχεία για να κρίνει αν συντρέχουν οι αναγκαίες προϋποθέσεις για τη θεμελίωση ευθύνης του εμπλεκόμενου κράτους μέλους. Σχετικά με την ύπαρξη κατάφωρης παραβάσεως, κρίνει ότι μια παραβίαση του κοινοτικού δικαίου δεν ενέχει τον απαιτούμενο πρόδηλο χαρακτήρα ώστε να θεμελιωθεί, δυνάμει του κοινοτικού δικαίου, η ευθύνη κράτους μέλους λόγω αποφάσεως ενός των αποφαينوμένων σε τελευταίο βαθμό δικαιοδοτικών του οργάνων, όταν, αφενός μεν το κοινοτικό δίκαιο δεν ρυθμίζει ρητώς το επίμαχο νομικό ζήτημα, το ζήτημα αυτό δεν βρίσκει απάντηση στη νομολογία του Δικαστηρίου και η απάντηση αυτή δεν είναι προφανής, αφετέρου δε η εν λόγω

παραβίαση δεν έχει εσκεμμένο χαρακτήρα, αλλά προκύπτει από πεπλανημένη κατανόηση αποφάσεως του Δικαστηρίου.

5. Σχετικά με την *ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων*, οι επισημαινόμενες αποφάσεις του Δικαστηρίου αφορούν την έκταση προστασίας της ονομασίας «σοκολάτα» (5.1), την έννοια των μορφών πωλήσεως κατά τη νομολογία *Keck και Mithouard* (5.2), την προστασία προστατευομένων ονομασιών προελεύσεως (5.3), τη συγκέντρωση πολιτών που έφραξε σημαντική συγκοινωνιακή αρτηρία στην Αυστρία (5.4), τα τέλη εγγραφής οχημάτων που εισάγονται μεταχειρισμένα στη Δανία (5.5), την απαγόρευση πωλήσεως φαρμάκων στη Γερμανία μέσω Διαδικτύου από άλλο κράτος μέλος (5.6) και τη μη μεταφορά ορισμένων οδηγίων στο Γιβραλτάρ (5.7).

5.1. Με δύο αποφάσεις περατώνουσες διαδικασία διαπιστώσεως παραβάσεως της 16ης Ιανουαρίου 2003 (υποθέσεις C-12/00, *Επιτροπή κατά Ισπανίας*, Συλλογή 2003, σ. I-459, και C-14/00, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλογή 2003, σ. I-513), το Δικαστήριο εξέτασε αν συμβάδιζαν με την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων η ισπανική και η ιταλική ρύθμιση που απαγορεύουν τα προϊόντα κακάο και σοκολάτας, που περιέχουν φυτικές λιπαρές ουσίες, εκτός του βουτύρου κακάο, και τα οποία έχουν νομίμως παρασκευαστεί εντός κρατών μελών που επιτρέπουν την προσθήκη των ουσιών αυτών, να διατίθενται στο εμπόριο εντός της Ισπανίας υπό την ονομασία «σοκολάτα», που χρησιμοποιείται εντός των κρατών μελών παραγωγής, και επιβάλλουν για την εμπορία τους την ονομασία «υποκατάστατα σοκολάτας».

Και στις δύο υποθέσεις, το Δικαστήριο ερευνά κατ' αρχάς αν η επιτευχθείσα με την οδηγία 73/241¹⁶ εναρμόνιση είναι πλήρης. Εφαρμόζοντας την προγενέστερη νομολογία του (ιδίως αποφάσεις της 19ης Σεπτεμβρίου 2000, C-156/98, *Γερμανία κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2000, σ. I-6857, και της 14ης Ιουνίου 2001, C-191/99, *Kvaerner*, Συλλογή 2001, σ. I-4447), διαπιστώνει ότι η οδηγία 73/241 δεν αποσκοπούσε στην οριστική ρύθμιση του ζητήματος της χρήσεως φυτικών λιπαρών ουσιών εκτός του βουτύρου κακάο στα προϊόντα κακάο και σοκολάτας. Συγκεκριμένα, τόσο από το κείμενο όσο και από την οικονομία της, προκύπτει ότι η οδηγία θεσπίζει έναν κοινό κανόνα, δηλαδή την απαγόρευση προσθήκης στο γάλα λιπαρών ουσιών μη προερχομένων αποκλειστικά από το γάλα, και καθιερώνει την ελεύθερη κυκλοφορία των προϊόντων που είναι σύμφωνα προς τον κανόνα αυτόν, ενώ ταυτόχρονα παρέχει στα κράτη μέλη την ευχέρεια να προβλέπουν εθνικούς κανόνες επιτρέποντες την προσθήκη φυτικών λιπαρών ουσιών εκτός του βουτύρου κακάο στα προϊόντα κακάο και σοκολάτας που παρασκευάζονται στην επικράτειά τους.

Όσον αφορά το εφαρμοστέο του άρθρου 28 ΕΚ επί της απαγορεύσεως την οποία καθιερώνουν οι επίδικες ρυθμίσεις, το Δικαστήριο θεωρεί ότι τα προϊόντα κακάο και σοκολάτας που περιέχουν μεν λιπαρές ουσίες μη επιτρεπόμενες από τον κοινό

¹⁶ Οδηγία 73/241/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 24ης Ιουλίου 1973, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με τα προϊόντα του κακάο και της σοκολάτας (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/009, σ. 224).

κανόνα, αλλά των οποίων η παρασκευή και η εμπορία υπό την ονομασία «σοκολάτα» επιτρέπονται σε ορισμένα κράτη μέλη, δεν μπορούν να στερηθούν του ευεργετήματος της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, για τον λόγο και μόνον ότι άλλα κράτη μέλη επιβάλλουν στην επικράτειά τους να παρασκευάζονται τα προϊόντα κακάο και σοκολάτας σύμφωνα με τον κοινό κανόνα (αποφάσεις της 12ης Οκτωβρίου 2000, C-3/99, *Ruwet*, Συλλογή 2000, σ. I-8749· της 11ης Ιουλίου 1974, 8/74, *Dassonville*, Συλλογή τόμος 1974, σ. 411, και της 20ής Φεβρουαρίου 1979, 120/78, *Rewe-Zentral*, αποκαλούμενη «Cassis de Dijon», Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 321). Στην υπόθεση C-12/00, το Δικαστήριο παραπέμπει στις αποφάσεις της 24ης Νοεμβρίου 1993, C-267/91 και C-268/91, *Keck και Mithouard* (Συλλογή 1993, σ. I-6097), της 6ης Ιουλίου 1995, C-470/93, *Mars* (Συλλογή 1995, σ. I-1923), για να αποκρούσει την αντίρρηση της Ισπανικής Κυβερνήσεως, ότι η εθνική της ρύθμιση αποτελεί μια μορφή πωλήσεως. Πράγματι, εφόσον οι επίδικες επιταγές αφορούν την επισήμανση και τη συσκευασία των εν λόγω προϊόντων, δεν εμπίπτουν στην εξαίρεση αυτή που μνημονεύεται στην απόφαση *Keck και Mithouard*. Στην υπόθεση C-14/00, το Δικαστήριο αποκρούει άλλωστε, βάσει των αποφάσεων της 18ης Φεβρουαρίου 1987, 98/86, *Mathot* (Συλλογή 1987, σ. 809), και της 5ης Δεκεμβρίου 2000, C-448/98, *Guimont* (Συλλογή 2000, σ. I-10663), το επιχείρημα ότι η εφαρμογή του άρθρου 28 ΕΚ πρέπει να αποκλεισθεί, καθόσον θα κατέληγε σε διάκριση εις βάρος των εγχωρίων παραγωγών.

Ως προς το αν οι βαλλόμενες ρυθμίσεις συμβαδίζουν με το άρθρο 28 ΕΚ, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι είναι ικανές να παρεμποδίσουν τις μεταξύ κρατών μελών εμπορικές συναλλαγές (αποφάσεις της 26ης Νοεμβρίου 1985, 182/84, *Miro*, Συλλογή 1985, σ. 3731· της 14ης Ιουλίου 1988, 298/87, *Smanor*, Συλλογή 1988, σ. 4489· της 22ας Σεπτεμβρίου 1988, 286/86, *Deserbais*, Συλλογή 1988, σ. 4907, και *Guimont*, προπαρατεθείσα). Συγκεκριμένα, αναγκάζουν τους ενδιαφερόμενους επιχειρηματίες να συσκευάζουν διαφορετικά τα εν λόγω προϊόντα αναλόγως του τόπου εμπορίας τους, υποβάλλοντάς τους σε πρόσθετα έξοδα, και ασκούν αρνητική επίδραση στην αντίληψη που σχηματίζουν γι' αυτά οι καταναλωτές. Η αναγραφή, άλλωστε, επί της επισήμανσεως, μιας ουδέτερης και αντικειμενικής ενδείξεως, που να πληροφορεί τους καταναλωτές ότι το προϊόν περιέχει, εκτός από βούτυρο κακάο, και άλλες φυτικές λιπαρές ουσίες, θα αρκούσε για την εξασφάλιση της ορθής ενημερώσεως των καταναλωτών. Το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι η υποχρέωση τροποποίησης της ονομασίας πωλήσεως των ως άνω προϊόντων δεν είναι αναγκαία για την ικανοποίηση της ανάγκης της προστασίας των καταναλωτών και ότι οι επίδικες ρυθμίσεις δεν συμβαδίζουν με το άρθρο 28 ΕΚ.

5.2. Με την απόφαση της 18ης Σεπτεμβρίου 2003, C-416/00, *Morellato* (που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Δικαστήριο εξέτασε αν συμβαδίζει με τα άρθρα 28 ΕΚ και 30 ΕΚ η ιταλική ρύθμιση που απαγορεύει την πώληση άρτου που έχει παραχθεί κατόπιν συμπληρωματικού ψησίματος εν μέρει ψημένου, κατεψυγμένου ή μη, άρτου που εισάγεται από άλλο κράτος μέλος όπου παρασκευάζεται νομίμως, αν ο μεταπωλητής δεν το έχει προηγουμένως συσκευάσει. Στο πλαίσιο της εξετάσεώς του, το Δικαστήριο ερεύνησε κατ' αρχάς αν παρόμοιες επιταγές αποτελούν «μεθόδους πωλήσεως», οι οποίες, σύμφωνα με την απόφαση *Keck και Mithouard*, δεν είναι ικανές να παρεμποδίσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών. Συναφώς, υπέμνησε ότι, κατά

την εν λόγω απόφαση, η ανάγκη αλλαγής της συσκευασίας ή της επισημάνσεως των εισαγόμενων προϊόντων αποκλείει να πρόκειται για απλή μέθοδο πώλησεως. Κατά συνέπεια, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αφορά τις μεθόδους πώλησεως ή ρύθμιση κράτους μέλους που απαγορεύει τη διάθεση στο εμπόριο εντός κράτους μέλους ενός προϊόντος που έχει παραχθεί και τεθεί στο εμπόριο νομίμως εντός άλλου κράτους μέλους, αν δεν έχει γίνει προηγουμένως νέα ειδική συσκευασία του που να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της ρυθμίσεως αυτής. Το Δικαστήριο διαπιστώνει, ωστόσο, ότι εν προκειμένω η προβλεπόμενη στην επίδικη ρύθμιση προηγούμενη συσκευασία δεν απαιτεί προσαρμογή του προϊόντος, διότι αφορά μόνον την εμπορία του άρτου που προκύπτει από το τελικό ψήσιμο του μερικώς ψημένου άρτου. Η συσκευασία αυτή, επομένως, κατ' αρχήν εκφεύγει του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 28 ΕΚ, εκτός αν συνιστά στην πραγματικότητα διάκριση σε βάρος των εισαγόμενων προϊόντων. Αν αυτό αληθεύει, και αν δεν υφίσταται κανένα στοιχείο που να δικαιολογεί την ύπαρξη κινδύνου για την υγεία, ένα τέτοιο εμπόδιο δεν μπορεί να δικαιολογηθεί βάσει της παρεκκλίσεως την οποία επιτρέπει το άρθρο 30 ΕΚ χάριν προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων.

5.3. Με δύο αποφάσεις που εξέδωσε στις 20 Μαΐου 2003, στις υποθέσεις C-108/01, *Consorzio del Prosciutto di Parma* (Συλλογή 2003, σ. I-5121), και C-469/00, *Ravil* (Συλλογή 2003, σ. I-5053), το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να αναπτύξει τη νομολογία του σχετικά με την προστασία την οποία παρέχουν οι προστατευόμενες ονομασίες προελεύσεως (στο εξής: ΠΟΠ) των γεωργικών προϊόντων και τροφίμων δυνάμει των κανονισμών 2081/92¹⁷ και 1107/96¹⁸, αποφαινόμενο αν συμβαδίζουν με το άρθρο 29 ΕΚ ορισμένες συνθήκες επεξεργασίας αυτών των προϊόντων. Η αμφισβήτηση αφορούσε το αν συμβαδίζει με το άρθρο 29 ΕΚ ένας τρόπος τεμαχισμού και συσκευασίας του προϊόντος που φέρει την ΠΟΠ «ζαμπόν Πάρμας», στην πρώτη υπόθεση και ένας τρόπος τριψίματος του τυριού στην περιοχή παραγωγής του προϊόντος που φέρει την ΠΟΠ «Grana Padano» στη δεύτερη.

Και στις δύο υποθέσεις το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού 2081/92 εξαρτά την αναγνώριση ΠΟΠ από το αν το προϊόν ανταποκρίνεται σε ορισμένες προδιαγραφές, οι οποίες περιλαμβάνουν λεπτομερή ορισμό του προστατευόμενου προϊόντος και περιγράφουν την έκταση αφενός των υποχρεώσεων που πρέπει να τηρούνται για τη χρήση της ΠΟΠ και αφετέρου του προστατευόμενου δικαιώματος έναντι των τρίτων. Καταλήγει ότι ο κανονισμός 2081/92 δεν απαγορεύει η χρήση μιας ΠΟΠ να υπόκειται στην προϋπόθεση ότι ορισμένες εργασίες, όπως ο τεμαχισμός και η συσκευασία του προϊόντος, συντελούνται εντός της περιοχής παραγωγής, εφόσον η προϋπόθεση αυτή προβλέπεται από τις προδιαγραφές.

¹⁷ Κανονισμός (ΕΟΚ) 2081/92 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουλίου 1992, για την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων και των ονομασιών προέλευσης των γεωργικών προϊόντων και των τροφίμων (ΕΕ L 208, σ. 1).

¹⁸ Κανονισμός (ΕΚ) 1107/96 της Επιτροπής, της 12ης Ιουνίου 1996, σχετικά με την καταχώρηση των γεωγραφικών ενδείξεων και των ονομασιών προέλευσης σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 17 του κανονισμού 2081/92 του Συμβουλίου (ΕΕ L 148, σ. 1).

Ως προς το ζήτημα αν οι προϋποθέσεις αυτές συμβαδίζουν με το άρθρο 29 ΕΚ, το Δικαστήριο ακολούθησε την προγενέστερη νομολογία του, και ιδίως τις αποφάσεις της 23ης Μαΐου 2000, C-209/98, *Sydhavnens Stens & Grus* (Συλλογή 2000, σ. I-3743)· της 25ης Ιουνίου 1997, C-114/96, *Kieffer και Thill*, Συλλογή 1997, σ. I-3629· και της 13ης Σεπτεμβρίου 2001, C-169/99, *Schwarzkopf*, Συλλογή 2001, σ. I-5901), για να υπομνήσει, πρώτον, ότι το άρθρο 29 ΕΚ απαγορεύει όλα τα μέτρα που έχουν ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα να περιορίζουν ειδικώς τον ρου των εξαγωγών και να δημιουργούν έτσι διαφορά μεταχειρίσεως μεταξύ του εσωτερικού εμπορίου κράτους μέλους και του εξαγωγικού του εμπορίου, διασφαλίζοντας ιδιαίτερο πλεονέκτημα στην εθνική παραγωγή ή στην εσωτερική αγορά του ενδιαφερομένου κράτους. Επομένως, η επιβολή της προϋπόθεσης ότι οι εργασίες τεμαχισμού, τριψίματος και συσκευασίας πρέπει να έχουν πραγματοποιηθεί εντός της περιοχής παραγωγής συνιστά μέτρο αποτελέσματος ισοδύναμου με ποσοτικό περιορισμό των εξαγωγών, υπό την έννοια του άρθρου 29 ΕΚ.

Δεύτερον, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι οι ονομασίες προελεύσεως εμπίπτουν στα δικαιώματα βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας. Σκοπό έχουν να διασφαλίζουν ότι το προϊόν στο οποίο αναφέρονται προέρχεται από καθορισμένη γεωγραφική ζώνη και εμφανίζει ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Η προϋπόθεση του τεμαχισμού, του τριψίματος και της συσκευασίας εντός της περιοχής παραγωγής επιδιώκει, ειδικότερα, να παρέχει στους δικαιούχους της ονομασίας προελεύσεως τη δυνατότητα να διατηρήσουν τον έλεγχο επί ενός από τους τρόπους παρουσιάσεως του προϊόντος στην αγορά και, εντεύθεν, να διαφυλάξουν την ποιότητα και τη γνησιότητα του προϊόντος και, συνακόλουθα, τη φήμη της ονομασίας προελεύσεως. Κατά το μέτρο που το «ζαμπόν Πάρμας» και το «Grana Padano» καταναλώνονται σε σημαντικές ποσότητες, το μεν σε φέτες το δε τριμμένο, ο τεμαχισμός, το τρίψιμο και η συσκευασία αποτελούν σημαντικές εργασίες, ενώ, αν οι έλεγχοι πραγματοποιούνταν εκτός της περιοχής παραγωγής, θα παρείχαν λιγότερες εγγυήσεις για την ποιότητα και τη γνησιότητα των προϊόντων. Κατά συνέπεια, οι προϋποθέσεις τεμαχισμού ή τριψίματος και συσκευασίας εντός της περιοχής παραγωγής μπορούν να θεωρηθούν δικαιολογημένες. Το Δικαστήριο καταλήγει ότι το άρθρο 29 ΕΚ δεν εναντιώνεται σ' αυτές τις προϋποθέσεις.

Τρίτον, το Δικαστήριο θεωρεί, ωστόσο, ότι η αρχή της ασφάλειας δικαίου επιτάσσει οι επίμαχες προϋποθέσεις να περιέρχονται σε γνώση των τρίτων μέσω κατάλληλης δημοσιοποίησής τους με την κοινοτική ρύθμιση· τέτοια δημοσιοποίηση θα μπορούσε να δοθεί με τη ρητή μνεία της προϋπόθεσης αυτής στον κανονισμό 1107/96. Άλλως, δεν χωρεί επίκλησή τους ενώπιον εθνικού δικαστηρίου. Με την απόφαση *Grana Padano*, πάντως, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι η αρχή της ασφάλειας δικαίου δεν αποκλείει το ενδεχόμενο το εθνικό δικαστήριο να κρίνει ότι η επίμαχη προϋπόθεση μπορεί να αντιταχθεί στους επιχειρηματίες που προέβαιναν στο τρίψιμο και στη συσκευασία του προϊόντος πριν από την έναρξη της ισχύος του κανονισμού 1107/96, εφόσον το δικαστήριο αυτό κρίνει ότι κατά τον εν λόγω χρόνο η επίδικη προϋπόθεση

ίσχυε στην έννομη τάξη του δυνάμει διμερούς συμβάσεως¹⁹ και μπορούσε να αντιταχθεί στους ενδιαφερόμενους πολίτες δυνάμει των εθνικών διατάξεων περί δημοσιότητας.

5.4. Και πάλι σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, η απόφαση της 12ης Ιουνίου 2003, C-112/00, *Schmidberger* (Συλλογή 2003, σ. I-5659), συμπληρώνει και επεξεργάζεται περαιτέρω τις λύσεις που δέχτηκε στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Γαλλίας* (απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 1997, C-265/95, Συλλογή 1997, σ. I-6959, αποκαλούμενη «ο πόλεμος της φράουλας»). Το Δικαστήριο κατ' αρχάς υπενθυμίζει ότι το γεγονός ότι οι αρμόδιες αρχές κράτους μέλους δεν απαγόρευαν μια συγκέντρωση πολιτών που είχε ως συνέπεια τον πλήρη αποκλεισμό, επί 30 περίπου ώρες αδιαλείπτως, μιας σημαντικής συγκοινωνιακής οδού είναι ικανό να περιορίσει το ενδοκοινοτικό εμπόριο και πρέπει, κατά συνέπεια, να θεωρηθεί ότι συνιστά μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό, κατ' αρχήν ασυμβίβαστο με τις υποχρεώσεις εκ του κοινοτικού δικαίου που απορρέουν από τα άρθρα 28 ΕΚ και 29 ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 10 ΕΚ, εκτός αν αυτή η έλλειψη απαγορεύσεως μπορεί να δικαιολογηθεί αντικειμενικώς. Για να εκτιμήσει αν συντρέχει τέτοια δικαιολογία στη συγκεκριμένη περίπτωση, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη τον σκοπό που επιδίωκαν οι αυστριακές αρχές όταν επέτρεψαν την επίμαχη συγκέντρωση και διαπιστώνει ότι σκοπός τους ήταν να εγγυηθούν τα θεμελιώδη δικαιώματα των διαδηλωτών όσον αφορά την ελευθερία εκφράσεως και την ελευθερία του συνέρχεσθαι, τα οποία καθιερώνονται και διασφαλίζονται από την ΕΣΔΑ και από το Αυστριακό Σύνταγμα. Επειδή τα θεμελιώδη δικαιώματα αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των γενικών αρχών του δικαίου, την τήρηση των οποίων εξασφαλίζει το Δικαστήριο, η προστασία τους αποτελεί έννομο συμφέρον που, κατ' αρχήν, δικαιολογεί περιορισμό των υποχρεώσεων που επιβάλλονται από το κοινοτικό δίκαιο, ακόμη και δυνάμει μιας θεμελιώδους ελευθερίας την οποία εγγυάται η Συνθήκη, όπως η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.

Κατά το Δικαστήριο, το σύμφωνο της πραγματικής καταστάσεως που υποβλήθηκε στην κρίση του αιτούντος δικαστηρίου προς τα θεμελιώδη δικαιώματα θίγει το ζήτημα του αναγκαίου συγκερασμού μεταξύ των επιταγών της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Κοινότητα και εκείνων που απορρέουν από μια θεμελιώδη ελευθερία που καθιερώνει η Συνθήκη και, ειδικότερα, το ζήτημα της σχετικής εκτάσεως αφενός μεν της ελευθερίας εκφράσεως και της ελευθερίας του συνέρχεσθαι, αφετέρου δε της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων. Εξετάζοντας το ζήτημα της αναλογικότητας των περιορισμών που επήλθαν στις ενδοκοινοτικές συναλλαγές έναντι του επιδιωκόμενου θεμιτού σκοπού, ήτοι της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, το Δικαστήριο επισημαίνει τις διαφορές, ως προς τα πραγματικά περιστατικά, μεταξύ της παρούσας υποθέσεως *Schmidberger* και της προαναφερθείσας υποθέσεως *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, όπου το Δικαστήριο είχε κρίνει ότι η Γαλλία είχε παραβεί τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το άρθρο 28 ΕΚ, σε

¹⁹ Που συνήφθη στις 28 Απριλίου 1964 μεταξύ Γαλλίας και Ιταλίας, περί της προστασίας των ονομασιών προελεύσεως, των ενδείξεων προελεύσεως και των ονομασιών ορισμένων προϊόντων.

συνδυασμό με το άρθρο 10 ΕΚ, και από την κοινή οργάνωση των αγορών των γεωργικών προϊόντων, διότι δεν είχε λάβει όλα τα αναγκαία και ανάλογα μέτρα προκειμένου να μην εμποδίζεται από ενέργειες ιδιωτών η ελεύθερη κυκλοφορία οπωροκηπευτικών (επρόκειτο ειδικότερα για παρακράτηση φορτηγών που μετέφεραν εμπορεύματα, για την καταστροφή του φορτίου τους, για βιαιοπραγίες εις βάρος των οδηγών των φορτηγών και άλλες πράξεις εκφοβισμού). Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, κατ' αντίθεση προς τις περιστάσεις της προαναφερθείσας υποθέσεως, στην παρούσα περίπτωση η επίμαχη συγκέντρωση πολιτών έλαβε χώρα κατόπιν αδείας, ότι η παρακώλυση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων που προέκυψε από την εν λόγω συγκέντρωση ήταν περιορισμένης εκτάσεως, ότι η επίμαχη διαδήλωση δεν είχε ως σκοπό να εμποδίσει τις ανταλλαγές εμπορευμάτων ορισμένης φύσεως ή καταγωγής, ότι οι αρμόδιες αρχές είχαν λάβει διάφορα συνοδευτικά μέτρα και μέτρα πλαισιώσεως προκειμένου να περιορίσουν κατά το δυνατόν τις διαταραχές της οδικής κυκλοφορίας, ότι η περί ης ο λόγος μεμονωμένη ενέργεια δεν δημιούργησε γενικότερο κλίμα ανασφάλειας, το οποίο θα ασκούσε ανασταλτική επίδραση στη ροή του ενδοκοινοτικού εμπορίου στο σύνολό του, και ότι, τέλος, λαμβανομένης υπόψη της ευρείας εξουσίας εκτιμήσεως που διαθέτουν τα κράτη μέλη, οι αρμόδιες εθνικές αρχές μπορούσαν να εκτιμήσουν ότι η απαγόρευση της επίδικης συγκεντρώσεως θα συνιστούσε ανεπίτρεπτη προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων που έχουν οι διαδηλωτές να συνέρχονται και να εκφράζουν ειρηνικώς τη γνώμη τους δημοσίως. Τυχόν επιβολή αυστηρότερων προϋποθέσεων ως προς τον τόπο και τη διάρκεια της συγκεντρώσεως θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι συνιστά υπέρμετρο περιορισμό δυνάμενο να στερήσει από την ως άνω ενέργεια σημαντικό μέρος της πρακτικής της σημασίας. Συγκεκριμένα, κατά το Δικαστήριο, καίτοι είναι αληθές ότι μια τέτοια ενέργεια συνεπάγεται συνήθως ορισμένες δυσχέρειες για τα άτομα που δεν συμμετέχουν σ' αυτήν, οι δυσχέρειες αυτές μπορούν κατ' αρχήν να γίνουν δεκτές εφόσον επιδιωκόμενος σκοπός είναι κατά βάση η δημόσια και σύννομη έκφραση γνώμης. Το Δικαστήριο καταλήγει ότι το γεγονός ότι οι αυστριακές αρχές δεν απαγόρευσαν μια συγκέντρωση πολιτών υπ' αυτές τις περιστάσεις δεν είναι ασυμβίβαστο με τα άρθρα 28 ΕΚ και 29 ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 10 ΕΚ.

5.5. Με την απόφαση της 17ης Ιουνίου 2003, C-383/01, *De Danske Bilimportører* (Συλλογή 2003, σ. I-6065), το Δικαστήριο εξέτασε, σε συνέχεια της αποφάσεώς του της 11ης Δεκεμβρίου 1990, C-47/88, *Επιτροπή κατά Δανίας* (Συλλογή 1990, σ. I-4509), που αφορούσε το τέλος ταξινομήσεως επί των εισαγομένων μεταχειρισμένων αυτοκινήτων, αν το βαρύτατο τέλος που επιβάρυνε την έκδοση στη Δανία άδειας κυκλοφορίας των καινούργιων αυτοκινήτων οχημάτων αποτελεί μέτρο αποτελέσματος ισοδυνάμου προς ποσοτικό περιορισμό επί των εισαγωγών απαγορευόμενο κατά το άρθρο 28 ΕΚ και ενδεχομένως επιτρεπόμενο κατά το άρθρο 30 ΕΚ. Το Δικαστήριο αποκρούει αυτόν τον χαρακτηρισμό. Υπενθυμίζει κατ' αρχάς τη νομολογία του *Nygård* (απόφαση της 23ης Απριλίου 2002, C-234/99, Συλλογή 2002, σ. I-3657, σκέψη 17), κατά την οποία οι διατάξεις περί επιβαρύνσεων ισοδυνάμου αποτελέσματος και οι διατάξεις περί συνεπαγομένων δυσμενή διάκριση εσωτερικών φόρων δεν εφαρμόζονται σωρευτικώς. Διαπιστώνει, ακολούθως, ότι το επίδικο τέλος έχει προδήλως φορολογικό χαρακτήρα και επιβάλλεται όχι λόγω της διασχίσεως των συνόρων του κράτους μέλους που το καθιέρωσε, αλλά κατά την πρώτη ταξινόμηση του

αυτοκινήτου στο έδαφος του κράτους αυτού, και ότι πρέπει, ως εκ τούτου, να εξετασθεί υπό το πρίσμα του άρθρου 90 ΕΚ. Το Δικαστήριο τονίζει ότι, σύμφωνα με την απόφαση της 3ης Φεβρουαρίου 1981, 90/79, *Επιτροπή κατά Γαλλίας* (Συλλογή 1981, σ. 283, σκέψη 14), το γεγονός ότι ένα τέτοιο τέλος επιβαρύνει μόνον τα εισαγόμενα καινούργια αυτοκίνητα δεν ασκεί εν προκειμένω επιρροή, λόγω ελλείψεως εγχώριας παραγωγής. Υπενθυμίζει, περαιτέρω, ότι, σύμφωνα με την προπαρατεθείσα απόφαση *Επιτροπή κατά Δανίας*, δεν χωρεί επίκληση του άρθρου 90 ΕΚ κατά των εσωτερικών φόρων που επιβαρύνουν εισαγόμενα προϊόντα, όταν δεν υπάρχει ομοειδής ή ανταγωνιστική εγχώρια παραγωγή και ότι βάσει του άρθρου αυτού δεν μπορεί να επικριθεί η υπέρογκη φορολογία που ενδέχεται να επιβάλλουν τα κράτη μέλη σε συγκεκριμένα προϊόντα, εφόσον δεν δημιουργούνται διακρίσεις ούτε υφίσταται προστατευτισμός, για να καταλήξει ότι το επίδικο τέλος εκφεύγει των απαγορεύσεων του άρθρου 90 ΕΚ. Τέλος, το Δικαστήριο εκτιμά ότι η επιφύλαξη την οποία είχε εκφράσει με την προαναφερθείσα απόφαση *Επιτροπή κατά Δανίας*, ότι το ύψος ενός τέτοιου τέλους δεν μπορεί να είναι τέτοιο ώστε να διακυβεύεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων στο εσωτερικό της κοινής αγοράς, δεν έχει εφαρμογή εδώ. Συγκεκριμένα, τα αριθμητικά στοιχεία που διαθέτει ουδόλως εμφανίζουν ότι τίθεται σε κίνδυνο η ελεύθερη κυκλοφορία αυτού του είδους εμπορευμάτων μεταξύ της Δανίας και των άλλων κρατών μελών. Καταλήγει ότι το δανικό τέλος ταξινομήσεως δεν παύει να χαρακτηρίζεται ως εσωτερικός φόρος, υπό την έννοια του άρθρου 90 ΕΚ, ώστε να καταστεί μέτρο αποτελέσματος ισοδυνάμου προς ποσοτικό περιορισμό, υπό την έννοια του άρθρου 28 ΕΚ.

5.6. Με την απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2003, C-322/01, *Deutscher Apothekerverband* (που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Δικαστήριο ερευνήσε αν συμβαδίζει με τα άρθρα 28 ΕΚ επ. η απαγόρευση εισαγωγής και λιανικής πωλήσεως φαρμάκων που έχουν αγορασθεί μέσω ταχυδρομείου ή μέσω Διαδικτύου από φαρμακεία άλλων κρατών μελών, αν η δικτυακή πύλη ενός τέτοιου φαρμακείου και η περιγραφή των φαρμάκων που περιέχει συνιστούν διαφήμιση φαρμάκων απαγορευόμενη από εθνική νομοθεσία, εν προκειμένω τη γερμανική, και ποιες είναι οι σχέσεις αυτής της τελευταίας με τα άρθρα 28 ΕΚ και 30 ΕΚ.

Όσον αφορά φάρμακα για τα οποία απαιτείται μεν αδεία κυκλοφορίας σύμφωνα με την οδηγία 65/65²⁰, την οποία όμως δεν έχουν λάβει, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η επίδικη απαγόρευση συμβαδίζει με την εν λόγω οδηγία και ότι δεν τίθεται ζήτημα ασυμβιβάστου με τα άρθρα 28 ΕΚ και 30 ΕΚ. Όσον αφορά φάρμακα που διαθέτουν άδεια, το Δικαστήριο υπενθυμίζει και πάλι την παραδοσιακή του νομολογία (προαναφερθείσες αποφάσεις «*Cassis de Dijon*», *Keck* και *Mithouard*, και της 26ης Ιουνίου 1997, C-368/95, *Familiapress*, Συλλογή 1997, σ. I-3689), σχετικά με τη σημασία που έχει το πραγματικό ή δυνητικό αποτέλεσμα ενός μέτρου έναντι του ενδοκοινοτικού εμπορίου για να κριθεί αν συμβαδίζει με τις διατάξεις αυτές. Ειδικότερα,

²⁰ Οδηγία 65/65/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 26ης Ιανουαρίου 1965, περί της προσεγγίσεως των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων σχετικά με τα φαρμακευτικά ιδιοσκευάσματα (ΕΕ ειδ. έκδ. 13/001, σ. 25).

η προϋπόθεση, την οποία θέτει η νομολογία *Keck* προκειμένου μια ρύθμιση περί των μεθόδων πωλήσεως να μη συνιστά μέτρο αποτελέσματος ισοδυνάμου προς ποσοτικό περιορισμό, ότι πρέπει να επηρεάζουν κατά τον ίδιο τρόπο, νομικά και πραγματικά, την εμπορία των εγχωρίων προϊόντων και των προϊόντων προελεύσεως άλλων κρατών μελών, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι δεν πληρούται. Πράγματι, η επίδικη απαγόρευση δυσχεραίνει περισσότερο τα φαρμακεία που είναι εγκατεστημένα εκτός της Γερμανίας έναντι εκείνων που ευρίσκονται στη γερμανική επικράτεια. Τα τελευταία είναι μεν αδιαμφισβήτητο ότι, με την ως άνω απαγόρευση, στερούνται από ένα συμπληρωματικό ή εναλλακτικό μέσο προσβάσεως στη γερμανική αγορά των τελικών καταναλωτών φαρμάκων, διατηρούν όμως τη δυνατότητα πωλήσεως φαρμάκων από τα καταστήματά τους. Αντιθέτως, το Διαδίκτυο αποτελεί σημαντικότερο μέσο για να μπορέσουν τα φαρμακεία που δεν είναι εγκατεστημένα στη γερμανική επικράτεια να εισέλθουν στην αγορά αυτή. Μια απαγόρευση που πλήττει περισσότερο τα εγκατεστημένα εκτός γερμανικής επικράτειας φαρμακεία μπορεί να δυσχεράνει περισσότερο την πρόσβαση στην αγορά των προϊόντων προελεύσεως άλλων κρατών μελών έναντι εκείνης των εγχωρίων προϊόντων. Η επίμαχη απαγόρευση αποτελεί, επομένως, μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος υπό την έννοια του άρθρου 28 ΕΚ.

Δεύτερον, προς δικαιολόγηση της απαγορεύσεως υπό το πρίσμα του άρθρου 30 ΕΚ, το Δικαστήριο κρίνει αποδεκτά μόνον όσα επιχειρήματα αφορούν την ανάγκη παροχής προσωπικών συμβουλών στον πελάτη και την εξασφάλιση της προστασίας του κατά τη παράδοση των φαρμάκων, καθώς και την ανάγκη ελέγχου της εγκυρότητας των ιατρικών συνταγών και εξασφαλίσεως ευρέος και προσαρμοσμένου στις ειδικότερες ανάγκες εφοδιασμού του πληθυσμού σε φάρμακα. Για φάρμακα για τα οποία δεν απαιτείται ιατρική συνταγή, καμία από τις προβαλλόμενες δικαιολογίες δεν ευσταθεί για να αιτιολογήσει την απόλυτη απαγόρευση της πωλήσεώς τους δι' αλληλογραφίας, εφόσον το «ηλεκτρονικό» φαρμακείο εγγυάται ισοδύναμο ή και υψηλότερο επίπεδο υπηρεσιών στους πελάτες απ' ό,τι τα παραδοσιακά φαρμακεία. Αντιθέτως, για φάρμακα για τα οποία απαιτείται ιατρική συνταγή, ο έλεγχος αυτός μπορεί να δικαιολογείται λόγω των σοβαρότερων κινδύνων που μπορεί να ενέχουν και του ισχύοντος επ' αυτών καθεστώτος διατιμήσεως, που αποτελεί μέρος του γερμανικού συστήματος. Η ανάγκη να εξασφαλίζεται η αποτελεσματική και υπεύθυνη εξακρίβωση της εγκυρότητας των συνταγών που παρέχουν οι ιατροί και, κατά συνέπεια, η παράδοση του φαρμάκου είτε στον ίδιο τον πελάτη είτε σε άτομο στο οποίο ο τελευταίος έχει αναθέσει την αγορά του φαρμάκου μπορεί να δικαιολογεί την απαγόρευση πωλήσεως δι' αλληλογραφίας. Επομένως, για τη δικαιολόγηση μιας τέτοιας απαγορεύσεως χωρεί επίκληση του άρθρου 30 ΕΚ. Οι ίδιες θεωρήσεις ισχύουν και για την εισαγωγή φαρμάκων σε κράτος μέλος εντός του οποίου έχουν άδεια κυκλοφορίας, όταν ένα εγκατεστημένο εντός άλλου κράτους μέλους φαρμακείο τα έχει προηγουμένως αγοράσει από χονδρεμπόρους εγκατεστημένους εντός του εν λόγω κράτους μέλους εισαγωγής.

Όσον προς το αν οι απαγορεύσεις διαφημίσεως φαρμάκων πωλουμένων δι' αλληλογραφίας συμβαδίζει με το κοινοτικό δίκαιο, η απόφαση αναγνωρίζει ότι οι απαγορεύσεις αυτές δεν δικαιολογούνται για φάρμακα που, έστω και αν διατίθενται αποκλειστικά στα φαρμακεία, δεν απαιτούν ιατρική συνταγή.

5.7. Επισημαίνεται, τέλος, η υπόθεση *Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (απόφαση της 23ης Σεπτεμβρίου 2003, C-30/01, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), που αφορούσε προσφυγή λόγω παραβάσεως κατά του Ηνωμένου Βασιλείου για να διαπιστωθεί ότι δεν είχε μεταφέρει, όσον αφορά το Γιβραλτάρ, ορισμένες οδηγίες εκδοθείσες δυνάμει των άρθρων 94 ΕΚ και 95 ΕΚ. Το Δικαστήριο, δεχόμενο τα επιχειρήματα του Ηνωμένου Βασιλείου, κρίνει ότι «ο αποκλεισμός του Γιβραλτάρ από το τελωνειακό έδαφος της Κοινότητας συνεπάγεται ότι δεν τυγχάνουν επ' αυτού εφαρμογής ούτε οι κανόνες της Συνθήκης σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, ούτε οι κανόνες του παραγώγου κοινοτικού δικαίου που σκοπούν, ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, να διασφαλίσουν την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών, σύμφωνα με τα άρθρα 94 ΕΚ και 95 ΕΚ» (σκέψη 59). Προσθέτει ότι, ναι μεν η μη εφαρμογή στο Γιβραλτάρ των οδηγιών εναρμονίσεως μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη συνοχή άλλων τομέων κοινοτικής πολιτικής, το γεγονός όμως αυτό δεν μπορεί να επεκτείνει το εδαφικό πεδίο εφαρμογής των εν λόγω οδηγιών πέραν των ορίων που επιβάλλονται με τη Συνθήκη και την Πράξη Προσχωρήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου.

6. Στον τομέα της *κοινής γεωργικής πολιτικής*, η παρούσα έκθεση θα εστιάσει την προσοχή σε τέσσερις υποθέσεις.

Σχετικά με τον υγειονομικό έλεγχο και τα επείγοντα μέτρα κατά της σπογγώδους εγκεφαλοπάθειας των βοοειδών, στην υπόθεση *Γαλλία κατά Επιτροπής* (απόφαση της 22ας Μαΐου 2003, C-393/01, Συλλογή 2003, σ. I-5405), το Δικαστήριο ακυρώνει την απόφαση 2001/577 της Επιτροπής ²¹, περί του καθορισμού ημερομηνίας έναρξης αποστολής από την Πορτογαλία προϊόντων βοοειδών, σύμφωνα με το εξαγωγικό σύστημα με χρονολογική βάση, δυνάμει του άρθρου 22, παράγραφος 2, της απόφασης 2001/376. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η Επιτροπή δεν προέβη προηγουμένως στους ελέγχους που απαιτούνται για να διασφαλιστεί η επαρκής ασφάλεια της λειτουργίας του καθεστώτος που εφαρμόζεται στα προϊόντα τα οποία διαλαμβάνονται στο άρθρο 11 της αποφάσεως 2001/376 ²² και, συνεπώς, παρέβη τις διατάξεις του άρθρου 21 σε συνδυασμό με το άρθρο 22 της τελευταίας αυτής αποφάσεως.

Στην υπόθεση *Schulin* (απόφαση της 10 ης Απριλίου 2003, C-305/00, Συλλογή 2003, σ. I-3525) το Δικαστήριο αποφάνθηκε προδικαστικώς επί της ερμηνείας των άρθρων 14, παράγραφος 3, έκτη περίπτωση, του κανονισμού 2100/94, για τα κοινοτικά δικαιώματα επί φυτικών ποικιλιών ²³, και 8 του κανονισμού 1768/95, για τη θέσπιση εκτελεστικών κανόνων σχετικά με την γεωργική εξαίρεση που προβλέπει το εν λόγω

²¹ Απόφαση 2001/577/CE της Επιτροπής, της 25ης Ιουλίου 2001 (ΕΕ L 203, σ. 27).

²² Απόφαση 2001/376/ΕΚ της Επιτροπής, της 18ης Απριλίου 2001, περί των μέτρων που κατέστησαν αναγκαία από την επέλευση της σπογγώδους εγκεφαλοπάθειας των βοοειδών στην Πορτογαλία και της εφαρμογής ενός εξαγωγικού συστήματος με χρονολογική βάση (ΕΕ L 132, σ. 17).

²³ Κανονισμός (ΕΚ) 2100/94 του Συμβουλίου, της 27ης Ιουλίου 1994, για τα κοινοτικά δικαιώματα επί φυτικών ποικιλιών (ΕΕ L 227, σ. 1).

άρθρο 14²⁴. Κατά το Δικαστήριο, οι εν λόγω διατάξεις δεν μπορούν να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι προβλέπουν την ευχέρεια του δικαιούχου της κοινοτικής προστασίας φυτικής ποικιλίας να ζητεί από καλλιεργητή τις πληροφορίες που προβλέπουν οι εν λόγω διατάξεις, όταν δεν διαθέτει ενδείξεις ότι ο καλλιεργητής χρησιμοποίησε ή θα χρησιμοποιήσει, για σκοπούς αναπαραγωγής σε αγρό της εκμεταλλεύσεώς του, το προϊόν της συγκομιδής το οποίο έλαβε φυτεύοντας, στην εκμετάλλευσή του, πολλαπλασιαστικό υλικό μιας ποικιλίας, εκτός των υβριδίων ή των σύνθετων ποικιλιών, η οποία καλύπτεται από αυτήν την προστασία και ανήκει σε ένα από τα γεωργικά φυτικά είδη που απαριθμούνται στο άρθρο 14, παράγραφος 2, του κανονισμού 2100/94.

Η υπόθεση *Milk Marque και National Farmers' Union* (απόφαση της 9 ης Σεπτεμβρίου 2003, C-137/00, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή) έδωσε στο Δικαστήριο τη δυνατότητα να διευκρινίσει τη νομολογία του σχετικά με την εφαρμογή των εθνικών κανόνων ανταγωνισμού στο πλαίσιο κοινής οργανώσεως της αγοράς του γάλακτος και των γαλακτοκομικών προϊόντων. Στην υπόθεση της κύριας δίκης, ένας συνεταιρισμός γεωργών είχε προσβάλει αποφάσεις των αρμοδίων για τον ανταγωνισμό αγγλικών αρχών, υποστηρίζοντας ότι αυτές, κρίνοντας ότι είχαν αρμοδιότητα να ερευνήσουν σχετικά με τις δραστηριότητες των μελών του συνεταιρισμού και διατυπώνοντας συστάσεις ή λαμβάνοντας μέτρα για να τις εμποδίσουν να επιτύχουν υψηλότερη τιμή για το παραγόμενο από τα μέλη τους γάλα, είχαν ενεργήσει κατά παράβαση σειράς διατάξεων του κοινοτικού δικαίου.

Το Δικαστήριο, αφού δέχεται ότι οι κοινές οργανώσεις αγοράς γεωργικών προϊόντων δεν τίθενται εκτός κανόνων ανταγωνισμού, υπενθυμίζει ότι, κατά πάγια νομολογία (αποφάσεις της 13ης Φεβρουαρίου 1969, 14/68, *Walt Wilhelm κ.λπ.*, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 1, και της 10ης Ιουλίου 1980, 253/78 και 1/79 έως 3/79, *Giry και Guerlain*, Συλλογή τόμος 1980/II, σ. 527), το κοινοτικό δίκαιο και το εθνικό δίκαιο στον τομέα του ανταγωνισμού εφαρμόζονται εκ παραλλήλου, δεδομένου ότι αντιμετωπίζουν υπό διαφορετικές πτυχές τις περιοριστικές πρακτικές. Συναφώς, αναφέρει ότι αυτή η νομολογία ισχύει και στον τομέα της κοινής οργανώσεως αγοράς του γάλακτος και των γαλακτοκομικών προϊόντων, στον οποίο, επομένως, οι εθνικές αρχές παραμένουν κατ' αρχήν αρμόδιες για την εφαρμογή της εθνικής τους νομοθεσίας.

Ακολουθώντας, το Δικαστήριο ερευνά τα όρια αυτής της αρμοδιότητας και, υπενθυμίζοντας ότι το άρθρο 36 ΕΚ παρέχει προτεραιότητα στους σκοπούς της κοινής γεωργικής πολιτικής έναντι των σκοπών της πολιτικής ανταγωνισμού, διευκρινίζει ότι τα θεσπιζόμενα από τις εθνικές αρχές μέτρα δεν πρέπει να παράγουν συνέπειες δυνάμενες να παρακωλύουν τη λειτουργία των μηχανισμών της εν λόγω κοινής οργανώσεως. Όσον αφορά τα επίδικα μέτρα, το Δικαστήριο θεωρεί ότι το γεγονός και μόνον ότι η προσφερόμενη από γαλακτοκομικό συνεταιρισμό τιμή ήταν, και πριν από

²⁴ Κανονισμός (ΕΚ) 1768/95 της Επιτροπής, της 24ης Ιουλίου 1995, για τη θέσπιση εκτελεστικών κανόνων σχετικά με την γεωργική εξαίρεση που προβλέπει το άρθρο 14, παράγραφος 3, του κανονισμού (ΕΚ) 2100/94 (ΕΕ L 173, σ. 14).

και την επέμβαση των εθνικών αρχών, χαμηλότερη από την ενδεικτική τιμή δεν αρκεί για να καταστήσει παράνομο υπό το πρίσμα του κοινοτικού δικαίου τα μέτρα τα οποία αυτές λαμβάνουν έναντι του εν λόγω συνεταιρισμού κατ' εφαρμογήν του εθνικού τους δικαίου ανταγωνισμού. Περαιτέρω, τέτοιου είδους μέτρα δεν πρέπει, κατά το Δικαστήριο, να διακυβεύουν την υλοποίηση των σκοπών της κοινής γεωργικής πολιτικής, που ορίζονται με το άρθρο 33, παράγραφος 1, ΕΚ. Εν πάση δε περιπτώσει, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι οι αρμόδιες για τον ανταγωνισμό εθνικές αρχές υποχρεούνται να διασφαλίζουν τον συμβιβασμό των τυχόν αντιφατικών μεταξύ τους σκοπών του άρθρου 33 ΕΚ, χωρίς να προσδίδουν σε έναν εξ αυτών σημασία τέτοια που να ματαιώνει την υλοποίηση των υπολοίπων.

Δεύτερον, το Δικαστήριο κρίνει ότι η λειτουργία της ενδεικτικής τιμής του γάλακτος που προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 804/68²⁵, που είναι να παριστά, σε κοινοτικό επίπεδο, το σημείο επιθυμητής ισορροπίας μεταξύ, αφενός, του σκοπού της διασφάλισης δικαίου βιοτικού επιπέδου στον γεωργικό πληθυσμό και, αφετέρου, του σκοπού διασφάλισης ευλόγων τιμών στις παραδόσεις προς τους καταναλωτές, δεν απαγορεύει στις αρμόδιες για τον ανταγωνισμό εθνικές αρχές να χρησιμοποιούν την ενδεικτική αυτή τιμή προκειμένου να εξετάζουν την ισχύ που κατέχει στην αγορά μια γεωργική επιχείρηση, συγκρίνοντας προς την ενδεικτική τιμή τις διακυμάνσεις των πραγματικών τιμών.

Ακολούθως, το Δικαστήριο κρίνει ότι οι κανόνες της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων δεν εμποδίζουν τις αρμόδιες αρχές κράτους μέλους, στο πλαίσιο της εφαρμογής του εθνικού τους δικαίου ανταγωνισμού, να απαγορεύουν σε γαλακτοκομικό συνεταιρισμό, ο οποίος κατέχει θέση ισχύος στην αγορά, να συνάπτει συμβάσεις μεταποίησης, για λογαριασμό του, γάλακτος που παράγουν τα μέλη του, ακόμη και με επιχειρήσεις εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη. Για να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό, το Δικαστήριο υπενθυμίζει, πρώτον, ότι το άρθρο 28 ΕΚ απαγορεύει κάθε κρατικό μέτρο δυνάμενο να παρακωλύσει το ενδοκοινοτικό εμπόριο, αλλ' ότι ένα κράτος μέλος διατηρεί την εξουσία να θεσπίζει μέτρα προς αποτροπή του ενδεχομένου, εκμεταλλευόμενοι τις διευκολύνσεις που δημιουργούνται δυνάμει της Συνθήκης, ορισμένοι από τους υπηκόους τους να επιχειρήσουν να αποφύγουν καταχρηστικώς την εφαρμογή της εθνικής τους νομοθεσίας. Κατά συνέπεια, κατά το Δικαστήριο, περιοριστικά μέτρα εξαγωγής εμπορευμάτων ακολουθούμενης από την επανεισαγωγή τους, με πρόθεση παρακάμψεως μέτρων θεσπισθέντων κατ' εφαρμογήν του εθνικού δικαίου ανταγωνισμού, δεν συνιστούν μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό επί των εισαγωγών, κατά την έννοια του άρθρου 28 ΕΚ. Δεύτερον, το Δικαστήριο δέχεται ότι το άρθρο 29 ΕΚ αφορά εθνικά μέτρα τα οποία έχουν ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα να περιορίζουν ειδικώς τα εξαγωγικά ρεύματα και να δημιουργούν, με τον τρόπο αυτό, διαφορά μεταχείρισης μεταξύ του εσωτερικού εμπορίου ενός κράτους μέλους και του εξαγωγικού του εμπορίου, έτσι ώστε να εξασφαλίζουν ειδικό πλεονέκτημα υπέρ της

²⁵ Κανονισμός (ΕΟΚ) 804/68 του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 1968, περί κοινής οργάνωσης αγοράς στον τομέα του γάλακτος και των γαλακτοκομικών προϊόντων (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/003, σ. 82).

εθνικής παραγωγής ή της εσωτερικής αγοράς του οικείου κράτους. Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι αυτό δεν ισχύει για μέτρα τα οποία αποσκοπούν να περιορίσουν τις αντίθετες προς τον ανταγωνισμό ενέργειες ενός γεωργικού συνεταιρισμού και εφαρμόζονται αδιακρίτως επί συμβάσεων μεταποίησης που συνάπτονται με επιχειρήσεις εγκατεστημένες στην εθνική επικράτεια και επί συμβάσεων που συνάπτονται με επιχειρήσεις εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη.

Τέλος, το Δικαστήριο κρίνει ότι τα άρθρα 12 ΕΚ και 34, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ δεν απαγορεύουν τη λήψη μέτρων όπως η απαγόρευση συνάψεως συμβάσεων μεταποίησης γάλακτος για ίδιο λογαριασμό, που επιβάλλεται σε γαλακτοκομικό συνεταιρισμό ο οποίος κατέχει θέση ισχύος στην αγορά και εκμεταλλεύεται αυτή την ισχύ εις βάρος του δημοσίου συμφέροντος, έστω και αν σε άλλα κράτη μέλη λειτουργούν σημαντικοί γαλακτοκομικοί συνεταιρισμοί καθέτου συγκεντρώσεως. Πράγματι, ναι μεν το άρθρο 12 ΕΚ απαγορεύει σε κάθε κράτος μέλος να εφαρμόζει διαφορετικά το εθνικό του δίκαιο ανταγωνισμού αναλόγως της ιθαγένειας των ενδιαφερομένων, δεν αφορά όμως το ενδεχόμενο να προκύψουν διαφορές μεταχείρισεως από υφιστάμενες μεταξύ των νομοθεσιών των κρατών μελών διαφορές, εφόσον αυτές θίγουν όλους όσους εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής τους, σύμφωνα με αντικειμενικά κριτήρια και ασχέτως της ιθαγενείας τους. Το γεγονός και μόνον ότι σε άλλα κράτη μέλη υφίστανται συνεταιρισμοί καθέτου συγκεντρώσεως δεν αρκεί για να θεμελιώσει το συμπέρασμα ότι η λήψη τέτοιων μέτρων συνιστά δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγένειας. Αφετέρου, το Δικαστήριο θεωρεί ότι το άρθρο 34, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, που απαγορεύει κάθε δυσμενή διάκριση στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής, αποτελεί απλώς ειδική έκφραση της γενικής αρχής της ισότητας.

Στην υπόθεση *Γερμανία κατά Επιτροπής* (απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, C-239/01, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή) το Δικαστήριο ακυρώνει το άρθρο 5, παράγραφος 5, του κανονισμού 690/2001²⁶, κατά το μέρος που η εν λόγω διάταξη επιβάλλει σε κάθε ενδιαφερόμενο κράτος μέλος να χρηματοδοτεί το 30 % της τιμής του κρέατος που αγοράζεται δυνάμει του εν λόγω κανονισμού. Για να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό, το Δικαστήριο διαπιστώνει αφενός μεν ότι η βαλλόμενη διάταξη επιβάλλει σε κάθε ενδιαφερόμενο κράτος μέλος να χρηματοδοτεί ένα μέρος των μέτρων στηρίξεως της αγοράς που θεσπίζονται από τον προσβαλλόμενο κανονισμό, αφετέρου δε ότι ο κανονισμός 1258/1999²⁷, βάσει του οποίου εκδόθηκε ο αμφισβητούμενος κανονισμός, δεν περιέχει καμία διάταξη επιτρέπουσα ρητώς στην Επιτροπή να παρεκκλίνει από την απορρέουσα από τη βασική ρύθμιση αρχή, ότι όλα τα κοινοτικά μέτρα στηρίξεως της αγοράς στον τομέα του βοείου κρέατος πρέπει να χρηματοδοτούνται αποκλειστικώς από την Κοινότητα.

²⁶ Κανονισμός (ΕΚ) 690/2001 της Επιτροπής, της 3ης Απριλίου 2001, για τη θέσπιση ειδικών μέτρων στήριξης της αγοράς στον τομέα του βοείου κρέατος (ΕΕ L 95, σ. 8).

²⁷ Κανονισμός (ΕΚ) 1258/1999 του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1999, περί χρηματοδότησεως της κοινής γεωργικής πολιτικής (ΕΕ L 160, σ. 103).

7. Στον τομέα της *ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων*, το Δικαστήριο αποφάνθηκε στο πλαίσιο υποθέσεων σχετικά με θέσεις πλοιάρχων πλοίων που ενέχουν συμμετοχή στην άσκηση δημόσιας εξουσίας (7.1), με το επίδομα της πίστωσης στον ίδιο εργοδότη (7.2), με την ερμηνεία του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68 (7.3), με την πρόσβαση σε θέση στον δημόσιο νοσοκομειακό κλάδο (7.4), με υπήκοο τρίτης χώρας σύζυγο Βρετανίδας υπηκόου (7.5), με υπήκοο κράτους μέλους που έχει ασκήσει έκτακτη απασχόληση (7.6) και με την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, του κανονισμού 1251/70 (7.7).

7.1. Στις υποθέσεις *Anker κ.λπ.* (απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, C-47/02, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή) και *Colegio de Oficiales de la Marina Mercante Española* (απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, C-405/01, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Δικαστήριο εκκαλείτο να ερμηνεύσει το άρθρο 39, παράγραφος 4, ΕΚ σε σχέση προς διατάξεις του γερμανικού και του ισπανικού δικαίου που επέβαλλαν, για την άσκηση καθηκόντων πλοιάρχου πλοίων «μικρής ναυσιπλοΐας» και καθηκόντων πλοιάρχου και υποπλοιάρχου εμπορικών πλοίων, την ιθαγένεια του κράτους της σημαίας του πλοίου.

Υπενθυμίζοντας κατ' αρχάς ότι η κατά το προαναφερθέν άρθρο έννοια της δημοσίας διοικήσεως αφορά θέσεις οι οποίες συνεπάγονται άμεση ή έμμεση συμμετοχή στην άσκηση δημοσίας εξουσίας και σε καθήκοντα που έχουν ως αντικείμενο τη διασφάλιση των γενικών συμφερόντων του κράτους ή άλλων δημοσίων οργανισμών, το Δικαστήριο εξετάζει ακολούθως τις επίδικες θέσεις.

Διαπιστώνει ότι τα οικεία εθνικά δίκαια απονέμουν στον κάτοχο των θέσεων αυτών αρμοδιότητες συνδεδεμένες με τη διαφύλαξη της ασφαλείας και την άσκηση εξουσιών αστυνομεύσεως, οι οποίες βαίνουν πέραν της απλής συμβολής στη διαφύλαξη της δημοσίας ασφαλείας στην οποία κάθε άτομο μπορεί να υποχρεούται, καθώς και ορισμένα καθήκοντα συμβολαιογράφου και ληξιάρχου, τα οποία οι ανάγκες διακυβερνήσεως του εμπορικού πλοίου δεν αρκούν για να εξηγήσουν. Ακολούθως, τονίζει ότι το γεγονός ότι οι πλοίαρχοι και υποπλοίαρχοι είναι στην υπηρεσία φυσικού ή νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου δεν αρκεί για να αποκλείσει την εφαρμογή του εν λόγω άρθρου, εφόσον είναι βέβαιο ότι, για την εκπλήρωση της δημόσιας αποστολής που τους έχει ανατεθεί, οι πλοίαρχοι ενεργούν ως εκπρόσωποι της δημόσιας εξουσίας, στην υπηρεσία των γενικών συμφερόντων του κράτους της σημαίας. Τονίζει όμως ότι η έκταση της παρεκκλίσεως από την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων ως προς τις θέσεις δημοσίας διοικήσεως πρέπει να περιορίζεται στο μέτρο που είναι απολύτως αναγκαίο για τη διαφύλαξη των γενικών συμφερόντων του οικείου κράτους μέλους, η οποία δεν θα διακυβευόταν αν τις αρμοδιότητες δημόσιας εξουσίας ασκούσαν σποραδικά μόνον, ή και κατ' εξαίρεση, υπήκοοι άλλων κρατών μελών. Επομένως, το Δικαστήριο καταλήγει ότι το άρθρο 39, παράγραφος 4, ΕΚ ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι επιτρέπει σε κράτος μέλος να προορίζει αποκλειστικά για τους υπηκόους του τις επίδικες θέσεις μόνον υπό την προϋπόθεση ότι οι αρμοδιότητες δημόσιας εξουσίας οι οποίες απονέμονται στους μισθωτούς που τις κατέχουν ασκούνται πράγματι κατά τρόπο συνήθη και δεν αντιπροσωπεύουν πολύ περιορισμένο μέρος των δραστηριοτήτων τους.

7.2. Η υπόθεση *Köbler*, που μνημονεύτηκε ανωτέρω (βλ. ενότητα 4.9), παρέχει στο Δικαστήριο την ευκαιρία να ερμηνεύσει τα άρθρα 39 ΕΚ και 7, παράγραφος 1, του κανονισμού 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας²⁸, έναντι ρυθμίσεως κράτους μέλους που του επιτρέπει να χορηγεί, ως εργοδότης, ειδικό επίδομα στους καθηγητές πανεπιστημίου που έχουν ασκήσει επί δεκαπέντε τουλάχιστον έτη το επάγγελμά τους σε πανεπιστήμιο του κράτους μέλους αυτού. Το Δικαστήριο είχε μεν ήδη ερμηνεύσει, στην προαναφερθείσα υπόθεση *Schöningh-Κουγεβετοπούλου*, τα άρθρα αυτά σε σχέση προς τη χορήγηση επιδόματος αρχαιότητας, δεν είχε όμως αποφανθεί επί της ερμηνείας τους σε σχέση προς κάποιο μέτρο χορηγήσεως επιδόματος πίστεως.

Το Δικαστήριο αφού κατ' αρχάς θεωρεί ότι ένα τέτοιο σύστημα, αποκλείοντας, για τη χορήγηση του ειδικού επιδόματος αρχαιότητας που προβλέπει, οποιαδήποτε δυνατότητα συνυπολογισμού των περιόδων υπηρεσίας που έχει συμπληρώσει ένας καθηγητής πανεπιστημίου σε άλλο κράτος μέλος, είναι ικανό να παρακωλύσει την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων. Εφόσον, κατά το εθνικό δίκαιο, το επίδομα συνιστά ανταμοιβή για την επίδειξη πίστεως των καθηγητών πανεπιστημίων του κράτους μέλους έναντι του ενιαίου εργοδότη τους, δηλαδή του ίδιου του Δημοσίου, το Δικαστήριο εξετάζει αν το γεγονός ότι το εν λόγω επίδομα συνιστά ανταμοιβή για την επίδειξη πίστεως μπορεί, από απόψεως κοινοτικού δικαίου, να θεωρηθεί ότι υπαγορεύεται από επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος δυνάμενο να δικαιολογήσει αυτή την παρακώλυση. Χωρίς να αποκλείει ότι η παροχή κινήτρων για να παραμένουν οι εργαζόμενοι πιστοί στους εργοδότες τους συνιστά, στο πλαίσιο πολιτικής στον τομέα της έρευνας ή της πανεπιστημιακής διδασκαλίας, επιτακτικό λόγο δημοσίου συμφέροντος, το Δικαστήριο ωστόσο εκτιμά ότι το εμπόδιο το οποίο παρεμβάλλει το μέτρο αυτό δεν δικαιολογείται υπό το πρίσμα του σκοπού αυτού. Καταλήγει ότι οι προμνησθείσες διατάξεις του κοινοτικού δικαίου περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων έχουν την έννοια ότι αποκλείουν τη χορήγηση αυτού του επιδόματος, το οποίο συνιστά ανταμοιβή για την επίδειξη πίστεως.

7.3. Η υπόθεση *Kaba* (απόφαση της 6ης Μαρτίου 2003, C-466/00, Συλλογή 2003, σ. I-2219) έδωσε την ευκαιρία στο Δικαστήριο να συμπληρώσει την απόφασή του της 11ης Απριλίου 2000, C-356/98, *Kaba* (Συλλογή 2000, σ. I-2623), την οποία εξέδωσε στην ίδια υπόθεση. Με την πρώτη του απόφαση, το Δικαστήριο είχε κρίνει ότι δεν συνιστά διάκριση αντιβαίνουσα στο άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας²⁹, νομοθεσία που αφενός μεν επιτρέπει στον σύζυγο διακινουμένου εργαζομένου υπηκόου κράτους μέλους να λάβει άδεια παραμονής απεριόριστης διάρκειας σε άλλο κράτος μέλος μόνον αν ο εργαζόμενος αυτός έχει διαμείνει προηγουμένως επί τέσσερα

²⁸ Κανονισμός (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05 /001, σ. 33).

²⁹ Όπ. αν.

έτη στο έδαφος του κράτους αυτού, αφετέρου δε επιβάλλει υποχρέωση διαμονής δώδεκα μόνον μηνών στους συζύγους προσώπων που είναι εγκατεστημένα στο εν λόγω έδαφος και δεν υπόκεινται σε περιορισμούς ως προς την περίοδο κατά την οποία μπορούν να παραμείνουν σ' αυτό. Κληθέν να απαντήσει στο ερώτημα αν η απάντηση αυτή θα ήταν διαφορετική αν είχε λάβει υπόψη το γεγονός ότι η κατά το εθνικό δίκαιο κατάσταση των δύο αυτών κατηγοριών προσώπων προσομοιάζουν, σύμφωνα με το αιτούν δικαστήριο, καθ' όλα πλην της περιόδου προηγούμενης παραμονής που απαιτείται για τη χορήγηση άδειας παραμονής αόριστης διάρκειας στο έδαφος αυτού του κράτους μέλους, το Δικαστήριο έδωσε αρνητική απάντηση. Πράγματι, στο μέτρο που το δικαίωμα παραμονής διακινουμένου εργαζομένου, υπηκόου άλλου κράτους μέλους, εξαρτάται από τη διατήρηση της ιδιότητας του εργαζομένου ή, ενδεχομένως, του αναζητούντος εργασία, εκτός αν αντλεί το δικαίωμα αυτό από άλλες διατάξεις του κοινοτικού δικαίου, η κατάστασή του δεν είναι παρόμοια με την κατάσταση προσώπου, το οποίο, δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας κράτους μέλους, δεν υπόκειται σε κανένα περιορισμό ως προς τον χρόνο κατά τον οποίο μπορεί να παραμείνει στο έδαφος αυτού του κράτους μέλους και δεν πρέπει, κατά τη διάρκεια της παραμονής του, να πληροί καμία προϋπόθεση παρεμφερή με τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου, που χορηγούν στους υπηκόους ενός κράτους μέλους δικαίωμα παραμονής στο έδαφος άλλου κράτους μέλους. Εφόσον το δικαίωμα παραμονής των δύο αυτών κατηγοριών προσώπων δεν προσομοιάζει καθ' όλα, το αυτό ισχύει και για την κατάσταση των συζύγων τους, προκειμένου συγκεκριμένα για το ζήτημα τί διάρκεια παραμονής απαιτείται για να τους χορηγηθεί το δικαίωμα παραμονής αορίστου χρόνου στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους.

7.4. Στην υπόθεση *Burbaud* (απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2003, C-285/01, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Δικαστήριο αποφαινεται προδικαστικώς στο πλαίσιο υποθέσεως που αφορά Πορτογαλίδα υπήκοο, η αίτηση της οποίας να ενταχθεί στο σώμα των διευθυντών νοσοκομείων του δημόσιου τομέα στη Γαλλία απορρίφθηκε, με την αιτιολογία ότι για την ένταξη στο σώμα αυτό έπρεπε να είχε προηγουμένως επιτύχει σε διαγωνισμό εισαγωγής στην *École nationale de la santé publique* (ENSP).

Εξετάζοντας κατ' αρχάς το ζήτημα αν τα ασκούμενα από τα μέλη αυτού του σώματος καθήκοντα εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 89/48³⁰, σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η διαπίστωση της επιτυχίας σε εξετάσεις μετά την ολοκλήρωση της εκπαίδευσής στην ENSP μπορεί να χαρακτηριστεί ως δίπλωμα απαιτούμενο για την πρόσβαση σε νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα. Η ισοτιμία του με τον τίτλο που χορηγείται από την σχολή της Λισσαβόνας πρέπει, επομένως, να ελεγχθεί από το αιτούν δικαστήριο. Αν προκύψει ότι πρόκειται για διπλώματα που πιστοποιούν ισοδύναμη εκπαίδευση, το Δικαστήριο εκτιμά ότι η οδηγία εμποδίζει τις γαλλικές αρχές να εξαρτήσουν την

³⁰ Οδηγία 89/48/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών (ΕΕ L 19, σ. 16).

πρόσβαση της Πορτογαλίδας υπηκόου στο επάγγελμα του διευθυντή σε δημόσιο νοσοκομείο από την προϋπόθεση ότι θα φοιτήσει και θα συμμετάσχει επιτυχώς στις τελικές εξετάσεις της ENSP. Η ίδια αυτή διαδικασία προσλήψεως, που δεν λαμβάνει υπόψη τα ειδικά προσόντα που έχουν αποκτήσει στον τομέα της διοικήσεως νοσηλευτικών ιδρυμάτων υποψήφιοι υπήκοοι άλλων κρατών μελών, περιάγει τους τελευταίους σε μειονεκτική θέση δυνάμενη να τους αποθαρρύνει να ασκήσουν το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας ως εργαζόμενοι. Και ναι μεν το εμπόδιο αυτό εις βάρος μιας κατοχυρωμένης στη Συνθήκη θεμελιώδους ελευθερίας μπορεί να δικαιολογηθεί μόνον βάσει κάποιου σκοπού γενικού συμφέροντος, όπως η επιλογή των καλύτερων υποψηφίων υπό τους αντικειμενικότερους δυνατούς όρους, πρέπει όμως το εμπόδιο αυτό να μη βαίνει πέραν του αναγκαίου για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού ορίου. Όμως —κρίνει το Δικαστήριο—, η υποχρέωση που επιβάλλεται σε κατέχοντες τα κατάλληλα προσόντα υποψηφίους να μετάσχουν σε εισαγωγικές εξετάσεις για την ENSP συνεπάγεται υποβάθμισή τους, μη αναγκαία προς επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, και, επομένως, δεν δικαιολογείται υπό το πρίσμα των διατάξεων της Συνθήκης. Συνεπώς, καταλήγει ότι ο διαγωνισμός αυτός δεν συμβαδίζει με τη Συνθήκη ΕΚ.

7.5. Η υπόθεση *Akrich* (απόφαση της 23ης Σεπτεμβρίου 2003, C-109/01, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή) αφορά την περίπτωση Μαροκινού υπηκόου ο οποίος είχε απελαθεί δύο φορές από το Ηνωμένο Βασίλειο, όπου επανήλθε ακολούθως λαθραία και νυμφεύθηκε Βρετανίδα υπήκοο. Τον Αύγουστο 1997, απελάθηκε εκ νέου προς το Δουβλίνο, όπου είχε εγκατασταθεί η σύζυγός του από τον Ιούνιο 1997 και εργάστηκε ως μισθωτός από τον Αύγουστο 1997 μέχρι τον Ιούνιο 1998. Επικαλούμενος την απόφαση *Singh* (απόφαση της 7ης Ιουλίου 1992, C-370/90, Συλλογή 1992, σ. I-4265), κατά την οποία το κοινοτικό δίκαιο υποχρεώνει ένα κράτος μέλος να επιτρέψει την είσοδο και παραμονή στο έδαφός του τού συζύγου του υπηκόου του κράτους αυτού ο οποίος μεταβαίνει, με τον σύζυγό του, στο έδαφος άλλου κράτους μέλους προκειμένου να ασκήσει εκεί έμμισθη δραστηριότητα, κατά την έννοια του άρθρου 39 ΕΚ, και επανέρχεται για να εγκατασταθεί, κατά την έννοια του άρθρου 43 ΕΚ, στο έδαφος του κράτους του οποίου έχει την ιθαγένεια, ο *Akrich* ζήτησε από τις βρετανικές αρχές άδεια εισόδου ως σύζυγος προσώπου εγκατεστημένου στο Ηνωμένο Βασίλειο. Συναφώς —τονίζει το Δικαστήριο—, το κοινοτικό δίκαιο, και ειδικότερα ο κανονισμός 1612/68 περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας³¹, ρυθμίζει μόνο την ελεύθερη κυκλοφορία εντός της Κοινότητας, ενώ τηρεί σιγή όσον αφορά την ύπαρξη δικαιωμάτων υπηκόου τρίτης χώρας, συζύγου πολίτη της Ενώσεως, ως προς την είσοδο στο έδαφος της Κοινότητας. Για να έχει ο σύζυγος αυτός δικαίωμα να εγκατασταθεί μαζί με τον πολίτη της Ενώσεως, πρέπει, κατά το Δικαστήριο, να διαμένει νομίμως σε ένα κράτος μέλος κατά τον χρόνο της μεταβάσεώς του σε άλλο κράτος μέλος, στο οποίο μεταναστεύει ο εν λόγω πολίτης της Ενώσεως. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι το ίδιο ισχύει όταν ο

³¹ Βλ. υποσημείωση 28.

πολίτης της Ενώσεως, που συνδέεται με γάμο με υπήκοο τρίτης χώρας, επανέρχεται στο κράτος μέλος του οποίου είναι υπήκοος για να εργαστεί εκεί ως μισθωτός.

Ως προς το τέχνασμα του ζεύγους Akrich, που συνίστατο σε προσωρινή απουσία του στην Ιρλανδία με σκοπό τη θεμελίωση δικαιώματος κατοικίας του H. Akrich και την καταστράτηγηση των διατάξεων της νομοθεσίας του Ηνωμένου Βασιλείου, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι τα ελατήρια που ωθούν τον πολίτη να αναζητεί εργασία εντός κράτους μέλους δεν ασκούν επιρροή στην εκτίμηση της νομικής καταστάσεως του ζεύγους κατά το χρονικό σημείο της επανόδου του στο κράτος μέλος προελεύσεως. Η συμπεριφορά αυτή δεν συνιστά κατάχρηση, ακόμη και αν ο σύζυγος δεν είχε, κατά τον χρόνο εγκαταστάσεως του ζεύγους σε άλλο κράτος μέλος, δικαίωμα παραμονής στο αρχικό κράτος μέλος. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι κατάχρηση θα υπήρχε, αν η επίκληση των διευκολύνσεων που δημιουργεί το κοινοτικό δίκαιο γινόταν στο πλαίσιο εικονικού γάμου συναφθέντος με σκοπό την καταστράτηγηση των εθνικών διατάξεων περί εισόδου και παραμονής αλλοδαπών. Το Δικαστήριο επισημαίνει, τέλος, ότι, όταν πρόκειται για πραγματικό γάμο, κατά δε τον χρόνο επανόδου του υπηκόου κράτους μέλους, τελέσαντος γάμο με υπήκοο τρίτης χώρας, στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, στο οποίο ο σύζυγός του δεν απολαύει των εκ του κοινοτικού δικαίου δικαιωμάτων, διότι δεν έχει παραμείνει νομίμως στο έδαφος κράτους μέλους, οι αρχές του κράτους της ιθαγένειας υποχρεούνται και πάλι να λαμβάνουν υπόψη το δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής, κατά την έννοια του άρθρου 8 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

7.6. Η υπόθεση *Ninni-Orasche* (απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2003, C-413/01, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή) αφορά την περίπτωση υπηκόου κράτους μέλους που άσκησε έκτακτη απασχόληση επί δυόμισι μήνες στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους, του οποίου δεν έχει την ιθαγένεια, και ακολούθως ζητεί τη χορήγηση υποτροφίας σπουδών από το τελευταίο αυτό κράτος μέλος. Τίθεται το ερώτημα αν ο υπήκοος αυτός μπορεί να θεωρηθεί ότι απέκτησε τη νομική κατάσταση του εργαζομένου κατά την έννοια του άρθρου 39 ΕΚ.

Αφού υπενθυμίζει ότι η έννοια του «εργαζομένου» έχει κοινοτικό περιεχόμενο και δεν πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικώς, το Δικαστήριο τονίζει ότι το γεγονός ότι μισθωτή δραστηριότητα είναι βραχείας διάρκειας δεν αρκεί για να την αποκλείσει από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 39 ΕΚ. Απασχόληση ασκούμενη εκτάκτως επί δυόμισι μήνες είναι ικανή να προσδώσει τη νομική κατάσταση του εργαζομένου στον βαθμό που η ασκηθείσα μισθωτή δραστηριότητα δεν έχει αμιγώς περιθωριακό και υποβοηθητικό χαρακτήρα. Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να προβεί στις αναγκαίες επαληθεύσεις των πραγματικών περιστατικών, προκειμένου να εκτιμήσει αν αυτό συμβαίνει στην υπόθεση της οποίας επελήφθη. Στοιχεία αφορώντα τη συμπεριφορά του ενδιαφερομένου προ και μετά την περίοδο απασχολήσεώς του δεν ασκούν επιρροή για τη θεμελίωση της ιδιότητας του εργαζομένου κατά την έννοια του άρθρου 39 ΕΚ.

Στην ίδια υπόθεση, το Δικαστήριο δίδει ακολούθως αρνητική απάντηση στο ερώτημα αν κοινοτικός υπήκοος, στην υποθετική περίπτωση που διαθέτει την κατά την έννοια του άρθρου 39 ΕΚ νομική κατάσταση του διακινούμενου εργαζομένου, τελεί κατ'

ανάγκη σε κατάσταση εκούσιας ανεργίας, κατά την έννοια της συναφούς νομολογίας του Δικαστηρίου, λόγω και μόνον του γεγονότος ότι λήγει η συναφθείσα εξ αρχής για ορισμένο χρόνο σύμβασή του εργασίας.

7.7. Στην υπόθεση *Givane κ.λπ.* (απόφαση της 9ης Ιανουαρίου 2003, C-257/00, Συλλογή 2003, σ. I-345), το Δικαστήριο εκλήθη να ερμηνεύσει το άρθρο 3, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, του κανονισμού 1251/70, περί του δικαιώματος των εργαζομένων να παραμένουν στην επικράτεια κράτους μέλους μετά την άσκηση σ' αυτό ορισμένης εργασίας ³², που ορίζει ότι, αν ο εργαζόμενος αποβιώσει κατά τη διάρκεια του επαγγελματικού του βίου και πριν αποκτήσει το δικαίωμα παραμονής στο έδαφος του κράτους υποδοχής, τα μέλη της οικογενείας του έχουν το δικαίωμα να παραμείνουν εκεί μονίμως υπό τον όρο ότι ο εργαζόμενος κατά το χρόνο του θανάτου του είχε διαμείνει στο έδαφος του κράτους μέλους αυτού επί δύο τουλάχιστον συναπτά έτη. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η διετής περίοδος συνεχούς διαμονής, την οποία προβλέπει η διάταξη αυτή, πρέπει να έχει προηγηθεί αμέσως του θανάτου του εργαζομένου.

8. Επί της *ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών*, το Δικαστήριο αποφάνθηκε για τις συνιστώσες διάκριση τιμές για την είσοδο στα ιταλικά μουσεία (8.1), την εξάρτηση από προηγούμενη άδεια της επιστροφής ιατρικών εξόδων που πραγματοποιήθηκαν σε κράτος μέλος διαφορετικό από το της ασφαλίσεως (8.2 και 8.3), τη διαφορά μεταχειρίσεως συμπληρωματικών ασφαλίσεων συντάξεως που έχουν συναφθεί σε άλλα κράτη μέλη (8.4), την απαγόρευση ορισμένων δραστηριοτήτων διασυνοριακής συνάψεως στοιχημάτων χωρίς προηγούμενη άδεια (8.5 και 8.6) και τον περιορισμό του επιστρεφόμενου ποσού αμοιβής δικηγόρων εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη μέχρι του ποσού που προβλέπει ο πίνακας αμοιβών των δικηγόρων της ημεδαπής (8.7).

8.1. Πρώτον, με την απόφαση της 16ης Ιανουαρίου 2003, C-388/01, *Επιτροπή κατά Ιταλίας* (Συλλογή 2003, σ. I-721), το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι δεν συμβαδίζει με τα άρθρα 12 ΕΚ και 49 ΕΚ η ιταλική ρύθμιση που επιφυλάσσει προνομιακές τιμές εισόδου σε μουσεία και άλλα μνημεία, τις οποίες χορηγούν οι τοπικές ή αποκεντρωμένες εθνικές εποπτεύουσες αρχές μόνον στους άνω των 60 ή 65 ετών Ιταλούς υπηκόους ή μόνο στους κατοίκους της περιφέρειας αυτών των τοπικών αρχών που διαχειρίζονται την οικεία πολιτιστική εγκατάσταση, και αποκλείοντας από αυτό το πλεονέκτημα τους τουρίστες υπηκόους άλλων κρατών μελών ή τους μη κατοίκους που πληρούν τις ίδιες αντικειμενικές προϋποθέσεις ηλικίας. Το Δικαστήριο ευθύς εξ αρχής εντάσσει την υπόθεση αυτή στην προέκταση της προγενέστερης νομολογίας του, ιδίως της αποφάσεως της 15ης Μαρτίου 1994, C-45/93, *Επιτροπή κατά Ισπανίας* (Συλλογή 1994, σ. I-911), όπου είχε κρίνει ότι εθνική ρύθμιση περί της εισόδου στα μουσεία κράτους μέλους ενέχουσα διάκριση εις βάρος μόνον των αλλοδαπών τουριστών απαγορεύεται από τα άρθρα 12 ΕΚ και 49 ΕΚ. Επικαλούμενο τις αποφάσεις της 5ης Δεκεμβρίου

³² Κανονισμός (ΕΟΚ) 1251/70 της Επιτροπής, της 29ης Ιουνίου 1970, περί του δικαιώματος των εργαζομένων να παραμένουν στην επικράτεια κράτους μέλους μετά την άσκηση σ' αυτό ορισμένης εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 64).

1989, C-3/88, *Επιτροπή κατά Ιταλίας* (Συλλογή 1989, σ. 4035), και της 29ης Απριλίου 1999, C-224/97, C-224/97, *Ciola* (Συλλογή 1997, σ. I-2517), υπενθυμίζει ότι η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως απαγορεύει όχι μόνον τις πρόδηλες διακρίσεις που βασίζονται στην ιθαγένεια, αλλά και όλες τις συγκεκαλυμμένες μορφές διακρίσεως, πράγμα που συμβαίνει στην περίπτωση μέτρου που τείνει να αποβαίνει κυρίως σε βάρος των υπηκόων άλλων κρατών μελών.

Άλλωστε, ούτε η ανάγκη διατηρήσεως της συνοχής του φορολογικού συστήματος ούτε οι θεωρήσεις οικονομικής φύσεως τις οποίες επικαλέστηκε η Ιταλική Κυβέρνηση στοιχειοθετούν εξαιρέσεις αναγνωριζόμενες από το άρθρο 46 ΕΚ, ούτε υφίσταται κανένας άμεσος σύνδεσμος μεταξύ οποιασδήποτε φορολογήσεως, αφενός, και της εφαρμογής προτιμησιακών τιμών για την είσοδο στα μουσεία και στα δημόσια μνημεία, αφετέρου. Ούτε μπορεί, τέλος, ένα κράτος μέλος να επικαλεστεί καταστάσεις της εσωτερικής του έννομης τάξης για να δικαιολογήσει τη μη τήρηση υποχρεώσεων που πηγάζουν από το κοινοτικό δίκαιο.

8.2. Η απόφαση της 13ης Μαΐου 2003, C-385/99, *Müller-Fauré και van Riet* (Συλλογή 2003, σ. I-4509), εντάσσεται στην προέκταση της νομολογίας *Decker και Kohll* (αποφάσεις της 28ης Απριλίου 1998, C-120/95, Συλλογή 1998, σ. I-1831, και C-158/96, Συλλογή 1998, σ. I-1931), και *Smits και Peerbooms* (απόφαση της 12ης Ιουλίου 2001, C-157/99, Συλλογή 2001, σ. I-5473). Η απόφαση αυτή διακρίνεται όμως από τις αποφάσεις *Decker και Kohll* κατά το ότι εντάσσεται στο πλαίσιο εθνικής ρυθμίσεως κοινωνικής ασφάλισως που θεμελιώνεται στο σύστημα παροχών σε είδος, ενώ οι προαναφερθείσες αποφάσεις έκριναν το ζήτημα αν συμβαδίζει με το κοινοτικό δίκαιο η υποχρέωση προηγούμενης εγκρίσεως για την επιστροφή στον κοινωνικώς ασφαλισμένο ιατρικών δαπανών στις οποίες υποβλήθηκε σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο της ασφαλίσεώς του στο πλαίσιο συστήματος κοινωνικής ασφάλισως που θεμελιώνεται στην επιστροφή των υγειονομικών εξόδων στις οποίες υποβάλλονται οι ασφαλισμένοι.

Η απόφαση *Müller-Fauré και van Riet* κατ' αρχάς επιβεβαιώνει τη θέση αρχής, που εκφράζεται στην απόφαση *Smits και Peerbooms*, ότι μια εθνική νομοθεσία που εξαρτά την επιστροφή των ιατρικών εξόδων, που πραγματοποιήθηκαν σε κράτος μέλος διαφορετικό από το της ασφαλίσεως, από προηγούμενη έγκριση χορηγούμενη μόνον εάν κριθεί ιατρικώς αναγκαία, συνιστά εμπόδιο για την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

Ακολουθώς, για να κρίνει αν η ρύθμιση αυτή δικαιολογείται ή όχι αντικειμενικώς, η απόφαση διακρίνει μεταξύ νοσοκομειακής και μη νοσοκομειακής περιθάλψεως.

Ως προς τη νοσοκομειακή περίθαλψη, η υποχρέωση λήψεως προηγούμενης εγκρίσεως για την κάλυψη του κόστους της νοσοκομειακής περιθάλψεως από το εθνικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισως, όταν αυτή παρέχεται σε κράτος μέλος διαφορετικό από το της ασφαλίσεως, θεωρείται ως μέτρο αναγκαίο αλλά και εύλογο, για να μη διακυβευθεί ο προγραμματισμός αυτής της περιθάλψεως, που συντελείται μέσω του συστήματος συνάψεως συμβάσεων (προαναφερθείσα απόφαση *Smits και Peerbooms*). Συγκεκριμένα, με τον προγραμματισμό αυτό επιδιώκεται, αφενός μεν η

διασφάλιση επαρκούς και διαρκούς προσβάσεως σε ένα ισόρροπο φάσμα ποιοτικής νοσοκομειακής περιθάλψεως, αφετέρου δε η συγκράτηση των εξόδων και η αποφυγή, κατά το μέτρο του δυνατού, κάθε σπατάλης οικονομικών, τεχνικών και ανθρωπίνων πόρων. Πάντως, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, για να μπορέσει να λειτουργήσει το σύστημα προηγούμενης εγκρίσεως, είναι αναγκαίο οι προβλεπόμενες για την έγκριση προϋποθέσεις να δικαιολογούνται και να τηρούν την απαιτούμενη αναλογικότητα. Ομοίως, ένα σύστημα προηγούμενης διοικητικής εγκρίσεως δεν μπορεί να νομιμοποιεί την κατά το δοκούν συμπεριφορά των εθνικών αρχών που θα στερούσε από τις κοινοτικές διατάξεις περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών την πρακτική τους αποτελεσματικότητα. Επομένως, ένα τέτοιο σύστημα προηγούμενης διοικητικής εγκρίσεως πρέπει να στηρίζεται σε αντικειμενικά κριτήρια, μη ενέχοντα διακρίσεις και εκ των προτέρων γνωστά, ούτως ώστε η άσκηση της εξουσίας εκτιμήσεως των εθνικών αρχών να ρυθμίζεται, για να μη χρησιμοποιείται αυθαιρέτως (απόφαση *Smits και Peerbooms*). Τέλος, το Δικαστήριο διευκρινίζει, σύμφωνα πάντα με την απόφαση *Smits και Peerbooms*, ότι η προϋπόθεση περί του αναγκαίου χαρακτήρα της θεραπευτικής αγωγής μπορεί να δικαιολογηθεί υπό το πρίσμα του άρθρου 49 ΕΚ, αν ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απόρριψη προηγούμενης εγκρίσεως χωρεί μόνον εφόσον υπάρχει η δυνατότητα να παρασχεθεί η ίδια ή εξίσου αποτελεσματική για τον ασθενή θεραπευτική αγωγή έγκαιρα εντός του κράτους ασφαλίσεως από νοσηλευτήριο με το οποίο είναι συμβεβλημένο το ταμείο υγείας του ασφαλισμένου.

Όσον αφορά τη μη νοσοκομειακή περίθαλψη, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι από τα στοιχεία της δικογραφίας δεν προκύπτει ότι τυχόν κατάργηση της απαιτήσεως περί προηγούμενης εγκρίσεως γι' αυτές τις θεραπευτικές αγωγές θα προκαλούσε τόσο σημαντικές μετακινήσεις ασθενών προς την αλλοδαπή ώστε να διαταραχθεί η χρηματοοικονομική ισορροπία του συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως και, ως εκ τούτου, να απειληθεί το συνολικό επίπεδο προστασίας της δημόσιας υγείας. Όντως, οι ιατρικές υπηρεσίες παρέχονται γενικώς κοντά στον τόπο κατοικίας του ασθενούς, σε οικείο πολιτιστικό περιβάλλον, το οποίο του επιτρέπει να αναπτύξει με τον θεράποντα ιατρό σχέσεις εμπιστοσύνης. Οι περιστάσεις αυτές είναι ικανές να περιορίσουν τις ενδεχόμενες επιπτώσεις στο εθνικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως της καταργήσεως της απαιτήσεως περί προηγούμενης εγκρίσεως όσον αφορά τις υπηρεσίες που παρέχονται σε ιατρείο ιατρού στην αλλοδαπή. Υπενθυμίζοντας ότι εναπόκειται στα κράτη μέλη και μόνον να καθορίζουν την έκταση της καλύψεως ασθενείας των ασφαλισμένων και διαπιστώνοντας ότι, στην προκειμένη περίπτωση, το πραγματικό ποσό του οποίου ζητήθηκε η κάλυψη ήταν σχετικά χαμηλό (σκέψη 106), το Δικαστήριο καταλήγει ότι η κατάργηση της απαιτήσεως περί χορηγήσεως από τα ταμεία υγείας προηγούμενης εγκρίσεως στους υπ' αυτών ασφαλισμένους, ώστε να μπορούν να υποβάλλονται σε θεραπευτική αγωγή, σε κράτος μέλος διαφορετικό από το κράτος ασφαλίσεως, δεν θίγει τα ουσιώδη χαρακτηριστικά του επίδικου συστήματος ασφαλίσεως ασθενείας. Επομένως, το σύστημα αυτό προηγούμενης εγκρίσεως δεν συμβαδίζει με το άρθρο 59 ΕΚ.

8.3. Μέρος των κρίσεων που διατυπώνονται στην παραπάνω απόφαση επαναλαμβάνονται στην απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2003, C-56/01, *Inizan* (που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή). Με την τελευταία εξετάστηκε αν συμβαδίζει με τα

άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ το, θεσπιζόμενο με το άρθρο 22, παράγραφοι 1, στοιχείο γ', σημείο i, και 2 του κανονισμού 1408/71³³ σύστημα προηγούμενης εγκρίσεως και οι προϋποθέσεις χορηγήσεώς της, από τον αρμόδιο φορέα κοινωνικής ασφάλισεως εν όψει καλύψεως των παροχών εις είδος προς τον ασφαλισμένο, για λογαριασμό αυτού του φορέα, από τον φορέα του τόπου παραμονής ή διαμονής που βρίσκεται σε κράτος μέλος διαφορετικό από το της ασφάλισεως.

Το Δικαστήριο, αφού επαναβεβαιώνει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες το άρθρο 49 ΕΚ αντιτίθεται, κατά τις αποφάσεις της 28ης Απριλίου 1998, C-158/96, *Kohll* (Συλλογή 1998, σ. I-1931), *Smits και Peerbooms* και *Müller-Fauré και van Riet*, το Δικαστήριο αναγνωρίζει ότι, δεδομένου ότι η διάταξη αυτή ουδόλως εμποδίζει την απόδοση από τα κράτη μέλη των εξόδων που πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια περιθάλψεως παρασχεθείσας εντός άλλου κράτους μέλους, έστω και χωρίς προηγούμενη έγκριση, και ότι ο αρμόδιος εθνικός φορέας δεν μπορεί να αρνηθεί την έγκριση αυτή όταν πληρούνται οι δύο προϋποθέσεις της δεύτερης παραγράφου του, το άρθρο 22 του κανονισμού 1408/71 συμβάλλει στη διευκόλυνση της ελεύθερης κυκλοφορίας των κοινωνικώς ασφαλισμένων.

Η απόφαση ακολούθως εξετάζει αν συμβαδίζουν με το άρθρο 22, παράγραφοι 1, στοιχείο γ', σημείο i, και 2 του κανονισμού 1408/71 και τα άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ οι προϋποθέσεις χορηγήσεως προηγούμενης άδειας, από την οποία μια εθνική νομοθεσία εξαρτά την απόδοση της ιατρικής δαπάνης που πραγματοποιήθηκε εντός κράτους μέλους άλλου από το κράτος κατοικίας του ασφαλισμένου.

Σχετικά με τον κανονισμό 1408/71, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι, μεταξύ των προϋποθέσεων αυτών, αυτή που απαιτεί να μη μπορεί η θεραπεία στην οποία ο ενδιαφερόμενος προτίθεται να υποβληθεί εντός κράτους μέλους άλλου από το κράτος στο έδαφος του οποίου κατοικεί, λαμβανομένης υπόψη της τρέχουσας καταστάσεως της υγείας του και της πιθανής εξελίξεως της ασθένειας, να του παρασχεθεί εντός του χρόνου που είναι κανονικά αναγκαίος για την παροχή της συγκεκριμένης περιθάλψεως εντός του κράτους μέλους κατοικίας δεν πληρούται οσάκις φαίνεται ότι η ίδια ή εξίσου αποτελεσματική για τον ασθενή θεραπευτική αγωγή μπορεί να του παρασχεθεί εγκαίρως εντός του κράτους μέλους κατοικίας. Για να εκτιμηθεί αν αυτό συμβαίνει, ο αρμόδιος φορέας οφείλει να συνεκτιμήσει το σύνολο των περιστάσεων που χαρακτηρίζουν κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη όχι μόνον την κατάσταση της υγείας του ασθενούς κατά τον χρόνο που ζητείται η έγκριση και, ενδεχομένως, την ένταση του πόνου ή τη φύση της αναπηρίας του, η οποία μπορεί, για παράδειγμα, να καθιστά αδύνατη ή υπερβολικά δύσκολη την άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας, αλλά και το ιστορικό του (βλ. αποφάσεις *Smits και Peerbooms*, και *Müller-Fauré και van Riet*).

³³ Κανονισμός (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001 σ. 73), όπως τροποποιήθηκε και ενημερώθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 118/97 (ΕΕ L 28, σ. 1).

Ως προς τα άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ, η απόφαση επαναλαμβάνει τις διαπιστώσεις των αποφάσεων *Smits και Peerbooms* και *Müller-Fauré και van Riet*. Ειδικότερα, αναγνωρίζει ότι οι διατάξεις αυτές δεν απαγορεύουν τη νομοθεσία ενός κράτους μέλους, η οποία αφενός μεν εξαρτά την απόδοση των δαπανών νοσοκομειακής περιθάλψεως παρασχεθείσας εντός κράτους μέλους άλλου από το κράτος όπου είναι εγκατεστημένο το ταμείο ασθενείας στο οποίο υπάγεται ο ασφαλισμένος από τη χορήγηση εγκρίσεως εκ μέρους του ταμείου αυτού, αφετέρου δε εξαρτά τη χορήγηση αυτής της εγκρίσεως από την προϋπόθεση της αποδείξεως του ότι ο ασφαλισμένος δεν μπορούσε να τύχει εντός του τελευταίου αυτού κράτους της κατάλληλης για την κατάστασή του περιθάλψεως. Πάντως, άρνηση χορηγήσεως της εγκρίσεως για τον λόγο αυτόν είναι δυνατή μόνον εφόσον υπάρχει η δυνατότητα να παρασχεθεί η ίδια ή εξίσου αποτελεσματική για τον ασθενή θεραπευτική αγωγή εγκαίρως εντός του κράτους μέλους της κατοικίας του.

8.4. Η απόφαση της 26ης Ιουνίου 2003, C-422/01, *Skandia και Ramstedt* (Συλλογή 2003, σ. I-6817), εξέτασε αν συμβαδίζει με το άρθρο 49 ΕΚ η σουηδική νομοθεσία που προβλέπει ότι, για να θεωρείται ως ασφάλιση γήρατος και, επομένως, να θεμελιώνει δικαίωμα του εργοδότη προς άμεση έκπτωση από το φορολογητέο του εισόδημα των σχετικών εισφορών που έχει καταβάλει, η ασφάλιση πρέπει να έχει συναφθεί με ασφαλιστική επιχείρηση εγκατεστημένη στη Σουηδία, ενώ, αν συναφθεί με ασφαλιστή άλλου κράτους μέλους, θεωρείται ως ασφάλιση κεφαλαιοποιήσεως που γεννά δικαίωμα εκπτώσεως μόνον κατά τον χρόνο καταβολής της συντάξεως στον δικαιούχο μισθωτό. Κατά το Δικαστήριο, το χρηματοοικονομικό μειονέκτημα που συνεπάγεται για τον εργοδότη η μετάθεση του χρόνου γενέσεως του δικαιώματος εκπτώσεως δημιουργεί διαφορά φορολογικής μεταχείρισεως αντιβαίνουσα προς το άρθρο 49 ΕΚ. Η διαφορά αυτή, πράγματι, μπορεί αφενός μεν να αποτρέπει τους Σουηδούς εργοδότες από τη σύναψη συμπληρωματικών συνταξιοδοτικών ασφαλίσεων με επιχειρήσεις εγκατεστημένες σε κράτος μέλος διαφορετικό από τη Σουηδία, αφετέρου δε τις εν λόγω επιχειρήσεις από του να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στη σουηδική αγορά. Το Δικαστήριο δεν δέχτηκε καμία από τις δικαιολογίες τις οποίες προέβαλε υπέρ του συστήματος αυτού η Σουηδική Κυβέρνηση, σχετικά με τη φορολογική συνοχή, την αποτελεσματικότητα των φορολογικών ελέγχων, την προσπάθεια διατηρήσεως της φορολογικής βάσεως και την ουδετερότητα από απόψεως ανταγωνισμού.

8.5. Η απόφαση την οποία εξέδωσε στις 6 Νοεμβρίου 2003, στην υπόθεση C-243/01, *Gambelli* (που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), διαπιστώνει ότι δεν συμβαδίζει με τα άρθρα 43 ΕΚ και 49 ΕΚ η ιταλική ρύθμιση που απαγορεύει – επισύροντας ποινικές κυρώσεις– την άσκηση των δραστηριοτήτων συγκεντρώσεως, αποδοχής, καταχωρίσεως και διαβιβάσεως προτάσεων στοιχημάτων, ιδίως επί αθλητικών συναντήσεων, χωρίς σχετική παραχώρηση ή χορήγηση άδειας από το Δημόσιο, ακόμη και όταν ασκούνται μέσω του Διαδικτύου. Η απόφαση επισημαίνει ότι η συμμετοχή υπηκόων κράτους μέλους σε παίγνια στοιχημάτων που διοργανώνονται σε άλλο κράτος μέλος, συνδέεται με δραστηριότητες «υπηρεσιών» κατά την έννοια του άρθρου 50 ΕΚ. Η νομολογία περί τηλεφωνικής προσφοράς υπηρεσιών σε ενδεχόμενους αποδέκτες εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη, χωρίς μετακίνηση του παρέχοντος τις υπηρεσίες (απόφαση της 10ης Μαΐου 1995, C-384/93, *Alpine*

Investments, Συλλογή 1995, σ. I-1141), ισχύει και επί παροχής υπηρεσιών μέσω Διαδικτύου. Η απαγόρευση για τους μεν αποδέκτες της λήψεως τέτοιων υπηρεσιών, για τους δε ενδιαμέσους της διευκολύνσεως παροχής υπηρεσιών στοιχημάτων επί αθλητικών συναντήσεων, τα οποία διοργανώνει παρέχων υπηρεσίες εγκατεστημένος σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο εντός του οποίου ασκούν τη δραστηριότητά τους οι εν λόγω ενδιαμέσοι, συνιστά περιορισμό στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών. Πάντως, οι ηθικής, θρησκευτικής ή πολιτιστικής φύσεως ιδιομορφίες, καθώς και οι ηθικώς και οικονομικώς επιζήμιες, για το άτομο και την κοινωνία, συνέπειες των παιγνίων και των στοιχημάτων, δικαιολογούν την αναγνώριση στις εθνικές αρχές εξουσίας εκτιμήσεως προκειμένου να καθορίζουν τις επιταγές που συνεπάγεται η προστασία των καταναλωτών και της κοινωνικής τάξεως. Για να δικαιολογούνται, οι περιορισμοί αυτοί πρέπει να ανταποκρίνονται σε επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος, να είναι πρόσφοροι προς επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και να μη βαίνουν πέραν του αναγκαίου για την επίτευξη του σκοπού αυτού ορίου. Εν πάση δε περιπτώσει, πρέπει να εφαρμόζονται χωρίς να δημιουργούν δυσμενείς διακρίσεις.

8.6. Η απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 2003, C-42/02, *Lindman* (που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή) διαπιστώνει ότι αντιβαίνει προς το άρθρο 49 ΕΚ η νομοθεσία κράτους μέλους, εν προκειμένω η φινλανδική, σύμφωνα με την οποία τα κέρδη που αποκτώνται από τυχερά παίγνια που διοργανώνονται σε άλλα κράτη μέλη θεωρούνται ως φορολογητέο εισόδημα του αποκτήσαντος τα κέρδη, ενώ τα κέρδη που αποκτώνται από τυχερό παίγνιο που διοργανώνεται στο εν λόγω κράτος μέλος δεν φορολογούνται.

8.7. Η υπόθεση *ΑΜΟΚ* (απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2003, C-289/02, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή) αφορούσε το ζήτημα αν αντιβαίνει στα άρθρα 12 ΕΚ και 49 ΕΚ η εθνική νομολογιακή πρακτική, κατά την οποία αξίωση αποδόσεως εξόδων, στο πλαίσιο δίκης που διεξήχθη ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, εκ της παροχής υπηρεσιών από δικηγόρο άλλου κράτους μέλους και από τον συμπράξαντα ημεδαπό δικηγόρο δεν δύναται να υπερβαίνει το ποσό των εξόδων, τα οποία θα είχαν προκύψει εάν ο διάδικος είχε εκπροσωπηθεί από ημεδαπό δικηγόρο. Το Δικαστήριο κατ' αρχάς διαπιστώνει ότι το άρθρο 50, τρίτο εδάφιο, ΕΚ προβλέπει ότι ο παρέχων υπηρεσία διασυννοριακώς δύναται να ασκήσει τη δραστηριότητά του στο κράτος όπου παρέχεται η υπηρεσία «με τους ίδιους όρους που το κράτος αυτό επιβάλλει στους δικούς του υπηκόους» και ότι ο κανόνας αυτός μεταφράστηκε στην οδηγία 77/249³⁴, περί διευκολύνσεως της πραγματικής ασκήσεως της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών από δικηγόρους, αποκλεισμένου «οποιουδήποτε όρου κατοικίας ή εγγραφής σε επαγγελματική οργάνωση του κράτους αυτού». Συνεπώς, «ο κοινοτικός νομοθέτης έκρινε ότι, πλην των ρητώς προβλεπόμενων εξαιρέσεων, όλοι οι όροι και κανόνες που ισχύουν στο κράτος υποδοχής μπορούν να έχουν εφαρμογή επί της διασυννοριακής παροχής δικηγορικών υπηρεσιών. Επομένως, η απόδοση των εξόδων για αμοιβή δικηγόρου εγκατεστημένου σε κράτος μέλος μπορεί, επίσης, να υπόκειται στους

³⁴ Οδηγία 77/249/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 22ας Μαρτίου 1977, περί διευκολύνσεως της πραγματικής ασκήσεως της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών από δικηγόρους (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 249).

κανόνες που εφαρμόζονται επί των εγκατεστημένων σε άλλο κράτος μέλος δικηγόρων. Εξ άλλου, η λύση αυτή είναι η μόνη η οποία συνάδει προς την αρχή του προβλεπτού και, επομένως, της ασφάλειας δικαίου για τον διάδικο, ο οποίος, διά της συμμετοχής του στη δίκη, διατρέχει τον κίνδυνο να καταδικαστεί στην καταβολή των δικαστικών εξόδων του αντιδίκου του σε περίπτωση ήττας» (σκέψη 30). Πάντως, παρατηρεί το Δικαστήριο, το γεγονός ότι ο νικήσας διάδικος δεν δύναται να αναζητήσει τα έξοδα του δικηγόρου που ασκεί το επάγγελμα παρά τω επιληφθέντι δικαστηρίω, με την αιτιολογία ότι τα έξοδα αυτά δεν θεωρούνται αναγκαία, μπορεί να καταστήσει λιγότερο συμφέρουσα τη διακρατική παροχή δικηγορικών υπηρεσιών. Πράγματι, παρόμοια λύση ενδέχεται να ασκήσει αποτρεπτική επίδραση, δυνάμενη να επηρεάσει τη θέση των δικηγόρων από άλλα κράτη μέλη. Και ναι μεν η παράσταση του δικηγόρου που ασκεί το λειτούργημά του παρά τω επιληφθέντι δικαστηρίω αποτελεί υποχρέωση απορρέουσα από τα μέτρα εναρμονίσεως και, επομένως, είναι ανεξάρτητη της βουλήσεως των διαδίκων, εξ αυτού όμως δεν συνάγεται ότι τα συνακόλουθα πρόσθετα έξοδα πρέπει να βαρύνουν άνευ ετέρου τον διάδικο που προσέλαβε δικηγόρο εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος, ασχέτως αν ο εν λόγω διάδικος κέρδισε ή όχι τη δίκη. Αντιθέτως, η υποχρέωση προσλήψεως δικηγόρου ασκούντος το λειτούργημά του παρά τω επιληφθέντι δικαστηρίω έχει ως συνέπεια ότι τα εξ αυτής έξοδα είναι αναγκαία για την προσήκουσα δικαστική εκπροσώπηση. Η κατά γενική αρχή εξαίρεση των εν λόγω εξόδων από τα δικαστικά έξοδα τα οποία οφείλει να αποδώσει ο ηττηθείς διάδικος επιβαρύνει αδικαιολόγητα τον νικήσαντα διάδικο, πράγμα δυνάμενο να έχει ως αποτέλεσμα να αποτρέψει εντόνως τους διαδίκους από το να προσφεύγουν στις υπηρεσίες δικηγόρων εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη. Στην περίπτωση αυτή, θα παρεμποδιζόταν η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών από τους δικηγόρους αυτούς και θα θιγόταν η επιχειρούμενη με την οδηγία εναρμόνιση του τομέα.

9. Στον τομέα της **ελευθερίας εγκαταστάσεως**, διακρίνεται σειρά αποφάσεων περί της αμοιβαίας αναγνώρισεως των πανεπιστημιακών πτυχίων και επαγγελματικής καταρτίσεως (9.1 έως 9.3), μια απόφαση περί της αμοιβαίας αναγνώρισεως των αδειών οδηγήσεως που εκδίδονται από άλλα κράτη μέλη (9.4), καθώς και μια απόφαση περί του συμφώνου προς το κοινοτικό δίκαιο της επιβαλλομένης από το ολλανδικό δίκαιο υποχρεώσεως να μνημονεύει την ιδιότητα της «τύποις» αλλοδαπής εταιρίας κατά την εγγραφή της στο εμπορικό μητρώο (9.5).

9.1. Στην υπόθεση *Tennah-Durez* (απόφαση της 19ης Ιουνίου 2003, C-110/01, Συλλογή 2003, σ. I-6239) τελούσε υπό αμφισβήτηση το μέρος της εκπαίδευσως ιατρού που αποκτήθηκε στην Αλγερία, αναγνωρίστηκε ακολούθως στο Βέλγιο και την οποία η ενδιαφερομένη επικαλέστηκε μετέπειτα στη Γαλλία. Το Δικαστήριο κατ' αρχάς δέχεται ότι η οδηγία 93/16³⁵, για τη διευκόλυνση της ελεύθερης κυκλοφορίας των ιατρών και της αμοιβαίας αναγνώρισεως των διπλωμάτων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων τους, καθιερώνει αυτόματη και ανεπιφύλακτη αναγνώριση ορισμένων πτυχίων,

³⁵ Οδηγία 93/16/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, για τη διευκόλυνση της ελεύθερης κυκλοφορίας των ιατρών και της αμοιβαίας αναγνώρισεως των διπλωμάτων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων τους (ΕΕ L 165, σ. 1).

υποχρεώνοντας τα κράτη μέλη να δέχονται την ισοτιμία τους χωρίς να μπορούν να απαιτούν από τους ενδιαφερομένους την τήρηση άλλων προϋποθέσεων πλην όσων καθιερώνουν οι οδηγίες. Διακρίνει περαιτέρω το σύστημα αυτό από το της οδηγίας 89/48³⁶, κατά το οποίο η αναγνώριση δεν είναι αυτόματη, αλλά επιτρέπεται στα κράτη μέλη να απαιτούν από τον ενδιαφερόμενο να πληροί πρόσθετες προϋποθέσεις, συμπεριλαμβανομένης της πρακτικής άσκησης προσαρμογής. Επί του ερωτήματος κατά πόσον η ιατρική εκπαίδευση μπορεί να συνίσταται σε εκπαίδευση πραγματοποιηθείσα σε τρίτη χώρα, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η οδηγία δεν απαιτεί η εν λόγω εκπαίδευση να έχει πραγματοποιηθεί αποκλειστικά ή σε ορισμένη αναλογία σε πανεπιστήμιο κράτους μέλους ή υπό την εποπτεία αυτού του πανεπιστημίου, ούτε απαγορεύει η οικονομία της οδηγίας μέρος της ιατρικής εκπαιδεύσεως, που οδηγεί στην απόκτηση αυτομάτως αναγνωριζόμενου πτυχίου ιατρικής, να έχει πραγματοποιηθεί εκτός της Κοινότητας. Κατά το Δικαστήριο, «αυτό που είναι σημαντικό [...] δεν είναι πού πραγματοποιήθηκε η εν λόγω εκπαίδευση, αλλά αν η εν λόγω εκπαίδευση πληροί τις εκπαιδευτικές απαιτήσεις, τόσο τις ποιοτικές όσο και τις ποσοτικές, που θεσπίζει η οδηγία 93/16». Περαιτέρω, «η αρμόδια αρχή του κράτους μέλους που χορηγεί το πτυχίο φέρει την ευθύνη του ελέγχου τηρήσεως των εκπαιδευτικών απαιτήσεων, τόσο ποιοτικών όσο και ποσοτικών, της οδηγίας 93/16». Το απονεμόμενο πτυχίο αποτελεί για τον κάτοχό του «διαβατήριο ιατρικής» που του παρέχει τη δυνατότητα να κυκλοφορεί ως ιατρός εντός της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, χωρίς να μπορεί να αμφισβητηθεί στο κράτος μέλος υποδοχής η επαγγελματική του κατάρτιση, την οποία πιστοποιεί το πτυχίο, πλην ειδικών περιστάσεων τις οποίες προβλέπει το κοινοτικό δίκαιο. Επομένως, εφόσον η απονέμουσα το πτυχίο αρμόδια του κράτους μέλους αρχή είναι σε θέση να πιστοποιήσει ιατρική εκπαίδευση που πραγματοποιήθηκε σε τρίτη χώρα και να κρίνει, ως εκ τούτου, ότι η εκπαίδευση πληροί τις απαιτήσεις της εκπαιδεύσεως που θεσπίζει η οδηγία 93/16, η εν λόγω εκπαίδευση μπορεί να ληφθεί υπόψη κατά την εκτίμηση του ζητήματος αν πρέπει να απονεμηθεί πτυχίο ιατρικής. Συναφώς, το μέρος της εκπαιδεύσεως που αποκτήθηκε σε τρίτη χώρα ή το γεγονός ότι το κύριο μέρος της εκπαιδεύσεως αποκτήθηκε σε τρίτη χώρα δεν ασκεί επιρροή. Πράγματι, αφενός μεν η οδηγία 93/16 ούτε αναφέρει ούτε υπονοεί κανένα τέτοιο κριτήριο. Αφετέρου δε ενδεχόμενη προϋπόθεση να έχει αποκτηθεί η εκπαίδευση κατά το κύριο μέρος εντός της Κοινότητας θα έπληττε την ασφάλεια δικαίου, εφόσον αυτή η έννοια μπορεί να λάβει πολλές διαφορετικές ερμηνείες. Το Δικαστήριο καταλήγει ότι η επίδικη εκπαίδευση μπορεί να συνίσταται, ακόμη και κατά κύριο μέρος, σε εκπαίδευση αποκτηθείσα σε τρίτη χώρα, υπό την προϋπόθεση ότι η αρμόδια του κράτους μέλους αρχή που απονέμει το πτυχίο είναι σε θέση να πιστοποιήσει αυτή την εκπαίδευση και να κρίνει, ως εκ τούτου, ότι συμβάλλει πράγματι στην πλήρωση των προϋποθέσεων ιατρικής εκπαιδεύσεως που θεσπίζει η εν λόγω οδηγία. Επί του ερωτήματος κατά πόσον οι αρχές του κράτους μέλους υποδοχής δεσμεύονται από πιστοποιητικό ότι το πτυχίο πληροί τις προϋποθέσεις της οδηγίας, το

³⁶

Οδηγία 89/48/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισεως των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών (ΕΕ 1989, L 19, σ. 16).

Δικαστήριο παρατηρεί ότι το σύστημα της αυτόματης και ανεπιφύλακτης αναγνώρισης θα θιγόταν σοβαρά αν παρεχόταν τέτοια διακριτική ευχέρεια. Πάντως, αν ανακύψουν νέα στοιχεία γεννώντα σοβαρές αμφιβολίες ως προς τη γνησιότητα του πτυχίου που τους προσκομίζεται ή το σύμφωνόν του προς τους εφαρμοστέους κανόνες, μπορούν αυτές να υποβάλουν εκ νέου αίτηση ελέγχου στις αρχές του κράτους μέλους που έχουν χορηγήσει το εν λόγω πτυχίο.

9.2. Στην υπόθεση *Morgenbesser* (απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 2003, C-313/01, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή) το Δικαστήριο εξετάζει αν το κοινοτικό δίκαιο εμποδίζει τις αρχές κράτους μέλους να αρνούνται να εγγράψουν, στα μητρώα των διανυόντων περίοδο ασκήσεως αναγκαία για την εν συνεχεία άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος, τον κάτοχο πτυχίου νομικής, το οποίο απέκτησε σε άλλο κράτος μέλος, με την αιτιολογία ότι το πτυχίο αυτό δεν έχει χορηγηθεί ούτε επικυρωθεί από πανεπιστήμιο του πρώτου κράτους. Το Δικαστήριο κατ' αρχάς αποκρούει τον ισχυρισμό ότι σε μια τέτοια κατάσταση έχουν εφαρμογή οι οδηγίες 98/5³⁷ και 89/48. Η πρώτη δεν έχει εφαρμογή, διότι αφορά μόνον τον δικηγόρο, στον οποίο έχει πλήρως αναγνωρισθεί η ικανότητα να ασκεί το επάγγελμά του στο κράτος μέλος προελεύσεως, οπότε δεν εφαρμόζεται σε όσους δεν έχουν αποκτήσει ακόμα την άδεια ασκήσεως του δικηγορικού επαγγέλματος. Ως προς την οδηγία 89/48, δεν εφαρμόζεται σε περιορισμένης χρονικής διάρκειας δραστηριότητες, που αποτελούν το πρακτικό μέρος της απαιτούμενης για την είσοδο στο επάγγελμα του «*avvocato*» εκπαίδευσης, το οποίο δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα» κατά την έννοια αυτής της οδηγίας. Η απόφαση ακολούθως διαπιστώνει ότι το κοινοτικό δίκαιο εμποδίζει τις αρχές κράτους μέλους να αρνούνται να εγγράψουν, στα εν λόγω μητρώα, τον κάτοχο πτυχίου νομικής, το οποίο απέκτησε σε άλλο κράτος μέλος, με μόνη αιτιολογία ότι το πτυχίο αυτό δεν έχει χορηγηθεί ούτε αναγνωρισθεί ως ισοδύναμο από πανεπιστήμιο του πρώτου κράτους. Και ναι μεν η, από ακαδημαϊκή και επαγγελματική άποψη, αναγνώριση της ισοτιμίας διπλώματος αποκτηθέντος σε ένα πρώτο κράτος μέλος μπορεί να είναι πρόσφορη, και μάλιστα καθοριστική, για την εγγραφή στον δικηγορικό σύλλογο ενός δευτέρου κράτους μέλους (απόφαση της 28ης Απριλίου 1977, 71/76, *Thieffry*, Συλλογή τόμος 1977, σ. 229), αυτό όμως δεν σημαίνει ότι απαιτείται να εξακριβωθεί αν το πτυχίο το οποίο επικαλείται ο ενδιαφερόμενος είναι, από ακαδημαϊκή άποψη, ισότιμο με το πτυχίο που κανονικά απαιτείται από τους υπηκόους του κράτους αυτού. Επομένως, το πτυχίο του ενδιαφερομένου, όπως η *maîtrise en droit* αποκτηθείσα σε γαλλικό πανεπιστήμιο, πρέπει να συνεκτιμάται στο πλαίσιο συνολικής αξιολογήσεως της εκπαίδευσης, ακαδημαϊκής και επαγγελματικής, την οποία επικαλείται αυτός. Συναφώς, στην αρμόδια αρχή εναπόκειται να εξακριβώσει, σύμφωνα με τις αρχές τις οποίες ανέπτυξε το Δικαστήριο με τις αποφάσεις της 7ης Μαΐου 1991, C-340/89, *Βλασσοπούλου* (Συλλογή 1991, σ. I-2357), και της 8ης Ιουλίου 1999, C-234/97, *Fernández de Bobadilla* (Συλλογή 1999, σ. I-4773), εάν και κατά πόσον οι γνώσεις που πιστοποιούνται με το χορηγηθέν σε άλλο

37

Οδηγία 98/5/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Φεβρουαρίου 1998, για τη διευκόλυνση της μόνιμης άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος σε κράτος μέλος διάφορο εκείνου στο οποίο αποκτήθηκε ο επαγγελματικός τίτλος (ΕΕ L 77, σ. 36).

κράτος μέλος πτυχίο και τα κτηθέντα εκεί προσόντα ή επαγγελματική πείρα, καθώς και η πείρα την οποία έχει αποκτήσει ο υποψήφιος στο κράτος μέλος όπου ζητεί την εγγραφή του, πληρούν, μερικώς έστω, τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την πρόσβαση στην οικεία δραστηριότητα.

9.3. Με την απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 2003, C-153/02, *Neri* (που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι δεν συμβαδίζει με το άρθρο 43 ΕΚ η ιταλική διοικητική πρακτική της μη αναγνώρισης πανεπιστημιακών διπλωμάτων δευτέρου κύκλου χορηγουμένων από βρετανικό πανεπιστήμιο, όταν οι σπουδές διεξήχθησαν στην Ιταλία σε εκπαιδευτικό ίδρυμα, λειτουργούν με τη μορφή κεφαλαιουχικής εταιρίας, βάσει συμφωνίας την οποία έχουν συνάψει τα δύο αυτά ιδρύματα. Κατά το Δικαστήριο, το άρθρο 43 ΕΚ επιβάλλει την άρση των περιορισμών της ελευθερίας εγκαταστάσεως που απαγορεύουν, παρακωλύουν ή καθιστούν λιγότερο ελκυστική την άσκηση της ως άνω ελευθερίας (απόφαση της 7ης Μαρτίου 2002, C-145/99, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλογή 2002, σ. I-2235). Η μη αναγνώριση στην Ιταλία διπλωμάτων ικανών να διευκολύνουν την πρόσβασή των σπουδαστών στην αγορά εργασίας είναι ικανή να αποτρέπει τους φοιτητές από την παρακολούθηση των σπουδών και να παρακωλύσει, κατ' αυτόν τον τρόπο, σοβαρά την άσκηση, εκ μέρους του ενδιαφερομένου εκπαιδευτικού ιδρύματος, της οικονομικής του δραστηριότητάς στο εν λόγω κράτος μέλος. Περαιτέρω, κατά το μέτρο που η μη αναγνώριση των διπλωμάτων αφορά μόνον τους τίτλους σπουδών που χορηγούνται σε Ιταλούς υπηκόους, η επίδικη πρακτική δεν είναι κατάλληλη για την επίτευξη του σκοπού της διασφάλισης υψηλού επιπέδου πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Ομοίως, η μη πρόβλεψη οποιαδήποτε μορφής εξετάσεως και, κατά συνέπεια, ο αποκλεισμός κάθε δυνατότητας αναγνώρισης των διπλωμάτων δεν συνάδει προς την επιταγή της αναλογικότητας και βαίνει πέραν του αναγκαίου προς επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού μέτρου. Συνεπώς, δεν μπορεί να δικαιολογηθεί.

9.4. Στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών* (απόφαση της 10ης Ιουλίου 2003, C-246/00, Συλλογή 2003, σ. I-7504) το Δικαστήριο κατ' αρχάς υπενθυμίζει ότι το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/439³⁸ θέτει την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των αδειών οδηγήσεως που έχουν χορηγηθεί από άλλα κράτη μέλη και ότι, κατά πάγια νομολογία, η αναγνώριση αυτή, που πρέπει να γίνεται χωρίς διατυπώσεις, «συνιστά σαφή και απαλλαγμένη αιρέσεως υποχρέωση και ότι τα κράτη μέλη δεν διαθέτουν κανένα περιθώριο εκτιμήσεως ως προς τον τρόπο συμμορφώσεώς τους προς αυτή» (σκέψη 61). Εν προκειμένω, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι ο κάτοχος αδείας οδηγήσεως χορηγηθείσας από άλλο κράτος μέλος, ο οποίος έχει εγκατασταθεί στις Κάτω Χώρες από έτους και πλέον, θεωρείται ότι διαπράττει παράβαση επισύρουσα κύρωση όταν οδηγεί όχημα χωρίς να έχει καταχωρίσει στις Κάτω Χώρες την άδειά του οδηγήσεως. Συναφώς, το Δικαστήριο κρίνει ότι, όταν η καταχώριση αδείας οδηγήσεως χορηγηθείσας από άλλο κράτος μέλος καθίσταται υποχρεωτική, η καταχώριση αυτή

³⁸ Οδηγία 91/439/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 29ης Ιουλίου 1991, για την άδεια οδηγήσεως (ΕΕ L 237, σ. 1).

πρέπει να θεωρείται ως διατύπωση αντίθετη προς το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι τα μέτρα που λαμβάνει κράτος μέλος, χρησιμοποιώντας την —παρεχόμενη από την οδηγία— δυνατότητα να εφαρμόσει στον κάτοχο αδείας οδηγήσεως χορηγηθείσας από άλλο κράτος μέλος τις εθνικές του διατάξεις περί διάρκειας ισχύος της αδείας, περί ιατρικού ελέγχου, καθώς και περί φορολογίας, και να εγγράψει επί της αδείας τα αναγκαία για τη διαχείρισή της ενδείξεις, δεν πρέπει να δυσχεραίνουν ή να καθιστούν λιγότερο ελκυστική την εκ μέρους των κοινοτικών υπηκόων άσκηση της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων και της ελευθερίας εγκαταστάσεως, σε περίπτωση δε που παρά ταύτα το πράττουν, τα εν λόγω μέτρα πρέπει να εφαρμόζονται χωρίς να εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις, να δικαιολογούνται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος, να διασφαλίζουν την υλοποίηση του επιδιωκόμενου σκοπού και να μη βαίνουν πέραν του αναγκαίου προς επίτευξη του σκοπού αυτού μέτρου.

9.5. Τέλος, η απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, C-167/01, *Inspire Art* (που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), εξέτασε αν η επιβαλλόμενη από το ολλανδικό δίκαιο υποχρέωση να γίνεται, κατά την εγγραφή στα εμπορικά μητρώα του υποκαταστήματος εταιρίας συνεστημένης σε άλλο κράτος μέλος, όπου δεν ασκεί πραγματική δραστηριότητα, για να υπαχθεί σε διατάξεις λιγότερο αυστηρές από εκείνες που ισχύουν στο κράτος εγκαταστάσεως του υποκαταστήματος, μνεία της ιδιότητας της «τύποις αλλοδαπής εταιρίας», πράγμα που συνεπάγεται πρόσθετες υποχρεώσεις σε σχέση με εκείνες που βαρύνουν παρόμοια εταιρία που δεν υποχρεούται να φέρει αυτή τη μνεία, συμβαδίζει με τα άρθρα 43 ΕΚ και 48 ΕΚ. Το Δικαστήριο κατ' αρχάς διαπιστώνει ότι, ναι μεν οι ολλανδικές διατάξεις σε γενικές γραμμές συνάδουν με την οδηγία 89/666³⁹, σχετικά με τη δημοσιότητα των υποκαταστημάτων που έχουν συσταθεί σε ένα κράτος μέλος διαφορετικό από το της έδρας (ενδέκατη οδηγία για το δίκαιο των εταιριών, στο εξής: ενδέκατη οδηγία), η συμφωνία όμως αυτή δεν έχει ως αυτόματη συνέπεια να καθιστά σύμφωνες με το κοινοτικό δίκαιο τις κυρώσεις που προβλέπει ο ολλανδικός νόμος για την περίπτωση μη συμμορφώσεως προς τα ανωτέρω μέτρα. Το άρθρο 10 ΕΚ επιβάλλει στα κράτη μέλη να λαμβάνουν κάθε πρόσφορο μέτρο που να εγγυάται την εφαρμογή και την αποτελεσματικότητα του κοινοτικού δικαίου, και ειδικότερα να μεριμνούν ώστε οι παραβάσεις της κοινοτικής ρυθμίσεως να τιμωρούνται υπό προϋποθέσεις ανάλογες προς εκείνες που ισχύουν για παρεμφερείς παραβάσεις του εθνικού δικαίου και προσδίδουσες στην κύρωση αποτελεσματικό, ανάλογο και αποτρεπτικό χαρακτήρα (αποφάσεις της 21ης Σεπτεμβρίου 1989, 68/88, *Επιτροπή κατά Ελλάδος*, Συλλογή 1989, σ. 2965· της 10ης Ιουλίου 1990, C-326/88, *Hansen*, Συλλογή 1990, σ. I-2911· της 26ης Οκτωβρίου 1995, C-36/94, *Siesse*, Συλλογή 1995, σ. I-3573· και της 27ης Φεβρουαρίου 1997, C-177/95, *Ebony Maritime και Loten Navigation*, Συλλογή 1997, σ. I-1111).

³⁹ Ενδέκατη οδηγία 89/666/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, σχετικά με τη δημοσιότητα των υποκαταστημάτων που έχουν συσταθεί σε ένα κράτος μέλος υπό ορισμένες μορφές εταιρειών που διέπονται από το δίκαιο άλλου κράτους (ΕΕ L 395, σ. 36).

Η απόφαση ακολούθως επισημαίνει ότι οι υφιστάμενες μεταξύ εθνικών νομοθεσιών διαφορές στον τομέα της δημοσιότητας που πρέπει να προσδίδεται στα υποκαταστήματα είναι ικανές να παρακωλύσουν την άσκηση της ελευθερίας εγκαταστάσεως και ότι η επελθούσα με την ενδέκατη οδηγία εναρμόνιση αυτής της δημοσιότητας είναι εξαντλητική. Κατά συνέπεια, το άρθρο 2 της ενδέκατης οδηγίας αποκλείει τον ολλανδικό νόμο που προβλέπει, για το υποκατάστημα εταιρίας συσταθείσας σύμφωνα με εθνική νομοθεσία άλλου κράτους μέλους, υποχρεώσεις περί δημοσιότητας μη προβλεπόμενες από την εν λόγω οδηγία. Οι υποχρεώσεις αυτές αφορούν τη μνεία στο εμπορικό μητρώο ότι η εταιρία είναι τύποις αλλοδαπή, τη μνεία στο εμπορικό μητρώο του κράτους υποδοχής της ημερομηνίας της πρώτης καταχωρίσεως στο αλλοδαπό εμπορικό μητρώο και τα στοιχεία του μοναδικού εταίρου, καθώς και την υποχρεωτική κατάθεση λογιστικής δηλώσεως ότι η εταιρία πληροί τις προϋποθέσεις περί ελαχίστου ορίου κεφαλαίου, αναληφθέντος και καταβληθέντος, και περί ιδίων κεφαλαίων, καθώς και τη μνεία της ιδιότητας της «τύποις αλλοδαπής εταιρίας» εφ' όλων των εγγράφων αυτής της εταιρίας.

Σχετικά με τα άρθρα 43 ΕΚ και 48 ΕΚ, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το γεγονός ότι η εταιρία της έδρας συνεστήθη με σκοπό να αποφύγει την εφαρμογή της ολλανδικής νομοθεσίας περί εταιριών δεν αποκλείει η σύσταση υποκαταστήματος από μια τέτοια εταιρία στις Κάτω Χώρες να απολαύει της ελευθερίας εγκαταστάσεως. Το ζήτημα της εφαρμογής των εν λόγω άρθρων διακρίνεται από το ζήτημα αν κράτος μέλος μπορεί να λαμβάνει μέτρα προκειμένου να αποτρέπει το ενδεχόμενο ορισμένοι υπήκοοί του να αποπειρώνται να καταστρατηγούν την εθνική του νομοθεσία (απόφαση της 9ης Μαρτίου 1999, C-212/97, *Centros* (Συλλογή 1999, σ. I-1459)). Η αναγκαστική εφαρμογή των ολλανδικών κανόνων περί ελαχίστου ορίου κεφαλαίου και περί ευθύνης των διευθυνόντων συμβούλων επί αλλοδαπών εταιριών, όταν αυτές δρουν αποκλειστικά ή σχεδόν αποκλειστικά στις Κάτω Χώρες, κατά τρόπον ώστε η ίδρυση υποκαταστήματος στις Κάτω Χώρες από αυτού του είδους τις εταιρίες να υπόκειται σε ορισμένους κανόνες που ισχύουν στο κράτος αυτό για τη σύσταση εταιρίας περιορισμένης ευθύνης, έχει ως αποτέλεσμα να παρακωλύει την εκ μέρους αυτών των εταιριών άσκηση της ελευθερίας εγκαταστάσεως που αναγνωρίζει η Συνθήκη. Ερευνώντας πιθανές δικαιολογίες, η απόφαση αναγνωρίζει ότι ούτε το άρθρο 46 ΕΚ ούτε η προστασία των πιστωτών ούτε η περιστολή της καταχρηστικής προσφυγής στην ελευθερία εγκαταστάσεως ούτε η προστασία της ευθύτητας των εμπορικών συναλλαγών και της αποτελεσματικότητας των φορολογικών ελέγχων μπορούν να δικαιολογήσουν το εμπόδιο στη κατοχυρούμενη από τη Συνθήκη ελευθερία εγκαταστάσεως που συνιστούν οι διατάξεις της επίδικης ολλανδικής νομοθεσίας. Επομένως, τα άρθρα 43 ΕΚ και 48 ΕΚ αντιτίθενται σε μια τέτοια εθνική νομοθεσία.

10. Στον τομέα της *ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων*, επισημαίνονται τέσσερις υποθέσεις: οι δύο πρώτες αφορούν τις προϋποθέσεις από τις οποίες τα κράτη μέλη εξαρτούν την εκχώρηση συμμετοχών του Δημοσίου σε επιχειρήσεις (10.1), ενώ οι άλλες δύο αφορούν, αντιστοίχως, εθνική ρύθμιση προηγούμενης εγκρίσεως για τις πράξεις κτήσεως μη οικοδομημένων γηπέδων και εθνικά μέτρα τα οποία διέπουν την απόκτηση εγγείου ιδιοκτησίας (10.2 και 10.3).

10.1. Δύο αποφάσεις της 13ης Μαΐου 2003, C-463/00, *Επιτροπή κατά Ισπανίας*, Συλλογή 2003, σ. I-4581, και C-98/01, *Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου και Βόρειας Ιρλανδίας*, Συλλογή 2003, σ. I-4641, στο εξής: BAA) ακολουθούν τη γραμμή που χάραξαν οι εκδοθείσες το προηγούμενο έτος αποφάσεις που αφορούσαν τις «golden shares» (αποφάσεις της 4ης Ιουνίου 2002, C-367/98, *Επιτροπή κατά Πορτογαλίας*, Συλλογή 2002, σ. I-4731, C-483/99, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλογή 2002, σ. I-4781, και C-503/99, *Επιτροπή κατά Βελγίου*, Συλλογή 2002, σ. I-4809). Η πρώτη εξετάζει το ισπανικό νομικό καθεστώς ιδιωτικοποιήσεως ορισμένων επιχειρήσεων, το οποίο εξαρτά από προηγούμενη έγκριση της εθνικής διοικήσεως τις αποφάσεις εμπορικών επιχειρήσεων που αφορούν τη λύση, τη διάσπαση ή τη συγχώνευση της εταιρίας, τη μεταβίβαση ή τη σύσταση ενεχύρου επί του ενεργητικού ή των μετοχών της εταιρίας που απαιτούνται για την πραγματοποίηση του εταιρικού σκοπού, τη μεταβολή του εταιρικού σκοπού, τις εργασίες διαθέσεως του εταιρικού κεφαλαίου και την αγορά μετοχών που συνεπάγονται τη μείωση της συμμετοχής του Δημοσίου στο κεφάλαιο της επιχειρήσεως. Η δεύτερη απόφαση εξετάζει τις πτυχές του καθεστώτος ιδιωτικοποιήσεως της British Airports Authority όσον αφορά τους περιορισμούς της δυνατότητας αποκτήσεως μετοχών με δικαίωμα ψήφου της εταιρίας αυτής και τη διάθεση του ενεργητικού της, τον έλεγχο των θυγατρικών της εταιριών και την εκκαθάρισή της. Σύμφωνα με την προμνησθείσα νομολογία του, το Δικαστήριο απορρίπτει το επιχείρημα που αντλείται από την έλλειψη δυσμενούς μεταχειρίσεως όσον αφορά τους υπηκόους άλλων κρατών μελών, με την αιτιολογία ότι το άρθρο 56 ΕΚ βαίνει πέραν της άρσεως τυχόν άνισης μεταχειρίσεως των επιχειρηματιών, σε επίπεδο χρηματαγορών, λόγω της ιθαγένειάς τους. Οι εν λόγω περιορισμοί επηρεάζουν την κατάσταση, αυτή καθαυτή, του αγοραστή μετοχών και, επομένως, δύνανται να αποτρέψουν τους επενδυτές άλλων κρατών μελών να πραγματοποιήσουν τις επενδύσεις αυτές και, κατά συνέπεια, να θέσουν όρους όσον αφορά την πρόσβαση στην αγορά. Στην απόφαση BAA, το Δικαστήριο διαπιστώνει, εξάλλου, ότι οι περιορισμοί αυτοί δεν τέθηκαν στο πλαίσιο κανονικής εφαρμογής του δικαίου των εταιριών, δεδομένου ότι το κράτος μέλος ενήργησε υπό την ιδιότητά του ως δημοσίας αρχής. Συνεπώς, η επίδικη ρύθμιση συνιστά περιορισμό της κινήσεως κεφαλαίων κατά την έννοια του άρθρου 56 ΕΚ και το Ηνωμένο Βασίλειο, διατηρώντας τη σε ισχύ, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τη διάταξη αυτή. Στην απόφαση *Επιτροπή κατά Ισπανίας*, το Δικαστήριο, αφού διαπιστώνει τον περιορισμό των κινήσεων κεφαλαίων (σκέψη 62), εξετάζει κατά πόσον είναι επιτρεπτή η δικαιολόγησή τους. Επικυρώνει συναφώς την προμνησθείσα προγενέστερη νομολογία του, σύμφωνα με την οποία οι ανησυχίες που ενδέχεται να δικαιολογούν το γεγονός ότι τα κράτη μέλη εξακολουθούν να ασκούν ως ένα βαθμό επίδραση επί των αρχικώς δημοσίων και ακολούθως ιδιωτικοποιημένων επιχειρήσεων δεν παρέχουν στα κράτη μέλη την ευχέρεια να δικαιολογούν, επικαλούμενα τα καθεστώτα τους ιδιοκτησίας, όπως αυτά προβλέπονται στο άρθρο 295 ΕΚ, την παρεμβολή εμποδίων στις προβλεπόμενες από τη Συνθήκη ελευθερίες, τα οποία προκύπτουν από πλεονεκτήματα που άπτονται της ιδιότητάς τους ως μετόχων ιδιωτικοποιημένων επιχειρήσεων. Μια τέτοια δικαιολογία μπορεί να απορρέει μόνον από τους προβλεπόμενους στο άρθρο 58, παράγραφος 1, ΕΚ λόγους ή από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος. Επιπλέον, η εθνική ρύθμιση, για να δικαιολογείται, πρέπει να είναι πρόσφορη για τη διασφάλιση της

υλοποίησής του στόχου που επιδιώκει και να μη βαίνει πέραν του αναγκαίου για την επίτευξή του μέτρου, ώστε να ανταποκρίνεται στο κριτήριο της αναλογικότητας. Αυτό δεν συμβαίνει στην υπό κρίση περίπτωση. Το Δικαστήριο διαπιστώνει την έλλειψη αντικειμενικών και σαφών κριτηρίων που να διασφαλίζουν ότι το επίδικο καθεστώς δεν βαίνει πέραν του αναγκαίου για την υλοποίηση των στόχων της ασφάλειας των εφοδισμών σε περίπτωση κρίσεως στον τομέα του πετρελαίου, των τηλεπικοινωνιών και της ηλεκτρικής ενέργειας και, ως εκ τούτου, που να επιτρέπουν τον έλεγχο της ασκήσεως της ιδιαιτέρως ευρείας διακριτικής ευχέρειας την οποία διαθέτει συναφώς η διοίκηση.

10.2. Στην ήδη προμνησθείσα υπόθεση *Salzmann* (βλ. σημείο 3.1), το Δικαστήριο κλήθηκε να εξετάσει, αφενός, αν το άρθρο 56, παράγραφος 1, ΕΚ απαγορεύει εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει διαδικασία χορηγήσεως διοικητικής άδειας πριν από την κτήση κυριότητας ακινήτου και ορίζει ότι, για την κτήση κυριότητας μη οικοδομημένων γηπέδων, πλην των προοριζομένων για εξοχικές κατοικίες, χορηγείται άδεια όταν ο αγοραστής παρέχει αληθοφανείς αποδείξεις περί του ότι θα χρησιμοποιήσει εντός εύλογης προθεσμίας το οικοπέδο σύμφωνα με το γενικό πολεοδομικό σχέδιο ή ότι η κτήση του δικαιώματος κυριότητας είναι αναγκαία χάριν του δημοσίου ή του γενικού συμφέροντος ή για πολιτιστικούς σκοπούς και, αφετέρου, σε περίπτωση που αποδειχθεί ότι η ρύθμιση αντίκειται στο κοινοτικό δίκαιο, κατά πόσον η εν λόγω διαδικασία χορηγήσεως άδειας μπορεί να επιτραπεί δυνάμει της παρεκκλίσεως την οποία προβλέπει το άρθρο 70 της Πράξεως Προσχωρήσεως της Αυστρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Κατά το Δικαστήριο, το νομικό σύστημα που έχει εφαρμογή επί της ακίνητης περιουσίας εμπίπτει μεν στις αρμοδιότητες που επιφυλάσσονται σε κάθε κράτος μέλος δυνάμει του άρθρου 295 ΕΚ, ωστόσο δεν εκφεύγει των θεμελιωδών κανόνων της Συνθήκης (απόφαση της 1ης Ιουνίου 1999, C-302/97, *Konle*, Συλλογή 1999, σ. I-3099). Έτσι, εθνικά μέτρα που ρυθμίζουν την κτήση ακίνητης περιουσίας σε ορισμένες ζώνες, απαγορεύοντας την εγκατάσταση δευτερευουσών κατοικιών, υπόκεινται στην υποχρέωση τηρήσεως των διατάξεων της Συνθήκης περί της ελεύθερης κινήσεως των κεφαλαίων. Η επίδικη διαδικασία χορηγήσεως προηγούμενης άδειας περιορίζει εξ ορισμού την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων (βλ. απόφαση της 5ης Μαρτίου 2002, C-515/99, C-519/99 έως C-524/99 και C-526/99 έως C-540/99, *Reisch κ.λπ.*, Συλλογή 2002, σ. I-2157, σκέψη 32) και εμπίπτει, συνεπώς, στο πεδίο εφαρμογής της απαγορεύσεως του άρθρου 56, παράγραφος 1, ΕΚ. Προκειμένου για το ζήτημα αν ένα τέτοιο μέτρο μπορεί να επιτραπεί εφόσον επιδιώκει σκοπό γενικού συμφέροντος, η απόφαση επικυρώνει την προμνησθείσα νομολογία *Reisch* και *Konle*, σύμφωνα με την οποία περιορισμοί στην εγκατάσταση δευτερευουσών κατοικιών σε ορισμένη γεωγραφική ζώνη, τους οποίους επιβάλλει ένα κράτος μέλος που επιδιώκει, προς εξυπηρέτηση χωροταξικών σκοπών, τη διατήρηση μόνιμου πληθυσμού και ανεξάρτητης έναντι του τουριστικού τομέα οικονομικής δραστηριότητας, μπορούν να θεωρηθούν ως συμβάλλοντες στην επίτευξη σκοπού γενικού συμφέροντος. Ωστόσο, ένα τέτοιο μέτρο, δεδομένου ότι επιβάλλει στον αγοραστή να αποδείξει τη μελλοντική χρήση του οικοπέδου που αγοράζει, αφήνει στην αρμόδια αρχή ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως που μπορεί να προσομοιάζει με διακριτική ευχέρεια, οπότε δεν αποκλείεται να εφαρμόζεται κατά τρόπο εισάγοντα διακρίσεις. Εξάλλου, δεν πληροί την προϋπόθεση της αναλογικότητας. Πράγματι, μια διαδικασία απλής δηλώσεως, εφόσον

συνοδεύεται από κατάλληλα νομοθετήματα, μπορεί πράγματι να καταστήσει δυνατή την εξάλειψη της προϋποθέσεως της χορηγήσεως προηγούμενης αδείας, χωρίς να θιγεί η υλοποίηση των στόχων που επιδιώκει η δημόσια αρχή και, επομένως, η διαδικασία χορηγήσεως προηγούμενης αδείας δεν μπορεί να θεωρηθεί ως απόλυτα αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου χωροταξικού σκοπού.

10.3. Σε μια ανάλογη κατ' ουσίαν υπόθεση (απόφαση της 23ης Σεπτεμβρίου, C-452/01, *Ospelt και Schlössle Weissenberg*, η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), η οποία όμως αφορούσε μια δικαιοπραξία μεταξύ υπηκόων του Λιχτενστάιν σχετική με οικοπέδο κείμενο στην Αυστρία και υποκείμενο στη διαδικασία προηγούμενης αδείας, το Δικαστήριο επανέλαβε ότι τα εθνικά μέτρα που ρυθμίζουν την κτήση εγγείου ιδιοκτησίας πρέπει να εκτιμώνται με γνώμονα τις διατάξεις περί των κινήσεων κεφαλαίων. Περαιτέρω, το Δικαστήριο αναφέρει ότι οι κανόνες όπως το άρθρο 40 και το παράρτημα XII της Συμφωνίας ΕΟΧ, που απαγορεύουν τους περιορισμούς της κινήσεως κεφαλαίων και τη συνεπαγόμενη δυσμενή διάκριση, ταυτίζονται, όσον αφορά τη σχέση μεταξύ κρατών μελών της Συμφωνίας ΕΟΧ, με τους κανόνες που επιβάλλει το κοινοτικό δίκαιο στις σχέσεις μεταξύ των κρατών μελών και πρέπει να ερμηνεύονται ομοιόμορφα εντός των κρατών μελών. Αντίκειται στον σκοπό της ομοιόμορφης εφαρμογής των κανόνων σχετικά με την ελευθερία κινήσεως κεφαλαίων στον ΕΟΧ το γεγονός ότι ένα κράτος όπως η Αυστρία, που είναι μέλος της Συμφωνίας αυτής, μπορεί, μετά την προσχώρησή του στην Ευρωπαϊκή Ένωση, να διατηρεί νομοθεσία περιοριστική της ελευθερίας αυτής έναντι άλλου κράτους συμβαλλομένου στη Συμφωνία βάσει του άρθρου 57 ΕΚ. Συνεπώς, εθνικοί κανόνες βάσει των οποίων οι συναλλαγές σχετικά με αγροτικά και δασικά ακίνητα υπόκεινται σε διοικητικούς περιορισμούς, πρέπει, προκειμένου για συναλλαγή μεταξύ υπηκόων κρατών μελών της Συμφωνίας ΕΟΧ, να εκτιμώνται με γνώμονα το άρθρο 40 και το παράρτημα XII της εν λόγω Συμφωνίας, διατάξεις που έχουν το ίδιο νομικό περιεχόμενο όπως οι κατ' ουσίαν ταυτόσημες διατάξεις του άρθρου 56 ΕΚ.

Όσον αφορά το κατά πόσον οι περί ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων διατάξεις απαγορεύουν τη διαδικασία προηγούμενης αδείας για τέτοιες συναλλαγές επί ακινήτων, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι μια τέτοια διαδικασία μπορεί να επιτραπεί υπό ορισμένες προϋποθέσεις συνιστάμενες στην απαγόρευση των δυσμενών διακρίσεων κατά την επιδίωξη σκοπού γενικού συμφέροντος και στην ύπαρξη αναλογικότητας. Πρώτον, δεν αποδείχθηκε ότι τα μέτρα αυτά εισήγαν δυσμενείς διακρίσεις. Δεύτερον, τα επίδικα εθνικά μέτρα επιδιώκουν σκοπούς γενικούς συμφέροντος –συντήρηση του αγροτικού πληθυσμού, διατήρηση κατατμήσεως της εγγείου ιδιοκτησίας που να διασφαλίζει την ανάπτυξη βιώσιμων εκμεταλλεύσεων και αρμονική διατήρηση του χώρου και των τοπίων καθώς και διευκόλυνση της ορθολογικής χρήσεως των διαθεσίμων γαιών, σκοπούς οι οποίοι αντιστοιχούν στους σκοπούς της κοινής γεωργικής πολιτικής– που μπορούν να δικαιολογήσουν περιορισμούς στην ελευθερία κινήσεως των κεφαλαίων. Τρίτον, όσον αφορά την προϋπόθεση της αναλογικότητας, η αρχή ενός καθεστώτος χορηγήσεως προηγούμενης αδείας δεν μπορεί να αμφισβητηθεί, εφόσον το καθεστώς αυτό αποβλέπει στη διατήρηση της αγροτικής εκμεταλλεύσεως των οικοπέδων που προορίζονται για τη χρήση αυτή και στη συνέχιση της εκμεταλλεύσεώς τους υπό ικανοποιητικές συνθήκες. Πάντως, η προϋπόθεση ότι ο

αγοραστής πρέπει να εκμεταλλεύεται ο ίδιος το ακίνητο στο πλαίσιο εκμεταλλεύσεως εντός της οποίας επίσης διαμένει βαίνει πέραν αυτού που είναι αναγκαίο για την επίτευξη των σκοπών του γενικού συμφέροντος που επιδιώκει και πρέπει, στο μέτρο αυτό, να θεωρηθεί ασυμβίβαστη με την ελευθερία της κινήσεως των κεφαλαίων.

11. Στον τομέα της *πολιτικής των μεταφορών*, επισημαίνεται καταρχάς η υπόθεση *Αυστρία κατά Συμβουλίου* (απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2003, C-445/00, η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), σχετικά με το σύστημα των οικοσημείων για βαρέα φορτηγά οχήματα που διέρχονται από την Αυστρία.

Καταρχάς, το Δικαστήριο κρίνει ότι οι διατάξεις του κανονισμού 2012/2000⁴⁰, που απέβλεπαν στην εγκαθίδρυση, επί μονίμου βάσεως, της αρχής της κατανομής της μείωσης των οικοσημείων σε πλείονα έτη δεν συμβιβάζονται με το παράρτημα 5, σημείο 3, του πρωτοκόλλου 9 της Πράξεως Προσχωρήσεως της Αυστρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το οποίο προβλέπει ότι, σε περίπτωση μείωσης, ορίζεται ο αριθμός οικοσημείων «του επομένου έτους». Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι «τα πρωτόκολλα και τα παραρτήματα μιας πράξεως προσχωρήσεως συνιστούν διατάξεις πρωτογενούς δικαίου οι οποίες, εφόσον δεν ορίζεται διαφορετικά, δεν μπορούν να ανασταλούν, τροποποιηθούν ή καταργηθούν παρά μόνο σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπονται για την αναθεώρηση των αρχικών Συνθηκών» (σκέψη 62).

Όσον αφορά τις διατάξεις του ίδιου κανονισμού που προβλέπουν την κατανομή στα έτη 2000 έως 2003 της μείωσης των οικοσημείων κατόπιν της υπερβάσεως, το 1999, του ορίου διελεύσεων που προβλέπεται στο άρθρο 11 του πρωτοκόλλου 9 της Πράξεως Προσχωρήσεως της Αυστρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, σε περίπτωση καθυστερημένης διαβίβασης αξιόπιστων στατιστικών στοιχείων εκ μέρους των αρμοδίων εθνικών αρχών, ορθώς το Συμβούλιο κατανέμει τη μείωση των οικοσημείων σε χρονικό διάστημα μετά το τέλος του έτους που έπεται εκείνου κατά τον οποίο διαπιστώθηκε η υπέρβαση, καθόσον, σε αντίθετη περίπτωση, η εφαρμογή της μείωσης των οικοσημείων μόνο στους υπολοίπους μήνες θα είχε το δυσανάλογο και αντίθετο προς τις θεμελιώδεις αρχές του κοινοτικού δικαίου αποτέλεσμα να σταματήσει όλη σχεδόν η διαμετακομιστική οδική κυκλοφορία εμπορευμάτων μέσω της Αυστρίας. Πάντως, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι μια κατανομή σε πλείονα έτη δεν συμβιβάζεται με το πρωτόκολλο. Εξάλλου, κατά το Δικαστήριο, εξίσου παράνομη είναι και η διάταξη του κανονισμού που προβλέπει την κατανομή των οικοσημείων μεταξύ των κρατών μελών.

Τέλος, εξετάζοντας τη μέθοδο υπολογισμού της μείωσης των οικοσημείων που επέλεξε ο προσβαλλόμενος κανονισμός και η οποία στηρίζεται αποκλειστικά στο πραγματικό μέσο επίπεδο εκπομπής NOx ανά φορτηγό χωρίς να λαμβάνει υπόψη τις

⁴⁰ Κανονισμός (ΕΚ) 2012/2000 του Συμβουλίου, της 21ης Σεπτεμβρίου 2000, για την τροποποίηση του παραρτήματος 4 του πρωτοκόλλου αριθ. 9 της πράξης προσχώρησης του 1994 και του κανονισμού (ΕΚ) 3298/94 όσον αφορά το σύστημα των οικοσημείων για βαρέα φορτηγά οχήματα διερχόμενα από την Αυστρία (ΕΕ L 241, σ. 18).

«παράνομες» διελεύσεις, το Δικαστήριο αναφέρει ότι η εν λόγω μέθοδος είναι σύμφωνη τόσο με το γράμμα όσο και με το πνεύμα του πρωτοκόλλου 9 της Πράξεως Προσχωρήσεως της Αυστρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Συγκεκριμένα, το πρωτόκολλο αφορά τον μέσο όρο τιμών εκπομπής των βαρέων φορτηγών και όχι έναν πλασματικό υπολογισμό ενός αριθμού οικοσημείων. Αντιθέτως, το Δικαστήριο κρίνει ότι δεν συμβιβάζεται με το παράρτημα 5, σημεία 2 και 3, του εν λόγω πρωτοκόλλου ένας τρόπος υπολογισμού που συνίσταται, στην πράξη, στη διαίρεση του συνολικού αριθμού των χρησιμοποιηθέντων οικοσημείων διά του συνολικού αριθμού των διελεύσεων, όταν ο ο συνολικός αριθμός των χρησιμοποιηθέντων οικοσημείων ουδόλως αντικατοπτρίζει τις διελεύσεις για τις οποίες ο μεταφορέας έπρεπε να έχει χρησιμοποιήσει οικοσημεία αλλά δεν το έπραξε (τις λεγόμενες «παράνομες» διελεύσεις), ενώ οι «παράνομες» διελεύσεις περιελήφθησαν στον συνολικό αριθμό των πραγματοποιηθεισών διελεύσεων. Εν πάση περιπτώσει, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι τα αποτελέσματα των διατάξεων του κανονισμού που ακυρώθηκαν θεωρούνται ότι διατηρούν την ισχύ τους.

12. Δύο σειρές υποθέσεων αξίζει να προσεχθούν στον τομέα των *κανόνων του ανταγωνισμού*: η πρώτη σειρά αφορά τους κανόνες που εφαρμόζονται στις επιχειρήσεις (12.1), ενώ η δεύτερη αφορά τις κρατικές ενισχύσεις (12.2).

12.1. Όσον αφορά την πρώτη σειρά, πρέπει να επισημανθούν τέσσερις αποφάσεις:

12.1.1. Στην υπόθεση *Consortio Industrie Fiammiferi* (απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2003, C-198/01, η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Δικαστήριο κλήθηκε να αποφανθεί επί της εννοίας του άρθρου 81 ΕΚ σε σχέση προς συμπεριφορές των επιχειρήσεων αντίθετες την παράγραφο 1 του άρθρου αυτού, οι οποίες επιβάλλονται ή ευνοούνται από εθνική νομοθεσία η οποία νομιμοποιεί ή ενισχύει τα αποτελέσματά τους, ειδικότερα όσον αφορά τον καθορισμό των τιμών και την κατανομή της αγοράς.

Το Δικαστήριο θεωρεί ότι, σε περίπτωση τέτοιων συμπεριφορών, μια εθνική αρχή ανταγωνισμού, η οποία είναι επιφορτισμένη με την αποστολή να μεριμνά, μεταξύ άλλων, για την τήρηση του άρθρου 81 ΕΚ, έχει υποχρέωση να μην εφαρμόζει αυτή την εθνική νομοθεσία. Εφόσον η διάταξη αυτή, σε συνδυασμό προς το άρθρο 10 ΕΚ, επιβάλλει στα κράτη μέλη το καθήκον αποχής, η πρακτική αποτελεσματικότητα των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού θα μειωνόταν αν, στο πλαίσιο έρευνας σχετικά με τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων βάσει του άρθρου 81 ΕΚ, η εν λόγω αρχή δεν μπορούσε να διαπιστώσει ότι ένα εθνικό μέτρο είναι αντίθετο προς τις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 10 ΕΚ και 81 ΕΚ και, κατά συνέπεια, να μην το εφαρμόσει.

Ωστόσο, αυτή η υποχρέωση της εθνικής αρχής ανταγωνισμού να μην εφαρμόζει τον νόμο που νοθεύει τον ανταγωνισμό δεν μπορεί να εκθέτει τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις σε κυρώσεις, ανεξαρτήτως του αν οι κυρώσεις αυτές είναι ποινικής ή διοικητικής φύσεως, για παρελθούσα συμπεριφορά, εφόσον η συμπεριφορά αυτή επιβλήθηκε από τον εν λόγω νόμο, άλλως παραβιάζεται η γενική αρχή της ασφάλειας δικαίου που ισχύει στο κοινοτικό δίκαιο. Επομένως, η εν λόγω εθνική αρχή δεν μπορεί

να επιβάλλει κυρώσεις στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις για παρελθούσες συμπεριφορές όταν οι συμπεριφορές αυτές τους επιβλήθηκαν από αυτή την εθνική νομοθεσία· μπορεί να επιβάλλει κυρώσεις στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις για τις συμπεριφορές τους μετά την απόφαση με την οποία διαπιστώθηκε η παράβαση του άρθρου 81 ΕΚ, εφόσον η απόφαση αυτή κατέστη οριστική ως προς τις επιχειρήσεις αυτές.

Το Δικαστήριο υπογραμμίζει, τέλος, ότι, εν πάση περιπτώσει, η εθνική αρχή ανταγωνισμού μπορεί να επιβάλλει κυρώσεις στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις για παρελθούσες συμπεριφορές όταν οι επιχειρήσεις απλώς διευκολύνθηκαν ή ενθαρρύνθηκαν από αυτή τη νομοθεσία, λαμβάνοντας προσηκόντως υπόψη τις ιδιαιτερότητες του κανονιστικού πλαισίου εντός του οποίου ενήργησαν οι επιχειρήσεις. Συναφώς, κατά τον προσδιορισμό του επιπέδου της ποινής, η συμπεριφορά των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων μπορεί να εκτιμάται υπό το φως της ελαφρυντικής περιστάσεως που συνιστούσε το εθνικό νομικό πλαίσιο.

12.1.2. Στην υπόθεση *Volkswagen κατά Επιτροπής* (απόφαση της 18ης Σεπτεμβρίου 2003, C-338/00 P, η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Δικαστήριο απέρριψε την αναίρεση την οποία άσκησε ο όμιλος Volkswagen κατά της αποφάσεως του Πρωτοδικείου της 6ης Ιουλίου 2000 (υπόθεση T-62/98, Συλλογή 2000, σ. II-2707), με την οποία είχε απορριφθεί μερικώς η προσφυγή ακυρώσεως κατά της αποφάσεως της Επιτροπής περί επιβολής προστίμου λόγω παραβάσεως του άρθρου 81 ΕΚ. Με την απόφασή του, το Δικαστήριο έκρινε και πάλι, ακολουθώντας τη νομολογία *Bayerische Motorenwerke* (απόφαση της 24ης Οκτωβρίου 1995, C-70/93, Συλλογή 1995, σ. I-3439), ότι ένα μέτρο που αποβλέπει στη στεγανοποίηση της αγοράς μεταξύ κρατών μελών δεν εμπίπτει στις διατάξεις του 123/85⁴¹ σχετικά με τις υποχρεώσεις που μπορεί εκ του νόμου να αναλάβει ο διανομέας στο πλαίσιο συμβάσεως αντιπροσωπείας. Συγκεκριμένα, καίτοι ο κανονισμός αυτός παρέχει στους κατασκευαστές αυτοκινήτων οχημάτων σημαντικά μέσα προστασίας των δικτύων τους, εντούτοις δεν τους επιτρέπει να στεγανοποιούν τις αγορές.

Το Δικαστήριο εκτιμά, εξάλλου, ότι το Πρωτοδικείο προέβη σε ορθή εφαρμογή της νομολογίας (βλ., ιδίως την προμνησθείσα απόφαση *Bayerische Motorenwerke* και την απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 1985, 25/84 και 26/84, *Ford*, Συλλογή 1985, σ. 2725) σύμφωνα με την οποία «η πρόσκληση την οποία απευθύνει ένας κατασκευαστής αυτοκινήτων στους συμβεβλημένους διανομείς του δεν συνιστά μονομερή ενέργεια μη εμπίπτουσα στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, αλλά συμφωνία κατά την έννοια του άρθρου αυτού, εφόσον εντάσσεται σε ένα πλέγμα διαρκών εμπορικών σχέσεων διεπομένων από προϋφιστάμενη γενική συμφωνία».

⁴¹ Κανονισμός (ΕΟΚ) 123/85 της Επιτροπής, της 12ης Δεκεμβρίου 1984, σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου [81], παράγραφος 3, της Συνθήκης ΕΟΚ σε ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών διανομής και εξυπηρέτησης των πελατών πριν και μετά την πώληση αυτοκινήτων οχημάτων (ΕΕ L 15, σ. 6), ο οποίος αντικαταστάθηκε από 1ης Οκτωβρίου 1995 από τον κανονισμό (ΕΚ) 1475/95 της Επιτροπής, της 28ης Ιουνίου 1995 (ΕΕ L 145, σ. 25).

Συγκεκριμένα, η εκ μέρους ενός κατασκευαστή αυτοκινήτων εφαρμογή πολιτικής ποσοστώσεως του εφοδιασμού των αντιπροσώπων, με σκοπό την παρεμπόδιση των επανεξαγωγών, δεν συνιστά μονομερές μέτρο, αλλά συμφωνία κατά την έννοια της εν λόγω διατάξεως, όταν ο κατασκευαστής αυτοκινήτων, για να επιβάλει την πολιτική αυτή, χρησιμοποιεί τις ρήτρες της συμβάσεως αντιπροσωπείας, μεταξύ των οποίων και αυτή που προβλέπει τη δυνατότητα περιορισμού των παραδόσεων προς τους αντιπροσώπους, και, πράττοντας αυτό, επηρεάζει την εμπορική συμπεριφορά των τελευταίων.

12.1.3. Στην υπόθεση *Schlüsselverlag J. S. Moser κ.λπ. κατά Επιτροπής* (απόφαση της 25ης Σεπτεμβρίου 2003, C-170/02 P, η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Δικαστήριο επιλήφθηκε αιτήσεως αναιρέσεως η οποία ασκήθηκε κατά της διατάξεως του Πρωτοδικείου της 11ης Μαρτίου 2002 στην υπόθεση T-3/02 (Συλλογή 2002, σ. II-1473), με την οποία απορρίφθηκε, ως προδήλως απαράδεκτη, προσφυγή που είχε ως αντικείμενο να αναγνωριστεί η παράλειψη της Επιτροπής, καθόσον το όργανο αυτό είχε παραλείψει να λάβει απόφαση σχετικά με το κατά πόσον συμβιβαζόταν μια συγκεκριμένη πράξη συγκεντρώσεως με την κοινή αγορά.

Το Δικαστήριο υπογραμμίζει, καταρχάς, ότι η Επιτροπή δεν μπορεί να μη λαμβάνει θέση επί των καταγγελιών εκ μέρους των επιχειρήσεων που δεν έχουν σχέση με πράξη συγκεντρώσεως δυνάμενη να έχει κοινοτική διάσταση. Πράγματι, η πραγματοποίηση μιας τέτοιας πράξεως προς όφελος επιχειρήσεων που είναι ανταγωνιστές των καταγγελλουσών είναι ικανή να μεταβάλει αμέσως την κατάσταση αυτών των τελευταίων στην οικεία ή στις οικείες αγορές. Εξάλλου –συνεχίζει το Δικαστήριο– η Επιτροπή δεν μπορεί λυσιτελώς να ισχυριστεί ότι δεν υποχρεούται να αποφανθεί επί της ίδιας της αρχής της αρμοδιότητάς της ως εξουσίας ελέγχου, ενώ είναι επιφορτισμένη αποκλειστικά, δυνάμει του άρθρου 21 του κανονισμού 4064/89⁴², για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων περί των συγκεντρώσεων, να λαμβάνει, υπό τον έλεγχο του Δικαστηρίου, τις αποφάσεις που προβλέπει ο κανονισμός αυτός. Αν η Επιτροπή αρνείται να αποφαίνεται τυπικά, αιτήσει των τρίτων επιχειρήσεων, επί του ζητήματος αν μια πράξη συγκεντρώσεως, η οποία δεν της κοινοποιήθηκε, εμπίπτει ή όχι στο πεδίο εφαρμογής της διατάξεως αυτής, θέτει τις επιχειρήσεις αυτές σε αδυναμία να τύχουν των εγγυήσεων της διαδικασίας που τους παρέχει η κοινοτική νομοθεσία. Συγχρόνως, στερείται ενός μέσου να εξακριβώσει αν οι επιχειρήσεις που μετέχουν σε μια πράξη συγκεντρώσεως κοινοτικής διαστάσεως τηρούν όντως την υποχρέωσή τους περί κοινοποιήσεως. Επιπλέον, οι καταγγέλλουσες επιχειρήσεις δεν θα μπορούσαν να αμφισβητήσουν με προσφυγή ακυρώσεως την άρνηση της Επιτροπής να ενεργήσει, άρνηση η οποία είναι ικανή να τους προκαλέσει βλάβη. Τέλος, το Δικαστήριο κρίνει ότι κανένας λόγος δεν δικαιολογεί το να απαλλάσσεται η Επιτροπή στον τομέα αυτόν της υποχρεώσεώς της να προβεί, προς το συμφέρον της χρηστής διοικήσεως, σε επιμελή και αμερόληπτη εξέταση των καταγγελιών των οποίων επιλαμβάνεται. Το γεγονός ότι οι καταγγέλλοντες, βάσει του

⁴² Κανονισμός (ΕΟΚ) 4064/89 του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων (ΕΕ L 395, σ. 1).

κανονισμού 4064/89, δεν είχαν το δικαίωμα να εξεταστούν οι καταγγελίες τους υπό προϋποθέσεις παρόμοιες με εκείνες των καταγγελιών που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 17⁴³ δεν συνεπάγεται ότι η Επιτροπή απαλλάσσεται από το να εξετάσει την αρμοδιότητά της και να συναγάγει τις συνέπειες που επιβάλλονται. Δεν απαλλάσσει την Επιτροπή από την υποχρέωση να απαντήσει κατά τρόπο αιτιολογημένο σε καταγγελία αντλούμενη από το ότι αυτή ακριβώς η αρμοδιότητα είχε αγνοηθεί.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι, στην υπό κρίση υπόθεση, κατά την ημερομηνία κατά την οποία οι αναιρεσείουσες υπέβαλαν την καταγγελία στην Επιτροπή, είχαν παρέλθει περίπου τέσσερις μήνες από την απόφαση της εθνικής αρχής με την οποία εγκρίθηκε η πραγματοποίηση της πράξεως συγκεντρώσεως. Το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι οι επιταγές της ασφάλειας δικαίου και της συνέχειας της κοινοτικής δράσεως, που ενέπνευσαν τόσο το άρθρο 230, πέμπτο εδάφιο, ΕΚ όσο και τα άρθρα 4, 6 και 10, παράγραφοι 1, 3 και 6, του κανονισμού 4064/89, θα παραβιάζονταν αν η Επιτροπή μπορούσε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 232, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, να κληθεί να αποφανθεί, πέραν μιας εύλογης προθεσμίας, επί του συμβιβαστού προς την κοινή αγορά μιας πράξεως συγκεντρώσεως η οποία δεν της έχει κοινοποιηθεί. Οι επιχειρήσεις θα μπορούσαν έτσι να οδηγήσουν την Επιτροπή στο να αμφισβητήσει απόφαση ληφθείσα από τις αρμόδιες εθνικές αρχές έναντι μιας πράξεως συγκεντρώσεως, ακόμα και μετά την εξάντληση των μέσων ένδικης προστασίας που παρέχονται κατά της αποφάσεως αυτής στην έννομη τάξη του οικείου κράτους μέλους. Το Δικαστήριο καταλήγει ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί εύλογο ένα χρονικό διάστημα τεσσάρων μηνών από τον χρόνο κατά τον οποίο η αρμόδια εθνική αρχή έλαβε την απόφασή της για την πραγματοποίηση μιας πράξεως συγκεντρώσεως. Δεδομένου ότι η προσφυγή κατά παραλείψεως που άσκησαν οι αναιρεσείουσες ήταν, για τον λόγο αυτόν, προδήλως απαράδεκτη, το Δικαστήριο απορρίπτει την αίτηση αναιρέσεως.

12.1.4. Στην υπόθεση *Connect Austria Gesellschaft für Telekommunikation κ.λπ.* (απόφαση της 22ας Μαΐου 2003, C-462/99, Συλλογή 2003, σ. I-5197), δύο προδικαστικά ζητήματα ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ μιας αυστριακής επιχειρήσεως τηλεπικοινωνιών και της εθνικής κανονιστικής αρχής που είναι επιφορτισμένη με τη χορήγηση αδειών παροχής υπηρεσιών τηλεφωνίας, σχετικά με τη χορήγηση σε δημόσια επιχείρηση, ήδη κάτοχο αδείας για την παροχή υπηρεσιών κινητής ψηφιακής τηλεφωνίας σε μια ορισμένη συχνότητα, προσθέτων συχνοτήτων σε άλλο φάσμα συχνοτήτων χωρίς επιβολή χωριστού τέλους.

⁴³ Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτος κανονισμός εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25).

Το Δικαστήριο αποφάνθηκε καταρχάς επί του ζητήματος ερμηνείας του άρθρου 5α, παράγραφος 3, της οδηγίας 90/387⁴⁴ για τη δημιουργία της εσωτερικής αγοράς στον τομέα των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών μέσω της εφαρμογής της παροχής ανοικτού δικτύου. Η διάταξη αυτή προβλέπει ότι τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι υπάρχουν κατάλληλοι μηχανισμοί βάσει των οποίων ένα μέρος που θίγεται από την απόφαση της εθνικής κανονιστικής αρχής που είναι επιφορτισμένη με τη χορήγηση αδειών για την παροχή υπηρεσιών τηλεφωνίας έχει δικαίωμα να προσφεύγει σε φορέα ανεξάρτητο των εμπλεκόμενων μερών. Όμως, δυνάμει μιας διατάξεως του αυστριακού συνταγματικού νόμου, οι προσφυγές κατά της ελλείψεως νομιμότητας των αποφάσεων της αυστριακής κανονιστικής αρχής δεν είναι παραδεκτές, διότι η εν λόγω διάταξη δεν προβλέπει ρητώς το παραδεκτό τους.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι οι απαιτήσεις ερμηνείας του εθνικού δικαίου σύμφωνα προς την οδηγία 90/387 και αποτελεσματικής προστασίας των δικαιωμάτων των πολιτών επιβάλλουν στο εθνικό δικαστήριο την υποχρέωση να ελέγχει αν οι κρίσιμες διατάξεις του εθνικού δικαίου επιτρέπουν να αναγνωριστεί στους πολίτες δικαίωμα ασκήσεως προσφυγής κατά των αποφάσεων της εθνικής κανονιστικής αρχής, το οποίο να πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 5α, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής. Αν δεν είναι δυνατή η εφαρμογή του εθνικού δικαίου σύμφωνα με τις απαιτήσεις του άρθρου αυτού, το εθνικό δικαστήριο, το οποίο πληροί τις εν λόγω προϋποθέσεις και το οποίο θα ήταν αρμόδιο να εκδικάζει προσφυγές κατά των αποφάσεων της εθνικής κανονιστικής αρχής, εφόσον δεν προσέκρουε σε διάταξη εθνικού δικαίου αποκλείουσα ρητώς την αρμοδιότητά του, υποχρεούται να αφήσει την εν λόγω διάταξη ανεφάρμοστη.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο απάντησε στο ερώτημα αν τα άρθρα 82 ΕΚ και 86, παράγραφος 1, ΕΚ, το άρθρο 2, παράγραφοι 3 και 4, της οδηγίας 96/2⁴⁵ καθώς και τα άρθρα 9, παράγραφος 2, και 11, παράγραφος 2, της οδηγίας 97/13⁴⁶ απαγορεύουν, καταρχήν, εθνική ρύθμιση η οποία επιτρέπει την παραχώρηση, χωρίς να επιβάλλει χωριστό τέλος, συμπληρωματικών συχνοτήτων σε ένα φάσμα συχνοτήτων προς δημόσια επιχείρηση κατέχουσα δεσπόζουσα θέση, η οποία είναι ήδη κάτοχος αδείας για την παροχή των ίδιων υπηρεσιών τηλεφωνίας σε άλλο φάσμα συχνοτήτων, ενώ επιβάλλει την καταβολή ειδικού τέλους στις νεοεισερχόμενες στην οικεία αγορά επιχειρήσεις για να τους χορηγήσει άδεια για την παροχή υπηρεσιών στο πρώτο φάσμα συχνοτήτων. Το Δικαστήριο απάντησε καταφατικά στο ερώτημα αυτό.

⁴⁴ Οδηγία 90/387/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 1990, για τη δημιουργία της εσωτερικής αγοράς στον τομέα των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών μέσω της εφαρμογής της παροχής ανοικτού δικτύου (ΕΕ L 192, σ. 1).

⁴⁵ Οδηγία 96/2/ΕΚ της Επιτροπής, της 16ης Ιανουαρίου 1996, για τροποποίηση της οδηγίας 90/388/ΕΟΚ όσον αφορά τις κινητές και προσωπικές επικοινωνίες (ΕΕ L 20, σ. 59).

⁴⁶ Οδηγία 97/13/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 10ης Απριλίου 1997, σχετικά με κοινό πλαίσιο γενικών και ειδικών αδειών στον τομέα των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών (ΕΕ L 117, σ. 15).

Το Δικαστήριο θεωρεί, ωστόσο, ότι οι διατάξεις αυτές δεν απαγορεύουν μια τέτοια εθνική ρύθμιση, αν το ειδικό ποσό που πρέπει να καταβάλει η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση δημόσια επιχείρηση για να της χορηγηθεί η άδεια, συμπεριλαμβανομένης της μεταγενέστερης παραχωρήσεως, άνευ καταβολής προσθέτου ποσού, συμπληρωματικών συχνотήτων, φαίνεται να ισοδυναμεί, σε οικονομικούς όρους, προς το ειδικό ποσό που επιβάλλεται στη νεοεισερχόμενη στην οικεία αγορά επιχείρηση. Όσον αφορά την ειδικότερη περίπτωση του άρθρου 2, παράγραφοι 3 και 4, της οδηγίας 96/2, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι το άρθρο αυτό δεν απαγορεύει εθνική ρύθμιση η οποία επιτρέπει, μετά την πάροδο τριών ετών από της χορηγήσεως αδείας, τη χορήγηση ενός περιορισμένου φάσματος συμπληρωματικών συχνотήτων στο φάσμα συχνотήτων του προτύπου DCS 1800, ή πριν από την πάροδο της ίδιας περιόδου, όταν αποδεικνύεται ότι η δημόσια επιχείρηση που κατέχει άδεια GSM 900, παρά την εκ μέρους της χρησιμοποίηση όλων των οικονομικώς δυνατών τεχνικών μέσων, έχει εξαντλήσει τις τεχνικές ικανότητές της να δεχθεί νέους πελάτες.

12.2. Στον τομέα των *ενισχύσεων των χορηγουμένων από τα κράτη*, επισημαίνονται τέσσερις υποθέσεις.

12.2.1. Καταρχάς, η υπόθεση *Chronopost – La Poste – Γαλλική Δημοκρατία* (απόφαση της 3ης Ιουλίου 2003, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-83/01 P, C-93/01 P και C-94/01 P, η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), η οποία αποτελεί συνέχεια προσφυγής ασκηθείσας από επαγγελματική ένωση εταιριών παρεχουσών υπηρεσίες ταχείας επιδόσεως αλληλογραφίας κατά αποφάσεως της Επιτροπής με την οποία θεωρήθηκε ότι η υλικοτεχνική και εμπορική υποστήριξη που παρείχε η La Poste (γαλλικά ταχυδρομεία) σε επιχείρηση ιδιωτικού δικαίου, στην οποία είχε αναθέσει τη διαχείριση της υπηρεσίας ταχείας επιδόσεως αλληλογραφίας, δεν αποτελούσε κρατική ενίσχυση. Το Πρωτοδικείο, με απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2000, T-613/97, *Ufex κ.λπ.* (Συλλογή 2000, σ. II-4055), ακύρωσε την απόφαση αυτή, με την αιτιολογία ότι η Επιτροπή έπρεπε να εξετάσει αν το πλήρες κόστος που αντιπροσώπευε για τη La Poste η παροχή υλικοτεχνικής και εμπορικής υποστηρίξεως αντιστοιχούσε στους παράγοντες τους οποίους μια επιχείρηση που λειτουργεί υπό τις συνήθεις συνθήκες αγοράς θα έπρεπε να λάβει υπόψη της κατά τον καθορισμό της αμοιβής για τις παρεχόμενες υπηρεσίες.

Κρίνοντας επί της αιτήσεως αναιρέσεως, το Δικαστήριο θεωρεί εκ προοιμίου ότι η εκτίμηση του Πρωτοδικείου αγνοεί ότι μια επιχείρηση όπως η La Poste βρίσκεται σε κατάσταση πολύ διαφορετική από αυτή της ενεργούσας υπό συνήθεις συνθήκες της αγοράς ιδιωτικής επιχειρήσεως. Συγκεκριμένα, η La Poste χρειάστηκε να εξοπλιστεί με υποδομές και σημαντικά μέσα που κατέστησαν δυνατή την εκ μέρους της παροχή υπηρεσίας γενικού οικονομικού συμφέροντος υπό την έννοια του άρθρου 86 ΕΚ, ακόμα και σε αραιοκατοικημένες περιοχές, όπου οι τιμές δεν καλύπτουν τα έξοδα που συνεπάγεται η παροχή των εν λόγω υπηρεσιών. Η σύσταση και η συντήρηση του δικτύου αυτού δεν ανταποκρίνονται σε μια αμιγώς εμπορική λογική. Στη συνέχεια, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η παροχή υλικοτεχνικής και εμπορικής υποστηρίξεως συνδέεται άρρηκτα με το δίκτυο της La Poste, καθότι συνίσταται ακριβώς στη δυνατότητα χρησιμοποίησεως αυτού του άνευ ισοδυνάμου στην αγορά δικτύου.

Το Δικαστήριο καταλήγει, συνεπώς, ότι ελλείπει οποιασδήποτε δυνατότητας συγκρίσεως της καταστάσεως της *La Poste* με αυτήν ενός ιδιωτικού ομίλου επιχειρήσεων που δεν δραστηριοποιείται σε τομέα όπου δεν υφίσταται ανταγωνισμός, οι «συνήθεις συνθήκες της αγοράς», οι οποίες είναι κατ' ανάγκη υποθετικές, που επιτρέπουν να καθοριστεί αν η παροχή υλικοτεχνικής και εμπορικής υποστηρίξεως από μια δημόσια επιχείρηση προς την ιδιωτικού δικαίου θυγατρική της μπορεί να συνιστά κρατική ενίσχυση, πρέπει να εκτιμώνται σε σχέση με τα διαθέσιμα αντικειμενικά και επαληθεύσιμα στοιχεία. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η *La Poste* για την παροχή υλικοτεχνικής και εμπορικής υποστηρίξεως στη θυγατρική της εταιρία μπορούν να θεωρηθούν ως τέτοιου είδους αντικειμενικά και επαληθεύσιμα στοιχεία. Βάσει των ανωτέρω, η ύπαρξη κρατικής ενισχύσεως υπέρ της θυγατρικής μπορεί να αποκλειστεί εφόσον, αφενός, αποδειχθεί ότι η αξιούμενη αντιπαροχή καλύπτει δεόντως όλα τα διάφορα πρόσθετα έξοδα που προκαλούνται από την παροχή υλικοτεχνικής και εμπορικής υποστηρίξεως και αποτελεί πρόσφορη συνεισφορά στα σταθερά έξοδα που προκύπτουν από τη χρησιμοποίηση του ταχυδρομικού δικτύου, καθώς και πρόσφορη απόδοση των ιδίων κεφαλαίων στο μέτρο που έχουν διατεθεί για την ανταγωνιστική δραστηριότητα της θυγατρικής και, αφετέρου, δεν υφίσταται κανένα στοιχείο από το οποίο να προκύπτει ότι τα στοιχεία αυτά υποεκτιμήθηκαν ή καθορίστηκαν αυθαίρετα.

12.2.2. Η υπόθεση *Altmark Trans και Regierungspräsidium Magdeburg* (απόφαση της 24ης Ιουλίου 2003, C-280/00, Συλλογή 2003, σ. I-7810) αφορά το ζήτημα του χαρακτηρισμού ως κρατικής ενισχύσεως, κατά την έννοια της Συνθήκης ΕΚ, δημοσίων επιδοτήσεων που αποσκοπούν να παράσχουν τη δυνατότητα πραγματοποίησης της εκμεταλλεύσεως τακτικών συγκοινωνιακών γραμμών αστικών, προαστιακών ή περιφερειακών μεταφορών. Το Δικαστήριο, εξετάζοντας καταρχάς την προϋπόθεση του επηρεασμού του εμπορίου μεταξύ κρατών μελών, υπογραμμίζει ότι η προϋπόθεση αυτή δεν εξαρτάται από τον τοπικό ή περιφερειακό χαρακτήρα των παρεχόμενων μεταφορικών υπηρεσιών ή από τη σημασία του σχετικού τομέα δραστηριότητας. Υπενθυμίζοντας, στη συνέχεια, τη νομολογία του που χαρακτηρίζει ως κρατική ενίσχυση το οικονομικό όφελος το οποίο δεν θα είχε αποκομίσει η δικαιούχος επιχείρηση υπό τις συνήθεις συνθήκες της αγοράς, υπογραμμίζει ότι οι προμνησθείσες δημόσιες επιδοτήσεις δεν εμπίπτουν στη διάταξη αυτή στο μέτρο που πρέπει να θεωρούνται ως αντιστάθμιση αποτελούσα την αντιπαροχή έναντι παροχών εκ μέρους των δικαιούχων επιχειρήσεων προς εκπλήρωση υποχρεώσεων παροχής δημόσιας υπηρεσίας. Το Δικαστήριο ορίζει τέσσερις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται ώστε να συντρέχει περίπτωση τέτοιας αντισταθμίσεως. Πρώτον, η δικαιούχος επιχείρηση πρέπει να είναι πράγματι επιφορτισμένη με την εκπλήρωση υποχρεώσεως παροχής δημόσιας υπηρεσίας, ενώ η υποχρέωση αυτή πρέπει να είναι σαφώς καθορισμένη. Δεύτερον, οι βασικές παράμετροι βάσει των οποίων υπολογίζεται η αντιστάθμιση πρέπει να έχουν προσδιοριστεί προηγουμένως αντικειμενικά και με διαφάνεια. Τρίτον, η αντιστάθμιση δεν μπορεί να υπερβαίνει το μέτρο του αναγκαίου για την κάλυψη του συνόλου ή μέρους των δαπανών που πραγματοποιούνται για την εκπλήρωση υποχρεώσεως παροχής δημόσιας υπηρεσίας, λαμβανομένων υπόψη των σχετικών εσόδων και ενός ευλόγου κέρδους σε σχέση με την εκπλήρωση των υποχρεώσεων αυτών. Τέταρτον, όταν η επιλογή της επιχειρήσεως στην οποία πρόκειται να ανατεθεί η εκπλήρωση υποχρεώσεως παροχής δημόσιας υπηρεσίας σε

συγκεκριμένη περίπτωση δεν πραγματοποιείται στο πλαίσιο διαδικασίας συνάψεως δημοσίας συμβάσεως, παρέχοντας τη δυνατότητα επιλογής του υποψηφίου που είναι σε θέση να παράσχει τις σχετικές υπηρεσίες με το μικρότερο για το κοινωνικό σύνολο κόστος, το επίπεδο της απαραίτητης αντισταθμίσεως πρέπει να καθορίζεται βάσει αναλύσεως των δαπανών στις οποίες θα προέβαινε μια μέση επιχείρηση, με χρηστή διαχείριση και κατάλληλα εξοπλισμένη με μεταφορικά μέσα προς ικανοποίηση των απαιτήσεων σχετικά με την παροχή δημόσιας υπηρεσίας προκειμένου να εκπληρώσει τις ως άνω υποχρεώσεις, λαμβάνοντας υπόψη τα σχετικά έσοδα και ένα εύλογο κέρδος από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων αυτών.

12.2.3. Στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-261/01, *Calster και Cleeren*, και C-262/01, *Openbare Slachthuis* (απόφαση της 21ης Οκτωβρίου 2003, που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Δικαστήριο αναλύει πλείονα προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με ενίσχυση περιλαμβάνουσα ένα σύστημα εισφορών προοριζόμενο ειδικά και αποκλειστικά για τη χρηματοδότησή της. Το Δικαστήριο υπογραμμίζει, καταρχάς, ότι μια κατά κυριολεξία ενίσχυση μπορεί να μην αλλοιώνει ουσιαστικά το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και να αναγνωρίζεται έτσι ως επιτρεπτή, μπορεί όμως να επιδεινώνει τη διαταραχή που συνεπάγεται με έναν τρόπο χρηματοδότησης που καθιστά τη συνολική ρύθμιση ασυμβίβαστη με την ενιαία αγορά και το κοινό συμφέρον. Το Δικαστήριο θεωρεί, εξάλλου, ότι οσάκις μια επιβάρυνση που προορίζεται ειδικά για τη χρηματοδότηση ενισχύσεως κρίνεται αντίθετη προς άλλες διατάξεις της Συνθήκης, όπως π.χ. τα άρθρα 23 ΕΚ και 25 ΕΚ ή 90 ΕΚ, η Επιτροπή δεν μπορεί να κρίνει ότι συμβιβάζεται με την κοινή αγορά το σύστημα ενισχύσεως στο οποίο εντάσσεται η επιβάρυνση. Συνεπώς, ο τρόπος χρηματοδότησεως μιας ενισχύσεως μπορεί να καταστήσει ασυμβίβαστο με την κοινή αγορά το σύνολο του συστήματος ενισχύσεων. Επομένως, η εξέταση μιας ενισχύσεως δεν μπορεί να διαχωριστεί από το αποτέλεσμα του τρόπου χρηματοδότησεώς της, το δε κράτος μέλος οφείλει, στην περίπτωση αυτή, να κοινοποιήσει όχι μόνο το σχέδιο της κατά κυριολεξία ενισχύσεως, αλλά και τον τρόπο χρηματοδότησεώς της.

Επομένως, οσάκις ένα μέτρο ενισχύσεως ο τρόπος χρηματοδότησεως του οποίου αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του εφαρμόζεται κατά παράβαση της υποχρεώσεως κοινοποιήσεως, τα εθνικά δικαστήρια υποχρεούνται να συνάγουν όλες τις συνέπειες, κατά το εθνικό τους δίκαιο, όσον αφορά τόσο το κύρος των πράξεων εφαρμογής των μέτρων ενισχύσεων όσο και την ανάκτηση των χρηματικών ενισχύσεων που χορηγήθηκαν και, επομένως, καταρχήν, να διατάσσουν την επιστροφή των φόρων ή εισφορών που εισπράχθηκαν ειδικά για τη χρηματοδότηση της ενισχύσεως αυτής.

12.2.4. Η υπόθεση *Ιταλία και SIM 2 Multimedia κατά Επιτροπής* (απόφαση της 8ης Μαΐου 2003, C-328/99 και C-399/00, Συλλογή 2003, σ. I-4035) αφορά, αφενός, την περίπτωση εταιρίας, της Seleco, ασκούσας δραστηριότητες στην αγορά ηλεκτρονικών ειδών ευρείας καταναλώσεως και στις οποίες το κεφάλαιο μετείχαν, μεταξύ άλλων, η Friula, εταιρία χαρτοφυλακίου ελεγχόμενη εξ ολοκλήρου από την Περιφέρεια Friuli-Venezia Giulia, και η Ristrutturazione Elettronica (REL), εταιρία ελεγχόμενη από το ιταλικό Υπουργείο Βιομηχανίας, Εμπορίου και Βιοτεχνίας, και, αφετέρου, την περίπτωση της εταιρίας Multimedia που συστάθηκε από τη Seleco.

Το πρώτο ζήτημα που εξέτασε το Δικαστήριο ήταν το ζήτημα του χαρακτηρισμού ως κρατικών ενισχύσεων των επεμβάσεων της Friula και της REL στις πράξεις αυξήσεως του κεφαλαίου της Seleco.

Εξετάζοντας, καταρχάς, το κατά πόσον οι πράξεις της Friula είχαν πραγματοποιηθεί μέσω κρατικών πόρων, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι οι οικονομικοί πόροι μιας εταιρίας ιδιωτικού δικαίου όπως αυτή, της οποίας το 87 % ανήκει σε οργανισμό τοπικής αυτοδιοικήσεως, όπως η προμνησθείσα περιφέρεια, μπορούν να θεωρηθούν ως κρατικοί πόροι, κατά την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ. Το γεγονός ότι ο οργανισμός τοπικής αυτοδιοικήσεως παρενέβη με δικά του κεφάλαια ουδεμία ασκεί εν προκειμένω επιρροή, καθόσον, για να χαρακτηριστούν τα κεφάλαια αυτά ως κρατικοί πόροι, αρκεί να βρίσκονται διαρκώς υπό δημόσιο έλεγχο και, επομένως, στη διάθεση των αρμοδίων δημοσίων αρχών.

Υπενθυμίζοντας, στη συνέχεια, ότι, από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών επιχειρήσεων προκύπτει ότι τα κεφάλαια που τίθενται από το κράτος, αμέσως ή εμμέσως, στη διάθεση μιας επιχειρήσεως, υπό συνθήκες οι οποίες αντιστοιχούν στους συνήθεις όρους της αγοράς, δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως κρατικές ενισχύσεις, το Δικαστήριο κρίνει ότι πρέπει να εκτιμάται αν, υπό παρόμοιες περιστάσεις, ένας ιδιώτης επενδυτής οικονομικής ισχύος ανάλογης προς αυτήν των οργανισμών του δημόσιου τομέα θα μπορούσε να λάβει την απόφαση να προβεί σε εισφορές κεφαλαίων του ίδιου ύψους, αν ληφθούν κυρίως υπόψη τα διαθέσιμα κατά τον χρόνο των εισφορών στοιχεία και οι τότε προβλέψεις για τις εξελίξεις. Δεδομένου ότι πρόκειται για περίπλοκη οικονομική εκτίμηση, το Δικαστήριο περιορίζει τον έλεγχο του στο αν τηρήθηκαν οι κανόνες διαδικασίας και αιτιολογήσεως, αν τα πραγματικά περιστατικά που ελήφθησαν υπόψη για την αμφισβητούμενη επιλογή ήταν ακριβή και αν υφίσταται πρόδηλη πλάνη κατά την εκτίμηση των περιστατικών αυτών ή κατάχρηση εξουσίας, καταλήγει δε ότι, εν προκειμένω, ορθώς θεώρησε η Επιτροπή ότι οι παρεμβάσεις της REL και της Friula στο πλαίσιο της αυξήσεως του κεφαλαίου της Seleco αποτελούσαν όντως κρατικές ενισχύσεις.

Το δεύτερο ζήτημα που απασχόλησε το Δικαστήριο ήταν το ζήτημα της αναζητήσεως των κρατικών ενισχύσεων από τη Multimedia. Συγκεκριμένα, ετέθη το ζήτημα κατά πόσον η εν λόγω εταιρία πρέπει, και αυτή, να θεωρηθεί ως ωφεληθείσα από την ενίσχυση. Πράγματι, η Seleco είχε συστήσει την εταιρία αυτή, συγκέντρωσε σ' αυτήν τις πλέον αποδοτικές δραστηριότητές της και κατέστη ο μοναδικός ιδιοκτήτης της. Στη συνέχεια, πώλησε τα δύο τρίτα των μετοχών της Multimedia τις οποίες κατείχε, ενώ το υπόλοιπο τρίτο πωλήθηκε σε ιδιωτική εταιρία κατά τη διάρκεια δημοσίου δικαστικού πλειστηριασμού διενεργηθέντος στο πλαίσιο της εκκαθαρίσεώς της.

Το Δικαστήριο παρατηρεί καταρχάς ότι η δυνατότητα που έχει μια αντιμετωπίζουσα οικονομικές δυσχέρειες εταιρία να λάβει μέτρα εξυγιάνσεως της επιχειρήσεως δεν μπορεί να αποκλειστεί *a priori* για λόγους αναγόμενους στην αναζήτηση των ασύμβατων με την κοινή αγορά ενισχύσεων. Όμως, εάν επιτρεπόταν, άνευ ετέρου, σε μια αντιμετωπίζουσα δυσχέρειες επιχείρηση, που έχει φθάσει σε τέτοιο σημείο ώστε να επίκειται η κήρυξή της σε πτώχευση, να δημιουργήσει, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας

επίσημης έρευνας σχετικά με ενισχύσεις που την αφορούν ατομικώς, θυγατρική στην οποία να μεταβιβάσει, στη συνέχεια, πριν από την περάτωση της διαδικασίας έρευνας, τα πλέον αποδοτικά στοιχεία του ενεργητικού της, τούτο θα σήμαινε ότι οποιαδήποτε εταιρία θα είχε τη δυνατότητα να αφαιρεί αυτά τα στοιχεία ενεργητικού της περιουσίας της μητρικής επιχείρησης κατά τον χρόνο της αναζητήσεως των ενισχύσεων, πράγμα που θα ενείχε τον κίνδυνο να καταστεί αναποτελεσματική η είσπραξη, εν όλω ή εν μέρει, των εν λόγω ενισχύσεων. Για να μην καταστεί ατελέσφορη η απόφαση αναζητήσεως των ενισχύσεων και για να αποφευχθεί η συνέχιση της στρεβλώσεως της αγοράς, η Επιτροπή μπορεί να υποχρεωθεί να απαιτήσει να μην σταματήσει η αναζήτηση στην αρχική εταιρία, αλλά να επεκταθεί στην επιχείρηση που συνεχίζει ενδεχομένως τη δραστηριότητα της αρχικής επιχείρησης χρησιμοποιώντας μέσα παραγωγής που της έχουν μεταβιβαστεί, όταν ορισμένα στοιχεία της μεταβιβάσεως οδηγούν στο συμπέρασμα ότι υφίσταται οικονομική συνέχεια μεταξύ των δύο επιχειρήσεων.

Στην προκειμένη περίπτωση, το Δικαστήριο κρίνει, ωστόσο, ότι η αιτιολογία επί της οποίας ερείδεται η προσβαλλόμενη απόφαση είναι ανεπαρκής από πλευράς του άρθρου 253 ΕΚ, ιδίως όσον αφορά τον προβαλλόμενο ισχυρισμό ότι είναι άνευ σημασίας το γεγονός ότι οι μετοχές Multimedia αγοράστηκαν σε τιμή η οποία φαίνεται να ήταν η τιμή που ίσχυε στην αγορά, ενώ το σημείο αυτό έπρεπε επίσης να ληφθεί υπόψη εν προκειμένω. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η Επιτροπή ουδεμία έλαβε θέση σχετικά με το τίμημα της μεταβιβάσεως, μολονότι η ίδια έχει μνημονεύσει το γεγονός αυτό στην προσβαλλόμενη απόφαση ως ένα από τα στοιχεία που έπρεπε να ληφθούν υπόψη. Η Επιτροπή περιορίζεται να υποστηρίξει ότι το τίμημα της μεταβιβάσεως του τμήματος πολυμέσων επηρεάστηκε και υπαγορεύθηκε από τον κίνδυνο να εμπλακούν τα συμβαλλόμενα μέρη στη διαδικασία του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ και να υποχρεωθούν, εν τέλει, να επιστρέψουν τις χαρακτηρισθείσες ως παράνομες ενισχύσεις, δεν προσκόμισε, όμως, καμία συγκεκριμένη απόδειξη από την οποία να μπορεί να συναχθεί ότι ο ορκωτόςπραγματογνώμων έλαβε υπόψη τον κίνδυνο αυτό όταν εκτίμησε την αξία του τμήματος των πολυμέσων. Ομοίως, απαντώντας στον ισχυρισμό της Επιτροπής ότι το ύψος του τιμήματος της πωλήσεως δεν ασκεί εν προκειμένω επιρροή, δεδομένου ότι πρόκειται για πράξη σχετική με τις μετοχές, το Δικαστήριο αναφέρει ότι, μολονότι είναι ορθό ότι η πώληση μετοχών μιας έχουσας τύχει παρανόμου ενισχύσεως εταιρίας από ένα μέτοχο σε τρίτο ουδεμία ασκεί επιρροή όσον αφορά την υποχρέωση αναζητήσεως, η επίμαχη εν προκειμένω κατάσταση είναι διαφορετική από την ανωτέρω περίπτωση. Πράγματι, πρόκειται για την πώληση μετοχών Multimedia, που πραγματοποιήθηκε από τη Seleco, η οποία δημιούργησε την εταιρία αυτή και της οποίας η περιουσία αυξήθηκε κατά το ποσό της τιμής πωλήσεως των μετοχών. Κατά συνέπεια, δεν αποκλείεται να διατήρησε η Seleco το όφελος των ενισχύσεων που ελήφθησαν από την πώληση των μετοχών της στην τιμή της αγοράς. Τελικά, το Δικαστήριο ακυρώνει την απόφαση της Επιτροπής επί του σημείου αυτού.

13. Στον τομέα των *μέτρων εμπορικής άμυνας*, αξίζει να επισημανθούν δύο αποφάσεις (13.1 και 13.2).

13.1. Στην υπόθεση *Eurocoton* (απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, C-76/01 P, η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Δικαστήριο έκρινε επί αναιρέσεως ασκηθείσας κατά της αποφάσεως του Πρωτοδικείου της 29ης Νοεμβρίου 2000 (T-213/97, Συλλογή 2000, σ. II-3727) με την οποία απορρίφθηκε ως απαράδεκτη προσφυγή με αίτημα την ακύρωση «αποφάσεως» του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως να μην υιοθετήσει πρόταση κανονισμού της Επιτροπής περί επιβολής οριστικού δασμού αντιντάμπινγκ στις εισαγωγές βαμβακερών υφασμάτων από ορισμένες τρίτες χώρες.

Αναλύοντας, καταρχάς, τον προσβλητό ή μη χαρακτήρα της επίδικης πράξεως, το Δικαστήριο κρίνει ότι η μη υιοθέτηση της προτάσεως κανονισμού για την επιβολή οριστικού δασμού αντιντάμπινγκ που υπέβαλε η Επιτροπή, συνδυαζόμενη με τη λήξη της προθεσμίας των δεκαπέντε μηνών που προβλέπει το άρθρο 6, παράγραφος 9, του βασικού κανονισμού 384/96⁴⁷ για την άμυνα κατά του ντάμπινγκ, που καθόρισε οριστικώς τη θέση του Συμβουλίου κατά το τελευταίο στάδιο της διαδικασίας αντιντάμπινγκ, παρουσιάζει όλα τα χαρακτηριστικά πράξεως δυναμένης να προσβληθεί κατά την έννοια του άρθρου 230 ΕΚ, καθόσον παρήγαγε δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα ικανά να θίξουν τα συμφέροντα των επιχειρήσεων που υπέβαλαν, εξ ονόματος της κοινοτικής βιομηχανίας, την καταγγελία με την οποία κινήθηκε η διαδικασία αντιντάμπινγκ. Το Δικαστήριο αναιρεί για τον λόγο αυτόν την απόφαση του Πρωτοδικείου.

Εξετάζοντας, περαιτέρω, κατά πόσον υπήρξε παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως εκ μέρους του Συμβουλίου, το οποίο δεν ανέφερε τους λόγους για τους οποίους απορρίφθηκε η πρόταση κανονισμού, το Δικαστήριο κρίνει ότι, εφόσον, δυνάμει του άρθρου 9, παράγραφος 4, του βασικού κανονισμού αντιντάμπινγκ 384/96, «το Συμβούλιο επιβάλλει οριστικό δασμό αντιντάμπινγκ» οσάκις από τα πραγματικά περιστατικά, όπως αυτά έχουν διαπιστωθεί τελικώς, προκύπτει ότι υπάρχει ντάμπινγκ και ότι εξ αυτού προκαλείται ζημία, καθώς και ότι το συμφέρον της Κοινότητας επιβάλλει επέμβαση σύμφωνα με το άρθρο 21 του κανονισμού αυτού, η τήρηση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως συνεπάγεται ότι από την πράξη με την οποία το Συμβούλιο αποφασίζει να μην υιοθετήσει πρόταση κανονισμού περί επιβολής οριστικών δασμών αντιντάμπινγκ πρέπει να προκύπτει η μη ύπαρξη ντάμπινγκ ή αντίστοιχης ζημίας ή ακόμη το ότι το συμφέρον της Κοινότητας δεν του επιβάλλει την ανάληψη καμιάς ενέργειας. Κατόπιν αυτού, η απόφαση του Συμβουλίου ακυρώνεται.

13.2. Στην υπόθεση *Petrotub και Republica κατά Συμβουλίου* (απόφαση της 9ης Ιανουαρίου 2003, C-76/00 P, Συλλογή 2003, σ. I-79), το Δικαστήριο έκρινε επί αναιρέσεως ασκηθείσας κατά της αποφάσεως του Πρωτοδικείου της 15ης Δεκεμβρίου 1999 (υποθέσεις T-33/98 και T-34/98, Συλλογή 1999, σ. II-3837), με την οποία απορρίφθηκε η προσφυγή δύο εταιριών εγκατεστημένων στη Ρουμανία με αίτημα την

⁴⁷ Κανονισμός (ΕΚ) 384/96 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1995, για την άμυνα κατά των εισαγωγών που αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ εκ μέρους χωρών μη μελών της Ευρωπαϊκών Κοινότητας (ΕΕ L 56, σ. 1).

ακύρωση του κανονισμού (ΕΚ) 2320/97 του Συμβουλίου για την επιβολή οριστικών δασμών αντντάμπινγκ στις εισαγωγές ορισμένων σωλήνων χωρίς συγκόλληση από σίδηρο ή μη κραματοποιημένο χάλυβα, καταγωγής, μεταξύ άλλων, Ρουμανίας ⁴⁸.

Η Petrotub υποστήριξε καταρχάς ότι το Πρωτοδικείο, κρίνοντας ότι η υποχρέωση αιτιολογήσεως εκπληρώθηκε, παρά το ότι ο προσβαλλόμενος κανονισμός δεν περιείχε καμία εξήγηση όσον αφορά τους λόγους για τους οποίους το Συμβούλιο, προς καθορισμό της υπάρξεως του περιθωρίου ντάμπινγκ, προτίμησε αντί της συμμετρικής μεθόδου την ασύμμετρη μέθοδο, υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο.

Το Δικαστήριο τη δικαιώνει υπογραμμίζοντας, αφενός, ότι από το ίδιο το γράμμα του άρθρου 2, παράγραφος 11, του βασικού κανονισμού αντντάμπινγκ 384/96 ⁴⁹ προκύπτει ότι η ύπαρξη περιθωρίων ντάμπινγκ προσδιορίζεται συνήθως βάσει μιας από τις δύο συμμετρικές μεθόδους, η δε εφαρμογή, κατ' απόκλιση από τον κανόνα αυτόν, της ασύμμετρης μεθόδου επιτρέπεται μόνον υπό τη διττή προϋπόθεση ότι οι τιμές εξαγωγής διαφέρουν σημαντικά ανάλογα με τον αγοραστή, την περιοχή ή τη χρονική περίοδο και ότι η εφαρμογή των συμμετρικών μεθόδων δεν απεικονίζει την πραγματική έκταση των εφαρμοζομένων πρακτικών ντάμπινγκ. Αφετέρου, το Δικαστήριο θεωρεί ότι είναι αναγκαίο να ληφθεί υπόψη το άρθρο 2.4.2 του κώδικα αντντάμπινγκ του 1994 ⁵⁰, στο μέτρο που η διάταξη αυτή προβλέπει ότι πρέπει να διευκρινίζεται ο λόγος για τον οποίο, όταν εφαρμόζονται οι συμμετρικές μέθοδοι, δεν είναι δυνατό να ληφθούν καταλλήλως υπόψη οι διαφορές των τιμών εξαγωγής ανάλογα με τον αγοραστή, την περιφέρεια ή τη χρονική περίοδο. Κατά το Δικαστήριο, η Κοινότητα εξέδωσε τον βασικό κανονισμό για να εκπληρώσει τις διεθνείς υποχρεώσεις της που απορρέουν από τον κώδικα αντντάμπινγκ του 1994 και, με το άρθρο 2, παράγραφος 11, του βασικού κανονισμού αντντάμπινγκ 384/96, επιδίωξε να εκπληρώσει τις ειδικές υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 2.4.2 του εν λόγω κώδικα. Ο λόγος για τον οποίο το άρθρο 2, παράγραφος 11, του βασικού κανονισμού δεν αναφέρει ρητώς ότι το κοινοτικό όργανο έπρεπε να παράσχει την εξήγηση που απαιτεί το άρθρο 2.4.2 του κώδικα αντντάμπινγκ του 1994 σε περίπτωση εφαρμογής της ασύμμετρης μεθόδου μπορεί να αναζητηθεί στο άρθρο 253 ΕΚ. Συγκεκριμένα, αφού η Κοινότητα έχει ενσωματώσει το εν λόγω άρθρο 2.4.2 στη νομοθεσία της, μπορεί να θεωρηθεί ότι η επιταγή ειδικής αιτιολογίας που θέτει η διάταξη αυτή

⁴⁸ Κανονισμός (ΕΚ) 2320/97 του Συμβουλίου, της 17ης Νοεμβρίου 1997, για την επιβολή οριστικών δασμών αντντάμπινγκ στις εισαγωγές ορισμένων σωλήνων χωρίς συγκόλληση από σίδηρο ή μη κραματοποιημένο χάλυβα, καταγωγής Ουγγαρίας, Πολωνίας, Ρωσίας, Τσεχικής Δημοκρατίας, Ρουμανίας και Σλοβακικής Δημοκρατίας, για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1189/93 και για την περάτωση της διαδικασίας όσον αφορά τις εισαγωγές καταγωγής Δημοκρατίας της Κροατίας (ΕΕ L 322, σ. 1).

⁴⁹ Κανονισμός (ΕΚ) 384/96 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1995, για την άμυνα κατά των εισαγωγών που αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ εκ μέρους χωρών μη μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΕ L 56, σ. 1).

⁵⁰ Συμφωνία για την εφαρμογή του άρθρου VI της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου του 1994 (ΕΕ 1994, L 336, σ. 103).

εντάσσεται στη γενική επιταγή περί αιτιολογίας των πράξεων των κοινοτικών οργάνων που θέτει η Συνθήκη.

Όσον αφορά την αίτηση αναιρέσεως της *Republica*, το Δικαστήριο τη δέχθηκε για τον λόγο ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο θεωρώντας ότι το Συμβούλιο αιτιολόγησε επαρκώς, με τον προσβαλλόμενο κανονισμό, την άρνησή του να αποκλείσει τις πωλήσεις με συμφητισμό κατά τον καθορισμό της κανονικής αξίας.

Όπως τόνισε το Δικαστήριο, ο καθορισμός της κανονικής αξίας αποτελεί ένα από ουσιώδη βήματα για να αποδειχθεί η ενδεχόμενη ύπαρξη ντάμπινγκ. Συναφώς, από το άρθρο 2, παράγραφος 1, πρώτο και τρίτο εδάφιο, του βασικού κανονισμού αντιντάμπινγκ προκύπτει ότι, καταρχήν, οι τιμές που εφαρμόζονται μεταξύ μερών που έχουν συνάψει μεταξύ τους συμφητιστικό διακανονισμό δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη για τον καθορισμό της κανονικής αξίας και ότι αυτό είναι, κατ' εξαίρεση, δυνατό μόνον αν αποδειχθεί ότι οι εν λόγω τιμές δεν επηρεάζονται από τη μεταξύ των μερών σχέση. Συνεπώς, δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις που συνεπάγεται η υποχρέωση αιτιολογήσεως ένας κανονισμός του Συμβουλίου περί επιβολής οριστικών δασμών αντιντάμπινγκ επί των εισαγωγών ο οποίος περιορίζεται στη δήλωση ότι «διαπιστώθηκε ότι οι πωλήσεις που έγιναν με αντιστάθμιση είχαν πραγματοποιηθεί κατά τις συνήθεις εμπορικές πράξεις». «Συγκεκριμένα, μια τέτοια κατηγορηματική δήλωση, που ισοδυναμεί με απλή παραπομπή σε διατάξεις του κοινοτικού δικαίου, δεν παρέχει καμία εξήγηση ικανή να αποσαφηνίσει στους ενδιαφερομένους και στον κοινοτικό δικαστή τους λόγους για τους οποίους το Συμβούλιο θεώρησε ότι οι τιμές που εφαρμόστηκαν στο πλαίσιο των εν λόγω πωλήσεων με συμφητισμό δεν επηρεάστηκαν από τη μεταξύ των μερών σχέση» (σκέψη 87) και «δεν παρέχει επομένως στους ενδιαφερομένους τη δυνατότητα να γνωρίζουν αν ορθώς οι τιμές αυτές ελήφθησαν υπόψη, κατ' εξαίρεση, για τον υπολογισμό της κανονικής αξίας ή αν το στοιχείο αυτό μπορεί να θεωρηθεί πλημμέλεια θίγουσα τη νομιμότητα του προσβαλλόμενου κανονισμού» (σκέψη 88).

14. Στον τομέα του *δικαίου των σημάτων*, το Δικαστήριο εξέδωσε μια σειρά αποφάσεων που αφορούσαν την έννοια της ουσιαστικής χρήσεως του σήματος (14.1), το βάρος της αποδείξεως περί της αναλώσεως του δικαιώματος που παρέχει το σήμα (14.2), τα κριτήρια εκτιμήσεως του διακριτικού χαρακτήρα των τρισδιάστατων σημάτων (14.3), τη δυνατότητα χρησιμοποίησεως ενός χρώματος ως σήματος (14.4), την έννοια των σημάτων που αποτελούνται αποκλειστικά από σημεία ή ενδείξεις που δύνανται να χρησιμεύσουν προς δήλωση των χαρακτηριστικών ενός προϊόντος (14.5), την έκταση της προστασίας την οποία παρέχει ένα φημισμένο σήμα κατά το άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας 89/104 ⁵¹ (14.6) και, τέλος, την ερμηνεία του κανονισμού 40/94 ⁵² για το κοινοτικό σήμα, σχετικά με τη χρησιμοποίηση της δεύτερης γλώσσας ενώπιον του

⁵¹ Πρώτη οδηγία 89/104/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί σημάτων (ΕΕ L 40, σ. 1).

⁵² Κανονισμός (ΕΚ) 40/94 του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1993, για το κοινοτικό σήμα (ΕΕ L 11, σ. 1).

Γραφείου Εναρμονίσεως στο πλαίσιο της Εσωτερικής Αγοράς (σήματα, σχέδια και υποδείγματα) (στο εξής: ΓΕΕΑ) (14.7).

14.1. Στην απόφαση της 11ης Μαρτίου 2003, C-40/01, *Ansul* (Συλλογή 2003, σ. I-2439), το Δικαστήριο ερμήνευσε την έννοια της ουσιαστικής χρήσεως του σήματος, η οποία περιέχεται στα άρθρα 12, παράγραφος 1, και 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 89/104. Το Δικαστήριο παρατηρεί καταρχάς, παραπέμποντας στην απόφαση του Δικαστηρίου της 20ής Νοεμβρίου 2001, C-414/99 έως C-416/99, *Zino Davidoff και Levi Strauss* (Συλλογή 2001, σ. I-8691), ότι βούληση του κοινοτικού νομοθέτη ήταν να εξαρτάται η διατήρηση των δικαιωμάτων επί του σήματος από την ίδια προϋπόθεση ουσιαστικής χρήσεως σε όλα τα κράτη μέλη, ώστε το επίπεδο προστασίας που διασφαλίζεται στο σήμα να μην διαφοροποιείται αναλόγως της οικείας νομοθεσίας (σκέψη 29), και ότι στο Δικαστήριο εναπόκειται να ερμηνεύσει ενιαία την έννοια της «ουσιαστικής χρήσεως» (σκέψη 31). Ουσιαστική χρήση είναι η πραγματική χρήση του σήματος (σκέψη 35), η οποία δεν γίνεται συμβολικώς για τη διατήρηση μόνον των δικαιωμάτων που παρέχει το σήμα (σκέψη 36). «Η χρήση του σήματος πρέπει να αφορά προϊόντα ή υπηρεσίες που ήδη διατίθενται στο εμπόριο ή των οποίων επίκειται η εμπορία, την οποία προετοίμασε η επιχείρηση με σκοπό την απόκτηση πελατείας, ιδίως στο πλαίσιο διαφημιστικών εκστρατειών [...] Τέλος, κατά την εκτίμηση του ουσιαστικού χαρακτήρα της χρήσεως, πρέπει να ληφθεί υπόψη το σύνολο των γεγονότων και περιστάσεων που μπορούν να αποδείξουν το υπαρκτό της εμπορικής του εκμεταλλεύσεως, ιδίως η χρήση που θεωρείται δικαιολογημένη στον οικείο οικονομικό τομέα» και, ενδεχομένως, η φύση του εν λόγω προϊόντος ή υπηρεσίας, τα χαρακτηριστικά της οικείας αγοράς, η έκταση και η συχνότητα χρήσεως του σήματος. Έτσι, δεν χρειάζεται η χρήση του σήματος να είναι σημαντική από ποσοτικής απόψεως για να είναι ουσιαστική, ενώ, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, η χρήση του σήματος μπορεί να είναι ουσιαστική για προϊόντα που έχουν ήδη διατεθεί στο εμπόριο, για τα οποία το σήμα καταχωρίστηκε και τα οποία δεν πωλούνται πλέον. Αυτό ισχύει ιδίως όταν ο δικαιούχος κάνει χρήση του σήματος για να πωλήσει εξαρτήματα σχετικά με τη σύνθεση ή τη δομή αυτών των προϊόντων ή για προϊόντα ή υπηρεσίες που αφορούν άμεσα αυτά τα ήδη πωληθέντα προϊόντα και αποσκοπούν στην ικανοποίηση των αναγκών της πελατείας.

14.2. Στην υπόθεση *Van Doren* (απόφαση της 8ης Απριλίου 2003, C-244/00, Συλλογή 2003, σ. I-3051) εξετάστηκε το κατά πόσον συμβιβάζεται με την οδηγία 89/104 και τα άρθρα 28 ΕΚ και 30 ΕΚ εθνική ρύθμιση σύμφωνα με την οποία ο τρίτος ο οποίος ενάγεται λόγω προσβολής του αποκλειστικού δικαιώματος επί του σήματος υποχρεούται να αποδείξει ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις της αναλώσεως του δικαιώματος που παρέχει το σήμα. Το Δικαστήριο παρατηρεί, καταρχάς, ότι, στην υπόθεση που του υποβλήθηκε, δεν καθορίζεται ο τόπος πρώτης διαθέσεως του προϊόντος στο εμπόριο, αντίθετα προς ό,τι συνέβαινε στην προμνησθείσα υπόθεση *Zino Davidoff και Levi Strauss*, όπου είχε κρίνει ότι το βάρος της αποδείξεως της συναινέσεως του δικαιούχου για τη διάθεση του προϊόντος εντός του ΕΟΧ, συναινέσεως η οποία συνεπάγεται την ανάλωση του δικαιώματος που παρέχει το σήμα, φέρει ο επιχειρηματίας που την επικαλείται. Η απόφαση υπενθυμίζει ότι τα άρθρα 5 έως 7 της οδηγίας προβαίνουν σε πλήρη εναρμόνιση των κανόνων των

σχετικών με τα παρεχόμενα από το σήμα δικαιώματα. Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι απόσβεση του αποκλειστικού δικαιώματος προκύπτει είτε από τη συγκατάθεση του δικαιούχου για διάθεση στο εμπόριο εντός του ΕΟΧ είτε από τη διάθεση στο εμπόριο εντός του ΕΟΧ από τον ίδιο τον δικαιούχο. Συνεπώς, συμβιβάζεται με τις διατάξεις αυτές μια εθνική ρύθμιση σύμφωνα με την οποία η ανάλωση του δικαιώματος εκ του σήματος αποτελεί ένσταση του τρίτου που ενάγεται από τον δικαιούχο του σήματος, και, για τον λόγο αυτό, τις προϋποθέσεις της αναλώσεως οφείλει κατ' αρχήν να αποδείξει ο τρίτος που την επικαλείται (σκέψη 35). Ωστόσο, οι απαιτήσεις που απορρέουν από τα άρθρα 28 ΕΚ και 30 ΕΚ ενδέχεται να επιβάλλουν ορισμένες διαρρυθμίσεις σ' αυτόν τον περί αποδείξεως κανόνα, ιδίως οσάκις ο κανόνας αυτός είναι ικανός να δώσει τη δυνατότητα στον δικαιούχο του σήματος να στεγανοποιήσει τις εθνικές αγορές, όπως συμβαίνει όταν –όπως εν προκειμένω– ο δικαιούχος του σήματος εμπορεύεται τα προϊόντα του εντός του ΕΟΧ με ένα σύστημα αποκλειστικής διανομής. Όταν ο εναγόμενος τρίτος επιτυγχάνει να αποδείξει την ύπαρξη κινδύνου στεγανοποίησης των εθνικών αγορών, αν φέρει ο ίδιος το σχετικό βάρος αποδείξεως, τότε ο δικαιούχος του σήματος οφείλει να αποδείξει ότι τα προϊόντα διατέθηκαν αρχικά στο εμπόριο από τον ίδιο ή με τη συγκατάθεσή του εκτός ΕΟΧ. Αν το αποδείξει αυτό, τότε στον τρίτο περιέρχεται το βάρος να αποδείξει την ύπαρξη συγκαταθέσεως του δικαιούχου στην εν συνεχεία εμπορία των προϊόντων εντός του ΕΟΧ.

14.3. Η απόφαση της 8ης Απριλίου 2003, C-53/01 έως C-55/01, *Linde κ.λπ.* (Συλλογή 2003, σ. I-3161), αφορά τα κριτήρια εκτιμήσεως του διακριτικού χαρακτήρα των τρισδιάστατων σημάτων. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ένα τρισδιάστατο σημείο μπορεί να αποτελέσει σήμα (απόφαση της 18ης Ιουνίου 2002, C-299/99, *Philips*, Συλλογή 2002, σ. I-5475) εάν είναι δεκτικό γραφικής παραστάσεως και εάν έχει διακριτικό χαρακτήρα. Πάντοτε σύμφωνα με την προμνησθείσα απόφαση *Philips*, τα κριτήρια εκτιμήσεως του διακριτικού χαρακτήρα των τρισδιάστατων σημάτων δεν είναι διαφορετικά από εκείνα τα οποία ισχύουν για τις άλλες κατηγορίες σημάτων. Ωστόσο, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 89/104⁵³, δεν γίνονται δεκτά προς καταχώριση τα σημεία που αποτελούνται αποκλειστικώς από το σχήμα που επιβάλλει η ίδια η φύση του προϊόντος. Έτσι, ναι μεν ούτε το πνεύμα της οδηγίας ούτε το κείμενο του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας αυτής δείχνουν ότι κριτήρια αυστηρότερα από εκείνα που χρησιμοποιούνται για άλλες κατηγορίες σημάτων πρέπει να εφαρμόζονται όταν εκτιμάται ο διακριτικός χαρακτήρας ενός τρισδιάστατου σήματος το οποίο αποτελείται από το σχήμα του ίδιου του προϊόντος, ωστόσο ο διακριτικός χαρακτήρας ενός τέτοιου σήματος είναι πιο δύσκολο να αποδειχθεί απ' ό,τι εκείνος ενός λεκτικού ή εικονιστικού σήματος. Η δυσκολία αυτή, στην οποία μπορεί να οφείλεται το απαράδεκτο της καταχωρίσεως σημάτων τέτοιας φύσεως, δεν αποκλείει να μπορέσουν τα σήματα αυτά να αποκτήσουν διακριτικό χαρακτήρα μετά τη χρήση που τους έχει γίνει και, κατά συνέπεια, να καταχωριστούν ως σήματα βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 3, της οδηγίας.

⁵³ Βλ. υποσημείωση 51.

Απαντώντας στο ερώτημα αν το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας⁵⁴ έχει σημασία και για τα τρισδιάστατα σήματα που αποτελούνται από το σχήμα του προϊόντος, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι έκαστος των λόγων απαραδέκτου της καταχωρίσεως που παρατίθενται στη διάταξη αυτή είναι ανεξάρτητος των άλλων και χρήζει χωριστής εξετάσεως, οπότε η διάταξη αυτή έχει σημασία για τα τρισδιάστατα σήματα που αποτελούνται από το σχήμα του προϊόντος. Σχετικά, τέλος, με το κατά πόσον πρέπει να ληφθεί υπόψη το γενικό συμφέρον του εμπορίου να παραμένει διαθέσιμο το σχήμα του προϊόντος, σε περίπτωση που μόνον το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας είχε εφαρμογή στα τρισδιάστατα σήματα, η απόφαση υπενθυμίζει ότι οι διάφοροι λόγοι απαραδέκτου της καταχωρίσεως πρέπει να ερμηνεύονται υπό το φως του γενικού συμφέροντος που δικαιολογεί κάθε έναν από αυτούς. Η ratio των λόγων απαραδέκτου της καταχωρίσεως που προβλέπονται στη διάταξη αυτή συνίσταται στο να αποφευχθεί να καταλήξει η προστασία του δικαιώματος επί του σήματος στη δημιουργία μονοπωλίου, υπέρ του κατόχου του σήματος, όσον αφορά τις τεχνικές λύσεις ή τα πρακτικής φύσεως χαρακτηριστικά ενός προϊόντος, που ο χρήστης ενδέχεται να αναζητήσει στα προϊόντα των ανταγωνιστών. Ομοίως, το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας επιδιώκει ένα σκοπό γενικού συμφέροντος, ο οποίος εμποδίζει να κρατούνται τέτοια σημεία ή τέτοιες ενδείξεις μόνο για μια επιχείρηση, λόγω της καταχωρίσεώς τους ως σήματος. Επομένως, κατά την εξέταση, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, του λόγου απαραδέκτου της καταχωρίσεως ο οποίος προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το γενικό συμφέρον που δικαιολογεί τη διάταξη αυτή, δηλαδή το ότι όλα τα αποτελούμενα από το σχήμα ενός προϊόντος τρισδιάστατα σήματα τα οποία συνίστανται αποκλειστικώς από σημεία ή ενδείξεις που μπορούν να χρησιμεύσουν για να δηλωθούν τα χαρακτηριστικά ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας υπό την έννοια της διατάξεως αυτής τίθενται ελευθέρως στη διάθεση όλων και δεν μπορούν να καταχωριστούν, τηρουμένου του άρθρου 3, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής.

14.4. Η απόφαση της 6ης Μαΐου 2003, C-104/01, *Libertel* (Συλλογή 2003, σ. I-3793), εξετάζει το αν και υπό ποιες προϋποθέσεις ένα χρώμα μπορεί να αποτελέσει σήμα υπό την έννοια των άρθρων 2 και 3 της οδηγίας 89/104. Εκ προοιμίου, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι ένα χρώμα μπορεί να αποτελέσει σήμα υπό την προϋπόθεση ότι αποτελεί ένα σημείο το οποίο είναι δεκτικό γραφικής παραστάσεως και μπορεί να διακρίνει τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες μιας επιχειρήσεως από εκείνα άλλων επιχειρήσεων.

Δεδομένου του μικρού αριθμού χρωμάτων που μπορεί να διακρίνει το ενδιαφερόμενο κοινό, που αποτελείται από τον μέσο καταναλωτή που έχει τη συνήθη πληροφόρηση

⁵⁴ Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, δεν καταχωρίζονται ή, αν έχουν καταχωριστεί, είναι δυνατόν να κηρυχθούν άκυρα τα σήματα που συνίστανται αποκλειστικά από σημεία ή ενδείξεις που μπορούν να χρησιμεύσουν στο εμπόριο προς δήλωση του είδους, της ποιότητας, της ποσότητας, του προορισμού, της αξίας, της γεωγραφικής προελεύσεως ή του χρόνου παραγωγής του προϊόντος ή της παροχής της υπηρεσίας ή άλλων χαρακτηριστικών τους.

και είναι σε λογικό βαθμό προσεκτικός, καθώς και λαμβανομένου υπόψη του σκοπού γενικού συμφέροντος τον οποίο επιδιώκει το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 89/104 και ο οποίος απαιτεί να μπορούν ελεύθερα να χρησιμοποιούνται από όλους τα σημεία ή οι ενδείξεις που περιγράφουν τις κατηγορίες προϊόντων ή υπηρεσιών για τις οποίες ζητείται η καταχώριση (απόφαση της 4ης Μαΐου 1999, C-108/97 και C-109/97, *Windsurfing Chiemsee*, Συλλογή 1999, σ. I-2779, και προμνησθείσα απόφαση *Linde* κ.λπ.), η καταχώριση χρωμάτων αυτών καθαυτά ως σημάτων θα είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός τόσο εκτεταμένου μονοπωλίου που δεν θα ήταν συμβατό με το σύστημα ανόθευτου ανταγωνισμού, ιδίως καθόσον θα εγκυμονούσε τον κίνδυνο να δημιουργηθεί αθέμιτο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα υπέρ ενός μόνον επιχειρηματία (σκέψη 54). Συνεπώς, υφίσταται γενικό συμφέρον το οποίο υπαγορεύει να μην περιορίζεται αδικαιολόγητα η δυνατότητα ελεύθερης χρησιμοποιήσεως των χρωμάτων από τους άλλους επιχειρηματίες που προσφέρουν προϊόντα ή υπηρεσίες ομοειδή με εκείνα για τα οποία ζητείται η καταχώριση (σκέψη 55), και το οποίο πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την εκτίμηση του διακριτικού χαρακτήρα τον οποίο ένα συγκεκριμένο χρώμα μπορεί να έχει ως σήμα.

Όσον αφορά τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορεί να αναγνωριστεί ότι ένα χρώμα έχει διακριτικό χαρακτήρα, ούτως ώστε να γίνει δεκτή η καταχώρισή του ως σήματος σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφοι 1, στοιχείο β', και 3, της οδηγίας, το Δικαστήριο υπενθυμίζει, καταρχάς, ότι η ουσιαστική λειτουργία του σήματος είναι να εγγυάται στον καταναλωτή ή στον τελικό χρήστη την καταγωγή του καλυπτόμενου από το σήμα προϊόντος ή υπηρεσίας, παρέχοντάς του τη δυνατότητα να διακρίνει χωρίς κίνδυνο συγχύσεως το εν λόγω προϊόν ή υπηρεσία από εκείνα που έχουν άλλη προέλευση (αποφάσεις της 29ης Σεπτεμβρίου 1998, C-39/97, *Canon*, Συλλογή 1998, σ. I-5507, και της 4ης Οκτωβρίου 2001, C-517/99, *Merz & Krell*, Συλλογή 2001, σ. I-6959). Η ύπαρξη διακριτικού χαρακτήρα πριν από κάθε χρήση θα μπορούσε να νοηθεί μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, και ιδίως όταν ο αριθμός των προϊόντων ή υπηρεσιών για τα οποία ζητείται το σήμα είναι πολύ περιορισμένος και όταν η σχετική αγορά είναι πολύ ειδική. Ωστόσο, τέτοιος διακριτικός χαρακτήρας δύναται να αποκτηθεί με τη χρήση του χρώματος, ιδίως μετά από μια φυσιολογική διαδικασία εξοικειώσεως του ενδιαφερόμενου κοινού. Από το σύνολο των σκέψεων αυτών, το Δικαστήριο συνάγει δύο συμπεράσματα. Αφενός, ότι αυτό καθαυτό ένα χρώμα, χωρίς οριοθέτηση στον χώρο, είναι ικανό να έχει, για ορισμένα προϊόντα και υπηρεσίες, διακριτικό χαρακτήρα υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφοι 1, στοιχείο β', και 3, της οδηγίας, υπό την προϋπόθεση ιδίως ότι είναι δεκτικό γραφικής παραστάσεως που να είναι σαφής, συγκεκριμένη, αυτοτελής, προσιτή, κατανοητή, διαρκής και αντικειμενική. Η τελευταία προϋπόθεση δεν μπορεί να πληρωθεί απλώς και μόνον με την επί χάρτου αναπαραγωγή του σχετικού χρώματος, αλλά μπορεί να πληρωθεί με τον προσδιορισμό του χρώματος αυτού μέσω διεθνώς αναγνωρισμένου κώδικα προσδιορισμού. Αφετέρου, ότι μπορεί να αναγνωριστεί ότι αυτό καθαυτό ένα χρώμα έχει διακριτικό χαρακτήρα κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφοι 1, στοιχείο β', και 3, της οδηγίας, υπό την προϋπόθεση ότι, σε σχέση με την αντίληψη του ενδιαφερόμενου κοινού, το σήμα μπορεί να προσδιορίσει το προϊόν ή την υπηρεσία για το οποίο ζητείται η καταχώριση ως προερχόμενο από συγκεκριμένη επιχείρηση και να διακρίνει το εν λόγω προϊόν ή υπηρεσία από εκείνα άλλων επιχειρήσεων.

Εξάλλου, βάσει των διαπιστώσεων αυτών, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι ο αριθμός των προϊόντων ή υπηρεσιών για τα οποία ζητείται η καταχώριση ενός χρώματος ως σήματος λαμβάνεται υπόψη κατά την εκτίμηση τόσο του διακριτικού χαρακτήρα του χρώματος όσο και του κατά πόσον συμβιβάζεται με το ανωτέρω περιγραφέν γενικό συμφέρον.

Τέλος, όσον αφορά την αφηρημένη ή συγκεκριμένη εξέταση στην οποία πρέπει να προβεί η αρμόδια για την καταχώριση αρχή προκειμένου να εκτιμήσει τον διακριτικό χαρακτήρα, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η εξέταση αυτή πρέπει να είναι συγκεκριμένη και να λαμβάνει υπόψη όλα τα περιστατικά της συγκεκριμένης υποθέσεως, συμπεριλαμβανομένης, ενδεχομένως, της γενομένης χρήσεως του σημείου του οποίου ζητείται η καταχώριση ως σήματος.

14.5. Στην απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2003, C-191/01 P, *Wrigley* (η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Δικαστήριο αποφαινεται, κρίνοντας επί αιτήσεως αναιρέσεως, σχετικά με την έννοια των σημάτων που αποτελούνται αποκλειστικά από σημεία ή ενδείξεις που δύνανται να χρησιμεύσουν προς δήλωση των χαρακτηριστικών ενός προϊόντος, κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 40/94⁵⁵, το οποίο προβλέπει, στην περίπτωση αυτή, λόγο απαραδέκτου της καταχώρισεως. Κατά το Δικαστήριο, η διάταξη αυτή, απαγορεύοντας την καταχώριση ως κοινοτικού σήματος παρομοίων σημείων ή ενδείξεων, επιδιώκει σκοπό γενικού συμφέροντος, ο οποίος απαιτεί να μπορούν να χρησιμοποιούνται ελεύθερα από όλους τα σημεία ή οι ενδείξεις που είναι περιγραφικά των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων προϊόντων ή υπηρεσιών για τις οποίες ζητείται η καταχώριση. Κατά συνέπεια, η διάταξη αυτή δεν επιτρέπει παρόμοια σημεία ή ενδείξεις να επιφυλάσσονται σε μία μόνον επιχείρηση λόγω της καταχωρίσεώς τους ως σήματος (προμνησθείσες αποφάσεις *Windsurfing Chiemsee* και *Linde κ.λπ.*). Για να αρνηθεί το ΓΕΕΑ την καταχώριση βάσει της διατάξεως αυτής, αρκεί τα εν λόγω σημεία και ενδείξεις να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για περιγραφικούς σκοπούς προϊόντων ή υπηρεσιών. Η καταχώριση προφορικού σημείου είναι απαράδεκτη αν, σε μία τουλάχιστον από τις ενδεχόμενες σημασίες του, είναι δηλωτικό χαρακτηριστικού γνωρίσματος των οικείων προϊόντων ή υπηρεσιών. Το να θεωρηθεί –όπως θεώρησε το Πρωτοδικείο– ότι δεν μπορεί να μη γίνει δεκτή η καταχώριση της σύνθετης λέξεως «Doublemint» με την αιτιολογία ότι δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως αποκλειστικά περιγραφική καταλήγει στο να θεωρείται ότι η διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι δεν επιτρέπει την καταχώριση «αποκλειστικά περιγραφικών» σημάτων των προϊόντων ή υπηρεσιών για τα οποία ζητείται η καταχώριση ή των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων τους. Το Πρωτοδικείο εφάρμοσε συνεπώς ένα κριτήριο το οποίο δεν καθορίζεται από τον κανονισμό 40/94⁵⁶, χωρίς να εξετάσει αν η επίδικη σύνθετη λέξη μπορούσε να χρησιμοποιηθεί από άλλους επιχειρηματίες ως δηλωτική χαρακτηριστικού γνωρίσματος των προϊόντων και υπηρεσιών τους και, ως εκ τούτου,

⁵⁵ Βλ. υποσημείωση 52.

⁵⁶ Όπ. αν.

δεν έλαβε υπόψη το περιεχόμενο της διατάξεως αυτής. Θεωρώντας ότι το ΓΕΕΑ νομιμοποιείται να υποστηρίξει ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση πάσχει πλάνη περί το δίκαιο, αναίρεσε την απόφαση αυτή.

14.6. Εκδοθείσα στο πλαίσιο προδικαστικής παραπομπής, η απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2003, C-408/01, *Adidas* (η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), αποφαίνεται επί της εκτάσεως της προστασίας την οποία παρέχει ένα φημισμένο σήμα κατά το άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας 89/104⁵⁷. Απαντώντας στο πρώτο ερώτημα με το οποίο ερωτάτο αν η μεταφορά της διατάξεως αυτής στο εσωτερικό δίκαιο αφήνει στα κράτη μέλη την εξουσία να προβλέψουν ειδική προστασία του χαίροντος φήμης καταχωρισμένου σήματος όταν το μεταγενέστερο σήμα ή σημείο που είναι πανομοιότυπο ή παρόμοιο με το καταχωρισμένο σήμα προορίζεται να χρησιμοποιηθεί ή χρησιμοποιείται για προϊόντα ή υπηρεσίες που είναι πανομοιότυπα ή παρόμοια με τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που καλύπτει το καταχωρισμένο σήμα, το Δικαστήριο, υπενθυμίζοντας τη νομολογία *Davidoff* (απόφαση της 9ης Ιανουαρίου 2003, C-292/00, Συλλογή 2003, σ. I-389), αναφέρει ότι το φημισμένο σήμα πρέπει, στην περίπτωση χρησιμοποίησής ενός σημείου για πανομοιότυπα ή παρόμοια προϊόντα ή υπηρεσίες, να προστατεύεται τουλάχιστον στην ίδια έκταση όπως στην περίπτωση χρησιμοποίησής ενός σημείου για μη παρόμοια προϊόντα ή μη παρόμοιες υπηρεσίες. Συνεπώς, το κράτος μέλος οφείλει να παρέχει στα πανομοιότυπα ή παρόμοια προϊόντα ή υπηρεσίες προστασία τουλάχιστον στην ίδια έκταση με εκείνη που παρέχει στα μη παρόμοια προϊόντα ή υπηρεσίες.

Το Δικαστήριο εξετάζει περαιτέρω το κατά πόσον η παρεχόμενη από τη διάταξη αυτή προστασία εξαρτάται από τη διαπίστωση τέτοιου βαθμού ομοιότητας μεταξύ του φημισμένου σήματος και του σημείου ώστε να υφίσταται κίνδυνος συγχύσεώς τους από το ενδιαφερόμενο κοινό. Υπενθυμίζει ότι το άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας καθιερώνει υπέρ των φημισμένων σημάτων προστασία της οποίας η παροχή δεν απαιτεί την ύπαρξη τέτοιου κινδύνου. Συγκεκριμένα, η διάταξη αυτή έχει εφαρμογή σε καταστάσεις όπου η ειδική προϋπόθεση της προστασίας συνίσταται στη χωρίς νόμιμη αιτία χρησιμοποίηση του επίμαχου σημείου ώστε να αντλείται, κατά μη προσήκοντα τρόπο, όφελος από τον διακριτικό χαρακτήρα ή από τη φήμη του σήματος ή να θίγεται ο εν λόγω διακριτικός χαρακτήρας ή η φήμη (απόφαση της 22ας Ιουνίου 2000, C-425/98, *Marca Mode*, Συλλογή 2000, σ. I-4861). Η προϋπόθεση ομοιότητας μεταξύ του σήματος και του σημείου προϋποθέτει την ύπαρξη στοιχείων οπτικής, ακουστικής ή εννοιολογικής ομοιότητας, ενώ οι προβλεπόμενες από την εν λόγω διάταξη προσβολές, όταν λαμβάνουν χώρα, αποτελούν τη συνέπεια κάποιου βαθμού ομοιότητας μεταξύ του σήματος και του σημείου, λόγω του οποίου βαθμού το ενδιαφερόμενο κοινό φέρνει κοντά το σημείο με το σήμα, δηλαδή τα συνδέει μεταξύ τους, ακόμη και αν δεν τα συγχέει (βλ., στο ίδιο πνεύμα, την απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 1999, C-375/97, *General Motors*, Συλλογή 1999, σ. I-5421).

⁵⁷ Βλ. υποσημείωση 51.

Όσον αφορά, τέλος, το ζήτημα ποια επιρροή ασκεί στο ζήτημα της ομοιότητας μεταξύ του φημισμένου σήματος και του σημείου η εκ μέρους του εθνικού δικαστηρίου πραγματική εκτίμηση ότι το ενδιαφερόμενο κοινό εκλαμβάνει το επίμαχο σημείο μόνον ως διακοσμητικό στοιχείο, το Δικαστήριο κρίνει ότι, σε μια τέτοια περίπτωση, το κοινό εξ ορισμού δεν συνδέει το σημείο με ένα καταχωρισμένο σήμα, οπότε δεν πληρούται μια από τις προϋποθέσεις της προστασίας που παρέχεται από το άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας.

14.7. Τέλος, η υπόθεση *Kik* (απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2003, C-361/01 P, η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή) αφορά την περίπτωση αιτήσεως καταχώρισεως σήματος διατυπωθείσας στην ολλανδική γλώσσα και αναφέροντας ως δεύτερη γλώσσα επίσης την ολλανδική, η οποία δεν είναι μία από τις πέντε γλώσσες του ΓΕΕΑ.

Κρίνοντας επί αιτήσεως αναιρέσεως, το Δικαστήριο υπογραμμίζει, καταρχάς, ότι ορθώς το Πρωτοδικείο έκρινε ότι ο κανονισμός 40/94 για το κοινοτικό σήμα⁵⁸ ουδόλως συνεπάγεται αυτός καθ'αυτόν διαφορετική μεταχείριση των γλωσσών, δεδομένου ότι εξασφαλίζει ακριβώς τη χρήση της γλώσσας καταθέσεως της σχετικής αιτήσεως ως γλώσσας διαδικασίας. Το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα αυτό διαπιστώνοντας ότι, κατά το άρθρο 115, παράγραφος 4, του κανονισμού 40/94, η γλώσσα διαδικασίας ενώπιον του ΓΕΕΑ είναι εκείνη η οποία χρησιμοποιείται για την κατάθεση της αιτήσεως καταχώρισεως κοινοτικού σήματος, η δεύτερη όμως γλώσσα που επέλεξε ο αιτών μπορεί να χρησιμοποιείται για την έγγραφη επικοινωνία του ΓΕΕΑ με αυτόν. Από την εν λόγω διάταξη προκύπτει ότι η δυνατότητα χρησιμοποίησεως της δεύτερης γλώσσας για έγγραφη επικοινωνία αποτελεί εξαίρεση από την αρχή περί της χρησιμοποίησεως της γλώσσας διαδικασίας και ότι επομένως η κατά τη διάταξη αυτή έγγραφη επικοινωνία πρέπει να ερμηνεύεται στενά. Δεδομένου ότι η διαδικασία αποτελείται από το σύνολο των πράξεων που απαιτούνται για τη διεκπεραίωση μιας αιτήσεως, καλύπτονται από την έννοια των «πράξεων της διαδικασίας» όλες οι πράξεις που απαιτούνται ή προβλέπονται από την κοινοτική ρύθμιση για τη διεκπεραίωση αιτήσεως καταχώρισεως κοινοτικού σήματος, καθώς και εκείνες που είναι απαραίτητες για τη διεκπεραίωση αυτή, ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για κοινοποιήσεις, αιτήσεις διορθώσεως, διευκρινίσεις ή άλλες πράξεις. Επομένως, το ΓΕΕΑ πρέπει να συντάσσει το σύνολο των πράξεων αυτών στη γλώσσα που χρησιμοποιήθηκε για την κατάθεση της αιτήσεως. Σε αντίθεση με τις πράξεις της διαδικασίας, τα έγγραφα με τα οποία πραγματοποιείται η «έγγραφη επικοινωνία» κατά το άρθρο 115, παράγραφος 4, δεύτερη περίοδος, του κανονισμού 40/94 είναι όλες οι ανακοινώσεις με περιεχόμενο που δεν επιτρέπει τον χαρακτηρισμό τους ως πράξεων της διαδικασίας, όπως είναι τα έγγραφα με τα οποία το ΓΕΕΑ διαβιβάζει πράξεις της διαδικασίας ή με τα οποία ανακοινώνει διάφορες πληροφορίες στους αιτούντες.

⁵⁸

Βλ. υποσημείωση 52.

Το Δικαστήριο, αναλύοντας, στη συνέχεια, την υποχρέωση που επιβάλλεται από το άρθρο 115, παράγραφος 3, στον αιτούντα την καταχώριση κοινοτικού σήματος «να δηλώνει και μια δεύτερη γλώσσα που είναι γλώσσα του ΓΕΕΑ, την οποία δέχεται ως πιθανή γλώσσα διαδικασίας σε διαδικασίες ανακοπής, έκπτωσης και ακυρότητας», κρίνει ότι η υποχρέωση αυτή δεν συνιστά παραβίαση της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων. Συγκεκριμένα, το γλωσσικό καθεστώς οργανισμού όπως το ΓΕΕΑ αποτελεί το αποτέλεσμα της δυσχερούς αναζήτησεως της αναγκαίας ισορροπίας μεταξύ των συμφερόντων των επιχειρηματιών και εκείνων του κοινωνικού συνόλου όσον αφορά το κόστος των διαδικασιών, αλλά και μεταξύ των συμφερόντων των αιτούντων την καταχώριση κοινοτικών σημάτων και των συμφερόντων των λοιπών επιχειρηματιών όσον αφορά την πρόσβαση στις μεταφράσεις εγγράφων που παρέχουν δικαιώματα ή τις διαδικασίες στις οποίες εμπλέκονται περισσότεροι του ενός επιχειρηματίες, όπως είναι οι διαδικασίες της ανακοπής, της εκπτώσεως και της ακυρότητας, περί των οποίων κάνει λόγο ο κανονισμός 40/94. Συνεπώς, καθορίζοντας τις επίσημες γλώσσες της Κοινότητας που μπορούν να χρησιμοποιούνται ως γλώσσα διαδικασίας στις διαδικασίες ανακοπής, εκπτώσεως και ακυρότητας, ελλείψει συμφωνίας μεταξύ των μετεχόντων για τον προσδιορισμό της γλώσσας που πρέπει να χρησιμοποιείται, το Συμβούλιο επιδίωξε τον θεμιτό σκοπό της εξευρέσεως μιας πρόσφορης λύσεως ως προς τη χρήση των γλωσσών ενόψει της δυσχέρειας που ανακύπτει από μια τέτοια διαφωνία των μερών. Ομοίως, έστω και αν το Συμβούλιο προέβη σε διαφορετική μεταχείριση των επισήμων γλωσσών, είναι πρόσφορη και σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας η εκ μέρους του επιλογή, που περιορίστηκε στις γλώσσες των οποίων η γνώση είναι η πλέον διαδεδομένη εντός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

15. Στον τομέα της *προσεγγίσεως των νομοθεσιών*, επισημαίνονται υποθέσεις που αφορούν τη διαδικασία διατηρήσεως της ισχύος εθνικών μέτρων που παρεκκλίνουν από οδηγία εναρμονίσεως (15.1), την παραπλανητική διαφήμιση (15.2), τον τομέα της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (15.3), δύο υποθέσεις σχετικές με τα νέα τρόφιμα και τα νέα συστατικά τροφίμων (15.4), μια άλλη που αφορούσε την άδεια κυκλοφορίας φαρμάκων στην αγορά (15.5), μια υπόθεση σχετική με εθνικές διατάξεις αυστηρότερες από τις προβλεπόμενες από την οδηγία 97/69⁵⁹ (15.6) και, τέλος, δύο υποθέσεις σχετικές με την ερμηνεία της οδηγίας 90/435⁶⁰ (15.7.1 και 15.7.2).

15.1. Στην υπόθεση *Δανία κατά Επιτροπής* (απόφαση της 20ής Μαρτίου 2003, C-3/00, Συλλογή 2003, σ. I-2643), το Δικαστήριο κλήθηκε να κρίνει για πρώτη φορά επί

⁵⁹ Οδηγία 97/69/ΕΚ της Επιτροπής, της 5ης Δεκεμβρίου 1997, για την εικοστή τρίτη προσαρμογή στην τεχνική πρόοδο της οδηγίας 67/548/ΕΟΚ του Συμβουλίου, περί προσεγγίσεως των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν την ταξινόμηση, συσκευασία και επισήμανση των επικίνδυνων ουσιών (ΕΕ L 343, σ. 19).

⁶⁰ Οδηγία 90/435/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 23ης Ιουλίου 1990, σχετικά με το κοινό φορολογικό καθεστώς το οποίο ισχύει για τις μητρικές και τις θυγατρικές εταιρίες διαφορετικών κρατών μελών (ΕΕ L 225, σ. 6).

προσφυγής ασκηθείσας από κράτος μέλος κατά της αρνήσεως της Επιτροπής να επιτρέψει τη διατήρηση σε ισχύ εθνικών μέτρων παρεκκλινόντων από οδηγία εκδοθείσα βάσει του άρθρου 95 ΕΚ. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η Δανία ζητούσε την ακύρωση αποφάσεως της Επιτροπής με την οποία δεν επιτράπηκαν κοινοποιηθείσες εθνικές διατάξεις σχετικά με τη χρήση θειωδών, νιτρωδών και νιτρικών στα τρόφιμα, κατά παρέκκλιση από την οδηγία 95/2⁶¹.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, κατά το άρθρο 95 ΕΚ, η διατήρηση των προϋφισταμένων εθνικών διατάξεων που παρεκκλίνουν από μέτρο προσεγγίσεως των νομοθεσιών πρέπει να δικαιολογείται από επιτακτικές ανάγκες προβλεπόμενες στο άρθρο 30 ΕΚ ή αφορώσες την προστασία του περιβάλλοντος ή του χώρου εργασίας, ενώ η θέσπιση νέων εθνικών διατάξεων πρέπει να θεμελιώνεται σε νέες επιστημονικές αποδείξεις αφορώσες την προστασία του περιβάλλοντος ή τον χώρο εργασίας λόγω ειδικού προβλήματος που συντρέχει στην περίπτωση του οικείου κράτους μέλους και ανακύπτει μετά τη θέσπιση του μέτρου εναρμονίσεως. Στην υπό κρίση περίπτωση, το Δικαστήριο απορρίπτει ισχυρισμό της Δανικής Κυβερνήσεως αντλούμενο από εσφαλμένη, εκ μέρους της Επιτροπής, ερμηνεία του άρθρου 95, παράγραφος 4, ΕΚ, παρατηρώντας ότι η προσβαλλόμενη απόφαση εξέτασε την τυχόν συνδρομή ειδικής καταστάσεως στο Βασίλειο της Δανίας αποκλειστικά και μόνον υπό μορφή λυσιτελούς στοιχείου για την εκτίμησή της περί της ληπτέας αποφάσεως, χωρίς να αντιμετωπίσει την ύπαρξη παρόμοιας καταστάσεως ως προϋπόθεση της εγκρίσεως των προϋφισταμένων παρεκκλινουσών εθνικών διατάξεων. Ωστόσο, το Δικαστήριο θεωρεί ότι «ένα κράτος μέλος μπορεί να στηρίξει αίτηση σκοπούσα στη διατήρηση των προϋφισταμένων εθνικών διατάξεων του επί εκτιμήσεως του κινδύνου για την υγεία διαφορετικής από εκείνη του κοινοτικού νομοθέτη κατά την έκδοση του μέτρου εναρμονίσεως από το οποίο παρεκκλίνουν οι εθνικές διατάξεις. Προς τούτο, εναπόκειται στο αιτούν κράτος μέλος να αποδείξει ότι οι επίδικες εθνικές διατάξεις διασφαλίζουν υψηλότερο επίπεδο προστασίας της δημόσιας υγείας απ' ό,τι το κοινοτικό μέτρο εναρμονίσεως και ότι δεν υπερβαίνουν ό,τι είναι αναγκαίο για την επίτευξη του στόχου αυτού» (σκέψη 64). Συναφώς, το Δικαστήριο κρίνει ότι, «[ε]νόψει της εγγενούς αβεβαιότητας ως προς την εκτίμηση των κινδύνων που ενέχει για τη δημόσια υγεία, ιδίως, η χρήση προσθέτων τροφίμων, είναι θεμιτό να χωρούν αποκλίνουσες εκτιμήσεις των εν λόγω κινδύνων, χωρίς κατ' ανάγκη να στηρίζονται σε διαφορετικά ή νέα επιστημονικά δεδομένα» (σκέψη 63).

15.2. Στην υπόθεση *Pippig Augenoptik* (απόφαση της 8ης Απριλίου 2003, C-44/01, Συλλογή 2003, σ. I-3095), το Δικαστήριο επιλήφθηκε τεσσάρων προδικαστικών ερωτημάτων όσον αφορά την ερμηνεία της οδηγίας 84/450, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 97/55⁶². Στην υπόθεση της κύριας δίκης, μια επιχείρηση ζήτησε από το

⁶¹ Οδηγία 95/2/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Φεβρουαρίου 1995, για τα πρόσθετα τροφίμων πλην των χρωστικών και των γλυκαντικών (ΕΕ L 61, σ. 1).

⁶² Οδηγία 84/450/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 10ης Σεπτεμβρίου 1984, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παραπλανητική διαφήμιση (ΕΕ L 250, σ. 17), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 97/55/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 6ης Οκτωβρίου 1997, για την τροποποίηση της

εθνικό δικαστήριο να διατάξει την παύση συγκριτικής διαφήμισης εκ μέρους ανταγωνιστή της.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει, καταρχάς, ότι για να υπάρχει συγκριτική διαφήμιση, αρκεί να υπάρχει γνωστοποίηση που να αναφέρεται, έστω και έμμεσα, σε ανταγωνιστή ή στα αγαθά ή τις υπηρεσίες που αυτός προσφέρει (απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2001, C-112/99, *Toshiba Europe*, Συλλογή 2001, σ. I-7945, σκέψεις 30 και 31). Συνεπώς, στο πλαίσιο της οδηγίας, δεν απαιτείται η ρύθμιση να διακρίνει μεταξύ των διαφόρων στοιχείων της συγκρίσεως, ήτοι των στοιχείων σχετικά με την προσφορά του διαφημιζομένου, των στοιχείων σχετικά με την προσφορά του ανταγωνιστή και της σχέσεως αμφοτέρων των προσφορών μεταξύ τους. Συναφώς, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι η οδηγία, με την οποία έγινε πλήρης εναρμόνιση των προϋποθέσεων υπό τις οποίες επιτρέπεται η συγκριτική διαφήμιση στα κράτη μέλη, δεν επιτρέπει να εφαρμόζονται οι αυστηρότερες εθνικές διατάξεις περί προστασίας από την παραπλανητική διαφήμιση επί της συγκριτικής διαφήμισης όσον αφορά τη μορφή και το περιεχόμενο της συγκρίσεως.

Όσον αφορά την τήρηση των προϋποθέσεων του θεμιτού της συγκριτικής διαφήμισης, το Δικαστήριο κρίνει ότι, «καίτοι ο διαφημιζόμενος είναι κατ' αρχήν ελεύθερος να αναφέρει ή όχι το σήμα των ανταγωνιστικών προϊόντων σε μια συγκριτική διαφήμιση, απόκειται ωστόσο στο εθνικό δικαστήριο να εξετάσει αν, υπό ειδικές περιστάσεις, χαρακτηριζόμενες από τη σημασία του σήματος για την επιλογή του αγοραστή και από τη σημαντική διαφορά, από απόψεως φήμης, μεταξύ των αντιστοίχων σημάτων των συγκρινόμενων προϊόντων, η παράλειψη της αναφοράς του πλέον φημισμένου σήματος μπορεί να αποδειχθεί παραπλανητική» (σκέψη 56). Στη συνέχεια, το Δικαστήριο αναφέρει ότι το άρθρο 3α, παράγραφος 1, της οδηγίας δεν απαγορεύει να αγοράζονται τα συγκρινόμενα προϊόντα μέσω διαφορετικών δικτύων διανομής. Το Δικαστήριο προσθέτει, εξάλλου, ότι, εφόσον τηρούνται οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες επιτρέπεται η συγκριτική διαφήμιση, η διάταξη αυτή δεν απαγορεύει την εκ μέρους του διαφημιζομένου πραγματοποίηση δοκιμαστικής αγοράς από ανταγωνιστή του πριν ακόμη αρχίσει η δική του προσφορά ούτε να παρουσιάζεται σε μια συγκριτική διαφήμιση, εκτός από το όνομα του ανταγωνιστή, και ο λογότυπος της εταιρίας του και μία εικόνα της προσόψεως του καταστήματός του. Τέλος, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι μια σύγκριση τιμών δεν έχει ως συνέπεια την υποτίμηση του ανταγωνιστή ούτε λόγω του ότι η διαφορά στην τιμή μεταξύ των συγκρινόμενων προϊόντων είναι μεγαλύτερη από την κατά μέσο όρο διαφορά ούτε λόγω του αριθμού των συγκρίσεων που πραγματοποιήθηκαν.

15.3. Στην υπόθεση *Lindqvist* (απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2003, C-101/01, η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Δικαστήριο αποφάνθηκε προδικαστικώς επί της ερμηνείας της οδηγίας 95/46⁶³. Η υπόθεση της κύριας δίκης αφορούσε ποινική

οδηγίας 84/450/EOK σχετικά με την παραπλανητική διαφήμιση προκειμένου να συμπεριληφθεί η συγκριτική διαφήμιση (ΕΕ L 290, σ. 18).

⁶³

Βλ. υποσημείωση 4.

δίκη κατά Σουηδής υπηκόου, κατηγορουμένης ότι είχε δημοσιεύσει παράνομα στην δική της ιστοσελίδα του Διαδικτύου δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τα οποία αφορούσαν ορισμένα πρόσωπα που εργάζονταν, όπως και αυτή, επί εθελοντικής βάσεως, σε ενορία της προτεσταντικής εκκλησίας της Σουηδίας.

Όσον αφορά την εφαρμογή της οδηγίας στη συγκεκριμένη περίπτωση, το Δικαστήριο κρίνει ότι η εργασία που συνίσταται στην αναφορά, επί ιστοσελίδας του Διαδικτύου, σε διάφορα πρόσωπα και στον προσδιορισμό τους είτε με το όνομά τους είτε με άλλα μέσα συνιστά «αυτοματοποιημένη, εν όλω ή εν μέρει, επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» κατά την έννοια της οδηγίας 95/46. Εξάλλου, το Δικαστήριο προσθέτει ότι μια τέτοια επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η οποία γίνεται για την άσκηση εθελοντικών ή θρησκευτικών δραστηριοτήτων, δεν εμπίπτει σε καμία από τις εξαιρέσεις από την εφαρμογή της οδηγίας, τις οποίες προβλέπει το άρθρο 3 της οδηγίας.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο ασχολείται με την έννοια «διαβίβαση δεδομένων προς τρίτη χώρα» κατά το άρθρο 25 της οδηγίας και παρατηρεί ότι το κεφάλαιο IV της οδηγίας δεν περιέχει καμία διάταξη αφορώσα τη χρήση του Διαδικτύου. Κατά συνέπεια, λαμβανομένου υπόψη του σταδίου αναπτύξεως του Διαδικτύου κατά τον χρόνο καταρτίσεως της οδηγίας, δεν μπορεί να υποτεθεί ότι ο κοινοτικός νομοθέτης είχε την πρόθεση να συμπεριλάβει, με μελλοντική προοπτική, στην έννοια της «διαβίβασης δεδομένων προς τρίτη χώρα» την περίπτωση κατά την οποία ένα πρόσωπο που βρίσκεται εντός κράτους μέλους «αναγράφει σε ιστοσελίδα του Διαδικτύου, η οποία είναι αποθηκευμένη στον χώρο του παρέχοντος υπηρεσίες φιλοξενίας ο οποίος είναι εγκατεστημένος εντός του ίδιου αυτού κράτους ή εντός άλλου κράτους μέλους, δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, παρέχοντας έτσι τη δυνατότητα προσβάσεως στα δεδομένα αυτά σε κάθε πρόσωπο που συνδέεται με το Διαδίκτυο, συμπεριλαμβανομένων των προσώπων που βρίσκονται εντός τρίτων χωρών» (σκέψη 71).

Όσον αφορά το συμβιβαστό της οδηγίας με τη γενική αρχή της ελευθερίας της εκφράσεως ή προς άλλα δικαιώματα και ελευθερίες που αντιστοιχούν στο δικαίωμα που προβλέπεται στο άρθρο 10 της ΕΣΔΑ, το Δικαστήριο κρίνει ότι η οδηγία δεν περιέχει μεν, αυτή καθαυτήν, περιορισμό αντίθετο προς την εν λόγω αρχή, εναπόκειται όμως στις εθνικές αρχές και στα εθνικά δικαστήρια που είναι αρμόδια για την εφαρμογή της εθνικής ρυθμίσεως περί μεταφοράς της οδηγίας 95/46 στο εσωτερικό δίκαιο να διασφαλίζουν τη δίκαιη στάθμιση των άξιων προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων, συμπεριλαμβανομένων των θεμελιωδών δικαιωμάτων που προστατεύει η κοινοτική έννομη τάξη.

Εν κατακλείδι, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι τα μέτρα που λαμβάνουν τα κράτη μέλη για να διασφαλίσουν την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να είναι σύμφωνα τόσο προς τις διατάξεις της οδηγίας 95/46 όσο και προς τον σκοπό της, ο οποίος συνίσταται στη διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ της ελεύθερης κυκλοφορίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και της προστασίας της ιδιωτικής ζωής. Αντιθέτως, τίποτε δεν απαγορεύει σ' ένα κράτος μέλος να διευρύνει το

περιεχόμενο της εθνικής νομοθεσίας περί μεταφοράς των διατάξεων της οδηγίας 95/46 στο εσωτερικό δίκαιο ώστε να καλύπτει τομείς μη συμπεριλαμβανόμενους στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής, εφόσον τούτο δεν απαγορεύεται από καμία άλλη διάταξη του κοινοτικού δικαίου.

Σημειώνεται, περαιτέρω, ότι, στην προμνησθείσα υπόθεση *Österreichischer Rundfunk* κ.λπ. (βλ. ανωτέρω σημείο 4.1), το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η οδηγία 95/46⁶⁴ εκδόθηκε βάσει του άρθρου 95 ΕΚ και ότι, ως εκ τούτου, η δυνατότητα εφαρμογής της «δεν μπορεί να εξαρτάται από το αν οι συγκεκριμένες περιστάσεις των υπό κρίση υποθέσεων των κυρίων δικών παρουσιάζουν επαρκή σχέση με την άσκηση θεμελιωδών ελευθεριών τις οποίες εγγυάται η Συνθήκη και, ειδικότερα στις ως άνω υποθέσεις, με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων. Πράγματι, η αντίθετη ερμηνεία θα μπορούσε να καταστήσει ιδιαίτερα αβέβαια και τυχαία τα όρια του πεδίου εφαρμογής της οδηγίας αυτής, πράγμα το οποίο θα αντέβαινε προς τον κύριο σκοπό της, που είναι η προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών με σκοπό την εξάλειψη των εμποδίων στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς τα οποία απορρέουν ακριβώς από τις διαφορές μεταξύ των εθνικών νομοθεσιών» (σκέψη 42).

15.4. Η υπόθεση *Monsanto Agricoltura Italia* κ.λπ. (απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2003, C-236/01, η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή) έδωσε τη δυνατότητα στο Δικαστήριο να αποφανθεί προδικαστικώς επί της ερμηνείας και του κύρους ορισμένων διατάξεων του κανονισμού 258/97, σχετικά με τα νέα τρόφιμα⁶⁵. Η υπόθεση της κύριας δίκης αφορούσε προσφυγή ασκηθείσα από επιχειρήσεις με δραστηριότητες στον τομέα της βιοτεχνολογίας τροφίμων κατά ενός μέτρου που είχαν λάβει οι ιταλικές αρχές για την προληπτική αναστολή της εμπορίας και της χρησιμοποίησής ορισμένων διαγονιδιακών προϊόντων στην Ιταλία. Οι ιταλικές αρχές θεωρούσαν, ιδίως, ότι τα τρόφιμα τα οποία οι προσφεύγουσες επιθυμούσαν να κυκλοφορήσουν στο εμπόριο και για τα οποία είχαν κάνει χρήση της απλοποιημένης διαδικασίας του άρθρου 5 του κανονισμού 258/97 δεν ήταν «ουσιαστικά ισοδύναμα» με υπάρχοντα τρόφιμα και ότι, ως εκ τούτου, η προσφυγή στη διαδικασία αυτή δεν ήταν ενδεδειγμένη.

Καταρχάς, το Δικαστήριο ερμηνεύει την έννοια της ουσιαστικής ισοδυναμίας, κρίνοντας ότι η έννοια αυτή δεν αποκλείει νέα τρόφιμα που εμφανίζουν διαφορές ως προς τη σύνθεση οι οποίες δεν έχουν επίπτωση στη δημόσια υγεία να θεωρούνται ουσιαστικώς ισοδύναμα με υπάρχοντα τρόφιμα. Το Δικαστήριο διευκρινίζει, εξάλλου, ότι η έννοια της ουσιαστικής ισοδυναμίας δεν περιέχει καθεαυτή αξιολόγηση των κινδύνων αλλά συνιστά προσέγγιση αποβλέπουσα στη σύγκριση του νέου τροφίμου με το παραδοσιακό ισοδύναμό του προκειμένου να εξακριβωθεί αν πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο αξιολογήσεως των κινδύνων όσον αφορά ειδικότερα τη σύνθεσή του και τις

⁶⁴ Όπ. αν.

⁶⁵ Κανονισμός (ΕΚ) 258/97 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιανουαρίου 1997, σχετικά με τα νέα τρόφιμα και τα νέα συστατικά τροφίμων (ΕΕ L 43, σ. 1).

ειδικές ιδιότητές του. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο κρίνει ότι «η απουσία ουσιαστικής ισοδυναμίας δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκην ότι το οικείο τρόφιμο είναι επικίνδυνο, αλλ' απλώς ότι πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο της εν λόγω αξιολογήσεως» (σκέψη 77), και καταλήγει ότι «η απλή παρουσία σε νέα τρόφιμα υπολειμμάτων διαγονιδιακών πρωτεϊνών σε ορισμένα επίπεδα δεν εμποδίζει τα τρόφιμα αυτά να θεωρούνται ουσιαστικώς ισοδύναμα με υπάρχοντα τρόφιμα και, επομένως, δεν απαγορεύει την εφαρμογή της απλοποιημένης διαδικασίας για τη διάθεση στην αγορά των εν λόγω νέων τροφίμων» (σκέψη 84). Πάντως, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι συμβαίνει το αντίθετο αν οι διαθέσιμες επιστημονικές γνώσεις κατά την αρχική εξέταση καθιστούν δυνατή την αναγνώριση της υπάρξεως κινδύνου ενδεχομένως επικινδύνων επιπτώσεων στην ανθρώπινη υγεία και ότι στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να ελέγξει αν η προϋπόθεση αυτή πληρούται.

Δεύτερον, το Δικαστήριο αποφαινεται επί του κατά πόσον η κανονικότητα της εφαρμογής της απλοποιημένης διαδικασίας επηρεάζει την εξουσία των κρατών μελών να λαμβάνουν, δυνάμει της αρχής της προλήψεως, μέτρα όπως αυτά που αποτελούν το αντικείμενο της κύριας δίκης. Συναφώς, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, εφόσον η απλοποιημένη διαδικασία δεν συνεπάγεται οποιαδήποτε συγκατάθεση εκ μέρους της Επιτροπής, ένα κράτος μέλος δεν υποχρεούται, για να λάβει τέτοια μέτρα, να θέσει υπό αμφισβήτηση, προηγουμένως, τη νομιμότητα μιας τέτοιας συγκαταθέσεως. Όσον αφορά τα μέτρα προστασίας που λαμβάνονται από κράτος μέλος δυνάμει της ρήτρας ασφαλείας, το Δικαστήριο κρίνει ότι τα μέτρα αυτά δεν μπορούν να αιτιολογούνται λυσιτελώς με μια καθαρά υποθετική προσέγγιση του κινδύνου, η οποία στηρίζεται σε απλές επιστημονικές υποθέσεις που δεν έχουν ακόμη εξετασθεί. Συγκεκριμένα – αναφέρει το Δικαστήριο – τέτοια μέτρα μπορούν να λαμβάνονται μόνον αν βασίζονται σε μία όσο το δυνατόν πλήρη αξιολόγηση των κινδύνων, λαμβάνοντας υπόψη τις ειδικές περιστάσεις της συγκεκριμένης περιπτώσεως, που αποκαλύπτουν ότι τα μέτρα αυτά επιβάλλονται προκειμένου να διασφαλιστεί ότι τα νέα τρόφιμα δεν ενέχουν κινδύνους για τον καταναλωτή. Όσον αφορά το βάρος αποδείξεως το οποίο φέρει το κράτος μέλος αυτό, το Δικαστήριο θεωρεί ότι, αν, αφενός, οι λόγοι που προβάλλονται από το οικείο κράτος μέλος, όπως αυτοί απορρέουν από μια ανάλυση των κινδύνων, δεν μπορούν να έχουν γενικό χαρακτήρα, αφετέρου, λαμβανομένων υπόψη του περιορισμένου χαρακτήρα της αρχικής εξετάσεως του αβλαβούς των νέων τροφίμων στο πλαίσιο της απλοποιημένης διαδικασίας και του κυρίως προσωρινού χαρακτήρα των μέτρων που βασίζονται στη ρήτρα ασφαλείας, πρέπει να θεωρηθεί ότι το κράτος μέλος συμμορφούται προς το βάρος της αποδείξεως που φέρει αν στηρίζεται σε ενδείξεις δυνάμενες να αποκαλύψουν την ύπαρξη ειδικού κινδύνου που τα εν λόγω νέα τρόφιμα μπορεί να ενέχουν.

Εξάλλου, το Δικαστήριο αναφέρει ότι η ρήτρα ασφαλείας πρέπει να νοείται ως συνιστώσα ειδική έκφραση της αρχής της προλήψεως και ότι, ως εκ τούτου, οι προϋποθέσεις εφαρμογής της ρήτρας αυτής πρέπει να ερμηνεύονται λαμβάνοντας προσηκόντως υπόψη την αρχή αυτή. Συνεπώς, τέτοια μέτρα προστασίας μπορούν να ληφθούν ακόμη και αν η πραγματοποίηση μιας όσο το δυνατόν πλήρους επιστημονικής αξιολογήσεως των κινδύνων, λαμβάνοντας υπόψη τις ειδικές περιστάσεις της συγκεκριμένης περιπτώσεως, αποδεικνύεται αδύνατη λόγω της ανεπάρκειας των

διαθέσιμων επιστημονικών στοιχείων και προϋποθέτουν ότι η αξιολόγηση των κινδύνων την οποία έχουν στη διάθεσή τους οι εθνικές αρχές αποκαλύπτει ειδικές ενδείξεις οι οποίες, χωρίς να εξαφανίζουν την επιστημονική αβεβαιότητα, καθιστούν δυνατόν ευλόγως να συναχθεί, βάσει των πλέον αξιόπιστων διαθέσιμων επιστημονικών στοιχείων και των πλέον προσφάτων αποτελεσμάτων της διεθνούς έρευνας, ότι η θέση σε εφαρμογή των μέτρων αυτών επιβάλλεται προκειμένου να αποφευχθεί η προσφορά στην αγορά νέων τροφίμων που ενέχουν δυνητικούς κινδύνους για την ανθρώπινη υγεία.

Τέλος, το Δικαστήριο θεωρεί ότι δεν υφίσταται κανένα στοιχείο δυνάμενο να επηρεάσει το κύρος του άρθρου 5 του κανονισμού 258/97, όσον αφορά την προϋπόθεση εφαρμογής της απλοποιημένης παρά την ύπαρξη υπολειμμάτων διαγονιδιακών πρωτεϊνών στα νέα τρόφιμα. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο, αφού παρατηρεί ότι, αν μπορούν να αναγνωριστούν κίνδυνοι για την ανθρώπινη υγεία ή για το περιβάλλον, η απλοποιημένη διαδικασία δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί και απαιτείται τότε πληρέστερη ανάλυση των κινδύνων σύμφωνα με τη συνήθη διαδικασία, κρίνει ότι η επίδικη διάταξη αρκεί για να διασφαλίζεται υψηλό επίπεδο προστασίας της ανθρώπινης υγείας και του περιβάλλοντος. Όσον αφορά την τήρηση των αρχών της προλήψεως και της αναλογικότητας, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η απλοποιημένη διαδικασία εφαρμόζεται μόνο για ορισμένους τύπους νέων τροφίμων και εφόσον συντρέχει η προϋπόθεση της ουσιαστικής ισοδυναμίας και ότι, επιπλέον, η αναγνώριση *ex ante* της ουσιαστικής ισοδυναμίας μπορεί να επανεξεταστεί μέσω διαφορετικών διαδοχικών διαδικασιών, τόσο σε εθνικό όσο και σε κοινοτικό επίπεδο.

15.5. Στην προμνησθείσα υπόθεση *Επιτροπή κατά Artegoda κ.λπ.*, το Δικαστήριο επικυρώνει απόφαση του Πρωτοδικείου με την οποία είχαν ακυρωθεί αποφάσεις της Επιτροπής για την ανάκληση αδειών κυκλοφορίας φαρμακευτικών προϊόντων για ανθρώπινη χρήση που περιέχουν ανορεξιογόνες ουσίες⁶⁶. Μεταξύ άλλων, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι ορθώς το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η Επιτροπή ήταν αναρμόδια για να εκδώσει τις επίδικες αποφάσεις. Πράγματι, δεν αμφισβητείται ότι οι αποφάσεις αυτές εκδόθηκαν βασιζόμενες μόνο στο άρθρο 15α της οδηγίας 75/319⁶⁷, που εφαρμόζεται μόνο στις άδειες κυκλοφορίας που χορηγήθηκαν σύμφωνα με τις διατάξεις του κεφαλαίου III της εν λόγω οδηγίας, ενώ οι άδειες κυκλοφορίες των οποίων η ανάκληση διατάχθηκε με τις επίδικες αποφάσεις χορηγήθηκαν αρχικά στο πλαίσιο καθαρά εθνικών διαδικασιών. Το Δικαστήριο παρατηρεί, στη συνέχεια, ότι η τροποποίηση ορισμένων όρων των αρχικών αδειών κυκλοφορίας, με απόφαση της Επιτροπής του 1996, δεν μπορεί να ισοδυναμεί με άδεια χορηγηθείσα σύμφωνα με τις διατάξεις του κεφαλαίου III της οδηγίας 75/319.

⁶⁶ Απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2002, T-74/00, T-76/00, T-83/00 έως T-85/00, T-132/00, T-137/00 και T-141/00, *Artegoda κ.λπ. κατά Επιτροπή* (Συλλογή 2002, σ. II-4945).

⁶⁷ Δεύτερη οδηγία 75/319/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Μαΐου 1975, περί προσεγγίσεως των νομοθετικών, κανονιστικών, και διοικητικών διατάξεων που αφορούν τα φαρμακευτικά ιδιοσκευάσματα (ΕΕ ειδ. έκδ. 13/003, σ. 66), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 93/39/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1993 (ΕΕ L 214, σ. 22).

15.6. Πάντοτε στον τομέα της προσεγγίσεως των νομοθεσιών, το Δικαστήριο, με την απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2003, C-512/99, *Γερμανία κατά Επιτροπής* (Συλλογή 2003, σ. I-845), που εκδόθηκε επί προσφυγής ακυρώσεως, έλαβε θέση όσον αφορά τα διαχρονικά αποτελέσματα του άρθρου 95 ΕΚ, με την ευκαιρία διαφοράς στο πλαίσιο της οποίας αμφισβητήθηκε η θέσπιση, εκ μέρους της Γερμανικής Κυβερνήσεως, εθνικών διατάξεων αυστηρότερων από τις προβλεπόμενες από την οδηγία 97/69⁶⁸ όσον αφορά την ταξινόμηση και επισήμανση ορισμένων καρκινογόνων ινών. Η προσφεύγουσα κυβέρνηση υποστήριζε ότι η αίτησή της για παρέκκλιση από τις διατάξεις της οδηγίας, που υποβλήθηκε βάσει του κατά την εποχή των πραγματικών περιστατικών εφαρμοστέου άρθρου 100 Α, παράγραφος 4, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρο 95 ΕΚ), έπρεπε να αξιολογηθεί βάσει της ίδιας διατάξεως, ενώ η Επιτροπή την απέρριψε βάσει του άρθρου 95, παράγραφος 6, ΕΚ. Υποστήριζε, εξάλλου, ότι η Επιτροπή είχε παραβεί την υποχρέωση συνεργασίας που απορρέει από το άρθρο 10 ΕΚ και είχε προβεί σε εσφαλμένη ερμηνεία των προϋποθέσεων εφαρμογής του άρθρου 95, παράγραφος 5, ΕΚ.

Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η Συνθήκη του Άμστερνταμ εισήγαγε τροποποιήσεις στο κεφάλαιο που αφορά την προσέγγιση των νομοθεσιών, χωρίς ωστόσο να θεσπίσει μεταβατικές διατάξεις στον τομέα αυτό, και ότι τα νομικά συστήματα που καθιερώνουν, αντιστοίχως, το άρθρο 100 Α της Συνθήκης ΕΚ και το άρθρο 95 ΕΚ είναι διαφορετικά. Αντίθετα προς το άρθρο 100 Α της Συνθήκης ΕΚ, το άρθρο 95 ΕΚ διακρίνει μεταξύ των εθνικών διατάξεων που προϋπήρχαν της εναρμονίσεως και εκείνων που επιθυμεί να εισαγάγει το οικείο κράτος μέλος· οι μεν πρώτες πρέπει να δικαιολογούνται από επιτακτικές ανάγκες που προβλέπονται στο άρθρο 30 ή σχετικές με την προστασία του περιβάλλοντος ή του χώρου εργασίας, οι δε δεύτερες πρέπει να στηρίζονται σε νέα επιστημονικά στοιχεία σχετικά με τα ζητήματα αυτά. Η διαδικασία εγκρίσεως της παρεκκλίσεως αρχίζει με την κοινοποίηση της αιτήσεως στην Επιτροπή και περατώνεται με την τελική απόφαση της Επιτροπής. Καμία νέα έννομη κατάσταση δεν θεωρείται ως υφιστάμενη προτού ολοκληρωθεί το τελευταίο στάδιο της διαδικασίας αυτής, οπότε, με την έγκριση ή την απαγόρευση της Επιτροπής, προκύπτει πράξη ικανή να επηρεάσει την προηγούμενη έννομη κατάσταση (απόφαση της 1ης Ιουνίου 1999, C-319/97, *Kortas*, Συλλογή 1999, σ. I-3143). Δεδομένου, εξάλλου, ότι, ελλείψει μεταβατικών διατάξεων, ένας νέος κανόνας εφαρμόζεται πάραυτα στα μελλοντικά αποτελέσματα μιας καταστάσεως γεννηθείσας υπό το κράτος παλαιότερου κανόνα, καλώς η προσβαλλόμενη απόφαση εκδόθηκε βάσει του άρθρου 95, παράγραφος 6, ΕΚ.

Όσον αφορά το κατά πόσον η Επιτροπή τήρησε την υποχρέωση συνεργασίας που απορρέει από το άρθρο 10 ΕΚ, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η προσφεύγουσα κυβέρνηση δεν μπορούσε να αγνοεί τη θέση σε ισχύ των νέων διατάξεων σχετικά με την προσέγγιση των νομοθεσιών και όφειλε να γνωρίζει ότι η απόφαση της Επιτροπής θα στηριζόταν κατ' ανάγκη στη νέα νομική βάση του άρθρου 95 ΕΚ. Επομένως, η

⁶⁸ Βλ. υποσημείωση 59.

Επιτροπή ουδόλως υποχρεούνταν να ειδοποιήσει την κυβέρνηση αυτή για το ότι η εκτίμηση των επίδικων διατάξεων θα γινόταν βάσει της διατάξεως αυτής.

Τέλος, κατά το Δικαστήριο, η Επιτροπή δεν προέβη σε εσφαλμένη εκτίμηση των προϋποθέσεων εφαρμογής του άρθρου 95, παράγραφος 5, ΕΚ. Συγκεκριμένα, μεταξύ αυτών των σωρευτικών προϋποθέσεων, η Γερμανική Κυβέρνηση παρέλειψε να κοινοποιήσει τους λόγους θεσπίσεως των επίδικων διατάξεων, όπως απαιτεί το άρθρο 95, παράγραφος 5, ΕΚ.

15.7. Δύο αποφάσεις που εκδόθηκαν, αντίστοιχα, στις 18 Σεπτεμβρίου 2003 (C-168/01, *Bosal*, η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή) και στις 25 Σεπτεμβρίου 2003 (C-58/01, *Océ van der Grinten*, η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή) ερμήνευσαν την οδηγία 90/435⁶⁹ σχετικά με το κοινό φορολογικό καθεστώς το οποίο ισχύει για τις μητρικές και τις θυγατρικές εταιρίες διαφορετικών κρατών μελών.

15.7.1. Στην απόφαση *Bosal*, το Δικαστήριο κρίνει ότι η οδηγία αυτή, ερμηνευόμενη υπό το φως του άρθρου 43 ΕΚ, αντιτίθεται σε εθνική διάταξη η οποία, κατά τον καθορισμό του φόρου επί των κερδών μητρικής εταιρίας εγκατεστημένης σε κράτος μέλος, εξαρτά τη δυνατότητα εκπτώσεως των εξόδων που συνδέονται με τη συμμετοχή της εταιρίας αυτής στο κεφάλαιο θυγατρικής εγκατεστημένης σε άλλο κράτος μέλος από την προϋπόθεση ότι τα έξοδα αυτά χρησιμεύουν εμμέσως για την πραγματοποίηση κερδών φορολογητέων στο κράτος μέλος εγκαταστάσεως της μητρικής εταιρίας. Το Δικαστήριο εκκινεί από τη διαπίστωση ότι το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας αναγνωρίζει σε κάθε κράτος μέλος την ευχέρεια να ορίσει ότι τα βάρη που απορρέουν από μια τέτοια συμμετοχή δεν θα εκπίπτουν από τα φορολογητέα κέρδη της μητρικής εταιρίας και ότι η ευχέρεια αυτή δεν υπόκειται σε κανέναν όρο. Εξ αυτού, το Δικαστήριο συνάγει ένα πρώτο συμπέρασμα, σύμφωνα με το οποίο η εθνική ρύθμιση που θέτει σε εφαρμογή τη δυνατότητα αυτή συμβιβάζεται με την οδηγία. Ωστόσο, εξετάζοντας κατά πόσον η δυνατότητα αυτή ασκήθηκε τηρουμένου του άρθρου 43 ΕΚ, το Δικαστήριο διαπιστώνει, καταρχάς, ότι η επίδικη προϋπόθεση αποτελεί εμπόδιο για τη δημιουργία θυγατρικών σε άλλα κράτη μέλη, καθόσον, συνήθως, τέτοιες θυγατρικές δεν πραγματοποιούν κέρδη φορολογητέα στις Κάτω Χώρες. Εξάλλου, η διάταξη αυτή αντίκειται στον σκοπό της οδηγίας ο οποίος συνίσταται στην εξάλειψη της τιμωρίας την οποία υφίστανται οι όμιλοι εταιριών εξ αιτίας της εφαρμογής διαφορετικής φορολογικής μεταχειρίσεως αναλόγως του αν η μητρική εταιρία έχει θυγατρικές εντός του κράτους μέλους της έδρας της ή εντός διαφορετικού κράτους μέλους. Ομοίως, δεν πληρούται καμία από τις προϋποθέσεις άμεσης σχέσεως μεταξύ της χορηγήσεως φορολογικού πλεονεκτήματος στις μητρικές εταιρίες που είναι εγκατεστημένες στις Κάτω Χώρες και του φορολογικού καθεστώτος στο οποίο υπόκεινται οι θυγατρικές μητρικών εταιριών όταν αυτές είναι εγκατεστημένες σε αυτό το κράτος μέλος, οπότε δεν μπορεί να γίνει επίκληση της συνοχής του φορολογικού

⁶⁹

Βλ. υποσημείωση 60.

συστήματος. Δεν πληρούνται, τέλος, εν προκειμένω οι προϋποθέσεις εφαρμογής της αρχής της εδαφικότητας του φόρου που καθορίστηκαν με την απόφαση της 15ης Μαΐου 1997, C-250/95, *Futura Participations και Singer* (Συλλογή 1997, σ. I-2471).

15.7.2. Η υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η δεύτερη σχετική απόφαση, η *Océ van der Grinten*, αφορούσε επιβάρυνση, της τάξεως του 5 %, πλήττουσα το άθροισμα των μερισμάτων που κατέβαλλε η εγκατεστημένη στο Ηνωμένο Βασίλειο θυγατρική στη μητρική της εταιρία που είχε την έδρα της στις Κάτω Χώρες και τη μερική πίστωση φόρου στην οποία γεννά δικαίωμα η διανομή κερδών που γίνεται υπό μορφή μερισμάτων, επιβάρυνση η οποία προβλέπεται από τη σύμβαση για την αποφυγή της διπλής φορολογίας που συνήφθη το 1980 μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και των Κάτω Χωρών. Το Δικαστήριο χαρακτηρίζει την επιβάρυνση, καθόσον πλήττει τα μερίσματα που διανέμει η ημεδαπή θυγατρική στην αλλοδαπή μητρική εταιρία, ως παρακράτηση φόρου στην πηγή, η οποία καταργήθηκε στις διανομές κερδών μεταξύ εταιριών του ίδιου πολυεθνικού ομίλου με το άρθρο 5 της οδηγίας. Πράγματι, ως προς το μέρος αυτό, η επιβάρυνση ανταποκρίνεται στα χαρακτηριστικά της παρακρατήσεως φόρου στην πηγή, όπως αυτά καθορίστηκαν με τις αποφάσεις της 8ης Ιουνίου 2000, C-375/98, *Epson Europe* (Συλλογή 2000, σ. I-4243), και της 4ης Οκτωβρίου 2001, C-294/99, *Αθηναϊκή Ζυθοποιία* (Συλλογή 2001, σ. I-6797). Αφενός, η επιβάρυνση αυτή πλήττει άμεσα τα μερίσματα στο κράτος στο οποίο διανέμονται, εφόσον αυτά περιλαμβάνονται στη βάση επιβολής της, και, αφετέρου, γενεσιουργός της αιτία είναι η καταβολή των εν λόγω μερισμάτων. Συναφώς, δεν έχει σημασία το ότι η επιβάρυνση εφαρμόζεται υπό την προϋπόθεση χορηγήσεως πιστώσεως φόρου, καθόσον, σύμφωνα με την προμνησθείσα σύμβαση, η πίστωση αυτή χορηγείται σε συνδυασμό με την καταβολή μερισμάτων. Τέλος, το τμήμα της επιβαρύνσεως του 5 % που επιβάλλεται στα μερίσματα είναι ανάλογο της αξίας ή του ποσού τους. Το γεγονός ότι η εταιρία-μέτοχος λαμβάνει σε τελική ανάλυση συνολικό ποσό ανώτερο από αυτό των μερισμάτων που της καταβάλλει η θυγατρική της δεν ασκεί εν προκειμένω επιρροή. Πράγματι, αρκεί να καθοριστεί ο συντελεστής της επιβαρύνσεως αυτής σε υψηλότερο επίπεδο για να είναι το ποσό αυτό κατώτερο από το ποσό των καταβαλλομένων μερισμάτων, ενώ η ομοιόμορφη ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου δεν μπορεί να εξαρτάται από τον συντελεστή της επίμαχης επιβαρύνσεως.

Αντιθέτως, το τμήμα της επιβαρύνσεως που επιβάλλεται στην πίστωση φόρου δεν έχει τα χαρακτηριστικά παρακρατήσεως φόρου στην πηγή επί των διανεμομένων κερδών, καθότι δεν πλήττει τα κέρδη που διανέμει η θυγατρική. Συγκεκριμένα, η πίστωση φόρου δεν αποτελεί απόδοση τίτλων, αλλά είναι ένα φορολογικό μέσο που αποβλέπει στην αποφυγή της διπλής φορολογήσεως των μερισμάτων, σε περίπτωση διασυννομιακής διανομής μερισμάτων. Επιπλέον, η μερική μείωση της πιστώσεως φόρου, λόγω της επιβαρύνσεως του 5 % που την πλήττει, δεν θίγει τη φορολογική ουδετερότητα μιας τέτοιας διανομής, καθόσον δεν επιβάλλεται στη διανομή των μερισμάτων και δεν μειώνει την αξία τους για τη μητρική εταιρία στην οποία καταβάλλονται.

Το Δικαστήριο διαπιστώνει, ωστόσο, ότι το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας επιτρέπει την επίμαχη επιβάρυνση. Πράγματι, αφενός, η διάταξη αυτή δίνει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να αποκλίνουν από την απαγόρευση παρακρατήσεως φόρου στην

πηγή επί των κερδών που διανέμει η θυγατρική καθώς και να φορολογούν τη διανομή των κερδών στη μητρική εταιρία, εφόσον η διάταξη που προβλέπει τη φορολογία αυτή αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα ενός συνόλου εθνικών ή συμβατικών διατάξεων που αποβλέπουν στην ελάφρυνση της διπλής φορολογίας των μερισμάτων (όπως είναι, κατ' αρχήν, μια διμερής σύμβαση περί διπλής φορολογίας) και προβλέπουν τη χορήγηση πιστώσεων φόρου στους δικαιούχους των μερισμάτων. Αφετέρου, θεσπισθείσα σε άμεση σχέση με τη χορήγηση πιστώσεως φόρου, η επίμαχη επιβάρυνση δεν έχει τέτοιο συντελεστή που να εξουδετερώνει τα αποτελέσματα της μειώσεως της διπλής φορολογίας των μερισμάτων, οπότε ο σκοπός της φορολογικής ουδετερότητας τον οποίο επιδιώκει η οδηγία δεν θίγεται, έστω και αν η επιβάρυνση αυτή συνιστά παρακράτηση φόρου στην πηγή. Το Δικαστήριο παρατηρεί, τέλος, ότι, στο μέτρο που το άρθρο 7, παράγραφος 2, επιτρέπει μόνον την εφαρμογή ειδικών εθνικών ή συμβατικών φορολογικών συστημάτων, εφόσον αυτά είναι σύμφωνα με τον σκοπό της οδηγίας, η εισαγωγή του στο κείμενο της οδηγίας πρέπει να θεωρηθεί ως τεχνική προσαρμογή και δεν συνιστά ουσιώδη τροποποίηση που να χρήζει δεύτερης διαβουλεύσεως με το Κοινοβούλιο και την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. Επομένως, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί το κύρος της διατάξεως αυτής.

16. Στον τομέα των *δημοσίων συμβάσεων*, επισημαίνεται η υπόθεση *Santex* (απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2003, C-327/00, Συλλογή 2003, σ. I-1877), η οποία έδωσε στο Δικαστήριο την ευκαιρία να διευκρινίσει τη νομολογία του σχετικά με το κατά πόσο συμβιβάζονται με την οδηγία 89/665⁷⁰ εθνικοί κανόνες που προβλέπουν αποσβεστικές προθεσμίες για την άσκηση προσφυγών κατά αποφάσεων αναθετουσών αρχών τις οποίες αφορά η εν λόγω οδηγία. Συναφώς, το Δικαστήριο υπενθυμίζει τη νομολογία του (απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2002, C-470/99, *Universale-Bau κ.λπ.*, Συλλογή 2002, σ. I-11617, σκέψη 79) σύμφωνα με την οποία η εν λόγω οδηγία δεν απαγορεύει εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει ότι κάθε προσφυγή κατά αποφάσεως της αναθέτουσας αρχής πρέπει να ασκείται εντός της προβλεπόμενης προς τούτο προθεσμίας και κάθε πλημμέλεια της διαδικασίας αναθέσεως της οποίας γίνεται επίκληση προς στήριξη της προσφυγής αυτής πρέπει να προβάλλεται εντός της ίδιας προθεσμίας, επ' απειλή απώλειας του σχετικού δικαιώματος, υπό την προϋπόθεση ότι η εν λόγω προθεσμία είναι εύλογη. Κατ' εφαρμογήν αυτής της νομολογίας, το Δικαστήριο διαπιστώνει, αφενός, ότι μια αποσβεστική προθεσμία εξήντα ημερών είναι εύλογη και, αφετέρου, ότι μια τέτοια προθεσμία, αρχόμενη από την ημερομηνία κοινοποιήσεως της πράξεως ή την ημερομηνία κατά την οποία ο ενδιαφερόμενος έλαβε πλήρη γνώση της πράξεως, συνάδει και προς την αρχή της αποτελεσματικότητας. Ωστόσο, κατά το Δικαστήριο, «[...] δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο, στο πλαίσιο των συγκεκριμένων περιστάσεων της υποθέσεως της οποίας επελήφθη το αιτούν δικαστήριο, η εφαρμογή της προθεσμίας αυτής να συνεπάγεται παραβίαση της εν λόγω αρχής» (σκέψη 57). Μεταξύ άλλων, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, όταν μια

⁷⁰ Οδηγία 89/665/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, για το συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων περί της εφαρμογής των διαδικασιών προσφυγής στον τομέα της σύναψης συμβάσεων κρατικών προμηθειών και δημοσίων έργων (ΕΕ L 395, σ. 33).

αναθέτουσα αρχή έχει καταστήσει αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων τα οποία χορηγούνται από την κοινοτική έννομη τάξη, η οδηγία 89/665 επιβάλλει στα αρμόδια εθνικά δικαστήρια την υποχρέωση να θεωρούν παραδεκτούς τους νομικούς ισχυρισμούς που αντλούνται από το ασύμβατο της προκηρύξεως διαγωνισμού με το κοινοτικό δίκαιο, οι οποίοι προβάλλονται προς στήριξη προσφυγής κατά της εν λόγω αποφάσεως, χρησιμοποιώντας, ενδεχομένως, την προβλεπόμενη από το εθνικό δίκαιο δυνατότητα να μην εφαρμόσουν τους εθνικούς κανόνες περί αποσβεστικής προθεσμίας σύμφωνα με τους οποίους, μετά την παρέλευση της προθεσμίας για άσκηση προσφυγής κατά της προκηρύξεως διαγωνισμού, δεν είναι πλέον δυνατή η επίκληση του ασύμβατου της εν λόγω προκηρύξεως με το κοινοτικό δίκαιο.

17. Στον τομέα του *κοινωνικού δικαίου*, επισημαίνονται μία υπόθεση που αφορά την κοινωνική ασφάλιση (17.1), τέσσερις υποθέσεις σχετικές με την ίση μεταχείριση μεταξύ ανδρών και γυναικών (17.2), μία υπόθεση που αφορά την προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων (17.3) και δύο υποθέσεις που αφορούν τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεως επιχειρήσεως (17.4).

17.1. Στην υπόθεση *ΙΚΑ* (απόφαση της 25ης Φεβρουαρίου 2003, C-326/00, Συλλογή 2003, σ. I-1703), το Δικαστήριο αποφάνθηκε επί της ερμηνείας του κανονισμού 1408/71⁷¹, σχετικά με την ανάληψη των δαπανών νοσοκομειακής περιθάλψεως παρασχεθείσας σε συνταξιούχο κατά τη διάρκεια διαμονής του σε άλλο κράτος μέλος, σε περίπτωση που η πάθησή του εκδηλώθηκε αιφνιδίως κατά τη διάρκεια αυτής της διαμονής καθιστώντας άμεση την ανάγκη παροχής της περιθάλψεως. Συναφώς, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι ο κανονισμός 1408/71 προβλέπει διαφορετικό καθεστώς για τους συνταξιούχους και για τους εργαζομένους. Μεταξύ άλλων, ο εν λόγω κανονισμός δεν εξαρτά την κάλυψη της περιθάλψεως που παρέχεται στους συνταξιούχους επ' ευκαιρία διαμονής τους σε άλλο κράτος μέλος από την ισχύουσα για τους εργαζομένους προϋπόθεση ότι «η κατάσταση [του ενδιαφερομένου] απαιτεί άμεση χορήγηση παροχών κατά τη διάρκεια [αυτής της] διαμονής» (σκέψη 31). Κατά το Δικαστήριο, αυτή η διαφορά μπορεί να εξηγηθεί από την βούληση του κοινοτικού νομοθέτη να ευνοήσει την πραγματική κινητικότητα των συνταξιούχων. Εξάλλου, το Δικαστήριο προσθέτει ότι το δικαίωμα επί παροχών σε είδος, το οποίο εγγυάται στους συνταξιούχους ο κανονισμός 1408/71, δεν περιορίζεται μόνο στις περιπτώσεις στις οποίες η παρασχεθείσα περίθαλψη κατέστη αναγκαία εξαιτίας αιφνίδιας εκδηλώσεως της παθήσεως. Ειδικότερα, το γεγονός ότι η περίθαλψη που απαιτείται από την εξέλιξη της καταστάσεως της υγείας του ασφαλισμένου κατά τη διάρκεια προσωρινής διαμονής του εντός άλλου κράτους μέλους συνδέεται ενδεχομένως με πάθηση προϋπάρχουσα και γνωστή στον ασφαλισμένο, όπως οι χρόνιες ασθένειες, δεν αρκεί ώστε να

⁷¹ Κανονισμός (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, όπως τροποποιήθηκε και ενημερώθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2001/83 του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1983 (ΕΕ L 230, σ. 6), και μεταγενέστερες τροποποιήσεις.

εμποδισθεί ο ενδιαφερόμενος να επωφεληθεί των διατάξεων του άρθρου 31 του κανονισμού 1408/71. Τέλος, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι το άρθρο 31 του κανονισμού 1408/71 απαγορεύει στα κράτη μέλη να εξαρτούν το δικαίωμα επί των παροχών σε είδος που εγγυάται η διάταξη αυτή από οποιαδήποτε διαδικασία εγκρίσεως.

Όσον αφορά τους κανόνες εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού στην πράξη, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ισχύει η αρχή της αποδόσεως των δαπανών στον φορέα του τόπου της προσωρινής διαμονής από τον φορέα του τόπου κατοικίας. Αναφέρει, ωστόσο, ότι, οσάκις προκύπτει ότι κακώς ο φορέας του τόπου διαμονής αρνήθηκε να χορηγήσει τις εν λόγω παροχές σε είδος και ότι ο φορέας του τόπου κατοικίας, αφού ενημερώθηκε για την άρνηση αυτή, δεν συνέβαλε στη διευκόλυνση της ορθής εφαρμογής της διατάξεως αυτής, στον τελευταίο αυτόν φορέα εναπόκειται, με την επιφύλαξη τυχόν ευθύνης του φορέα του τόπου διαμονής, να αποδώσει απευθείας στον ασφαλισμένο τις δαπάνες περιθάλψεως στις οποίες υποβλήθηκε. Εξάλλου, το Δικαστήριο προσθέτει ότι, στην περίπτωση αυτή, ο κανονισμός 1408/71 δεν επιτρέπει εθνική ρύθμιση η οποία εξαρτά την απόδοση αυτή από την εκ των υστέρων έγκριση, χορηγούμενη μόνον εφόσον αποδεικνύεται ότι η πάθηση που κατέστησε αναγκαία την παροχή της εν λόγω περιθάλψεως εκδηλώθηκε κατά τρόπο αιφνίδιο κατά τη διάρκεια της προσωρινής διαμονής, καθιστώντας άμεση την ανάγκη παροχής της περιθάλψεως.

17.2. Το ζήτημα αν η επιβολή της υποχρεώσεως εκπληρώσεως στρατιωτικής θητείας μόνο στους άνδρες συμβιβάζεται με την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών, την οποία προβλέπει το κοινοτικό δίκαιο, εξετάστηκε στην υπόθεση *Dory* (απόφαση της 11ης Μαρτίου 2003, C-186/01, Συλλογή 2003, σ. I-2479).

Καταρχάς, το Δικαστήριο καθορίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες η αρχή εφαρμόζεται επί των δραστηριοτήτων που αφορούν την οργάνωση των ενόπλων δυνάμεων, υπογραμμίζοντας ότι, ελλείψει γενικής και εγγενούς στη Συνθήκη επιφυλάξεως εξαιρούσας από το πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου όλα τα μέτρα που λαμβάνονται για τη δημόσια ασφάλεια, «τα μέτρα που λαμβάνουν στον τομέα αυτό τα κράτη μέλη δεν εξαιρούνται συλλήβδην από το πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου ενόψει του ότι εξυπηρετούν τη δημόσια ασφάλεια ή την εθνική άμυνα» (σκέψη 30). Συναφώς, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η οδηγία 76/207⁷² έχει εφαρμογή στην πρόσβαση σε θέσεις εργασίες στις ένοπλες δυνάμεις και ότι οφείλει να ελέγξει αν τα μέτρα που έχουν λάβει οι εθνικές αρχές, κατά την άσκηση της διακριτικής ευχέρειάς τους, επιδιώκουν πράγματι τον σκοπό της προασπίσεως της δημόσιας ασφάλειας και είναι κατάλληλα και αναγκαία για την επίτευξη του στόχου αυτού. Πράγματι, κατά το Δικαστήριο, «οι αποφάσεις των κρατών μελών για την οργάνωση των ενόπλων δυνάμεών τους δεν εξαιρούνται πλήρως από το πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, όταν μάλιστα πρόκειται για την τήρηση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών ως προς τις εργασιακές σχέσεις, για παράδειγμα ως προς την

⁷² Οδηγία 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών, όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 70).

πρόσβαση στα στρατιωτικά επαγγέλματα» (σκέψη 35). Ωστόσο, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν διέπει τις επιλογές στις οποίες προβαίνουν τα κράτη μέλη σχετικά με τη στρατιωτική τους οργάνωση και οι οποίες αποσκοπούν στην προστασία της εθνικής επικράτειας ή στην προάσπιση των θεμελιωδών συμφερόντων τους και ότι «απόκειται στα κράτη μέλη, τα οποία πρέπει να θεσπίζουν τα κατάλληλα μέτρα για την προάσπιση της εσωτερικής και εξωτερικής τους ασφάλειας, να λαμβάνουν τις αποφάσεις που αφορούν την οργάνωση των ενόπλων δυνάμεών τους» (σκέψη 36· βλ. συναφώς τις αποφάσεις της 26ης Οκτωβρίου 1999, C-273/97, *Sirdar*, Συλλογή 1999, σ. I-7403, σκέψη 15, και της 11ης Ιανουαρίου 2000, C-285/98, *Kreil*, Συλλογή 2000, σ. I-69, σκέψη 15).

Κατ' εφαρμογήν των αρχών αυτών, το Δικαστήριο κρίνει ότι η απόφαση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας να διασφαλίσει την άμυνά της εν μέρει με την επιβολή υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας εκφράζει μια τέτοια επιλογή ως προς τη στρατιωτική οργάνωση, επί της οποίας επομένως δεν μπορεί να έχει εφαρμογή το κοινοτικό δίκαιο, και ότι, «[καίτοι] δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το γεγονός ότι η υποχρεωτική στρατιωτική θητεία προβλέπεται μόνο για τους άνδρες συνεπάγεται συνήθως ότι καθυστερεί η επαγγελματική σταδιοδρομία των ενδιαφερόμενων, έστω και αν ορισμένοι στρατεύσιμοι αποκτούν κατά τη διάρκεια της θητείας τους συμπληρωματικές επαγγελματικές γνώσεις ή σταδιοδρομούν στη συνέχεια επαγγελματικά ως στρατιωτικοί[, ...] η καθυστέρηση στην επαγγελματική σταδιοδρομία των στρατευσίμων αποτελεί πάντως αναπόφευκτη συνέπεια της επιλογής του κράτους μέλους ως προς τη στρατιωτική του οργάνωση και δεν σημαίνει ότι η επιλογή αυτή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου» (σκέψεις 40 και 41). Συναφώς, το Δικαστήριο προσθέτει ότι «η ύπαρξη αρνητικών επιπτώσεων για την πρόσβαση στην εργασία δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα, χωρίς να υπάρξει αντιποίηση αρμοδιοτήτων των κρατών μελών, να αναγκαστεί το οικείο κράτος μέλος είτε να επιβάλει την υποχρέωση εκπληρώσεως στρατιωτικής θητείας και στις γυναίκες [και, συνεπώς, να τους επιβάλει τα ίδια μειονεκτήματα από πλευράς προσβάσεως στην απασχόληση] είτε να καταργήσει την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία» (σκέψη 43).

Στην υπόθεση *Kutz-Bauer* (απόφαση της 20ής Μαρτίου 2003, C-187/00, Συλλογή 2003, σ. I-2741) το Δικαστήριο ερμηνεύει την οδηγία 76/207⁷³ σε σχέση με συλλογική σύμβαση που ισχύει στον δημόσιο τομέα και η οποία επιτρέπει σε άνδρες και γυναίκες εργαζομένους να απασχολούνται με μειωμένο ωράριο λόγω ηλικίας. Η ρύθμιση αυτή δεν επέτρεπε απασχόληση με μειωμένο ωράριο λόγω ηλικίας παρά μόνο μέχρι το χρονικό σημείο κατά το οποίο μπορεί για πρώτη φορά να ζητηθεί πλήρης σύνταξη βάσει του νομίμου καθεστώτος που διέπει τις συντάξεις γήρατος. Το Δικαστήριο κρίνει ότι η οδηγία δεν επιτρέπει συλλογικές συμβάσεις που επιβάλλουν τέτοιες προϋποθέσεις, όταν «η κατηγορία των προσώπων τα οποία μπορούν να λάβουν πλήρη σύνταξη με τη συμπλήρωση του 60ού έτους της ηλικίας αποτελείται σχεδόν αποκλειστικά από γυναίκες, ενώ η κατηγορία των προσώπων τα οποία μπορούν να

⁷³ Όπ. αν.

λάβουν πλήρη σύνταξη μόνο με τη συμπλήρωση του 65ου έτους της ηλικίας αποτελείται σχεδόν αποκλειστικά από άνδρες, εκτός εάν αυτή η διάταξη δικαιολογείται από αντικειμενικούς λόγους εντελώς ξένους προς κάθε δυσμενή διάκριση λόγω φύλου» (σκέψη 63).

Εξάλλου, το Δικαστήριο υπενθυμίζει τη νομολογία του, σύμφωνα με την οποία το εθνικό δικαστήριο που είναι επιφορτισμένο με την εφαρμογή των κανόνων του κοινοτικού δικαίου έχει την υποχρέωση να διασφαλίζει την πλήρη αποτελεσματικότητα αυτών των κανόνων μη εφαρμόζοντας, εν ανάγκη, κάθε αντίθετη διάταξη της εθνικής νομοθεσίας (απόφαση της 9ης Μαρτίου 1978, 106/77, *Simmenthal*, Συλλογή τόμος 1978, σ. 239), και διευκρινίζει ότι «αυτές οι σκέψεις επιβάλλονται, επίσης, στην περίπτωση κατά την οποία η αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο διάταξη προκύπτει από συλλογική σύμβαση εργασίας. Πράγματι, θα ήταν ασυμβίβαστο προς τη φύση του κοινοτικού δικαίου να στερείται το αρμόδιο για την εφαρμογή του εν λόγω δικαίου εθνικό δικαστήριο της εξουσίας να προβαίνει, κατά τον χρόνο της εν λόγω εφαρμογής, σε ό,τι είναι αναγκαίο για τη μη εφαρμογή των διατάξεων συλλογικής συμβάσεως που δημιουργούν, ενδεχομένως, εμπόδιο στην πλήρη αποτελεσματικότητα των κοινοτικών κανόνων» (σκέψεις 73 και 74).

Μπορεί, επίσης, να υπομνησθεί ότι, με την απόφαση 23ης Οκτωβρίου 2003, C-4/02 και C-5/02, *Schönheit και Becker* (η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Δικαστήριο κρίνει ότι το άρθρο 141 ΕΚ δεν επιτρέπει την εφαρμογή νομοθεσίας η οποία μπορεί να συνεπάγεται μείωση του ποσού της συντάξεως των δημοσίων υπαλλήλων που άσκησαν τα καθήκοντά τους με μειωμένο ωράριο κατά τη διάρκεια τουλάχιστον μέρους της σταδιοδρομίας τους, όταν αυτή η κατηγορία υπαλλήλων περιλαμβάνει σημαντικά υψηλότερο αριθμό γυναικών παρά ανδρών, εκτός αν η νομοθεσία αυτή δικαιολογείται από παράγοντες αντικειμενικούς και ξένους προς οποιαδήποτε διάκριση λόγω φύλου.

Εξάλλου, το Δικαστήριο προσθέτει ότι εθνική νομοθεσία η οποία συνεπάγεται μείωση του ποσού της συντάξεως γήρατος ενός εργαζομένου σε βαθμό μεγαλύτερο από την αναλογία προς τον χρόνο απασχολήσεώς του με μειωμένο ωράριο δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αντικειμενικώς δικαιολογούμενη από το γεγονός ότι η σύνταξη αντιστοιχεί στην περίπτωση αυτή σε χρονικώς λιγότερο εκτεταμένη προσφορά εργασίας ή από τον λόγο ότι έχει ως στόχο να μην τυγχάνουν πλεονεκτήματος οι απασχολούμενοι με μειωμένο ωράριο υπάλληλοι έναντι των απασχολουμένων με πλήρες ωράριο.

Στην απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2003, C-25/02, *Rinke* (η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Δικαστήριο εξέτασε το ερώτημα αν αποτελεί έμμεση δυσμενή διάκριση λόγω φύλου κατά την έννοια της οδηγίας 76/207 η προβλεπόμενη από τις οδηγίες 86/457⁷⁴ και 93/16⁷⁵ υποχρέωση να συμπληρώνονται κατά πλήρη

⁷⁴ Οδηγία 86/457/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Σεπτεμβρίου 1986, περί ειδικής εκπαίδευσης στη γενική ιατρική (ΕΕ L 267, σ. 26).

⁷⁵ Βλ. υποσημείωση 35.

απασχόληση ορισμένες εκπαιδευτικές περιόδους της ειδικής εκπαίδευσης στη γενική ιατρική για την απόκτηση του τίτλου του γενικού ιατρού και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, με ποιον τρόπο πρέπει να αρθεί η σύγκρουση κανόνων δικαίου μεταξύ, αφενός, της οδηγίας 76/207 και, αφετέρου, των οδηγιών 86/457 και 93/16. Το Δικαστήριο παρατηρεί εκ προοιμίου ότι ο κανόνας σύμφωνα με τον οποίο η εκπαίδευση κατά μερική απασχόληση πρέπει να περιλαμβάνει ορισμένο αριθμό εκπαιδευτικών περιόδων κατά πλήρη απασχόληση δεν ενέχει άμεση δυσμενή διάκριση. Όσον αφορά το κατά πόσον ο κανόνας αυτός μπορεί να συνιστά έμμεση δυσμενή διάκριση σε βάρος των εργαζομένων γυναικών, δηλαδή, σύμφωνα με τη νομολογία, κατά πόσον περιάγει σε μειονεκτική θέση ένα πολύ μεγαλύτερο ποσοστό γυναικών απ' ό,τι ανδρών, εκτός αν το μέτρο αυτό δικαιολογείται από παράγοντες αντικειμενικούς και άσχετους προς οποιαδήποτε δυσμενή διάκριση λόγω φύλου, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, πράγματι, όπως προκύπτει από τα στατιστικά στοιχεία που τέθηκαν στη διάθεσή του, το ποσοστό των γυναικών που εργάζονται κατά μερική απασχόληση είναι πολύ υψηλότερο του ποσοστού του ανδρικού ενεργού πληθυσμού που ασκεί επαγγελματική δραστηριότητα κατά μερική απασχόληση. Το Δικαστήριο εξετάζει, συνεπώς, κατά πόσον η επίδικη απαίτηση δικαιολογείται από παράγοντες αντικειμενικούς και άσχετους προς οποιαδήποτε δυσμενή διάκριση λόγω φύλου. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι όντως συντρέχει τέτοια περίπτωση. Συγκεκριμένα, στα άρθρα 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 86/457 και 34, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/16, ο κοινοτικός νομοθέτης έκρινε ότι η κατάλληλη προετοιμασία για την πραγματική άσκηση της γενικής ιατρικής απαιτεί ορισμένο αριθμό εκπαιδευτικών περιόδων με πλήρη απασχόληση τόσο όσον αφορά το τμήμα της εκπαίδευσης που παρέχεται σε νοσοκομειακό περιβάλλον όσο και όσον αφορά το τμήμα της εκπαίδευσης που παρέχεται σε ένα εγκεκριμένο ιατρείο γενικής ιατρικής ή σε εγκεκριμένο κέντρο στο οποίο ιατροί παρέχουν πρωτοβάθμια ιατρική περίθαλψη. Ο νομοθέτης ευλόγως θεώρησε ότι το εν λόγω μέτρο παρέχει στον ιατρό τη δυνατότητα να αποκτήσει την αναγκαία πείρα παρακολουθώντας τις παθήσεις των ασθενών, όπως οι παθήσεις αυτές μπορούν να εξελιχθούν, καθώς και να συσσωρεύσει επαρκή πείρα όσον αφορά τις διάφορες περιπτώσεις που ενδέχεται να παρουσιαστούν, ειδικότερα, σε ένα ιατρείο γενικής ιατρικής.

17.3. Η υπόθεση *Jaeger* (απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2003, C-151/02, η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή) έδωσε στο Δικαστήριο την ευκαιρία να διευκρινίσει τη νομολογία του όσον αφορά την έννοια του όρου «χρόνος εργασίας» κατά την οδηγία 93/104⁷⁶, στο πλαίσιο της εφημερίας ιατρού σε νοσοκομείο (βλ. απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2000, C-303/98, *Simap*, Συλλογή 2000, σ. I-7963). Η υπόθεση της κύριας δίκης αφορούσε το κατά πόσον ο χρόνος εφημερίας (*Bereitschaftsdienst*) που οργανώνει ο δήμος του Kiel στο νοσοκομείο που διαχειρίζεται πρέπει να θεωρηθεί χρόνος εργασίας ή χρόνος αναπαύσεως. Η οργάνωση των εν λόγω εφημεριών συνεπάγεται ότι ο εφημερεύων ιατρός οφείλει να

⁷⁶ Οδηγία 93/104/ΕΚ του Συμβουλίου, της 23ης Νοεμβρίου 1993, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας (ΕΕ L 307, σ. 18).

είναι παρών στην κλινική και καλείται να παράσχει τις υπηρεσίες του σε περίπτωση ανάγκης, ενώ διαθέτει στο νοσοκομείο δωμάτιο με κρεβάτι.

Καταρχάς, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η πραγματοποιούμενη υπό το καθεστώς της φυσικής παρουσίας στο νοσοκομείο εφημερία πρέπει να θεωρείται ότι συνιστά στο σύνολό της χρόνο εργασίας υπό την έννοια της οδηγίας 93/104. Συγκεκριμένα, κατά το Δικαστήριο, το καθοριστικό στοιχείο προκειμένου να κριθεί εάν οι εφημερίες των ιατρών στο νοσοκομείο εμφανίζουν τα χαρακτηριστικά της έννοιας του «χρόνου εργασίας» είναι το γεγονός ότι υποχρεούνται να είναι φυσικά παρόντες στον καθορισμένο από τον εργοδότη τόπο και να βρίσκονται στη διάθεσή του προκειμένου να μπορούν να παράσχουν τις υπηρεσίες τους άμεσα σε περίπτωση ανάγκης. Το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι αυτό το συμπέρασμα δεν επηρεάζεται από το γεγονός και μόνον ότι ο εργοδότης θέτει στη διάθεση του ιατρού ένα δωμάτιο για ανάπαυση. Κατά συνέπεια, η οδηγία δεν επιτρέπει εθνική νομοθετική ρύθμιση κράτους μέλους που χαρακτηρίζει χρόνο αναπαύσεως τα διαστήματα ενεργού αναμονής του εργαζομένου στο πλαίσιο μιας τέτοιας εφημερίας και η οποία «επιτρέπει ενδεχομένως με συλλογική σύμβαση ή με στηριζόμενη σε μια τέτοια σύμβαση επιχειρησιακή σύμβαση, αντιστάθμιση μόνον των εφημεριών κατά τις οποίες ο εργαζόμενος άσκησε όντως επαγγελματική δραστηριότητα» (σκέψη 103).

Τέλος, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, «για να μπορεί να υπαχθεί στις προβλέπουσες παρεκκλίσεις διατάξεις του άρθρου 17, παράγραφος 2, σημείο 2.1, στοιχείο γ', σημείο ι, αυτής της οδηγίας, μια μείωση της περιόδου ημερήσιας αναπαύσεως των ένδεκα συνεχόμενων ωρών με την εφημερία που προστίθεται στον κανονικό χρόνο εργασίας εξαρτάται από την προϋπόθεση ότι στους οικείους εργαζομένους χορηγούνται ισοδύναμες περίοδοι αντισταθμιστικής αναπαύσεως σε διαστήματα που διαδέχονται άμεσα τον αντίστοιχο χρόνο εργασίας. Επιπλέον, μια τέτοια μείωση της περιόδου ημερήσιας αναπαύσεως δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να καταλήγει σε υπέρβαση της ανώτατης διάρκειας εβδομαδιαίας εργασίας που προβλέπει το άρθρο 6 της εν λόγω οδηγίας» (σκέψη 103).

17.4. Η υπόθεση *Martin κ.λπ.* (απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2003, C-4/01, η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή) επέτρεψε στο Δικαστήριο να αποφανθεί προδικαστικώς ως προς την ερμηνεία του άρθρου 3 της οδηγίας 77/187⁷⁷. Κατ' αρχάς, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι μεταξύ των «δικαιωμάτων και υποχρεώσεων» που αφορά η διάταξη αυτή περιλαμβάνονται τα δικαιώματα τα οποία συνδέονται με την απόλυση ή την πρόωρη συνταξιοδότηση κατόπιν συμφωνίας με τον εργοδότη. Συναφώς, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι παροχές πρόωρης συντάξεως, καθώς και παροχές που αποσκοπούν στη βελτίωση των όρων μιας τέτοιας συντάξεως, οι οποίες καταβάλλονται, σε περίπτωση πρόωρης συντάξεως που χορηγείται κατόπιν κοινής

⁷⁷ Οδηγία 77/187/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 1977, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεων επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 171).

συμφωνίας μεταξύ του εργοδότη και του εργαζομένου, σε εργαζομένους που έχουν συμπληρώσει ορισμένη ηλικία, δεν αποτελούν παροχές γήρατος, ανικανότητας προς εργασία ή επιζώντων στο πλαίσιο επαγγελματικών ή διεπαγγελματικών συστημάτων προνοίας περί των οποίων κάνει λόγο το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο κρίνει ότι το άρθρο 3 της οδηγίας έχει την έννοια ότι οι υποχρεώσεις που συνδέονται με τη χορήγηση μιας τέτοιας πρόωρης συντάξεως, οι οποίες απορρέουν από σύμβαση εργασίας, σχέση εργασίας ή συλλογική σύμβαση που δεσμεύει τον μεταβιβάζοντα έναντι των ενδιαφερομένων εργαζομένων, μεταφέρονται στον προς ον η μεταβίβαση υπό τις προϋποθέσεις και τους περιορισμούς που προβλέπει το άρθρο αυτό, ανεξάρτητα από το αν οι ως άνω υποχρεώσεις στηρίζονται σε πράξεις της δημόσιας αρχής ή άρχισαν να παράγουν τα αποτελέσματά τους κατόπιν τέτοιων πράξεων και ανεξάρτητα από τις σχετικές λεπτομέρειες εφαρμογής.

Εξάλλου, το Δικαστήριο προσθέτει ότι το άρθρο 3 της οδηγίας απαγορεύει στον προς ον η μεταβίβαση να προτείνει στους εργαζομένους μιας μεταβιβασθείσας μονάδας όρους λιγότερο ευνοϊκούς από εκείνους που εφάρμοζε ο μεταβιβάζων για την πρόωρη συνταξιοδότηση, στους δε εργαζομένους αυτούς να δεχθούν τους εν λόγω όρους, όταν οι όροι αυτοί απλώς ευθυγραμμίζονται με τους όρους που έχουν εφαρμογή στους λοιπούς υπαλλήλους του προς ον η μεταβίβαση κατά τον χρόνο της μεταβιβάσεως, εκτός αν οι ευνοϊκότεροι όροι που εφάρμοζε προηγουμένως ο μεταβιβάζων προέκυπταν από συλλογική σύμβαση η οποία νομίμως δεν έχει πλέον εφαρμογή στους εργαζομένους της μεταβιβασθείσας μονάδας, λαμβανομένων υπόψη των προϋποθέσεων που διευκρινίζονται στην παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου 3.

Τέλος, το Δικαστήριο κρίνει ότι, όταν, κατά παράβαση των υποχρεώσεων δημοσίας τάξεως που επιβάλλει το άρθρο 3 της οδηγίας 77/187, ο προς ον η μεταβίβαση πρότεινε στους εργαζομένους της μεταβιβασθείσας μονάδας μικρότερη πρόωρη σύνταξη από εκείνη της οποίας μπορούσαν να απολαύουν στο πλαίσιο της σχέσεως εργασίας τους με τον μεταβιβάζοντα και αυτοί δέχθηκαν μια τέτοια πρόωρη σύνταξη, απόκειται στον προς ον η μεταβίβαση να τους χορηγήσει τις αναγκαίες αποζημιώσεις για να καταλήξει στους όρους πρόωρης συντάξεως που έχουν εφαρμογή στο πλαίσιο της εν λόγω σχέσεως εργασίας με τον μεταβιβάζοντα.

Στην υπόθεση *Abler κ.λπ.* (απόφαση της 20ής Νοεμβρίου 2003, C-340/01, η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 77/187⁷⁸ καλύπτει όλες τις περιπτώσεις αλλαγής, στο πλαίσιο συμβατικών σχέσεων, του φυσικού ή νομικού προσώπου που έχει την ευθύνη εκμεταλλεύσεως της επιχειρήσεως και που, ως εκ τούτου, έχει αναλάβει συμβατικώς τις υποχρεώσεις του εργοδότη έναντι των εργαζομένων της επιχειρήσεως, χωρίς να έχει σημασία αν μεταβιβάστηκε η κυριότητα των ενσωμάτων στοιχείων. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο κρίνει ότι η οδηγία έχει εφαρμογή σε μια κατάσταση όπου ο αναθέσας με σύμβαση την πλήρη διαχείριση της ομαδικής σιτίσεως εντός μιας κλινικής σε έναν

⁷⁸

Όπ. αν.

πρώτο επιχειρηματία λύει τη σύμβαση αυτή και συνάπτει, για τη χορήγηση της ίδιας παροχής, νέα σύμβαση με δεύτερο επιχειρηματία, όταν ο δεύτερος επιχειρηματίας χρησιμοποιεί σημαντικά ενσώματα στοιχεία του ενεργητικού τα οποία προηγουμένως χρησιμοποιούνταν από τον πρώτο επιχειρηματία και τα οποία τέθηκαν διαδοχικώς στη διάθεσή τους από εκείνον που τους ανέθεσε τη διαχείριση, ακόμη και αν ο δεύτερος επιχειρηματίας έχει εκδηλώσει την πρόθεση να μην αναλάβει τους μισθωτούς του πρώτου επιχειρηματία.

18. Στον τομέα του *περιβάλλοντος*, σημειώνεται ότι, στην υπόθεση *Ligue pour la protection des oiseaux* κ.λπ. (απόφαση της 16ης Οκτωβρίου 2003, C-182/02, η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Δικαστήριο αποφάνθηκε προδικαστικώς επί της ερμηνείας της οδηγίας 79/409⁷⁹, κρίνοντας ότι «το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας επιτρέπει στα κράτη μέλη να παρεκκλίνουν από τις ημερομηνίες ενάρξεως και λήξεως της θήρας που υπαγορεύονται από τους σκοπούς του άρθρου 7, παράγραφος 4, της οδηγίας» (σκέψη 12). Συναφώς, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η ασκούμενη χάριν ψυχαγωγίας θήρα αγρίων πτηνών κατά τις περιόδους που μνημονεύονται στο άρθρο 7, παράγραφος 4, της οδηγίας μπορεί να ανταποκρίνεται στην ορθολογική εκμετάλλευση την οποία επιτρέπει το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας αυτής, όπως μπορεί να αποτελεί ορθολογική εκμετάλλευση ορισμένων πτηνών σε μικρές ποσότητες, την οποία επιτρέπει το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας, όπως και η σύλληψη και η διάθεση αγρίων πτηνών με σκοπό την αιχμαλωσία τους, προκειμένου να χρησιμεύσουν ως ζωντανοί κράχτες ή να χρησιμοποιηθούν για ψυχαγωγικούς σκοπούς σε εμποροπτηνηγύρεις και αγορές.

Ωστόσο, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι η θήρα μπορεί να επιτραπεί δυνάμει του εν λόγω άρθρου 9 όταν δεν υπάρχει άλλη ικανοποιητική λύση. Κατά το Δικαστήριο, η προϋπόθεση αυτή δεν πληρούται ιδίως αν το μέτρο που επιτρέπει κατά παρέκκλιση τη θήρα έχει ως μοναδικό σκοπό την επιμήκυνση των περιόδων της θήρας ορισμένων ειδών πτηνών σε εδάφη στα οποία τα είδη αυτά συχνάζουν και κατά τις θηρευτικές περιόδους που καθορίζονται σύμφωνα με το άρθρο 7 της οδηγίας. Εξάλλου, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η θήρα πρέπει να οργανώνεται έτσι ώστε να ασκείται υπό αυστηρά ελεγχόμενους όρους και κατά τρόπο επιλεκτικό και να αφορά μόνον ορισμένα πτηνά σε μικρούς αριθμούς. Κατά το Δικαστήριο, η τελευταία αυτή προϋπόθεση δεν μπορεί να πληρούται αν η κατά παρέκκλιση επιτρεπόμενη θήρα δεν εξασφαλίζει τη διατήρηση του πληθυσμού των συγκεκριμένων ειδών σε ικανοποιητικό επίπεδο (σκέψη 17). Τέλος, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι τα μέτρα που επιτρέπουν τη θήρα δυνάμει του άρθρου 9, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας πρέπει να περιέχουν μνεία των ειδών που αποτελούν των αντικείμενο των παρεκκλίσεων, των επιτρεπομένων μέσων, εγκαταστάσεων ή μεθόδων συλλήψεως ή θανατώσεως, των συνθηκών κινδύνου καθώς και των χρονικών και τοπικών περιστάσεων υπό τις οποίες μπορούν να εφαρμοστούν οι παρεκκλίσεις αυτές, της

⁷⁹ Οδηγία 79/409/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 2ας Απριλίου 1979, περί της διατήρησης των αγρίων πτηνών (ΕΕ ειδ. έκδ. 15/001, σ. 202).

αρχής που είναι αρμόδια να δηλώσει ότι πληρούνται οι απαραίτητες προϋποθέσεις και να αποφασίσει ποια μέσα, εγκαταστάσεις ή μέθοδοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν, εντός ποιων ορίων και από ποια πρόσωπα και των ελέγχων που θα πραγματοποιούνται.

19. Στον τομέα της *δικαιοσύνης* και των *εσωτερικών υποθέσεων*, το Δικαστήριο αποφάνθηκε για πρώτη φορά επί της ερμηνείας της *Συμφωνίας του Σένγκεν*. Συγκεκριμένα, στην υπόθεση *Gözütok και Brügghe* (απόφαση της 11ης Φεβρουαρίου 2003, C-187/01 και C-385/01, Συλλογή 2003, σ. I-1345), το Δικαστήριο έκρινε επί δύο προδικαστικών ερωτημάτων ως προς την ερμηνεία της αρχής *non bis in idem* την οποία καθιερώνει το άρθρο 54 της συμφωνίας εφαρμογής της Συμβάσεως του Σένγκεν (στο εξής: ΣΕΣΣ) σε σχέση προς εθνικές διαδικασίες οι οποίες προβλέπουν την παύση της ποινικής διώξεως κατόπιν διακανονισμού προτεινομένου από την εισαγγελική αρχή, χωρίς την παρέμβαση δικαστηρίου. Συναφώς, το Δικαστήριο τονίζει ότι, στο πλαίσιο διαδικασιών αυτού του είδους, «η ποινική δίωξη παύει κατόπιν αποφάσεως μιας δημόσιας αρχής που μετέχει στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης εντός της οικείας εθνικής έννομης τάξης» (σκέψη 28) και ότι οι διαδικασίες αυτές, «καθόσον η επέλευση των αποτελεσμάτων [τους], τα οποία προβλέπονται από τον εκάστοτε εφαρμοστέο εθνικό νόμο, εξαρτάται από τη δέσμευση του κατηγορουμένου να εκπληρώσει ορισμένες υποχρεώσεις που του έχει επιβάλει ο εισαγγελέας, αποτελούν] τιμωρία για την παράνομη συμπεριφορά του κατηγορουμένου» (σκέψη 29). Εξ αυτού, το Δικαστήριο συνάγει ότι, σε περίπτωση που η δυνατότητα άσκησης ποινικής διώξεως εξαλείφεται, ο ενδιαφερόμενος πρέπει να θεωρείται ότι «καταδικάσθηκε αμετάκλητα», υπό την έννοια του άρθρου 54 της ΣΕΣΣ, για τα πραγματικά περιστατικά που του καταλογίζονται και ότι, εφόσον ο κατηγορούμενος εκτελέσει τις υποχρεώσεις που του επιβλήθηκαν, λογίζεται ότι η ποινή την οποία ενέχει η διαδικασία με την οποία εξαλείφεται η δυνατότητα ποινικής διώξεως «έχει εκτιθεί», υπό την έννοια της ίδιας αυτής διατάξεως.

Εξάλλου, κατά το Δικαστήριο, το γεγονός ότι στις διαδικασίες αυτές δεν παρεμβαίνει κανένα δικαστήριο και ότι η απόφαση που λαμβάνεται κατά την περάτωσή τους δεν έχει τη μορφή δικαστικής απόφασης δεν αναιρεί την ορθότητα της ερμηνείας αυτής, καθόσον τα διαδικαστικά και τυπικά αυτά στοιχεία δεν επηρεάζουν τα αποτελέσματα των διαδικασιών. Συναφώς, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι, ελλείψει εναρμονίσεως ή προσεγγίσεως των ποινικών νομοθεσιών των κρατών μελών στον τομέα των διαδικασιών που ρυθμίζουν την εξάλειψη της δυνατότητας άσκησης ποινικής διώξεως, η αρχή *non bis in idem* προϋποθέτει κατ' ανάγκη, είτε εφαρμόζεται σε διαδικασίες με τις οποίες εξαλείφεται η δυνατότητα ασκήσεως ποινικής διώξεως και στις οποίες ενδέχεται να μετέχει δικαστήριο είτε σε δικαστικές αποφάσεις, ότι υπάρχει αμοιβαία εμπιστοσύνη των κρατών μελών στα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης που εφαρμόζονται στα άλλα κράτη και ότι κάθε κράτος μέλος αποδέχεται την εφαρμογή του ποινικού δικαίου που ισχύει στα άλλα κράτη μέλη, έστω και αν η εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας του οδηγούσε σε διαφορετική λύση. Εξάλλου, η εφαρμογή από κράτος μέλος της εν λόγω αρχής σε διαδικασίες που οδηγούν σε εξάλειψη της δυνατότητας ασκήσεως διώξεως και οι οποίες διεξήχθησαν σε άλλο κράτος μέλος χωρίς την παρέμβαση δικαστηρίου

δεν μπορεί να εξαρτάται από την προϋπόθεση να μην απαιτεί ούτε η νομοθεσία του πρώτου κράτους μέλους παρόμοια παρέμβαση δικαστηρίου.

Τέλος, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι η εφαρμογή του άρθρου 54 της ΣΕΣΣ σε ποινικής φύσεως συμβιβασμούς δεν θίγει τα δικαιώματα του παρόντος, καθόσον η αρχή *non bis in idem*, όπως καθιερώνεται στη διάταξη αυτή, έχει ως μόνο αποτέλεσμα την αποφυγή του ενδεχομένου να ασκηθεί κατά του αμετακλήτως καταδικασθέντος σε ένα κράτος μέλος νέα ποινική δίωξη, για τα ίδια περιστατικά, σε άλλο κράτος μέλος και δεν εμποδίζει τον παθόντα ή οποιονδήποτε άλλον από όσους ζημιώθηκαν από τη συμπεριφορά του κατηγορουμένου να ασκήσει αγωγή αποζημιώσεως ή να εμμένει στην εκδίκαση της ήδη ασκηθείσας αγωγής.

20. Όσον αφορά το δίκαιο των *εξωτερικών σχέσεων* της Κοινότητας, επισημαίνεται η υπόθεση *Deutscher Handballbund* (απόφαση της 8ης Μαΐου 2003, C-438/00, Συλλογή 2003, σ. I-4135), που αφορά τη Συμφωνία Συνδέσεως μεταξύ των Κοινοτήτων και της Σλοβακίας⁸⁰. Στην απόφασή του, το Δικαστήριο κρίνει ότι το άρθρο 38, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση, της συμφωνίας έχει την έννοια ότι αποκλείει την εφαρμογή επί επαγγελματία αθλητή σλοβακικής ιθαγενείας, ο οποίος απασχολείται νομοτύπως από σύλλογο εγκατεστημένο σε κράτος μέλος, κανόνα θεσπισθέντα από αθλητική ομοσπονδία του ιδίου κράτους, σύμφωνα με τον οποίο επιτρέπεται στους συλλόγους να παρατάσσουν, στα πλαίσια των αγώνων πρωταθλήματος ή κυπέλου, περιορισμένο αριθμό παικτών προερχομένων από τρίτες χώρες οι οποίες δεν είναι μέρη της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο.

Για να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό, το Δικαστήριο υπογραμμίζει, καταρχάς, ότι, με την απόφασή του της 29ης Ιανουαρίου 2002, C-162/00, *Pokrzeptowicz-Meyer* (Συλλογή 2002, σ. I-1049), αναγνώρισε άμεσο αποτέλεσμα στο άρθρο 37 της Συμφωνίας Συνδέσεως με τη Δημοκρατία της Πολωνίας⁸¹. Δεδομένου ότι η διατύπωση των προμνησθέντων άρθρων 37 και 38 είναι ίδια και οι δύο συμφωνίες συνδέσεως δεν διαφέρουν ως προς τους στόχους και τη συγκυρία υπό την οποία συνήφθησαν, πρέπει να αναγνωριστεί τέτοιο άμεσο αποτέλεσμα και στο άρθρο 38. Στη συνέχεια, εξετάζοντας κατά πόσον το άρθρο αυτό έχει εφαρμογή σε κανόνα θεσπισθέντα από αθλητική ομοσπονδία, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ορισμένα συμπεράσματα της αποφάσεως της 15ης Δεκεμβρίου 1995, C-415/93, *Bosman* (Συλλογή 1995, σ. I-4921), σύμφωνα με τα οποία η απαγόρευση των διακρίσεων που προβλέπεται στο πλαίσιο των διατάξεων της Συνθήκης ΕΚ περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων

⁸⁰ Ευρωπαϊκή Συμφωνία για την εγκαθίδρυση συνδέσεως μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και της Σλοβακικής Δημοκρατίας, αφετέρου, υπογραφείσα και εγκριθείσα εξ ονόματος των Κοινοτήτων με την απόφαση 94/909/ΕΚΑΧ, ΕΚ, Ευρατόμ του Συμβουλίου και της Επιτροπής, της 19ης Δεκεμβρίου 1994 (ΕΕ L 359, σ. 1).

⁸¹ Άρθρο 37, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση, της Ευρωπαϊκής Συμφωνίας για την εγκαθίδρυση συνδέσεως μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και της Δημοκρατίας της Πολωνίας, αφετέρου, υπογραφείσα και εγκριθείσα εξ ονόματος των Κοινοτήτων με την απόφαση 93/743/Ευρατόμ, ΕΚΑΧ, ΕΚ του Συμβουλίου και της Επιτροπής, της 13ης Δεκεμβρίου 1993 (ΕΕ L 348, σ. 1).

έχει εφαρμογή όχι μόνο στις πράξεις της δημόσιας αρχής, αλλά και στους κανόνες που θεσπίζουν αθλητικές ομοσπονδίες και οι οποίοι καθορίζουν τους όρους ασκήσεως μισθωτής δραστηριότητας εκ μέρους επαγγελματιών αθλητών. Στηριζόμενο, στη συνέχεια, στην απόφαση *Pokrzeptowicz-Meyer*, με την οποία είχε αναγνωρίσει στο δικαίωμα ίσης μεταχειρίσεως που καθιερώνεται στο άρθρο 37 ίδιο περιεχόμενο με εκείνο που αναγνωρίζεται υπό παρεμφερείς όρους υπέρ των κοινοτικών υπηκόων με το άρθρο 39 ΕΚ, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η ερμηνεία του εν λόγω άρθρου 39 ΕΚ στην οποία προέβη με την απόφαση *Bosman* μπορεί να μεταφερθεί και στο άρθρο 38 της Συμφωνίας Συνδέσεως Κοινοτήτων-Σλοβακίας και καταλήγει ότι, συνεπώς, το άρθρο αυτό μπορεί να εφαρμοστεί σε κανόνα θεσπισθέντα από αθλητική ομοσπονδία. Εξετάζοντας, τέλος, το περιεχόμενο της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων την οποία καθιερώνει το άρθρο 38, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η απαγόρευση των διακρίσεων λόγω ιθαγενείας εφαρμόζεται μόνον υπέρ των εργαζομένων σλοβακικής ιθαγενείας που απασχολούνται ήδη νομίμως στο έδαφος κράτους μέλους και μόνον όσον αφορά τους όρους εργασίας, αμοιβής ή απολύσεως. Δεδομένου ότι ο επίδικος κανόνας της αθλητικής ομοσπονδίας έχει άμεση επίπτωση στη συμμετοχή επαγγελματία παίκτη στις συναντήσεις πρωταθλήματος και κυπέλου, ήτοι στο κύριο αντικείμενο των δραστηριοτήτων του, ο κανόνας αυτός αφορά τους όρους εργασίας.

21. Τέλος, στον τομέα της *Συμβάσεως των Βρυξελλών* (Σύμβαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις), επισημαίνεται μία μόνον απόφαση. Πρόκειται για την απόφαση που εκδόθηκε στην υπόθεση *Gasser* (απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 2003, C-116/02, η οποία δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), που αφορούσε την ερμηνεία του άρθρου 21 της Συμβάσεως —το οποίο προβλέπει ότι, αν έχουν ασκηθεί αγωγές με το ίδιο αντικείμενο και την ίδια αιτία μεταξύ των ιδίων διαδίκων ενώπιον δικαστηρίων διαφόρων συμβαλλόμενων κρατών, κάθε δικαστήριο εκτός εκείνου που έχει πρώτο επιληφθεί αναστέλλει αυτεπάγγελα τη διαδικασία του μέχρι να διαπιστωθεί η διεθνής δικαιοδοσία του δικαστηρίου που επελήφθη πρώτο— σχετικά με δύο ειδικές περιπτώσεις: αφενός, όταν το δεύτερο επιληφθέν δικαστήριο στηρίζει τη διεθνή δικαιοδοσία του επί ρήτρας περί διεθνούς δικαιοδοσίας και, αφετέρου, όταν, κατά κανόνα, η διάρκεια των δικών ενώπιον των δικαστηρίων του συμβαλλομένου κράτους εντός του οποίου εδρεύει το πρώτο επιληφθέν δικαστήριο είναι υπερβολικά μεγάλη.

Όσον αφορά την πρώτη περίπτωση, το Δικαστήριο, ερωτηθέν αν το δεύτερο επιληφθέν δικαστήριο έχει τη δυνατότητα, κατά παρέκκλιση από το άρθρο 21, να αποφανθεί επί της διαφοράς χωρίς να αναμείνει την εκ μέρους του πρώτου επιληφθέντος δικαστηρίου διαπίστωση της ελλείψεως διεθνούς δικαιοδοσίας του, απάντησε αρνητικά, υπογραμμίζοντας ότι ο δικονομικός κανόνας που θεσπίζει το άρθρο αυτό στηρίζεται σαφώς και αποκλειστικώς επί της χρονολογικής σειράς κατά την οποία επελήφθησαν της υποθέσεως τα συγκεκριμένα δικαστήρια.

Όσον αφορά τη δεύτερη περίπτωση, το Δικαστήριο επίσης αρνήθηκε να δεχθεί παρέκκλιση από τις διατάξεις του άρθρου 21, παρατηρώντας ότι μια ερμηνεία σύμφωνα με την οποία η εφαρμογή του άρθρου αυτού αποκλείεται στην περίπτωση αυτή θα αντέβαινε προφανώς στο γράμμα, την οικονομία και τον σκοπό της Συμβάσεως.

B – Σύνθεση του Δικαστηρίου

(Σειρά πρωτοκόλλου στις 10 Οκτωβρίου 2003)

Πρώτη σειρά, από τα αριστερά προς τα δεξιά:

J. N. Cunha Rodrigues, C. Gulmann, P. Jann, πρόεδροι τμήματος· B. Σκουρής, Πρόεδρος του Δικαστηρίου· C. W. A. Timmermans, πρόεδρος τμήματος· A. Tizzano, πρώτος γενικός εισαγγελέας· A. Rosas, πρόεδρος τμήματος.

Δεύτερη σειρά, από τα αριστερά προς τα δεξιά:

F. Macken, δικαστής· D. Ruiz-Jarabo Colomer, γενικός εισαγγελέας· J.-P. Puissochet, D. A. O. Edward, δικαστές· F. G. Jacobs, γενικός εισαγγελέας· A. M. La Pergola, δικαστής· P. Léger, γενικός εισαγγελέας· R. Schintgen, δικαστής.

Τρίτη σειρά, από τα αριστερά προς τα δεξιά:

L. M. Poiares P. Maduro, γενικός εισαγγελέας· K. Lenaerts, δικαστής· C. Stix-Hackl, γενική εισαγγελέας· S. von Bahr, N. Colneric, δικαστές· L. A. Geelhoed, γενικός εισαγγελέας· R. Silva de Lapuerta, δικαστής· J. Kokott, γενική εισαγγελέας· R. Grass, γραμματέας.

1. Τα μέλη του Δικαστηρίου

(κατά σειρά αναλήψεως καθηκόντων)

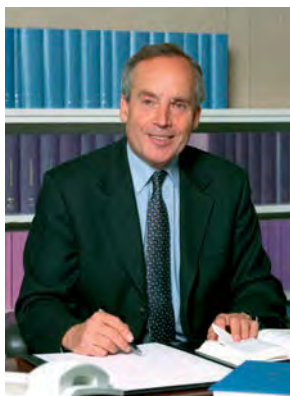
Βασίλειος Σκουρής

Γεννήθηκε το 1948· πτυχίο Νομικής από το Ελεύθερο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου (1970)· διδάκτωρ Συνταγματικού και Διοικητικού Δικαίου του Πανεπιστημίου του Αμβούργου (1973), υφηγητής στο Πανεπιστήμιο του Αμβούργου (1972-1977)· καθηγητής Δημοσίου Δικαίου στο Πανεπιστήμιο του Bielefeld (1978)· καθηγητής Δημοσίου Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (1982)· Υπουργός Εσωτερικών (1989 και 1996)· μέλος της Διοικούσας Επιτροπής του Πανεπιστημίου Κρήτης (1983-1987)· Διευθυντής του Κέντρου Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Θεσσαλονίκη (από το 1997)· Πρόεδρος της Ελληνικής Ενώσεως Ευρωπαϊκού Δικαίου (1992-1994)· μέλος της ελληνικής Εθνικής Επιτροπής Ερευνών (1993 έως 1995)· μέλος του Ανωτάτου Συμβουλίου Επιλογής Προσωπικού (1994-1996)· μέλος του Επιστημονικού Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας Δικαίου, Trier (από το 1995)· μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Εθνικής Σχολής Δικαστών (1995-1996)· μέλος του Επιστημονικού Συμβουλίου του Υπουργείου Εξωτερικών (1997-1999)· Πρόεδρος της ελληνικής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής το 1998· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 8 Ιουνίου 1999· Πρόεδρος του Δικαστηρίου από τις 7 Οκτωβρίου 2003.

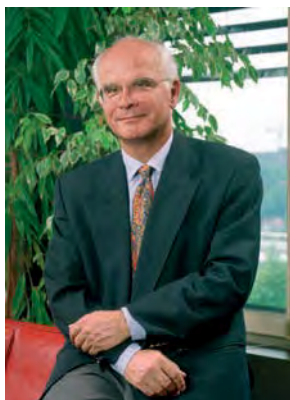

Gil Carlos Rodríguez Iglesias

Γεννήθηκε το 1946· βοηθός και στη συνέχεια καθηγητής (Πανεπιστήμιο του Oviedo, Πανεπιστήμιο του Freiburg Γερμανίας, Αυτόνομο Πανεπιστήμιο της Μαδρίτης, Πανεπιστήμιο Complutense της Μαδρίτης και Πανεπιστήμια της Εστρεμαδούρας και της Γρανάδας)· τακτικός καθηγητής του δημοσίου διεθνούς δικαίου (Γρανάδα)· μέλος του Curatorium του Ινστιτούτου Max-Planck δημοσίου διεθνούς δικαίου και συγκριτικού δικαίου της Χαϊδελβέργης· επίτιμος διδάκτωρ του Πανεπιστημίου του Τουρίνου, του Πανεπιστημίου Babes-Bolyai του Cluj-Napoca (Ρουμανία), του Πανεπιστημίου του Σάαρ και του Πανεπιστημίου του Oviedo· honorary benchers του Gray's Inn (Λονδίνο) και του King's Inn (Δουβλίνο)· επίτιμο μέλος της Society of Advanced Legal Studies (Λονδίνο)· επίτιμο μέλος της Academia Asturiana de Jurisprudencia· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 31 Ιανουαρίου 1986· Πρόεδρος του Δικαστηρίου από τις 7 Οκτωβρίου 1994 έως τις 6 Οκτωβρίου 2003.

Francis G. Jacobs, QC

Γεννήθηκε το 1939· barrister· υπάλληλος στη Γραμματεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων· εισηγητής στο γραφείο του γενικού εισαγγελέα J. P. Warner· καθηγητής του ευρωπαϊκού δικαίου (King's College, Λονδίνο)· συγγραφέας διαφόρων συγγραμμάτων για το ευρωπαϊκό δίκαιο· γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 1988.

Claus Christian Gulmann

Γεννήθηκε το 1942· υπάλληλος του Υπουργείου Δικαιοσύνης· εισηγητής στο γραφείο του δικαστή Max Sørensen· καθηγητής του δημοσίου διεθνούς δικαίου και κοσμήτορας της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Κοπεγχάγης· δικηγόρος· πρόεδρος και μέλος διαιτητικών δικαστηρίων· μέλος του διοικητικού εφετείου· γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 1991 έως τις 6 Οκτωβρίου 1994· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 1994.

David Alexander Ogilvy Edward

Γεννήθηκε το 1934· δικηγόρος (Σκωτία)· Queen's Counsel (Σκωτία)· γραμματέας και κατόπιν ταμίας της Faculty of Advocates· πρόεδρος του Γνωμοδοτικού Συμβουλίου των δικηγορικών συλλόγων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας· καθηγητής Salvesen στον τομέα των ευρωπαϊκών θεσμών και διευθυντής του Europa Institute, Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου· ειδικός σύμβουλος της Επιτροπής της Βουλής των Λόρδων για τις Ευρωπαϊκές Κοινοότητες· Honorary Benchers του Gray's Inn, Λονδίνο· δικαστής στο Πρωτοδικείο από την 1η Σεπτεμβρίου 1989 έως τις 9 Μαρτίου 1992· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 10 Μαρτίου 1992.

Antonio Mario La Pergola

Γεννήθηκε το 1931· καθηγητής του συνταγματικού και του γενικού και συγκριτικού δημοσίου δικαίου στα πανεπιστήμια της Πάδουας, της Bologna και της Ρώμης· μέλος του Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου (1976-1978)· μέλος του Συνταγματικού Δικαστηρίου και πρόεδρος του Συνταγματικού Δικαστηρίου (1986-1987)· Υπουργός Κοινοτικών Πολιτικών (1987-1989)· Ευρωβουλευτής (1989-1994)· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 1994 έως τις 31 Δεκεμβρίου 1994· γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο από την 1η Ιανουαρίου 1995 έως τις 14 Δεκεμβρίου 1999· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 15 Δεκεμβρίου 1999.

Jean-Pierre Puissochet

Γεννήθηκε το 1936· Σύμβουλος Επικρατείας (Γαλλία)· διευθυντής και κατόπιν γενικός διευθυντής της Νομικής Υπηρεσίας του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1968-1973)· γενικός διευθυντής της Agence nationale pour l'emploi (1973-1975)· διευθυντής γενικών διοικητικών υπηρεσιών του Υπουργείου Βιομηχανίας (1977-1979)· διευθυντής νομικών υποθέσεων του ΟΟΣΑ (1979-1985)· διευθυντής του Διεθνούς Ινστιτούτου Δημοσίας Διοικήσεως (1985-1987)· juriconsulte, διευθυντής νομικών υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών (1987-1994)· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 1994.

Philippe Léger

Γεννήθηκε το 1938· δικαστικός του Υπουργείου Δικαιοσύνης (1966-1970)· διευθυντής του γραφείου και κατόπιν τεχνικός σύμβουλος στο γραφείο του Υπουργού Ποιότητας της Ζωής το 1976· τεχνικός σύμβουλος στο γραφείο του Υπουργού Δικαιοσύνης (1976-1978)· υποδιευθυντής Ποινικών Υποθέσεων και Χαρίτων (1978-1983)· εφέτης στο Εφετείο Παρισιού (1983-1986)· αναπληρωτής διευθυντής του γραφείου του Υπουργού Δικαιοσύνης (1986)· πρόεδρος του tribunal de grande instance του Bobigny (1986-1993)· διευθυντής του γραφείου του Υπουργού Δικαιοσύνης και γενικός εισαγγελέας στο Εφετείο Παρισιού (1993-1994)· επισκέπτης καθηγητής στο Πανεπιστήμιο René Descartes (Paris V) από το 1988 έως το 1993· γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 1994.

Peter Jann

Γεννήθηκε το 1935· διδάκτορας Νομικής του Πανεπιστημίου της Βιέννης (1957)· διορίζεται δικαστής και τοποθετείται στο Ομοσπονδιακό Υπουργείο Δικαιοσύνης (1961)· δικαστής στο Straf-Bezirksgericht της Βιέννης για τις υποθέσεις που αφορούν τον Τύπο (1963-1966)· εκπρόσωπος Τύπου του Ομοσπονδιακού Υπουργείου Δικαιοσύνης (1966-1970)· στη συνέχεια άσκησε καθήκοντα στη Διεύθυνση Διεθνών Υποθέσεων του εν λόγω Υπουργείου· σύμβουλος για την κοινοβουλευτική επιτροπή δικαιοσύνης και εκπρόσωπος Τύπου της κοινοβουλευτικής ομάδας (1973-1978)· διορίζεται μέλος του Συνταγματικού Δικαστηρίου (1978)· μόνιμος εισηγητής του εν λόγω δικαστηρίου έως το τέλος του 1994· δικαστής στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων από τις 19 Ιουνίου 1995.

Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer

Γεννήθηκε το 1949· δικαστής· δικαστής στο Consejo General del Poder Judicial (Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο)· καθηγητής· προϊστάμενος του γραφείου του Προέδρου του Δικαστικού Συμβουλίου· δικαστής ad hoc στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των δικαιωμάτων του ανθρώπου· δικαστής στο Tribunal Supremo από το 1996· γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων από τις 19 Ιανουαρίου 1995.

Melchior Wathelet

Γεννήθηκε το 1949· Αντιπρόεδρος της Κυβερνήσεως, Υπουργός Εθνικής Άμυνας (1995)· δήμαρχος Verviers· Αντιπρόεδρος της Κυβερνήσεως, Υπουργός Δικαιοσύνης και Οικονομικών (1992-1995)· Αντιπρόεδρος της Κυβερνήσεως, Υπουργός Δικαιοσύνης και Μεσαίων Τάξεων (1988-1991)· βουλευτής (1977-1995)· πτυχιούχος νομικής και οικονομικών επιστημών (Πανεπιστήμιο της Λιέγης)· Master of Laws (Harvard University, ΗΠΑ)· καθηγητής στο Καθολικό Πανεπιστήμιο της Λουβαίν· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 19 Σεπτεμβρίου 1995 έως τις 6 Οκτωβρίου 2003.

Romain Schintgen

Γεννήθηκε το 1939· δικηγόρος· γενικός διευθυντής του Υπουργείου Εργασίας· πρόεδρος του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου· μέλος των διοικητικών συμβουλίων της Société nationale de crédit et d'investissement και της Société européenne des satellites· εκπρόσωπος της Κυβερνήσεως στην επιτροπή του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, στη συμβουλευτική επιτροπή για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων και στο διοικητικό συμβούλιο του Ευρωπαϊκού Ιδρύματος για τη βελτίωση των όρων διαβίωσης και εργασίας· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 25 Σεπτεμβρίου 1989 έως τις 11 Ιουλίου 1996· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 12 Ιουλίου 1996.

Siegbert Alber

Γεννήθηκε το 1936. Μέλος της Bundestag (1969-1980). Μέλος της Κοινοβουλευτικής Συνελεύσεως του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Συνελεύσεως της Ενώσεως της δυτικής Ευρώπης (ΥΕΟ) (1970-1980). Βουλευτής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (1977-1997). Μέλος και στη συνέχεια πρόεδρος (1993-1994) στην επιτροπή νομικών υποθέσεων και δικαιωμάτων του πολίτη και εκπρόσωπος Τύπου επί θεμάτων νομικής πολιτικής του Ευρωπαϊκού Λαϊκού Κόμματος (ΡΡΕ). Πρόεδρος της αντιπροσωπείας για τις σχέσεις με τις χώρες της Βαλτικής καθώς και των υποεπιτροπών για την προστασία των δεδομένων και για τις τοξικές ή επικίνδυνες ουσίες. Αντιπρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (1984-1992). Επίτιμος καθηγητής του Europa-Institut του πανεπιστημίου του Sarre. Γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων από 7 Οκτωβρίου 1997 έως τις 6 Οκτωβρίου 2003.

Jean Mischo

Γεννήθηκε το 1938· πτυχιούχος νομικής και πολιτικών επιστημών (πανεπιστήμια του Montpellier, του Παρισιού και του Cambridge)· μέλος της Νομικής Υπηρεσίας της Επιτροπής και στη συνέχεια κύριος υπάλληλος διοικήσεως στα γραφεία δύο μελών της Επιτροπής· secrétaire de légation στο Υπουργείο Εξωτερικών του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου, υπηρεσία διαφορών και συνθηκών· βοηθός μόνιμος αντιπρόσωπος του Λουξεμβούργου στις Ευρωπαϊκές Κοινοότητες· διευθυντής πολιτικών υποθέσεων στο Υπουργείο Εξωτερικών· γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο των ΕΚ από 13 Ιανουαρίου 1986 μέχρι 6 Οκτωβρίου 1991· γενικός γραμματέας του Υπουργείου Εξωτερικών· γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο των ΕΚ από 19 Δεκεμβρίου 1997 έως τις 6 Οκτωβρίου 2003.

Fidelma O'Kelly Macken

Γεννήθηκε το 1945· μέλος του Δικηγορικού Συλλόγου Ιρλανδίας (1972)· νομικός σύμβουλος σε θέματα βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας (1973-1979)· Barrister (1979-1995) και εν συνεχεία Senior Counsel (1995-1998) στον Δικηγορικό Σύλλογο Ιρλανδίας· είναι επίσης μέλος του Δικηγορικού Συλλόγου Αγγλίας και Ουαλλίας· δικαστής στο High Court της Ιρλανδίας (1998)· καθηγήτρια νομικών συστημάτων και μεθόδων και καθηγήτρια «Averil Deverell» εμπορικού δικαίου (Trinity College, Δουβλίνο)· Benchet (Πρόεδρος) της Honourable Society of King's Inns. Δικαστής στο Δικαστήριο από τις 6 Οκτωβρίου 1999.

Ninon Colneric

Γεννήθηκε το 1948. Σπουδές στο Tübingen, στο Μόναχο και στη Γενεύη. Κατόπιν επιστημονικών ερευνών στο Λονδίνο, διδάκτωρ του δικαίου στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου. Δικαστής στο Arbeitsgericht Oldenburg. Υφηγεσία στο Πανεπιστήμιο της Βρέμης για τη διδασκαλία του εργατικού δικαίου, της κοινωνιολογίας του δικαίου και του κοινωνικού δικαίου. Έκτακτη καθηγήτρια στη Νομική Σχολή των Πανεπιστημίων Φραγκφούρτης και Βρέμης. Από το 1989, πρόεδρος του Landesarbeitsgericht Schleswig-Holstein. Συνεργάτης, ως πραγματογνώμων, στο πρόγραμμα της European Expertise Service (EE) για την αναμόρφωση του εργατικού δικαίου στο Κιργιζιστάν (1994-1995). Επίτιμη καθηγήτρια του Πανεπιστημίου της Βρέμης στο εργατικό δίκαιο, και συγκεκριμένα στο ευρωπαϊκό εργατικό δίκαιο. Δικαστής στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων από τις 15 Ιουλίου 2000.

Stig von Bahr

Γεννήθηκε το 1939· εργάστηκε στις υπηρεσίες του κοινοβουλευτικού Ombudsman και της Γενικής Γραμματείας της Σουηδικής Κυβερνήσεως, καθώς και σε διάφορα υπουργεία, μεταξύ άλλων ως αναπληρωτής βοηθός γραμματέας στο Υπουργείο Οικονομικών· διορίστηκε δικαστής στο Kammarrätten (Διοικητικό Εφετείο) του Göteborg το 1981 και, κατόπιν, δικαστής στο Regeringsrätten (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο) το 1985· μετέσχε στη σύνταξη διαφόρων επισήμων εκθέσεων, ιδίως, στους τομείς της φορολογικής νομοθεσίας και της λογιστικής· χρημάτισε, μεταξύ άλλων, πρόεδρος της επιτροπής για την προσαρμογή της φορολογίας εισοδήματος στον πληθωρισμό, πρόεδρος της επιτροπής λογιστικής και ειδικός εισηγητής της επιτροπής των κανόνων φορολογήσεως των εταιριών εταιριών ιδιωτικού δικαίου· επίσης, πρόεδρος του συμβουλίου λογιστικών κανόνων και μέλος του εθνικού δικαστικού συμβουλίου, καθώς και του συμβουλίου εποπτείας του χρηματοπιστωτικού τομέα· δημοσίευσε διάφορα άρθρα, ιδίως στον τομέα της φορολογικής νομοθεσίας· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 2000.

Antonio Tizzano

Γεννήθηκε το 1940· δίδαξε υπό διάφορες ιδιότητες σε ιταλικά πανεπιστήμια· νομικός σύμβουλος της Μόνιμης Αντιπροσωπείας της Ιταλίας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες (1984-1992)· δικηγόρος στο Ακυρωτικό και άλλα ανώτατα δικαστήρια· μέλος της ιταλικής αντιπροσωπείας σε διεθνείς διαπραγματεύσεις και διακυβερνητικές διασκέψεις, μεταξύ των οποίων οι σχετικές με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη και με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση· υπεύθυνος διαφόρων επιστημονικών εκδόσεων· μέλος της ομάδας ανεξαρτήτων εμπειρογνομόνων που ορίστηκε για την εξέταση των οικονομικών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (1999)· καθηγητής ευρωπαϊκού δικαίου, διευθυντής του ινστιτούτου διεθνούς και ευρωπαϊκού δικαίου του Πανεπιστημίου της Ρώμης· γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 2000.

José Narciso da Cunha Rodrigues

Γεννήθηκε το 1940· διάφορες δικαστικές θέσεις (1964-1977)· επιφορτισμένος από την κυβέρνηση με διάφορες αποστολές για την κατάρτιση και τον συντονισμό μελετών για τη μεταρρύθμιση του δικαιοδοτικού συστήματος· εκπρόσωπος της κυβερνήσεως στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1980-1984)· εμπειρογνώμονας στη διευθύνουσα επιτροπή δικαιωμάτων του ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης (1980-1985)· μέλος της επιτροπής αναθεωρήσεως του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας· Procurador-Geral da República (1984-2000)· μέλος της εποπτικής επιτροπής της Υπηρεσίας Καταπολεμήσεως της Απάτης της Ευρωπαϊκής Ενώσεως (ΥΚΑ) (1999-2000)· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 2000.

Christiaan Willem Anton Timmermans

Γεννήθηκε το 1941· εισηγητής σε γραφείο μέλους του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1966-1969)· μόνιμος υπάλληλος της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1969-1977)· διδάκτωρ Νομικής (Πανεπιστήμιου του Leiden)· καθηγητής ευρωπαϊκού δικαίου στο Πανεπιστήμιο του Groningen (1977-1989)· αναπληρωτής δικαστής στο Εφετείο του Arnhem· υπεύθυνος διαφόρων επιστημονικών εκδόσεων· αναπληρωτής γενικός διευθυντής της Νομικής Υπηρεσίας της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1989-2000)· καθηγητής ευρωπαϊκού δικαίου στο Πανεπιστήμιο του Άμστερνταμ· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 2000.

Leendert Adrie Geelhoed

Γεννήθηκε το 1942· βοηθός έρευνας στο Πανεπιστήμιο της Ουτρέχτης (1970-1971)· εισηγητής σε γραφείο μέλους του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1971-1974)· κύριος σύμβουλος στο Υπουργείο Δικαιοσύνης (1975-1982)· μέλος της συμβουλευτικής επιτροπής για την κυβερνητική πολιτική (1983-1990)· διάφορα καθήκοντα διδασκαλίας· γενικός γραμματέας του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας (1990-1997)· γενικός γραμματέας του Υπουργείου Γενικών Υποθέσεων (1997-2000)· γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 2000.

Christine Stix-Hackl

Γεννήθηκε το 1957· διδάκτωρ νομικής (Πανεπιστήμιο Βιέννης), μεταπτυχιακές σπουδές ευρωπαϊκού δικαίου (Κολλέγιο της Ευρώπης, Bruges)· μέλος της διπλωματικής υπηρεσίας (από το 1982)· ειδική για ζητήματα Ευρωπαϊκής Ενώσεως στο γραφείο του νομικού συμβούλου του Υπουργείου Εξωτερικών Υποθέσεων (1984-1988)· Νομική Υπηρεσία της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1989)· προϊσταμένη της Νομικής Υπηρεσίας Ευρωπαϊκής Ενώσεως του Υπουργείου Εξωτερικών (1992-2000, πληρεξούσια υπουργός)· συμμετοχή στις διαπραγματεύσεις για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο και για την προσχώρηση της Δημοκρατίας της Αυστρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση· εκπρόσωπος της Δημοκρατίας της Αυστρίας στο Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων από το 1995· γενική πρόξενος της Αυστρίας στη Ζυρίχη (2000)· διδακτικό έργο και δημοσιεύσεις· γενική εισαγγελέας στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 2000.

Allan Rosas

Γεννήθηκε το 1948. Διδάκτωρ Νομικής του Πανεπιστημίου του Turku (Φινλανδία). Καθηγητής Νομικής στο Πανεπιστήμιο του Turku (1978-1981) και στην Åbo Akademi (Turku/Åbo) (1981-1996). Διευθυντής του Ινστιτούτου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου τού ως άνω εκπαιδευτικού ιδρύματος (1985-1995). Κατέλαβε διάφορες θέσεις ευθύνης σε πανεπιστήμια της χώρας του και στο εξωτερικό. Μέλος επιστημονικών συλλόγων. Συντονιστής διαφόρων ερευνητικών σχεδίων και προγραμμάτων, εθνικών και διεθνών, ιδίως στους ακόλουθους τομείς: κοινοτικό δίκαιο, διεθνές δίκαιο, δίκαιο ανθρωπίνων και θεμελιωδών δικαιωμάτων, συνταγματικό δίκαιο και συγκριτικό δίκαιο δημοσίας διοικήσεως. Εκπρόσωπος της Φινλανδικής Κυβερνήσεως ως μέλος ή σύμβουλος φινλανδικών αντιπροσωπειών σε διάφορες διεθνείς διασκέψεις. Παρέσχε τις υπηρεσίες του ως εμπειρογνώμων του φινλανδικού δικαίου, στις οποίες περιλαμβάνεται η συμμετοχή του σε κυβερνητικές ή κοινοβουλευτικές νομικές επιτροπές στη Φινλανδία, καθώς και στα Ηνωμένα Έθνη, στην Unesco, στην Οργάνωση για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (OSCE) και στο Συμβούλιο της Ευρώπης. Από το 1995, κύριος νομικός σύμβουλος της Νομικής Υπηρεσίας της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, υπεύθυνος για τις εξωτερικές σχέσεις. Από τον Μάρτιο του 2001, βοηθός Γενικός Διευθυντής της Νομικής Υπηρεσίας της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Δικαστής στο Δικαστήριο από τις 17 Ιανουαρίου 2002.

Koen Lenaerts

Γεννήθηκε το 1954· πτυχιούχος και διδάκτωρ Νομικής (Katholieke Universiteit Leuven)· Master of Laws, Master in Public Administration (Πανεπιστήμιο Harvard)· επίκουρος καθηγητής (1979-1983) και στη συνέχεια τακτικός καθηγητής ευρωπαϊκού δικαίου στο Katholieke Universiteit Leuven (από το 1983)· εισηγητής σε γραφείο δικαστή στο Δικαστήριο (1984-1985)· καθηγητής στο Κολλέγιο της Ευρώπης στη Bruges (1984-1989)· δικηγόρος Βρυξελλών (1986-1989)· επισκέπτης καθηγητής στο Harvard Law School (1989)· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 25 Σεπτεμβρίου 1989 έως τις 6 Οκτωβρίου 2003· δικαστής στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 2003.

Rosario Silva de Lapuerta

Γεννήθηκε το 1954. Πτυχιούχος Νομικής (Πανεπιστήμιο Complutense της Μαδρίτης). Abogado del Estado στη Málaga. Abogado del Estado στη νομική υπηρεσία του Υπουργείου Μεταφορών, Τουρισμού και Επικοινωνιών και, στη συνέχεια, στη νομική υπηρεσία του Υπουργείου Εξωτερικών. Abogado del Estado - προϊσταμένη της νομικής υπηρεσίας του κράτους για τις υποθέσεις ενώπιον του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και γενική υποδιευθύντρια της Asistencia jurídica Comunitaria e Internacional της Abogacía General del Estado (Υπουργείο Δικαιοσύνης). Μέλος της ομάδας προβληματισμού της Επιτροπής για το μέλλον του κοινοτικού δικαιοδοτικού συστήματος. Προϊσταμένη της ισπανικής αντιπροσωπείας στην ομάδα "Amigos de la Presidencia" για τη μεταρρύθμιση του κοινοτικού δικαιοδοτικού συστήματος στη Συνθήκη της Νίκαιας και της ομάδας ad hoc του Συμβουλίου "Δικαστήριο". Καθηγήτρια κοινοτικού δικαίου στην Escuela Diplomática. Συνδιευθύντρια του περιοδικού "Noticias de la Unión Europea". Δικαστής στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων από τις 6 Οκτωβρίου 2003.

Juliane Kokott

Γεννήθηκε το 1957· σπουδές νομικής (πανεπιστήμια Βόννης και Γενεύης)· πτυχιούχος νομικής (πανεπιστήμιο της Washington)· διδάκτωρ νομικής (πανεπιστήμιο Χαϊδελβέργης, 1985· πανεπιστήμιο Harvard, 1990)· προσκεκλημένη καθηγήτρια στο πανεπιστήμιο του Berkeley (1991)· καθηγήτρια γερμανικού και αλλοδαπού δικαίου, διεθνούς και κοινοτικού δικαίου στο πανεπιστήμιο του Düsseldorf (1994)· αναπληρώτρια δικαστής διορισθείσα από τη Γερμανική Κυβέρνηση στο Διεθνές Δικαστήριο Συμβιβασμού και Διαιτησίας του Οργανισμού για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη (OSCE)· αντιπρόεδρος του ομοσπονδιακού συμβουλευτικού συμβουλίου για τη γενική μεταρρύθμιση (WBGU, 1996)· καθηγήτρια διεθνούς δικαίου, διεθνούς δικαίου των επιχειρήσεων και ευρωπαϊκού δικαίου στο πανεπιστήμιο του St. Gallen (1999)· διευθύντρια του Ινστιτούτου ευρωπαϊκού και διεθνούς δικαίου των επιχειρήσεων στο πανεπιστήμιο του St. Gallen (2000)· βοηθός διευθύντρια του προγράμματος ειδικεύσεως στο δίκαιο των επιχειρήσεων στο πανεπιστήμιο του St. Gallen (2001)· γενική εισαγγελέας στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 2003.

Luís Miguel Poiares Pessoa Maduro

Γεννήθηκε το 1967· πτυχίο Νομικής (Πανεπιστήμιο Λισσαβώνας, 1990); βοηθός (Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο, 1991)· διδακτορικό Νομικής (Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Φλωρεντίας, 1996)· επισκέπτης καθηγητής (Κολλέγιο της Ευρώπης του Natolin· Institut Ortega y Gasset της Μαδρίτης· Πορτογαλικό Καθολικό Πανεπιστήμιο· Ινστιτούτο Ευρωπαϊκών Σπουδών του Macao); καθηγητής (Universidade Nova Λισσαβώνας, 1997); Fulbright Visiting Research Fellow (Πανεπιστήμιο Harvard, 1998); συνδιευθυντής της Ακαδημίας Διεθνούς Εμπορικού Δικαίου· μεταξύ των εκδότων (Hart Series on European Law and Integration, European Law Journal) και μέλος της συντακτικής επιτροπής διαφόρων νομικών επιθεωρήσεων· γενικός εισαγγελέας στο Δικαστήριο από τις 7 Οκτωβρίου 2003.

Roger Grass

Γεννήθηκε το 1948· πτυχιούχος του Ινστιτούτου Πολιτικών Επιστημών του Παρισιού και ανωτάτων σπουδών δημοσίου δικαίου· αντεισαγγελέας πλημμελειοδικών στο tribunal de grande instance των Βερσαλλιών· κύριος υπάλληλος διοικήσεως στο Δικαστήριο· Γενικός Γραμματέας της Εισαγγελίας του Εφετείου Παρισιού· γραφείο του Υπουργού Δικαιοσύνης· εισηγητής στο γραφείο του Προέδρου του Δικαστηρίου· Γραμματέας του Δικαστηρίου από τις 10 Φεβρουαρίου 1994.

2. Μεταβολές της συνθέσεως του Δικαστηρίου κατά το 2003

Κατά το 2003, σημειώθηκαν οι εξής μεταβολές στη σύνθεση του Δικαστηρίου:

Στις 6 Οκτωβρίου, με τη λήξη της θητείας τους, αποχώρησαν από το Δικαστήριο ο Πρόεδρος Gil Carlos Rodríguez Iglesias, ο δικαστής Melchior Wathelet, ο γενικός εισαγγελέας Siegbert Alber και ο γενικός εισαγγελέας Jean Mischo. Τους αντικατέστησαν αντίστοιχα η Rosario Silva de Lapuerta και ο Koen Lenaerts ως δικαστές και η Juliane Kokott και ο Luís Miguel Poiares Pessoa Maduro ως γενικοί εισαγγελείς.

Στις 7 Οκτωβρίου 2003, οι δικαστές εξέλεξαν μεταξύ τους τον δικαστή Βασίλειο Σκουρή ως Πρόεδρο του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

3. Σειρά πρωτοκόλλου

από 1η Ιανουαρίου έως 6 Οκτωβρίου 2003

G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρος του Δικαστηρίου
J.-P. Puissochet, πρόεδρος τρίτου και έκτου τμήματος
M. Wathelet, πρόεδρος πρώτου και πέμπτου τμήματος
R. Schintgen, πρόεδρος δευτέρου τμήματος
J. Mischo, πρώτος γενικός εισαγγελέας
C. W. A. Timmermans, πρόεδρος τετάρτου τμήματος
F. G. Jacobs, γενικός εισαγγελέας
C. Gulmann, δικαστής
D. A. O. Edward, δικαστής
A. M. La Pergola, δικαστής
P. Léger, γενικός εισαγγελέας
P. Jann, δικαστής
D. Ruiz-Jarabo Colomer, γενικός εισαγγελέας
S. Alber, γενικός εισαγγελέας
B. Σκουρής, δικαστής
F. Macken, δικαστής
N. Colneric, δικαστής
S. von Bahr, δικαστής
A. Tizzano, γενικός εισαγγελέας
J. N. Cunha Rodrigues, δικαστής
L. A. Geelhoed, γενικός εισαγγελέας
C. Stix-Hackl, γενική εισαγγελέας
A. Rosas, δικαστής

R. Grass, γραμματέας

από 10 Οκτωβρίου έως 31 Δεκεμβρίου 2003 ¹

B. Σκουρής, Πρόεδρος του Δικαστηρίου
 P. Jann, πρόεδρος πρώτου τμήματος
 C. W. A. Timmermans, πρόεδρος δευτέρου τμήματος
 C. Gulmann, πρόεδρος πέμπτου τμήματος
 A. Tizzano, πρώτος γενικός εισαγγελέας
 J. N. Cunha Rodrigues, πρόεδρος τετάρτου τμήματος
 A. Rosas, πρόεδρος τρίτου τμήματος
 F. G. Jacobs, γενικός εισαγγελέας
 D. A. O. Edward, δικαστής
 A. La Pergola, δικαστής
 J.-P. Puissochet, δικαστής
 P. Léger, γενικός εισαγγελέας
 D. Ruiz-Jarabo Colomer, γενικός εισαγγελέας
 R. Schintgen, δικαστής
 F. Macken, δικαστής
 N. Colneric, δικαστής
 S. von Bahr, δικαστής
 L. A. Geelhoed, γενικός εισαγγελέας
 C. Stix-Hackl, γενική εισαγγελέας
 R. Silva de Lapuerta, δικαστής
 K. Lenaerts, δικαστής
 J. Kokott, γενική εισαγγελέας
 L. M. Poiares P. Maduro, γενικός εισαγγελέας

 R. Grass, γραμματέας

¹ Η πρώτη σειρά πρωτοκόλλου 2003 ίσχυσε μέχρι τις 6 Οκτωβρίου (λήξη της θητείας μελών, μεταξύ άλλων και του Προέδρου Rodríguez Iglesias). Η δεύτερη ισχύει από τις 10 Οκτωβρίου, αφού δηλαδή εξελέγησαν οι πρόεδροι των τριμελών τμημάτων.

4. Πρώην μέλη του Δικαστηρίου

Pilotti Massimo, δικαστής (1952-1958), πρόεδρος από το 1952 έως το 1958
Serrarens Petrus, Josephus, Servatius, δικαστής (1952-1958)
Riese Otto, δικαστής (1952-1963)
Delvaux Louis, δικαστής (1952-1967)
Rueff Jacques, δικαστής (1952-1959 και 1960-1962)
Hammes Charles Léon, δικαστής (1952-1967), πρόεδρος από το 1964 έως το 1967
Van Kleffens Adrianus, δικαστής (1952-1958)
Lagrange Maurice, γενικός εισαγγελέας (1952-1964)
Roemer Karl, γενικός εισαγγελέας (1953-1973)
Rossi Rino, δικαστής (1958-1964)
Donner Andreas Matthias, δικαστής (1958-1979), πρόεδρος από το 1958 έως το 1964
Catalano Nicola, δικαστής (1958-1962)
Trabucchi Alberto, δικαστής (1962-1972), στη συνέχεια γενικός εισαγγελέας (1973-1976)
Lecourt Robert, δικαστής (1962-1976), πρόεδρος από το 1967 έως το 1976
Strauss Walter, δικαστής (1963-1970)
Monaco Riccardo, δικαστής (1964-1976)
Gand Joseph, γενικός εισαγγελέας (1964-1970)
Mertens de Wilmars Josse J., δικαστής (1967-1984), πρόεδρος από το 1980 έως το 1984
Pescatore Pierre, δικαστής (1967-1985)
Kutscher Hans, δικαστής (1970-1980), πρόεδρος από το 1976 έως το 1980
Dutheillet de Lamothe Alain Louis, γενικός εισαγγελέας (1970-1972)
Mayras Henri, γενικός εισαγγελέας (1972-1981)
O'Dalaigh Cearbhall, δικαστής (1973-1974)
Sørensen Max, δικαστής (1973-1979)
Mackenzie Stuart Alexander J., δικαστής (1973-1988), πρόεδρος από το 1984 έως το 1988
Warner Jean-Pierre, γενικός εισαγγελέας (1973-1981)
Reischl Gerhard, γενικός εισαγγελέας (1973-1981)
O'Keeffe Aindrias, δικαστής (1975-1985)
Capotorti Francesco, δικαστής (1976), στη συνέχεια γενικός εισαγγελέας (1976-1982)
Bosco Giacinto, δικαστής (1976-1988)
Touffait Adolphe, δικαστής (1976-1982)
Koopmans Thymen, δικαστής (1979-1990)
Due Ole, δικαστής (1979-1994), πρόεδρος από το 1988 έως το 1994
Everling Ulrich, δικαστής (1980-1988)
Χλωρός Αλέξανδρος, δικαστής (1981-1982)
Slynn Sir Gordon, γενικός εισαγγελέας (1981-1988), στη συνέχεια δικαστής (1988-1992)
Rozès Simone, γενική εισαγγελέας (1981-1984)
Verloren van Themaat Pieter, γενικός εισαγγελέας (1981-1986)
Grévisse Fernand, δικαστής (1981-1982 και 1988-1994)
Bahlmann Kai, δικαστής (1982-1988)
Mancini G. Federico, γενικός εισαγγελέας (1982-1988), στη συνέχεια δικαστής (1988-1999)
Galmot Yves, δικαστής (1982-1988)
Κακούρης Κωνσταντίνος, δικαστής (1983-1997)
Lenz Carl Otto, γενικός εισαγγελέας (1984-1997)
Darmon Marco, γενικός εισαγγελέας (1984-1994)

Joliet René, δικαστής (1984-1995)
O'Higgins Thomas Francis, δικαστής (1985-1991)
Schockweiler Fernand, δικαστής (1985-1996)
Mischo Jean, γενικός εισαγγελέας (1986-1991 και 1997-2003)
De Carvalho Moithinho de Almeida José Carlos, δικαστής (1986-2000)
Da Cruz Vilaça José Luis, γενικός εισαγγελέας (1986-1988)
Rodríguez Iglesias Gil Carlos, δικαστής (1986-2003), πρόεδρος από το 1994 έως το 2003
Diez de Velasco Manuel, δικαστής (1988-1994)
Zuleeg Manfred, δικαστής (1988-1994)
Van Gerven Walter, γενικός εισαγγελέας (1988-1994)
Tesauro Giuseppe, γενικός εισαγγελέας (1988-1998)
Kapteyn Paul Joan George, δικαστής (1990-2000)
Murray John L., δικαστής (1991-1999)
Κοσμάς Γεώργιος, γενικός εισαγγελέας (1994-2000)
Hirsch Günter, δικαστής (1994-2000)
Elmer Michael Bendik, γενικός εισαγγελέας (1994-1997)
Ragnemalm Hans, δικαστής (1995-2000)
Sevón Leif, δικαστής (1995-2002)
Fennelly Nial, γενικός εισαγγελέας (1995-2000)
Wathelet Melchior, δικαστής (1995-2003)
Ιωάννου Κρατερός, δικαστής (1997-1999)
Alber Siegbert, γενικός εισαγγελέας (1997-2003)
Saggio Antonio, γενικός εισαγγελέας (1998-2000)

— Πρόεδροι

Pilotti Massimo (1952-1958)
Donner Andreas Matthias (1958-1964)
Hammes Charles Léon (1964-1967)
Lecourt Robert (1967-1976)
Kutscher Hans (1976-1980)
Mertens de Wilmars Josse J. (1980-1984)
Mackenzie Stuart Alexander John (1984-1988)
Due Ole (1988-1994)
Rodríguez Iglesias Gil Carlos (1994-2003)

— Γραμματείς

Albert Van Houtte (1953-1982)
Paul Heim (1982-1988)
Jean-Guy Giraud (1988-1994)

Κεφάλαιο II

Το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

A — Δραστηριότητα του Πρωτοδικείου κατά το έτος 2003

του Προέδρου Bo Vesterdorf

Τα στατιστικά στοιχεία περί της δραστηριότητας του Πρωτοδικείου κατά το έτος 2005 επιβεβαιώνουν τη συνεχή αύξηση του αριθμού των νέων υποθέσεων (466 έναντι 411 το έτος 2002), τη σταθεροποίηση του αριθμού των εκδικασθεισών υποθέσεων (339 έναντι 331 το έτος 2002) και, κατ' ανάγκην, την αύξηση του αριθμού των εκκρεμουσών υποθέσεων.

Αύξηση του αριθμού των νέων υποθέσεων παρατηρείται σε όλους τους τομείς δικαιοδοσίας του Πρωτοδικείου. Αναλογικώς, οι υποθέσεις σε δύο ειδικούς τομείς, στον τομέα των υπαλληλικών υποθέσεων και στον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας, αντιπροσωπεύουν (πέραν των ειδικών διαδικασιών) πλέον του 50 % των υποθέσεων των οποίων επιλαμβάνεται το Πρωτοδικείο. Με 100 νέες υποθέσεις το έτος 2003, έναντι 83 το έτος 2002, η καταχώριση κοινοτικών σημάτων αφορά ένα συνεχώς αυξανόμενο αριθμό διαφορών¹. Πάντως, ο τομέας των υπαλληλικών υποθέσεων, με 124 νέες υποθέσεις κατά το υπό εξέταση έτος, κατέχει την πρώτη θέση στις δραστηριότητες του Πρωτοδικείου.

Πέραν των στοιχείων αυτών, μία μη ποσοτικώς αποτιμήσιμη πραγματικότητα καθίσταται συνεχώς προφανέστερη: Οι υποθέσεις των οποίων επιλαμβάνεται το Πρωτοδικείο καθίστανται συνεχώς περιπλοκότερες και απαιτούσες διαρκώς εμβριθέστερη μελέτη δικογραφιών οι οποίες περιλαμβάνουν έγγραφα συντεταγμένα από ειδικευμένους δικηγόρους.

Ο συνδυασμός αυτών των δεδομένων, ο οποίος έχει ως συνέπεια την αύξηση των εκκρεμουσών υποθέσεων –οι οποίες πλησιάζουν τις 1000– δικαιολογεί πλήρως ορισμένες μεταρρυθμίσεις του δικαιοδοτικού συστήματος, κατά τις δυνατότητες που προβλέπει η Συνθήκη της Νίκαιας, ιδίως διά της δημιουργίας τμημάτων προσφυγών που θα αποφαινόνται πρωτοδίκως επί ορισμένων κατηγοριών προσφυγών σε ειδικούς τομείς (άρθρο 225 Α ΕΚ).

Σε μία πρώτη ενέργεια σχετικώς προέβη η Επιτροπή η οποία τον Νοέμβριο του 2003 κατέθεσε πρόταση αποφάσεως του Συμβουλίου περί ιδρύσεως δικαστηρίου υπαλληλικών διαφορών. Η νομοθετική διαδικασία δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί. Η μέση διάρκεια της διαδικασίας εκδόσεως των αποφάσεων που εκδόθηκαν κατά το έτος 2003 (πλην των υπαλληλικών και των υποθέσεων πνευματικής ιδιοκτησίας) είναι όμοια μ'

¹ Πρέπει να σημειωθεί ότι, επί του παρόντος, δεν έχει ασκηθεί προσφυγή κατά αποφάσεως του Γραφείου Εναρμονίσεως στο πλαίσιο της Εσωτερικής Αγοράς (εμπορικά σήματα, σχέδια και υποδείγματα) ληφθείσας στον τομέα των κοινοτικών σχεδίων και υποδειγμάτων.

εκείνη του παρελθόντος έτους, παρά το ότι ορισμένες υποθέσεις ανταγωνισμού εκδικάστηκαν κατά την ταχεία διαδικασία.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι μειώθηκε σημαντικά ο αριθμός αιτήσεων ταχείας εκδικάσεως, ο οποίος από 25 κατά το έτος 2002 περιορίστηκε σε 13 το έτος 2003. Αν ληφθεί υπόψη το σύνολο των αιτήσεων ταχείας εκδικάσεως και των αιτήσεων λήψεως ασφαλιστικών μέτρων (39 αιτήσεις λήψεως ασφαλιστικών μέτρων κατά το έτος 2003), η κατάσταση προσομοιάζει προς εκείνη του έτους 2001 κατά το οποίο κατατέθηκαν 12 αιτήσεις ταχείας εκδικάσεως ² και 37 αιτήσεις λήψεως ασφαλιστικών μέτρων. Συνεπώς, είναι πλέον δεδομένη η ύπαρξη ενός τομέα επείγουσών υποθέσεων.

Οι τάσεις της νομολογίας εκτίθενται κατωτέρω. Χωρισμένες σε τρία μέρη αφορούν διαδοχικώς, χωρίς αξίωση πληρότητας και λαμβάνοντας υπόψη την ποσοτική σημασία της κάθε κατηγορίας διαφορών, τον έλεγχο της νομιμότητας (I), τις αγωγές αποζημιώσεως (II) και τις αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων (III).

I. Έλεγχος νομιμότητας

Η επί της ουσίας εξέταση μιας προσφυγής προϋποθέτει το παραδεκτό αυτής. Κατά συνέπεια, η παρουσίαση των υποθέσεων στις οποίες εξετάστηκε το ζήτημα του παραδεκτού των προσφυγών ακυρώσεως (B) θα προηγηθεί της παρουσιάσεως των ουσιαστών πτυχών του ουσιαστικού δικαίου (Γ έως I). Οι υποθέσεις αυτές θα παρουσιαστούν στο πλαίσιο του τομέα στον οποίο υπάγονται. Η παρουσίαση που ακολουθεί δεν καλύπτει όλους τους τομείς που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του Πρωτοδικείου και, επομένως, δεν έχει εξαντλητικό χαρακτήρα.

Ορισμένα δικονομικής φύσεως ζητήματα θα περιληφθούν, για πρώτη φορά, σε ειδικό τίτλο (A), καθόσον αξίζει να υπογραμμιστούν οι διευκρινίσεις που έγιναν με ορισμένες αποφάσεις.

A. Δικονομικές πτυχές

1. Επί της αυτεπάγγελης εξετάσεως λόγου ακυρώσεως

Με την απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 2003, T-147/00, *Laboratoires Servier κατά Επιτροπής* (Συλλογή 2003, σ. II-85· εκκρεμεί η εκδίκαση της αναιρέσεως, υπόθεση C-156/03 P), το Πρωτοδικείο ακύρωσε απόφαση της Επιτροπής περί ανακλήσεως αδειών κυκλοφορίας φαρμακευτικών προϊόντων, στηριζόμενο σε λόγο δημοσίας τάξεως, τον οποίο εξέτασε αυτεπαγγέλτως. Το Πρωτοδικείο υπενθύμισε σχετικώς ότι η αναρμοδιότητα του θεσμικού οργάνου που εξέδωσε την προσβαλλόμενη πράξη

² Τη δυνατότητα ταχείας εκδικάσεως προβλέπει ο Κανονισμός Διαδικασίας του Πρωτοδικείου από 1ης Φεβρουαρίου 2001.

αποτελεί λόγο ακυρώσεως δημοσίας τάξεως, ο οποίος πρέπει να εξετάζεται αυτεπαγγέλτως από τον κοινοτικό δικαστή. Η σχέση που υφίσταται μεταξύ της εξουσίας του κοινοτικού δικαστή να εξετάζει αυτεπαγγέλτως ένα λόγο ακυρώσεως και του χαρακτήρα δημοσίας τάξεως αυτού του λόγου ακυρώσεως επιβεβαιώθηκε με τις αποφάσεις της 25ης Φεβρουαρίου 2003, T-183/00, *Strabag Benelux κατά Συμβουλίου* (Συλλογή 2003, σ. II-135, σκέψη 37· εκκρεμεί η εκδίκαση της αναιρέσεως, υπόθεση C-186/03 P), και της 23ης Σεπτεμβρίου 2003, T-308/01, *Henkel κατά ΓΕΕΑ – LHS (UK) (KLEENCARE)* (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή, σκέψη 34).

2. Επί της εκτάσεως των δικαιωμάτων των παρεμβαίνόντων

Ο Οργανισμός του Δικαστηρίου προβλέπει ότι τα αιτήματα της παρεμβάσεως δεν μπορούν να έχουν άλλο αντικείμενο πλην της υποστηρίξεως των αιτημάτων ενός των διαδίκων, ο δε Κανονισμός Διαδικασίας του Πρωτοδικείου ορίζει ότι ο παρεμβαίνων αποδέχεται τη δίκη στο στάδιο που αυτή βρίσκεται κατά το χρόνο της παρεμβάσεώς του (άρθρο 116, παράγραφος 3). Ανέκυψε το ζήτημα αν ο παρεμβαίνων μπορεί να προβάλει λόγο ο οποίος δεν είχε προβληθεί από τον διάδικο τα αιτήματα του οποίου υποστηρίζει. Με τις αποφάσεις της 3ης Απριλίου 2003, T-114/02, *BaByliss κατά Επιτροπής* (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή, στο εξής: απόφαση *BaByliss*), και T-119/02, *Royal Philips Electronics κατά Επιτροπής* (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή, στο εξής: απόφαση *Philips*), το Πρωτοδικείο έδωσε σαφή αρνητική απάντηση κρίνοντας ότι, καίτοι επιτρέπεται σε παρεμβαίνοντα να προβάλει νέα ή διαφορετικά επιχειρήματα από εκείνα του διαδίκου που υποστηρίζει, διότι άλλως η παρέμβασή του θα περιοριζόταν στην επανάληψη επιχειρημάτων που έχουν ήδη διατυπωθεί στο δικόγραφο της προσφυγής, εντούτοις δεν μπορεί να συναχθεί από τις διατάξεις αυτές ότι έχει τη δυνατότητα να μεταβάλει ή να αλλοιώσει το πλαίσιο της διαφοράς, όπως αυτό καθορίστηκε με το δικόγραφο της προσφυγής, προβάλλοντας νέους λόγους.

3. Επί των δικαστικών εξόδων

Η μνεία ζητήματος σχετικού με τα δικαστικά έξοδα στην Ετήσια Έκθεση αποτελεί εξαίρεση. Εντούτοις, η σημασία των όσων υπογράμμισε το Πρωτοδικείο στην απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, T-191/98, T-212/98 έως T-214/98, *Atlantic Container Line κ.λπ. κατά Επιτροπής* (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή, στο εξής: απόφαση *TACA*), πρέπει να επισημανθεί, καθόσον ελλείπει δεσμευτική νομική διάταξη περιορίζουσα τον όγκο των εγγράφων που κατατίθενται προς στήριξη μιας προσφυγής ακυρώσεως.

Πράγματι, καίτοι εν μέρει δέχτηκε την προσφυγή ακυρώσεως στην υπόθεση αυτή, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι οι διάδικοι φέρουν τα δικαστικά τους έξοδα, επειδή ο όγκος των εγγράφων των προσφευγουσών συνέβαλε, χωρίς αυτό να απαιτείται, στην αύξηση των εξόδων στα οποία υποβλήθηκε η Επιτροπή. Όπως επισημάνθηκε, τα τέσσερα δικόγραφα που κατέθεσαν οι προσφεύγουσες, καθώς και τα παραρτήματά τους, ήταν

ασυνήθιστα ογκώδη, δεδομένου ότι κάθε δικόγραφο περιελάμβανε πεντακόσιες περίπου σελίδες, τα δε παραρτήματα περιελάμβαναν μια εκατοντάδα φακέλων, είχε δε προβληθεί καταχρηστικώς μεγάλος αριθμός λόγων ακυρώσεως, οι οποίοι, ως επί το πλείστον ήταν αβάσιμοι.

B. Παραδεκτό των κατά το άρθρο 230 ΕΚ προσφυγών

Κατά το άρθρο 230, τέταρτο εδάφιο, «κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο δύναται [...] να ασκεί προσφυγή κατά των αποφάσεων που απευθύνονται σ' αυτό, καθώς και κατά αποφάσεων που, αν και εκδίδονται ως κανονισμοί ή αποφάσεις που απευθύνονται σε άλλο πρόσωπο, τα αφορούν άμεσα και ατομικά».

1. Πράξεις δεκτικές προσφυγής

Προς καθορισμό των δεκτικών προσφυγής ακυρώσεως πράξεων, δεν πρέπει, αφενός, να λαμβάνεται υπόψη ο τύπος τους αλλά η ουσία τους και, αφετέρου, πρέπει να εξετάζεται αν παράγουν δεσμευτικές έννομες συνέπειες δυνάμενες να επηρεάσουν τα συμφέροντα του προσφεύγοντος ως μεταβάλλουσες κατά τρόπον ιδιάζοντα τη νομική του κατάσταση.

Βάσει των δύο αυτών κανόνων το Πρωτοδικείο, σε πολλές περιπτώσεις, δεν δέχθηκε ότι ορισμένες πράξεις είναι δεκτικές προσφυγής.

Πρώτον, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι οι αποφάσεις της Επιτροπής να προσφύγει δικαστικώς κατά ορισμένων αμερικανικών εταιρειών παραγωγής σιγαρέτων, ενώπιον ομοσπονδιακού δικαστηρίου των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, δεν αποτελούν δεκτικές προσφυγής πράξεις. Με την απόφασή του της 15ης Ιανουαρίου 2003, T-377/00, T-379/00, T-380/00, T-260/00, και T-272/01, *Philip Morris International κ.λπ. κατά Επιτροπής* (Συλλογή 2003, σ. II 1· εκκρεμεί η εκδίκαση της αναιρέσεως, υποθέσεις C-31/03 P και C-146/03 P), το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η απόφαση προσφυγής στη δικαιοσύνη δεν μεταβάλλει, αυτή καθεαυτή, τη συγκεκριμένη νομική κατάσταση, αλλά έχει, απλώς, ως αποτέλεσμα την εκκίνηση διαδικασίας σκοπούσας στη μεταβολή αυτής της καταστάσεως μέσω δικαστικής αποφάσεως. Καίτοι υπογράμμισε ότι η προσφυγή στη δικαιοσύνη μπορεί να παραγάγει ορισμένες έννομες συνέπειες, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η προσφυγή αυτή δεν καθορίζει, αυτή καθεαυτή, κατά τρόπο οριστικό τις υποχρεώσεις των διαδίκων και ότι ο οριστικός καθορισμός αυτών των υποχρεώσεων θα προκύψει από την απόφαση του επιληφθέντος δικαστηρίου. Διευκρίνισε, επίσης, ότι η εκτίμηση αυτή ισχύει τόσο για την περίπτωση προσφυγής ενώπιον του κοινοτικού δικαστή, όσο και για την περίπτωση προσφυγής στα δικαστήρια των κρατών μελών ή, ακόμη, στα δικαστήρια τρίτων κρατών, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες.

Δεύτερον, μία υπόθεση αφορούσε το ζήτημα αν η δήλωση της προεδρίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η γενομένη κατά τη συνεδρίαση της ολομέλειας της 23ης Οκτωβρίου 2000, κατά την οποία, σύμφωνα με το άρθρο 12, παράγραφος 2, της πράξεως περί της εκλογής των αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με άμεση και καθολική ψηφοφορία³, που έχει προσαρτηθεί στην απόφαση του Συμβουλίου της 20ής Σεπτεμβρίου 1976 «το Κοινοβούλιο [...] λαμβάνει υπόψη την κοινοποίηση της Γαλλικής Κυβερνήσεως ότι ο κ. Le Pen εξέπεσε της εντολής του», συνιστά δεκτική προσφυγής πράξη. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι αρνητική. Με την απόφασή του της 10ης Απριλίου 2003, T-353/00, *Le Pen κατά Κοινοβουλίου* (Συλλογή 2003, σ. II 1731· εκκρεμεί η εκδίκαση της αναιρέσεως, υπόθεση C-208/03 P), το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η παρέμβαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, δυνάμει του άρθρου 12, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, της ανωτέρω πράξεως, περιορίστηκε στο να λάβει υπόψη τη διαπίστωση των εθνικών αρχών περί κενώσεως της έδρας του προσφεύγοντος. Κατά συνέπεια, αποφάνθηκε ότι η δήλωση του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου δεν αποσκοπούσε στην παραγωγή αυτοτελών εννόμων συνεπειών που να διαφέρουν από τις συνέπειες της αποφάσεως της 31ης Μαρτίου 2000 του Γάλλου πρωθυπουργού με την οποία διαπιστώθηκε ότι η έλλειψη δυνατότητας εκλογής του προσφεύγοντος τερματίζει την εντολή του ως εκπροσώπου στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Τρίτον, από την απόφαση της 17ης Ιουνίου 2003, T-52/00, *Coe Clerici Logistics κατά Επιτροπής* (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), προκύπτει ότι επιστολή της Επιτροπής, με την οποία αυτή αρνήθηκε να δώσει συνέχεια σε καταγγελία επιχειρήσεως στηριζόμενη στα άρθρα 82 ΕΚ και 86 ΕΚ, δεν συνιστά, κατ' αρχήν, δεκτική προσφυγής ακυρώσεως πράξη. Αφού υπενθύμισε ότι η άσκηση της εξουσίας εκτιμήσεως της Επιτροπής σχετικά με τη συμβατότητα των εθνικών μέτρων προς τους κανόνες της δίκης, όπως αυτή αναγνωρίζεται με το άρθρο 86, παράγραφος 3, ΕΚ, δεν συνδυάζεται με την υποχρέωση παρεμβάσεως του εν λόγω οργάνου, το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε ότι τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα που καλούν την Επιτροπή να παρέμβει δυνάμει αυτής της διατάξεως της Συνθήκης δεν απολαμβάνουν, κατ' αρχήν, του δικαιώματος ασκήσεως προσφυγής κατά της αποφάσεως της Επιτροπής να μην κάνει χρήση των προνομίων της δυνάμει του εν λόγω άρθρου. Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, εν προκειμένω, η προσφεύγουσα δεν μπορεί παραδεκτως να ασκήσει προσφυγή ακυρώσεως κατά της πράξεως με την οποία η Επιτροπή αποφάσισε να μην κάνει χρήση των εξουσιών που της παρέχει το άρθρο 86, παράγραφος 3, ΕΚ. Εντούτοις, δεδομένου ότι η προσφεύγουσα επικαλέστηκε, κατά την προφορική διαδικασία, την απόφαση του Πρωτοδικείου της 30ής Ιανουαρίου 2002, T-54/99, *max.mobil κατά Επιτροπής* (Συλλογή 2002, σ. II 313· εκκρεμεί η εκδίκαση της αναιρέσεως, υπόθεση C-141/02 P) (σχολιασθείσα στην Ετήσια Έκθεση 2002), το Πρωτοδικείο προσέθεσε ότι, «αν υποθεθεί ότι η προσβαλλόμενη πράξη πρέπει να χαρακτηριστεί, ως εκ του ότι αφορά την παράβαση του άρθρου 82 ΕΚ, σε συνδυασμό με εκείνη του άρθρου 86 ΕΚ, ως απόφαση απορρίψεως καταγγελίας» κατά την έννοια της προαναφερθείσας αποφάσεως, η προσφεύγουσα θα έπρεπε να θεωρηθεί, ως

³ JO 1976, L 278, σ. 5.

καταγγέλλουσα και αποδέκτης της εν λόγω αποφάσεως, ως δικαιούμενη να ασκήσει την παρούσα προσφυγή. Εν προκειμένω, το παραδεκτό της προσφυγής δεν επηρέαζε την έκβαση της διαφοράς, καθόσον το Πρωτοδικείο απέρριψε επί της ουσίας την προσφυγή.

Τέταρτον, οι διατάξεις του Πρωτοδικείου της 9ης Ιουλίου 2003, *T-219/01, Commerzbank κατά Επιτροπής* (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), *T-250/01, Dresdner Bank κατά Επιτροπής*, και *T-216/01, Reisebank κατά Επιτροπής* (που δεν έχουν ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), εκδόθηκαν με αφορμή την αμφισβήτηση των αποφάσεων του συμβούλου ακροάσεων, οι οποίες ελήφθησαν δυνάμει του άρθρου 8 της αποφάσεως 2001/462/EK, ΕΚΑΧ της Επιτροπής, της 23ης Μαΐου 2001, σχετικά με τα καθήκοντα του συμβούλου ακροάσεων [συμβούλου ελεγκτή] σε ορισμένες διαδικασίες ανταγωνισμού⁴, περί μη αποδοχής του αιτήματος σειράς τραπεζών οι οποίες αποτέλεσαν αντικείμενο διοικητικής έρευνας –με σκοπό να ελεγχθεί τυχόν συμμετοχή τους σε σύμπραξη αντίθετη προς το άρθρο 81 ΕΚ– να τους παρασχεθεί πρόσβαση σε πληροφοριακά στοιχεία σχετικά με τις περιστάσεις υπό τις οποίες αποφασίστηκε η περάτωση ορισμένων διοικητικών διαδικασιών που είχαν κινηθεί εις βάρος άλλων τραπεζών, οι οποίες επίσης είχαν αποτελέσει αντικείμενο έρευνας εκ μέρους της Επιτροπής. Και στις τρεις αυτές υποθέσεις το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η απόφαση του συμβούλου ακροάσεων παράγει, από μόνη της, περιορισμένα μόνο αποτελέσματα προσιδιάζοντα σε ενδιάμεσο μέτρο εντασσόμενο στο πλαίσιο της κινηθείσας από την Επιτροπή διοικητικής διαδικασίας και, επομένως, δεν είναι ικανή να δικαιολογήσει, πριν καν από την περάτωση της διαδικασίας αυτής, το παραδεκτό της υπό κρίση προσφυγής. Συνεπώς, η ενδεχόμενη προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας που προκύπτει εκ της αρνήσεως αυτής, και η οποία θα μπορούσε να θεμελιώσει τον παράνομο χαρακτήρα της διοικητικής διαδικασίας, δεν μπορεί λυσιτελώς να προβληθεί παρά στο πλαίσιο της προσφυγής κατά της τελικής αποφάσεως της διαπιστώνουσας την παράβαση του άρθρου 81 ΕΚ.

Τέλος, στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, το Πρωτοδικείο είχε την ευκαιρία να διευκρινίσει τη νομολογία του περί του αν είναι δεκτικές προσφυγής οι αποφάσεις περί κινήσεως της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως που προβλέπει το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ. Πράγματι, κατ' αντίθεση προς τις αποφάσεις περί κινήσεως της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως αναφορικά με μέτρα τα οποία προσωρινώς χαρακτηρίστηκαν ως νέες ενισχύσεις, οι οποίες συνεπάγονται αυτοτελείς έννομες συνέπειες σε σχέση με την τελική απόφαση της οποίας συνιστούν προπαρασκευαστική πράξη (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 30ής Απριλίου 2002, *T-195/01* και *T-207/01, Government of Gibraltar κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2002, σ. II-2309, και της 23ης Οκτωβρίου 2002, *T-269/99*, *T-271/99* και *T-272/99, Territorio Històrici de Giupùzcoa κ.λπ. κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2002, II-4217, και *T-346/99* έως *T-348/99, Territorio Historico de Álava κ.λπ. κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2002, σ. II-4259, που έχουν ήδη σχολιαστεί στην Ετήσια Έκθεση 2002), η απόφαση περί κινήσεως της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως αναφορικά με την οποία εκδόθηκε η διάταξη της 2ας Ιουνίου

⁴ JO L 162, p. 21.

2003, T-276/02, *Forum 187 κατά Επιτροπής* (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), χαρακτήριζε το επίμαχο βελγικό σύστημα –το σύστημα των κέντρων συντονισμού– ως υφιστάμενο σύστημα ενισχύσεων. Αφού διαπίστωσε ότι μια τέτοια απόφαση δεν συνεπάγεται αυτοτελείς έννομες συνέπειες, συνδυαζόμενες με το ανασταλτικό αποτέλεσμα που προβλέπει το άρθρο 88, παράγραφος 3, ΕΚ, όσον αφορά τις νέες ενισχύσεις και αφού διαπίστωσε την προσωρινότητα του χαρακτηρισμού αυτού του συστήματος, το Πρωτοδικείο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η προσβαλλόμενη απόφαση, εφόσον δεν παράγει κάποιο έννομο αποτέλεσμα, δεν συνιστά πράξη δεκτική προσφυγής.

2. Έννομο συμφέρον

Προσφυγή ακυρώσεως που ασκείται από φυσικό ή νομικό πρόσωπο είναι παραδεκτή μόνο εφόσον ο προσφεύγων έχει συμφέρον από την ακύρωση της προσβαλλομένης πράξεως. Καίτοι η ύπαρξη εννόμου συμφέροντος δεν προβλέπεται ρητώς από το άρθρο 206 ΕΚ, εντούτοις, αποτελεί πάγια νομολογία ότι ο προσφεύγων οφείλει να αποδείξει την ύπαρξη εννόμου συμφέροντος, διότι, όπως διευκρίνισε το Πρωτοδικείο, αυτό αποτελεί την πρώτη και βασική προϋπόθεση για την άσκηση κάθε ενδίκου βοηθήματος (διάταξη του Πρωτοδικείου της 30ής Απριλίου 2003, T-167/01, *Schmitz Gotha Fahrzeugwerke κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2003, σ. II 1875), καθώς και ότι, ελλείψει εννόμου συμφέροντος, παρέλκει να εξεταστεί αν η προσβαλλόμενη πράξη αφορά τον προσφεύγοντα άμεσα και ατομικά, κατά την έννοια του άρθρου 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ (απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2003, T-326/99, *Olivieri κατά Επιτροπής και Ευρωπαϊκού Οργανισμού Αξιολόγησης Φαρμακευτικών Προϊόντων*, που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή).

Το συμφέρον αυτό πρέπει να είναι γεγεννημένο και ενεστώς και εκτιμάται κατά την ημέρα ασκήσεως της προσφυγής. Αν το συμφέρον που επικαλείται ο προσφεύγων αφορά μελλοντική νομική κατάσταση, πρέπει να αποδείξει ότι είναι ήδη βέβαιο ότι θα υπάρξει προσβολή της καταστάσεως αυτής. Δεν αποδεικνύει την ύπαρξη ενός τέτοιου συμφέροντος ο προσφεύγων ο οποίος ζητεί την ακύρωση αποφάσεως απευθυνόμενης σε κράτος μέλος και διατάσσουσας την αναζήτηση κρατικής ενισχύσεως από τις διάφορες εταιρίες, καθόσον αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς του προσφεύγοντος η απόφαση δεν του επιβάλλει εις ολόκληρον υποχρέωση επιστροφής της επίμαχης ενισχύσεως (προαναφερθείσα διάταξη *Schmitz Gotha Fahrzeugwerke κατά Επιτροπής*).

Επίσης, δεν αποδεικνύει την ύπαρξη εννόμου συμφέροντος ο προσφεύγων ο οποίος ζητεί ακύρωση αποφάσεως της Επιτροπής περί χορηγήσεως αδείας κυκλοφορίας ενός φαρμάκου, εφόσον έχει αποδειχθεί ότι τα επιστημονικά στοιχεία που έχει διαβιβάσει στον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Αξιολόγησης Φαρμακευτικών Προϊόντων, αφενός, δικαιολογούν την εκ νέου κίνηση της διαδικασίας αξιολογήσεως και, αφετέρου, εξετάστηκαν και ελήφθησαν υπόψη στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας (προαναφερθείσα απόφαση *Olivieri κατά Επιτροπής*).

3. Ενεργητική νομιμοποίηση

Νομιμοποιείται ενεργητικώς προς άσκηση προσφυγής όποιος αποδεικνύει ότι η προσβαλλόμενη πράξη, της οποίας δεν είναι αυτός αποδέκτης, τον αφορά άμεσα και ατομικά.

Έχει πλέον παγιωθεί ότι για να αφορά άμεσα ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο μία κοινοτική πράξη πρέπει αυτή να επηρεάζει άμεσα τη νομική του κατάσταση, η δε εφαρμογή της να έχει αμιγώς αυτόματο χαρακτήρα και να απορρέει από την κοινοτική και μόνο ρύθμιση, χωρίς να παρεμβάλλεται η εφαρμογή άλλων κανόνων. Πολλές από τις αποφάσεις που εκδόθηκαν το 2003 συνιστούν εφαρμογή αυτής της πάγιας ερμηνείας (διάταξη της 6ης Μαΐου 2003, T-45/02, *DOW AgroSciences* κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή, απόφαση *Philips* και αποφάσεις της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, T-243/01, *Sony Computer Entertainment Europe* κατά Επιτροπής, και T-346/02 και T-347/02, *Cableuropa* κ.λπ. κατά Επιτροπής, που δεν έχουν ακόμα δημοσιευθεί στην Συλλογή).

Συνεπώς, κρίσιμο στοιχείο είναι κυρίως το αν θίγονται ατομικά οι προσφεύγοντες. Είναι γνωστό ότι, κατόπιν της αποφάσεως της 25ης Ιουλίου 2002, C-50/00 P, *Union de Pequeños Agricultores* κατά Συμβουλίου (Συλλογή 2002, σ. I 6677), με την οποία το Δικαστήριο επιβεβαίωσε την ερμηνεία της έννοιας του προσώπου το οποίο αφορά ατομικώς μία κοινοτική πράξη, το Πρωτοδικείο εξέτασε το παραδεκτό προσφυγών ακυρώσεως, λαμβάνοντας υπόψη την ερμηνεία του Δικαστηρίου, μη ακολουθώντας τη διαφορετική ερμηνεία που είχε δώσει με την απόφαση της 3ης Μαΐου 2002, T-177/01, *Jégo Quéré* κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II 2365, εκκρεμεί η εκδίκαση της αναιρέσεως, υπόθεση C-263/02 P) (βλ. Ετήσια Έκθεση 2002).

Συνεπώς, το Πρωτοδικείο εξέτασε την έννοια του προσώπου το οποίο ατομικώς αφορά μία κοινοτική πράξη λαμβάνοντας υπόψη τον ορισμό που το Δικαστήριο έδωσε με την απόφασή του της 15ης Ιουλίου 1963, 25/62, *Plauman* κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1954 1964, σ. 937). Ειδικότερα, έκρινε ότι για να μπορεί ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο να ισχυριστεί ότι μία πράξη, της οποίας δεν είναι αποδέκτης, το αφορά ατομικά, πρέπει να θίγεται από την πράξη αυτή λόγω ορισμένων ξεχωριστών ιδιοτήτων του ή μιας πραγματικής καταστάσεως που το χαρακτηρίζει σε σχέση με κάθε άλλο πρόσωπο και, ως εκ τούτου, το εξατομικεύει κατά τρόπο ανάλογο προς αυτόν του αποδέκτη.

Για λόγους σαφήνειας θα γίνει διάκριση μεταξύ των προσβαλλομένων εκείνων πράξεων που ήταν πράγματι αποφάσεις και των πράξεων γενικής ισχύος.

α) Αποφάσεις

α.1) Εγκριτικές αποφάσεις στον τομέα των συγκεντρώσεων επιχειρήσεων

Σε πολλές περιπτώσεις το Πρωτοδικείο έκρινε παραδεκτές προσφυγές ακυρώσεως αποφάσεων περί εγκρίσεως συγκεντρώσεων, τις οποίες άσκησαν νομικά πρόσωπα μη μετέχοντα της συγκεντρώσεως (αποφάσεις της 8ης Ιουλίου 2003, T-374/00, *BaByliss Verband der freien Rohrwerke κ.λπ. κατά Επιτροπής*, που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή, και της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, T-158/00, *ARD κατά Επιτροπής*, που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή).

Τον Ιανουάριο του 2002 η Επιτροπή ενέκρινε, χωρίς να κινήσει το δεύτερο στάδιο εξετάσεως, την ανάληψη ορισμένων στοιχείων του ενεργητικού της Moulinex από τη SEB υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Οι εταιρίες BaByliss και Philips προσέβαλαν την απόφαση ενώπιον του Πρωτοδικείου. Στην απόφαση *BaByliss*, το Πρωτοδικείο εξέτασε το παραδεκτό της προσφυγής και έκρινε ότι καίτοι η BaByliss δεν ήταν αποδέκτης της αποφάσεως, εντούτοις η απόφαση αυτή την αφορούσε άμεσα και ατομικά. Το Πρωτοδικείο έλαβε σχετικώς υπόψη του: i) την ενεργό συμμετοχή της BaByliss στη διαδικασία, διά της υποβολής γραπτών και προφορικών παρατηρήσεων στην Επιτροπή· ii) την ιδιότητα της BaByliss ως δυνητικού ανταγωνιστή στις ολιγοπωλιακές αγορές, χαρακτηριστικό των οποίων αποτελεί, ιδίως, η ύπαρξη σοβαρών εμποδίων για την είσοδο στις αγορές αυτές, τα οποία προκύπτουν από το υψηλό ποσοστό πίστωσης προς το σήμα και από τη δυσχερή πρόσβαση στο λιανικό εμπόριο και iii) το ενδιαφέρον της BaByliss για εξαγορά της Moulinex ή, εν πάση περιπτώσει, ορισμένων στοιχείων του ενεργητικού της, το οποίο εκδηλώθηκε με την υποβολή πολλών προσφορών εξαγοράς. Συνεπώς, γίνεται αποδεκτό ότι δυνητικός ανταγωνιστής των επιχειρήσεων που μετέχουν στη συγκέντρωση μπορεί, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να ζητήσει ακύρωση εγκριτικής αποφάσεως, όταν πρόκειται για ολιγοπωλιακές αγορές.

Η απόφαση της Επιτροπής, της 21ης Μαρτίου 2000, περί εγκρίσεως, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, αλλά χωρίς κίνηση της διαδικασίας του δεύτερου σταδίου, της συγκεντρώσεως μέσω της οποίας η BskyB απέκτησε, μαζί με την KVV, τον από κοινού έλεγχο της εταιρίας KirchPay TV –η οποία δραστηριοποιείται στην αγορά της συνδρομητικής τηλεοράσεως στη Γερμανία– προσβλήθηκε από την ARD, εταιρία η οποία δραστηριοποιείται στην αγορά της ελεύθερης τηλεοράσεως. Με την προαναφερθείσα απόφαση *ARD κατά Επιτροπής*, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι, εκτός από το ότι η επίμαχη απόφαση αφορά άμεσα την ARD, την αφορά επίσης ατομικά. Προς τούτο, το Πρωτοδικείο έλαβε υπόψη του, αφενός, την ενεργό συμμετοχή της ARD στη διοικητική διαδικασία, καθόσον η Επιτροπή κάλεσε την εν λόγω επιχείρηση να καταθέσει παρατηρήσεις, αυτή δε πράγματι κατέθεσε παρατηρήσεις οι οποίες διαμόρφωσαν, εν μέρει, το περιεχόμενο της προσβαλλομένης αποφάσεως και τη φύση των αναληφθεισών υποχρεώσεων και, αφετέρου, τον ειδικό επηρεασμό της θέσεως της ARD η οποία δεν έχει παρουσία στις αγορές στις οποίες η κατέχουσα μονοπωλιακή θέση επιχείρηση ενισχύει τη θέση της μέσω της συγκεντρώσεως, αλλά μόνο στις όμορες αγορές κατ' ανάντη ή κατά κατόντη.

α.2) Απόφαση περί παραπομπής ενώπιον μιας εθνικής αρχής υποθέσεως αφορώσας συγκέντρωση επιχειρήσεων

Το άρθρο 9 του κανονισμού 4064/89⁵ επιτρέπει, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, την παραπομπή στις αρμόδιες αρχές κράτους μέλους της εξετάσεως μιας περιπτώσεως κοινοποιηθείσας συγκεντρώσεως. Σε δύο αποφάσεις, κρίθηκαν παραδεκτές προσφυγές ακυρώσεως στρεφόμενες κατά αποφάσεως περί παραπομπής ενώπιον των εθνικών αρχών, δυνάμει αυτής της διατάξεως. Η πρώτη απόφαση αφορά την απόφαση της Επιτροπής να παραπέμψει ενώπιον των γαλλικών αρχών ανταγωνισμού την περίπτωση συγκεντρώσεως μεταξύ της SEB και της Moulinex, καθόσον αφορά τις γαλλικές αγορές των μικρών οικιακών συσκευών, ώστε να εφαρμοστεί επί της συγκεντρώσεως αυτής η εθνική νομοθεσία (απόφαση *Philips*). Στη δεύτερη υπόθεση, η εξέταση της συγκεντρώσεως, η οποία συνίστατο στην ενσωμάτωση της Via Digital και της Sogecable, παραπέμφθηκε στις ισπανικές αρχές (προαναφερθείσα απόφαση *Cableuropa* κ.λπ. κατά *Επιτροπής*).

Από τις δύο αυτές αποφάσεις προκύπτει ότι η εξατομίκευση των προσφευγουσών μπορεί να γίνει με βάση δύο κατηγορίες περιστατικών.

Πρώτον, θεωρείται ότι η απόφαση περί παραπομπής αφορά ατομικώς τον προσφεύγοντα όταν η απόφαση έχει την μορφή εγκριτικής αποφάσεως την οποία η Επιτροπή έλαβε ελλείψει παραπομπής. Συνεπώς, εξετάζεται αν, ελλείψει παραπομπής στις αρμόδιες εθνικές αρχές, μπορεί ο προσφεύγων να αμφισβητήσει παραδεκτώς τις εκτιμήσεις της Επιτροπής αναφορικά με τα αποτελέσματα της συγκεντρώσεως εντός σχετικής αγοράς του οικείου κράτους μέλους. Αποτελούν κρίσιμα στοιχεία εκτιμήσεως η ιδιότητα του ανταγωνιστή (δυνητικού στην απόφαση *BaByliss* και ενεστώτος στην απόφαση *Cableuropa* κ.λπ. κατά *Επιτροπής*), καθώς και η ενεργός παρέμβαση της προσφεύγουσας στο πλαίσιο της διαδικασίας που προηγήθηκε της παραπομπής στις εθνικές αρχές.

Δεύτερον, θεωρείται ότι η απόφαση περί παραπομπής αφορά ατομικώς τον προσφεύγοντα, όταν αυτή του στερεί το όφελος των δικονομικών εγγυήσεων που παρέχει ο κανονισμός 4064/89 (άρθρο 18, παράγραφος 4) στους έχοντες αρκούντως ισχυρό συμφέρον τρίτους (απόφαση *Cableuropa* κατά *Επιτροπής*).

β) Πράξεις γενικής ισχύος

β.1) Κανονισμός

Με την προαναφερθείσα απόφασή του *Sony Computer Entertainment Europe κατά Επιτροπής*, το Πρωτοδικείο έκρινε παραδεκτή προσφυγή ακυρώσεως κατά κανονισμού της Επιτροπής σχετικού με την κατάταξη εμπορευμάτων στη Συνδυασμένη Ονοματολογία. Το Πρωτοδικείο αναγνώρισε, συγκεκριμένα, όπως εξάλλου είχε ήδη αποφανθεί, ότι οι κανονισμοί της Επιτροπής περί κατατάξεως συγκεκριμένων

⁵ Κανονισμός (ΕΟΚ) 4064/89 του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων (ΕΕ L 395, σ. 1).

εμπορευμάτων στη Συνδυασμένη Ονοματολογία έχουν γενική ισχύ. Εντούτοις, λαμβάνοντας υπόψη μία δέσμη στοιχείων, έκρινε ότι ένας τέτοιος κανονισμός αφορά ατομικώς την εταιρία Sony Computer Entertainment Europe, καθόσον αυτή απετέλεσε την αιτία κινήσεως της διοικητικής διαδικασίας η οποία κατέληξε στην έκδοση του κανονισμού περί δασμολογικής κατατάξεως του προϊόντος που η εν λόγω εταιρία εισάγει στην Κοινότητα –την κονσόλα PlayStation®2– ότι η επιχείρηση αυτή είναι η μόνη της οποίας εθίγη η νομική κατάσταση μετά την έκδοση του εν λόγω κανονισμού, ότι ο προσβαλλόμενος κανονισμός αφορά ειδικώς την κατάταξη της κονσόλας PlayStation®2 που η εν λόγω εταιρία εισάγει, ότι κατά το χρόνο θέσεως σε ισχύ του εν λόγω κανονισμού δεν υπήρχαν άλλα προϊόντα που να έχουν ίδια χαρακτηριστικά και ότι η προσφεύγουσα είναι η μόνη εγκεκριμένη εισαγωγέας αυτού του προϊόντος στην Κοινότητα.

β.2) Οδηγία

Η οδηγία 2002/2 ⁶ εισάγει ένα νέο σύστημα επισημάνσεως για τις σύνθετες ζωοτροφές, σκοπός του οποίου είναι η παροχή λεπτομερέστερων πληροφοριών αναφορικά με τη σύνθεση αυτών των τροφών. Μία επιχείρηση του τομέα της διατροφής ζώων, η Établissements Toulorge ζήτησε την ακύρωση αυτής της οδηγίας και την αποκατάσταση της ζημίας που προέβαλε ότι υπέστη. Με διάταξη της 21ης Μαρτίου 2003, T-167/02, Établissements Toulorge κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (Συλλογή 2003, σ. II 1114), το Πρωτοδικείο απέρριψε ως απαράδεκτη την προσφυγή ακυρώσεως με το σκεπτικό ότι η οδηγία δεν αφορά ατομικώς την προσφεύγουσα.

Τονίζοντας ότι ο κανονιστικός χαρακτήρας της οδηγίας δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να νομιμοποιείται ενεργητικώς ένας επιχειρηματίας να αμφισβητήσει τη νομιμότητά της, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι, στη συγκεκριμένη περίπτωση, η προσφεύγουσα δεν απέδειξε ότι η προσβαλλόμενη οδηγία την αφορά ατομικώς. Πράγματι, η δημοσιοποίηση της συνθέσεως των τροφίμων δεν συνιστά προσβολή της ειδικής καταστάσεως της προσφεύγουσας, αλλά υποχρέωση εξίσου βαρύνουσα όλους τους παραγωγούς συνθέτων τροφών. Κατά συνέπεια, χωρίς να εξετάσει αν η οδηγία αφορούσε άμεσα την προσφεύγουσα, το Πρωτοδικείο απέρριψε ως απαράδεκτη την προσφυγή.

Με βάση το ίδιο σκεπτικό, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η οδηγία 2002/58/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2002, σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών ⁷ δεν αφορά ατομικώς τον δημιουργό ιστοσελίδας του διαδικτύου (διάταξη της 6ης Μαΐου 2003, T-321/02, Vannieuwenhuyze-Morin κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή).

⁶ Οδηγία 2002/2/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 28ης Ιανουαρίου 2002, για την τροποποίηση της οδηγίας 79/373/EOK του Συμβουλίου περί κυκλοφορίας των σύνθετων ζωοτροφών και για την κατάργηση της οδηγίας 91/357/EOK της Επιτροπής (ΕΕ L 63, σ. 23).

⁷ ΕΕ L 201, σ. 37.

β.3) Απόφαση

Παρά τον τίτλο της, μια «απόφαση» μπορεί να θεωρηθεί ως πράξη γενικής ισχύος. Συγκεκριμένα, με την προαναφερθείσα διάταξη *DOW AgroSciences κατά Κοινοβουλίου* και Συμβουλίου, κρίθηκε ότι η απόφαση 2455/2001/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Νοεμβρίου 2001, περί καταρτίσεως του καταλόγου των ουσιών προτεραιότητας στον τομέα των υδάτων και περί τροποποίησης της οδηγίας 2000/60/ΕΚ⁸, δεν μπορεί, παρά τον τίτλο της, να θεωρηθεί ως απόφαση κατά την έννοια του άρθρου 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ, καθόσον, εκδοθείσα από το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο στο πλαίσιο της διαδικασίας συναποφάσεως (άρθρο 251 ΕΚ), μετέχει του νομικού χαρακτήρα της οδηγίας αυτής προβαίνοντας σε τροποποίησή της και προσαρτώντας στο κείμενό της ένα παράρτημα.

Με την ίδια διάταξη κρίθηκε απαράδεκτη η προσφυγή που άσκησαν πολλές εταιρίες του τομέα παραγωγής και εμπορίας των δύο ουσιών περί των οποίων επρόκειτο στην απόφαση αυτή. Πράγματι, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι μια τέτοια απόφαση δεν μπορεί να αφορά ατομικά τις προσφεύγουσες οι οποίες δεν προβάλλουν παραβίαση αποκλειστικού δικαιώματος βιομηχανικής ιδιοκτησίας σχετικού με τις προσδιοριζόμενες στην προσβαλλόμενη πράξη ουσίες ή ενός ειδικού δικαιώματος, δεν αποδεικνύουν ότι η απόφαση αυτή τους δημιουργεί εξαιρετική ζημία και των οποίων την ειδική κατάσταση δεν όφειλαν να λάβουν υπόψη τους οι συντάκτες της πράξεως κατά το χρόνο εκδόσεώς της.

Γ. Εφαρμοστέοι επί των επιχειρήσεων κανόνες ανταγωνισμού

Για μία ακόμη φορά τα ζητήματα ανταγωνισμού δημιούργησαν μια νομολογία πλούσια σε συμπεράσματα, αφενός, στον τομέα εφαρμογής των άρθρων 81 ΕΚ και 82 ΕΚ και, αφετέρου, στον τομέα των συγκεντρώσεων επιχειρήσεων.

Αξίζει κυρίως να υπογραμμιστεί ότι η μακροσκελής απόφαση ΤΑCΑ ολοκληρώνει, μετά την έκδοση των αποφάσεων της 28ης Φεβρουαρίου 2002, T-395/94, *Atlantic Container Line κ.λπ. κατά Επιτροπής* [Συλλογή 2002, σ. II 875, αναφορικά με τη συμφωνία Trans-Atlantic Agreement (στο εξής: ΤΑΑ)· βλ. την Ετήσια Έκθεση 2002], T-86/95, *Compagnie générale maritime κ.λπ. κατά Επιτροπής* (Συλλογή 2002, σ. II-1011, αναφορικά με τη συμφωνία FEFC· βλ. την Ετήσια Έκθεση 2002), και της 19ης Μαρτίου 2003, T-213/00, *CMA CGM κ.λπ. κατά Επιτροπής* (Συλλογή 2003, σ. II-927, αναφορικά με τη συμφωνία FETTCSA· εκκρεμεί η εκδίκαση αναιρέσεως, υπόθεση C-236/03 P), καθώς και της διάταξης της 4ης Ιουνίου 2003, T-224/99, *European Council of Transport Users κ.λπ. κατά Επιτροπής* (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), τη σειρά υποθέσεων που αφορούν την νομιμότητα της πρακτικής των ναυτιλιακών διασκέψεων σε σχέση με τις διατάξεις του κανονισμού 4056/86 του Συμβουλίου για τον τρόπο

⁸ ΕΕ L 331, σ. 1.

εφαρμογής των άρθρων 81 ΕΚ και 82 ΕΚ στις θαλάσσιες μεταφορές⁹. Με την απόφαση *TACA* (αρχικά της *Trans-Atlantic Conference Agreement*, συμφωνίας συναφθείσας τον Ιούλιο του 1994 μεταξύ δεκαπέντε ναυτιλιακών εταιρειών μελών του ΤΑΑ, πολλές από τις διατάξεις της οποίας απαγόρευσε η Επιτροπή με την απόφασή της της 19ης Οκτωβρίου¹⁰), το Πρωτοδικείο απέρριψε όλους τους λόγους που προέβαλαν οι προσφεύγουσες αναφορικά με τις παραβάσεις του άρθρου 81 ΕΚ και δέχθηκε εν μέρει τους λόγους που αφορούσαν τις παραβάσεις του άρθρου 82 ΕΚ. Η νομολογιακή σημασία αυτής της αποφάσεως, λόγω της ποικιλομορφίας της, θα αναλυθεί στα κεφάλαια που ακολουθούν.

1. Η νομολογιακή εξέλιξη ως προς την ερμηνεία των άρθρων 81 ΕΚ και 82 ΕΚ

α) Προσωπικό πεδίο εφαρμογής

Οι συμφωνίες και πρακτικές στις οποίες αναφέρονται τα άρθρα 81 ΕΚ και 82 ΕΚ απαγορεύονται μόνο εφόσον έχουν συναφθεί ή έχουν τεθεί σε εφαρμογή εκ μέρους μιας ή περισσοτέρων «επιχειρήσεων». Στην απόφαση της 4ης Μαρτίου 2003, T-319/99, *FENIN κατά Επιτροπής* (Συλλογή 2003, σ. ΙΙ-360· εκκρεμεί η εκδίκαση αναιρέσεως, υπόθεση C-205/03 P), το Πρωτοδικείο διευκρίνισε ότι η έννοια της «επιχειρήσεως» δεν καλύπτει την αγορά προϊόντων η οποία γίνεται με σκοπό τη χρήση τους στο πλαίσιο μιας μη οικονομικής δραστηριότητας.

Η FENIN (*Federación Nacional de Empresas de Instrumentación Científica, Médica, Técnica y Dental*) είναι ένωση η οποία περιλαμβάνει το σύνολο σχεδόν των επιχειρήσεων οι οποίες εμπορεύονται φαρμακευτικά είδη στην Ισπανία και από τις οποίες οι φορείς οι οποίοι διαχειρίζονται το εθνικό σύστημα υγείας (ΕΣΥ) αγοράζουν φαρμακευτικά είδη, τα οποία χρησιμοποιούνται στα ισπανικά νοσοκομεία. Στις 26 Αυγούστου 1999, η Επιτροπή απέρριψε καταγγελία της FENIN αναφορικά με την κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσεως που προκύπτει, κατά την άποψή της, από το γεγονός ότι οι διαχειριζόμενοι το ΕΣΥ φορείς εξοφλούν τους λογαριασμούς τους με μέση καθυστέρηση 300 ημερών.

Στην απόφαση που εκδόθηκε επί της προσφυγής ακυρώσεως της ασηκθείσας εκ μέρους της FENIN κατά της αποφάσεως αυτής, το Πρωτοδικείο υπενθύμισε, κατ' αρχάς, ότι, στο πλαίσιο του κοινοτικού δικαίου περί ανταγωνισμού, η έννοια της επιχειρήσεως περιλαμβάνει κάθε φορέα ασκούντα οικονομική δραστηριότητα,

⁹ Κανονισμός (ΕΟΚ) 4056/86 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1986, για τον καθορισμό του τρόπου εφαρμογής των άρθρων [81] και [82] της Συνθήκης στις θαλάσσιες μεταφορές (ΕΕ L 378 σ. 4), το άρθρο 1 του οποίου καθορίζει τη ναυτιλιακή διάσκηψη ως ομάδα δύο τουλάχιστον μεταφορέων-εφοπλιστών που εκτελεί διεθνείς τακτικές εμπορευματικές μεταφορές σε συγκεκριμένη γραμμή ή συγκεκριμένες γραμμές με κοινούς ή ίσους τους ναύλους.

¹⁰ Απόφαση 94/980/ΕΚ της Επιτροπής, της 19ης Οκτωβρίου 1994, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου [81] της Συνθήκης (IV/34446 – *Trans-Atlantic Agreement*) (ΕΕ L 376, σ. 1).

ανεξαρτήτως από το νομικό καθεστώς που τον διέπει και τον τρόπο χρηματοδοτήσεώς του. Στη συνέχεια, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι η συνιστάμενη στην παροχή αγαθών ή υπηρεσιών σε δεδομένη αγορά δραστηριότητα είναι εκείνη που χαρακτηρίζει την έννοια της οικονομικής δραστηριότητας και όχι οι πράξεις αγορών αφ' εαυτές. Κατά συνέπεια, προκειμένου να κριθεί η φύση μιας πράξεως αγοράς, δεν απαιτείται διαχωρισμός της πράξεως αγοράς του προϊόντος από τη μεταγενέστερη χρήση του κτηθέντος προϊόντος, και, επομένως, ο χαρακτήρας της πράξεως αγοράς εξαρτάται από τον οικονομικό ή μη χαρακτήρα της μεταγενέστερης χρήσεως του κτηθέντος προϊόντος.

Το Πρωτοδικείο υπογράμμισε, στη συνέχεια, ότι κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, οι φορείς οι οποίοι εκπληρούν αποστολή αποκλειστικά κοινωνικού χαρακτήρα, στηριζόμενοι στην αρχή της αλληλεγγύης και στερούμενοι οποιουδήποτε κερδοσκοπικού σκοπού, δεν αποτελούν επιχειρήσεις (απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Φεβρουαρίου 1993, C-159/91 και C-160/91, *Poucet και Pistre*, Συλλογή 1993, σ. I-637).

Εφαρμόζοντας αυτές τις αρχές στη συγκεκριμένη υπόθεση, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι το ΕΣΥ χρηματοδοτείται από κοινωνικής φύσεως εισφορές και ότι παρέχει δωρεάν υπηρεσίες στους ασφαλισμένους του, στο πλαίσιο ενός συστήματος γενικής ασφαλιστικής καλύψεως του πληθυσμού, επομένως δε, ότι λειτουργεί σύμφωνα με την αρχή της αλληλεγγύης. Κατά συνέπεια, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι οι φορείς του ΕΣΥ δεν μπορεί να θεωρηθούν ως επιχειρήσεις κατά την έννοια των άρθρων 81 ΕΚ και 82 ΕΚ, ούτε όσον αφορά την εκ μέρους τους διαχείριση του ΕΣΥ, ούτε, κατά συνέπεια, όσον αφορά τις πράξεις αγοράς στις οποίες προβαίνουν στο πλαίσιο αυτής της διαχειρίσεως. Κατά συνέπεια, το Πρωτοδικείο απέρριψε την προσφυγή.

β) Διαδικασία ανταγωνισμού και εύλογη προθεσμία

Κατόπιν καταγγελίας κατατεθείσας το 1991, η Επιτροπή, με απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 1999 ¹¹, επέβαλε στη Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied και Technische Unie (στο εξής: FEG και TU) πρόστιμα 4,4 και 2,15 εκατομμυρίων ευρώ, αντιστοίχως, για διάφορες παραβάσεις του άρθρου 81 ΕΚ. Από της καταθέσεως της καταγγελίας μέχρι της εκδόσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως παρήλθαν οκτώ έτη. Στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας, οι FEG και TU κατήγγειλαν την υπερβολική διάρκεια της έρευνας. Η Επιτροπή, αναφερόμενη στην υποχρέωση εκδόσεως εντός ευλόγου προθεσμίας των αποφάσεών της στον τομέα του ανταγωνισμού (απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Δεκεμβρίου 1998, *Baustahlgewebe κατά Επιτροπής*, C-185/96 P, Συλλογή 1998, σ. I-8417, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 22ας Οκτωβρίου 1997, T-213/95 και

¹¹ Απόφαση 2000/117/ΕΚ της Επιτροπής, της 26ης Οκτωβρίου 1999, αναφορικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 81 της Συνθήκης ΕΚ (Υπόθεση IV/33884 – Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied et Technische Unie) (FEG και TU) (ΕΕ 2000, L 39, σ. 1).

T-18/96, *SCK και FNK κατά Επιτροπής*, Συλλογή 1997, σ. II 1739), παραδέχθηκε, στην προσβαλλόμενη απόφαση, τη «μεγάλη» διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας και μείωσε κατά 100 000 ευρώ το ποσό των επιβληθέντων προστίμων.

Οι FEG και TU υποστήριξαν, ενώπιον του Πρωτοδικείου, ότι η εκ μέρους της Επιτροπής παραβίαση της αρχής του ευλόγου χαρακτήρα της διάρκειας της διαδικασίας εκδόσεως της πρέπει να επιφέρει ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως ή, τουλάχιστον, πρόσθετη μείωση των επιβληθέντων προστίμων. Οι προσφεύγουσες, πράγματι, προέβαλαν την προκύπτουσα από την καθυστέρηση δυσχέρεια υπερασπίσεώς τους και την επί μακρόν παράταση της αβεβαιότητας σχετικά με την τύχη τους.

Με την απόφασή του της 16ης Δεκεμβρίου 2003, T-5/00 και T-6/00, *Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied και Technishe Unie κατά Επιτροπής* (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Πρωτοδικείο απέρριψε τα αιτήματα αυτά κρίνοντας ότι, μολονότι η Επιτροπή οφείλει να αποφαινεται εντός εύλογης προθεσμίας, εντούτοις η υπέρβαση της προθεσμίας δεν δικαιολογεί κατ' ανάγκη την ακύρωση της αποφάσεως της περατώνουσας τη διαδικασία. Επιβεβαιώνοντας με τον τρόπο αυτό τη νομολογία «PVC II» (απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Απριλίου 1999, T-305/94, T-306/94, T-307/94, T-313/94 έως T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 και T-335/94, *Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής*, Συλλογή 1999, σ. II 931, σχολιασθείσα στην Ετήσια Έκθεση 1999), το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η υπέρβαση της εύλογης προθεσμίας εκ μέρους της Επιτροπής δεν μπορεί να αποτελέσει λόγο ακυρώσεως παρά μόνο εφόσον αποδειχθεί ότι το γεγονός αυτό έθιξε τα δικαιώματα των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων. Δεδομένου ότι η Επιτροπή παραδέχθηκε τον υπερβολικό χαρακτήρα της διάρκειας της διαδικασίας, το Πρωτοδικείο εξέτασε αν, εν προκειμένω, εθίγησαν τα δικαιώματα αμύνης. Προς τούτο, το Πρωτοδικείο διευκρίνισε ότι επιβάλλεται να γίνει διάκριση μεταξύ του προπαρασκευαστικού σταδίου που προηγείται της κοινοποίησης των αιτιάσεων και της υπόλοιπης διοικητικής διαδικασίας. Δεδομένου ότι κατά τη διάρκεια του πρώτου σταδίου δεν διατυπώθηκε καμία κατηγορία κατά των ενδιαφερομένων, η παράταση αυτής της διαδικασίας δεν θίγει τα δικαιώματά τους άμυνας. Όσον αφορά το δεύτερο στάδιο, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι ο χρόνος των 23 μηνών που παρήλθαν μεταξύ της ακροάσεως των διαδίκων και της εκδόσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως είναι σημαντικός και οφείλεται σε αδράνεια της Επιτροπής.

Στη συνέχεια, πάντως, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι τα δικαιώματα άμυνας δεν εθίγησαν από τη διάρκεια αυτού του σταδίου της διαδικασίας. Στο πλαίσιο αυτό, υπογράμμισε, μεταξύ άλλων, ότι κατά το χρονικό διάστημα που δεν έχει επέλθει η προβλεπόμενη από τον κανονισμό 2988/74¹² παραγραφή, η παράταση της

¹² Κανονισμός (ΕΟΚ) 2988/74 του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 1974, περί παραγραφής του δικαιώματος διώξεως και εκτελέσεως των αποφάσεων στους τομείς του δικαίου των μεταφορών και του ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΕ L 319, σ. 1).

προβαλλόμενης από τις προσφεύγουσες αβεβαιότητας ως προς την τύχη τους και ως προς την προσβολή της υπολήψεώς τους είναι εγγενής στις διαδικασίες εφαρμογής του κανονισμού 17 και δεν συνιστά αφ' εαυτής προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας.

Το Πρωτοδικείο απέρριψε, επίσης, τα αιτήματα περί μείωσης των προστίμων, λόγω της διάρκειας της διοικητικής διαδικασίας, κρίνοντας, στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του πλήρους δικαιοδοσίας, ότι οι προσφεύγουσες δεν προσκόμισαν κανένα στοιχείο που να δικαιολογεί την περαιτέρω μείωση του ποσού του προστίμου, πέραν της μείωσης την οποία ήδη προέβη η Επιτροπή.

γ) *Άρθρο 81 ΕΚ*

γ.1) *Απαγορευμένες συμπράξεις*

– *Οριζόντιες συμπράξεις*

Οι οριζόντιες συμπράξεις περί καθορισμού τιμών απαγορεύονται ρητώς από το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ. Οι αποφάσεις της Επιτροπής περί διαπιστώσεως και επιβολής κυρώσεων σε περιπτώσεις τέτοιων συμπράξεων, κατά κανόνα, επιβεβαιώθηκαν δικαστικώς.

Κατ' αρχάς, η προαναφερθείσα απόφαση *CMA CGM κ.λπ. κατά Επιτροπής*, επιβεβαίωσε την απόφαση της Επιτροπής της 16ης Μαΐου 2000 ¹³ καθόσον δι' αυτής διαπιστώθηκε ότι η συμφωνία μεταξύ ναυτιλιακών εταιρειών οι οποίες πραγματοποιούν δρομολόγια μεταξύ της Βόρειας Ευρώπης και της Άπω Ανατολής, η *Far East Trade Tariff Charges and Surcharges Agreement*, που προβλέπει τη μη παροχή εκπτώσεων επί των δημοσιευμένων συντελεστών πρόσθετων τελών, αναφορικά με ορισμένες υπηρεσίες, συνιστά παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 2 του κανονισμού 1017/68 ¹⁴ και ότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις απαλλαγής αυτής της συμφωνίας δυνάμει του άρθρου 81, παράγραφος 3, ΕΚ και του άρθρου 5 του κανονισμού 1017/68. Ακυρώθηκε μόνο το άρθρο του διατακτικού που αφορούσε τα πρόστιμα.

Στο πλαίσιο αυτό, αρκεί να τονιστεί ότι το Πρωτοδικείο, όπως και η Επιτροπή πριν από αυτό, έκρινε ότι συμφωνία απαγορεύουσα τη χορήγηση εκπτώσεων επί των τελών και των πρόσθετων τελών, η οποία συνήφθη μεταξύ των μελών μιας ναυτιλιακής διασκέψεως και ανεξάρτητων εταιρειών, πρέπει να θεωρηθεί ως οριζόντια συμφωνία

¹³ Απόφαση 2000/627/ΕΚ της Επιτροπής, της 16ης Μαΐου 2000, αναφορικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 81 της Συνθήκης ΕΚ [υπόθεση IV/34018 – *Far East Trade Tariff Charges and Surcharges Agreement (FETTCSA)*] (ΕΕ L 268, σ. 1).

¹⁴ Κανονισμός (ΕΟΚ) 1017/68 του Συμβουλίου, της 19ης Ιουλίου 1968, περί εφαρμογής των κανόνων ανταγωνισμού στους τομείς των σιδηροδρομικών, οδικών και εσωτερικών πλωτών μεταφορών (ΕΕ L 175 σ. 1).

συλλογικού καθορισμού των τιμών, απαγορευόμενη όχι μόνο από το γράμμα του άρθρου 81, παράγραφος 1, στοιχείο α', ΕΚ και από το άρθρο 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1017/68, αλλά και από το πνεύμα του κανονισμού 4056/86.

Στη συνέχεια οι πέντε αποφάσεις της 11ης Δεκεμβρίου 2003, T-56/99, *Marlines κατά Επιτροπής*, T-59/99, *Ventouris κατά Επιτροπής*, T-61/99, *Adriatica di Navigazione κατά Επιτροπής*, T-65/99, *Strintzis Lines Shipping κατά Επιτροπής* και T-66/99, *Minoan Lines κατά Επιτροπής* (που δεν έχουν ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή), επιβεβαιώνουν, επί της ουσίας, την απόφαση της Επιτροπής του 1998 με την οποία διαπιστώθηκε σύμπραξη αντικείμενη στο άρθρο 81 ΕΚ στον τομέα των ναυτιλιακών μεταφορών μεταξύ Ελλάδος και Ιταλίας¹⁵. Με την απόφαση αυτή η Επιτροπή είχε διαπιστώσει την ύπαρξη της σειράς συμφωνιών και πρακτικών περί καθορισμού τιμών που αφορούσαν υπηρεσίες μεταφοράς διά πορθμείου μεταξύ των λιμένων της Πάτρας (Ελλάδα) και της Αγκώνας (Ιταλία) μεταφοράς φορτηγών στις γραμμές Πάτρας προς Μπάρι (Ιταλία) και Πάτρας προς Πρίντεζι (Ιταλία). Στις επτά εταιρίες που συνέπραξαν στις παραβάσεις επιβλήθηκαν πρόστιμα συνολικού ύψους 9 εκατομμυρίων ευρώ. Πέντε από τις επτά εταιρίες επί των οποίων η Επιτροπή επέβαλε πρόστιμο ζήτησαν την ακύρωση της αποφάσεως και τη μείωση του ποσού των προστίμων. Πλην των περιπτώσεων των προστίμων που επιβλήθηκαν στη Ventouris και στην Adriatica, τα οποία μειώθηκαν λόγω πεπλανημένης εκτιμήσεως της βαρύτητας και της εκτάσεως των παραβάσεων τους εκ μέρους της Επιτροπής, όλες οι λοιπές προσφυγές απορρίφθηκαν.

Το Πρωτοδικείο έκρινε ότι τα πραγματικά περιστατικά επί των οποίων στηρίχθηκε η Επιτροπή αποδείχθηκαν δεόντως. Αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η αντίθετη προς τις αρχές του ανταγωνισμού συμπεριφορά δεν τους επιβλήθηκε από τις ελληνικές αρχές και ότι, κατά συνέπεια, οι προσφεύγουσες είχαν διατηρήσει την αυτονομία τους ως προς τον καθορισμό της τιμολογιακής πολιτικής τους. Το Πρωτοδικείο επιβεβαίωσε, επίσης, ότι οι συμφωνίες αυτές νοθεύουν τον ανταγωνισμό εντός της κοινής αγοράς.

Εξάλλου, επιβάλλεται να τονιστεί ότι το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η Επιτροπή δεν υπερέβη τις εξουσίες της προβαίνουσα σε έλεγχο στις εγκαταστάσεις εταιρίας διαφορετικής από την εταιρία προς την οποία απευθύνεται η απόφαση ελέγχου. Το Πρωτοδικείο έλαβε υπόψη του ότι οι εγκαταστάσεις εχρησιμοποιούντο από την αποδέκτρια της αποφάσεως εταιρία, προς ανάπτυξη των εμπορικών της δραστηριοτήτων και ότι θα μπορούσαν να εξομοιωθούν προς τις εμπορικές εγκαταστάσεις της αποδέκτριας της αποφάσεως εταιρίας.

Εξάλλου, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι η Επιτροπή ορθώς καταλόγισε τις πράξεις και πρωτοβουλίες μιας εταιρίας σε μίαν άλλη, έχουσα χωριστή νομική προσωπικότητα

¹⁵ Απόφαση 1999/271/ΕΚ της Επιτροπής, της 9ης Δεκεμβρίου 1998, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου [81]της Συνθήκης ΕΚ (IV/34466 – Ελληνικά πορθμεία) (ΕΕ 1999, L 109, σ. 24).

από την πρώτη, καθόσον οι δύο αυτές εταιρίες αποτελούσαν, αντιστοίχως, τον προστήσαντα και τον εμπορικό αντιπρόσωπό του και αποτελούσαν μία και την αυτή οικονομική ενότητα.

– Κάθετοι περιορισμοί

Όσον αφορά τους κάθετους περιορισμούς, το Πρωτοδικείο ακύρωσε δύο αποφάσεις της Επιτροπής, προβαίνοντας σε εφαρμογή της πάγιας νομολογίας, κατά την οποία μονομερής συμπεριφορά, χωρίς τη ρητή ή σιωπηρή σύμπραξη άλλης επιχειρήσεως, δεν εμπίπτει στο άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ.

Πρώτον, στην απόφασή του της 3ης Δεκεμβρίου 2003, T-208/01, *Volkswagen κατά Επιτροπής* (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Πρωτοδικείο ακύρωσε την απόφαση της Επιτροπής¹⁶ με την οποία κρίθηκε ότι η Volkswagen, κατά παράβαση του άρθρου 81 ΕΚ, είχε καθορίσει τιμή πωλήσεως του νέου τύπου αυτοκινήτου Volkswagen Passat, απαιτώντας από τους Γερμανούς αντιπροσώπους της να μην πωλούν αυτόν τον τύπο αυτοκινήτου κάτω από τη συνιστώμενη τιμή πωλήσεως και να περιορίσουν, ή ακόμα να καταργήσουν, τις χορηγούμενες στους πελάτες τους εκπτώσεις.

Το Πρωτοδικείο υπενθυμίζει, κατ' αρχάς, ότι η νομολογία κατά την οποία η Επιτροπή δεν μπορεί να θεωρεί ότι μία μονομερής συμπεριφορά από πλευράς του παραγωγού, η οποία υιοθετήθηκε στο πλαίσιο των συμβατικών σχέσεων που διατηρεί με τους μεταπωλητές του, αποτελεί, στην πραγματικότητα, αντίθετη προς τον ανταγωνισμό συμφωνία, αν δεν αποδεικνύει την ύπαρξη ρητής ή σιωπηρής συναινέσεως εκ μέρους των μεταπωλητών, έναντι της υιοθετηθείσας από τον παραγωγό συμπεριφοράς.

Το Πρωτοδικείο τονίζει, στη συνέχεια, ότι, εν προκειμένω, η Επιτροπή δεν απέδειξε την ύπαρξη πραγματικής συναινέσεως των εμπόρων όσον αφορά τις συστάσεις της Volkswagen, όταν έλαβαν γνώση αυτών. Πράγματι, η Επιτροπή έκρινε ότι δεν χρειάζεται να αποδείξει το στοιχείο αυτό, καθόσον οι αντιπρόσωποι, υπογράφοντας τη σύμβαση αντιπροσωπείας, είχαν εκ των προτέρων σιωπηρώς δεχθεί τις συστάσεις αυτές.

Τέλος, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι δεν αμφισβητείται ότι συμφωνεί με το κοινοτικό δίκαιο ανταγωνισμού η σύμβαση αντιπροσωπείας που υπέγραψαν οι αντιπρόσωποι. Εκ του στοιχείου αυτού συμπεραίνει ότι η άποψη της Επιτροπής ισοδυναμεί με τον ισχυρισμό ότι έμπορος που υπέγραψε σύμβαση αντιπροσωπείας σύμφωνη προς το δίκαιο του ανταγωνισμού θεωρείται ότι, από και με την υπογραφή αυτή, αποδέχθηκε εκ των προτέρων μια μεταγενέστερη παράνομη εξέλιξη της σύμβασης αυτής, ενώ, λόγω ακριβώς της συμφωνίας της με το δίκαιο του ανταγωνισμού, η σύμβαση αυτή δεν

¹⁶ Απόφαση 2001/711/ΕΚ της Επιτροπής, της 29ης Ιουνίου 2001, σε διαδικασία προβλεπόμενη από το άρθρο 81 της Συνθήκης ΕΚ (υπόθεση COMP/F 2/36693 – Volkswagen) (ΕΕ L 262, σ. 14).

επέτρεπε στον έμπορο να προβλέψει μια τέτοια εξέλιξη. Καθόσον δεν προέκυψε σύμπτωση βουλήσεων μεταξύ της Volkswagen και των αντιπροσώπων της, το Πρωτοδικείο ακύρωσε την απόφαση της Επιτροπής περί επιβολής προστίμου 30,96 εκατομμυρίων ευρώ στη Volkswagen.

Δεύτερον, οι ίδιες αυτές αρχές εφαρμόστηκαν στην απόφαση της 21ης Οκτωβρίου 2003, T-368/00, *General Motors Nederland και Opel Nederland κατά Επιτροπής* (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή· εκκρεμεί η εκδίκαση αναιρέσεως, υπόθεση C-551/03 P), με μόνο, όμως, αποτέλεσμα, στην υπόθεση αυτή, τη μείωση του επιβληθέντος από την Επιτροπή προστίμου.

Η Opel Nederland, της οποίας η δραστηριότητα περιλαμβάνει την πώληση, την εισαγωγή, την εξαγωγή και τη χονδρική εμπορία αυτοκινήτων και ανταλλακτικών της Opel στις Κάτω Χώρες, συνήψε συμβάσεις αντιπροσωπείας με 150 περίπου εξουσιοδοτημένους αντιπροσώπους. Η κοινοτική ρύθμιση περί εμπορίας αυτοκινήτων¹⁷ δεν επιτρέπει στον κατασκευαστή ή στον εισαγωγέα του να απαγορεύει στους αντιπροσώπους την παράδοση των προϊόντων της συμβάσεως και των αντίστοιχων με αυτά προϊόντων στους τελικούς καταναλωτές, στους εξουσιοδοτημένους μεσάζοντες ή σε άλλους αντιπροσώπους που ανήκουν στο δίκτυο διανομής του κατασκευαστή ή του εισαγωγέα αυτού. Προβαίνουσα σε εφαρμογή αυτών των αρχών, η Επιτροπή, με απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2000¹⁸, επέβαλε στην εταιρία Opel Nederland πρόστιμο 43 εκατομμυρίων ευρώ επειδή ακολούθησε μια γενική στρατηγική σκοπούσα στον περιορισμό ή την παρεμπόδιση πωλήσεων προς εξαγωγή από τις Κάτω Χώρες, στρατηγική περιλαμβάνουσα τρεις πτυχές, πρώτον, μια περιοριστική πολιτική εφοδιασμού, δεύτερον, μια περιοριστική πολιτική πριμοδοτήσεων και, τρίτον, μια άμεση απαγόρευση των εξαγωγών.

Με την απόφασή του το Πρωτοδικείο επιβεβαίωσε, ουσιαστικώς, την απόφαση της Επιτροπής. Εντούτοις, έκρινε ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε επαρκώς από νομικής απόψεως ότι η Opel Nederland είχε πράγματι ανακοινώσει στους αντιπροσώπους της το μέτρο το συνιστάμενο σε περιορισμό του εφοδιασμού, όπως προηγουμένως είχε αποφασίσει το διευθυντικό της όργανο, και ότι, κατά μείζονα λόγο, δεν απέδειξε ότι το μέτρο αυτό ενέπιπτε στο πεδίο των συμβατικών σχέσεων μεταξύ της Opel Nederland και των αντιπροσώπων της.

Αντιθέτως, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς, από νομικής απόψεως, αφενός, ότι η περιοριστική πολιτική της Opel Nederland στον τομέα των

¹⁷ Βλ., μεταξύ άλλων, τον κανονισμό (ΕΟΚ) 123/85 της Επιτροπής, της 12ης Δεκεμβρίου 1984, σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου [81], παράγραφος 3, της Συνθήκης ΕΚ σε ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών διανομής και εξυπηρέτησης των πελατών πριν και μετά την πώληση αυτοκινήτων οχημάτων (ΕΕ 1985, L 15, σ. 16), τον οποίο αντικατέστησε, από 1ης Οκτωβρίου 1995, ο κανονισμός (ΕΚ) 1475/95 της Επιτροπής, της 28ης Ιουνίου 1995 (ΕΕ L 145, σ. 25).

¹⁸ Απόφαση 2001/146/ΕΚ της Επιτροπής, της 20ής Σεπτεμβρίου 2000, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 81 της Συνθήκης ΕΚ (υπόθεση COMP/36.653 – Opel) (ΕΕ L 59, σ. 1).

πριμοδοτήσεων εντάχθηκε σε ένα σύνολο διαρκών εμπορικών σχέσεων διεπομένων από μια προκαθορισθείσα γενική συμφωνία και ότι, κατά συνέπεια, αποτελούσε συμφωνία κατά την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, καθώς και ότι, αφετέρου, κατόπιν των πιέσεων της Opel Nederland, οι εν λόγω αντιπρόσωποι ανέλαβαν την υποχρέωση να μην πραγματοποιούν πλέον πωλήσεις προς εξαγωγή.

Καίτοι η παράβαση χαρακτηρίστηκε ορθώς ως «λίαν σοβαρή», το Πρωτοδικείο έκρινε ότι το βασικό ποσό των 40 εκατομμυρίων ευρώ πρέπει να μειωθεί, επειδή δεν αποδείχθηκε το γεγονός της υπάρξεως μέτρου περιοριστικού του εφοδιασμού, καθορίζοντας τελικώς το ποσό του προστίμου στο ύψος των 35 475 000 ευρώ.

Με την απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2003, T-65/98, *Van den Bergh Foods κατά Επιτροπής* (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή· εκκρεμεί η εκδίκαση αναίρεσεως, υπόθεση C-552/03 P), το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε ως προς το αν συμβιβάζονται με τα άρθρα 81 ΕΚ και 82 ΕΚ συμφωνίες με τις οποίες η Van den Bergh Foods (στο εξής: HB), κυριότερη εταιρία παραγωγής παγωτών στην Ιρλανδία, διέθετε στους λιανοπωλητές παγωτών, στην Ιρλανδία, καταψύκτες για παγωτά που προορίζονται για άμεση κατανάλωση, υπό την προϋπόθεση ότι οι καταψύκτες αυτοί θα χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για τη διατήρηση των παγωτών της HB. Με απόφαση της 11ης Μαρτίου 1998¹⁹, η Επιτροπή έκρινε ότι οι συμφωνίες αυτές αντιβαίνουν προς τα άρθρα 81 ΕΚ και 82 ΕΚ.

Εξετάζοντας λόγο ακυρώσεως αντλούμενο από προφανείς πλάνες εκτιμήσεως και από παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε ότι η ρήτρα αποκλειστικότητας περί της οποίας επρόκειτο δεν αποτελεί τυπική υποχρέωση αποκλειστικής αγοράς, καθόσον δεν κωλύει τους λιανοπωλητές να πωλούν προϊόντα ανταγωνιστικά προς εκείνα της HB, υπό την προϋπόθεση ότι οι καταψύκτες της θα χρησιμοποιούνται αποκλειστικώς για αυτά τα προϊόντα. Το Πρωτοδικείο έκρινε ότι επιβάλλεται, κατά συνέπεια, να εξεταστεί, πρώτον, αν η ρήτρα αυτή λειτουργεί στην πραγματικότητα ως αποκλειστικότητα επιβαλλόμενη σε ορισμένα σημεία πωλήσεως, στη συνέχεια, αν η Επιτροπή υπολόγισε ορθώς τον βαθμό στεγανοποίησεως που προκύπτει εκ του στοιχείου αυτού και, τέλος, αν αυτός ο βαθμός στεγανοποίησεως είναι αρκετά υψηλός, ώστε να στοιχειοθετείται παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ.

Εξάλλου, το Πρωτοδικείο, στηριζόμενο σε πάγια νομολογία, υπενθύμισε ότι, προκειμένου να εκτιμηθεί ο βαθμός στεγανοποίησεως, επιβάλλεται να εξεταστεί, αφενός, αν από το σύνολο των παρεμφερών συμβάσεων που έχουν συναφθεί εντός της αγοράς αναφοράς και από το σύνολο των λοιπών στοιχείων του οικονομικού και νομικού πλαισίου εντός του οποίου εντάσσονται οι συγκεκριμένες συμφωνίες προκύπτει ότι οι συμφωνίες αυτές έχουν σωρευτικά ως αποτέλεσμα τη στεγανοποίηση

¹⁹ Απόφαση 98/531/ΕΚ της Επιτροπής, της 11ης Μαρτίου 1998, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής των άρθρων [81] και [82] της Συνθήκης (υποθέσεις IV/34073, IV/34395, IV/35436 – *Van den Bergh Foods Limited*) (ΕΕ L 246, σ. 1).

της αγοράς αυτής έναντι των νέων ανταγωνιστών, αφετέρου, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, αν οι επίμαχες συμφωνίες συμβάλλουν στην παραγωγή του σωρευτικού αποτελέσματος (απόφαση του Δικαστηρίου της 28ης Φεβρουαρίου 1991, C-234/89, *Δηλημίτης*, Συλλογή 1991, σ. I-935, σκέψεις 23 και 24, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 8ης Ιουνίου 1995, T-7/93, *Langnese Iglo κατά Επιτροπής*, Συλλογή 1995, σ. II 1533, σκέψη 99).

Ακολουθώς, το Πρωτοδικείο προέβη σε εφαρμογή αυτών των αρχών προβαίνοντας σε λεπτομερή ανάλυση των συνεπειών της επίμαχης ρήτηρας. Μεταξύ άλλων στοιχείων, διαπίστωσε ότι η δωρεάν διάθεση των καταψυκτών στους λιανοπωλητές, η σαφής προτίμηση των καταναλωτών στα παγωτά HB, η σειρά προϊόντων της HB και τα κέρδη που αποφέρει η πώλησή τους αποτελούν ένα σύνολο σημαντικότερων λόγων, τους οποίους λαμβάνουν οπωσδήποτε υπόψη οι λιανοπωλητές, οσάκις εξετάζουν τη δυνατότητα εγκαταστάσεως ενός πρόσθετου καταψύκτη για να πωλούν μια δεύτερη, περιορισμένη, σειρά παγωτών ή, κατά μείζονα λόγο, τη δυνατότητα καταγγελίας της συμφωνίας διανομής που έχουν συνάψει με την HB.

Το Πρωτοδικείο έκρινε, επίσης, ότι σημαντικό ποσοστό των λιανοπωλητών θα ήταν διατεθειμένο να διαθέτει προς πώληση μια μεγαλύτερη σειρά προϊόντων, αν οι συμφωνίες διανομής των προμηθευτών παγωτών έπαυαν να περιέχουν τις ρήτρες περί αποκλειστικότητας.

Τέλος, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι, καίτοι οι συναφθείσες με την HB συμφωνίες αφορούν μόνο το 40 % περίπου του συνόλου των σημείων πωλήσεως της αγοράς, η Επιτροπή έλαβε υπόψη της τις επί του ανταγωνισμού συνέπειες του συνόλου των σχετικών συμφωνιών, οι οποίες, ανεξαρτήτως παραγωγού, εφαρμόζονται επί του 83 % των σημείων πωλήσεως της σχετικής αγοράς, με συνέπεια την ενδεχόμενη αποθάρρυνση των επιθυμούντων να εισέλθουν στην εν λόγω αγορά προμηθευτών εκ του γεγονότος ότι, πριν επιχειρήσουν την είσοδό τους, θα πρέπει να διαθέτουν ένα απόθεμα καταψυκτών.

Το Πρωτοδικείο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι συναφθείσες με την HB συμφωνίες μπορούν να επηρεάσουν αισθητά τον ανταγωνισμό και συμβάλλουν σημαντικά τη στεγανοποίηση της αγοράς.

γ.2) Εξαιρέσεις

Οι προϋποθέσεις εξαιρέσεως από την απαγόρευση μιας αντίθετης προς τον ανταγωνισμό συμφωνίας, όπως αυτές καθορίστηκαν από την Επιτροπή, υποβλήθηκαν στον έλεγχο του Πρωτοδικείου στο πλαίσιο της προαναφερθείσας αποφάσεως CMA CGM κ.λπ. κατά Επιτροπής, καθώς και στο πλαίσιο της αποφάσεως TACA.

Προς στήριξη των αιτημάτων τους ακυρώσεως, οι CMA CGM κ.λπ. προέβαλαν σειρά λόγων αντλουμένων από τον μη καθορισμό ή τον πεπλανημένο καθορισμό των αγορών.

Το Πρωτοδικείο υπενθύμισε ότι η ακριβής οριοθέτηση όλων των οικείων αγορών δεν είναι κατ' ανάγκην απαραίτητη για να εξακριβωθεί αν μια συμφωνία πληροί τις τέσσερις προϋποθέσεις χορηγήσεως ατομικής εξαιρέσεως που θέτει το άρθρο 81, παράγραφος 3, ΕΚ και το άρθρο 5 του κανονισμού 1017/68. Βεβαίως, η επαλήθευση της τηρήσεως της τετάρτης προϋποθέσεως που προβλέπει το άρθρο 81, παράγραφος 3, στοιχείο β', ΕΚ και το άρθρο 5, στοιχείο β', του προαναφερθέντος κανονισμού απαιτεί να εξετάζει η Επιτροπή αν η επίμαχη συμφωνία μπορεί να καταργεί τον ανταγωνισμό επί σημαντικού τμήματος των σχετικών προϊόντων ή της οικείας αγοράς μεταφορών. Εντούτοις, οι τέσσερις προϋποθέσεις χορηγήσεως εξαιρέσεως ισχύουν σωρευτικώς και, επομένως, αρκεί να μην τηρείται μία από τις προϋποθέσεις αυτές προκειμένου να μη χορηγηθεί εξαίρεση. Βάσει αυτών το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε ότι, εφόσον η Επιτροπή διαπίστωσε ότι δεν πληρούνται οι τρεις πρώτες προϋποθέσεις χορηγήσεως ατομικής εξαιρέσεως και ότι δεν είναι αναγκαίο να αποφανθεί επί της τετάρτης προϋποθέσεως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η Επιτροπή δεν είχε την υποχρέωση να καθορίσει προηγουμένως όλες τις οικείες αγορές προκειμένου να επαληθευτεί αν η επίμαχη συμφωνία μπορούσε να τύχει ατομικής εξαιρέσεως. Πράγματι, προκειμένου να εξακριβωθεί αν πληρούνται οι τρεις πρώτες προϋποθέσεις, πρέπει να ληφθούν υπόψη τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από τη συμφωνία όχι στην οικεία αγορά, αλλά για κάθε αγορά στην οποία η επίμαχη συμφωνία θα μπορούσε να παραγάγει επωφελή αποτελέσματα.

Η υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση TACA ανέκυψε από τη σύναψη της Trans Atlantic Conference Agreement (στο εξής: TACA) με την οποία δεκαπέντε ναυτιλιακές επιχειρήσεις, συμβαλλόμενες της συμφωνίας TAA, επιχείρησαν να δώσουν απάντηση στις αντιρρήσεις που διατύπωσε η Επιτροπή κατά της δεύτερης αυτής συμφωνίας. Δύο ναυτιλιακές επιχειρήσεις, οι οποίες δεν ανέπτυσαν δραστηριότητα στα διατλαντικά δρομολόγια (Hanjin και Hyundai), υπέγραψαν τελικώς την συμφωνία TACA.

Όπως και η TAA, η TACA καλύπτει τα διατλαντικά δρομολόγια εκ δυσμών προς ανατολός και εξ ανατολών προς δυσμάς, μεταξύ της Βόρειας Ευρώπης και των Ηνωμένων Πολιτειών. Η TACA περιλαμβάνει διατάξεις σχετικές με τον καθορισμό των ναύλων για υπηρεσίες ναυτιλιακής μεταφοράς, με τον καθορισμό τιμών για υπηρεσίες επίγειας μεταφοράς, παρεχόμενες στο πλαίσιο συνδυασμένων μέσων μεταφοράς, με τον καθορισμό των προϋποθέσεων υπό τις οποίες οι συμβάσεις παροχής υπηρεσιών συνάπτονται με τις εταιρίες φορτώσεως, καθώς και το περιεχόμενο αυτών των συμβάσεων [οι συμβάσεις περί παροχής υπηρεσιών αποτελούν συμβάσεις στο πλαίσιο των οποίων ο φορτωτής δεσμεύεται ότι θα μεταφέρει, είτε μέσω της διασκέψεως (συμβάσεις παροχής υπηρεσιών της διασκέψεως) είτε μέσω ενός ή περισσοτέρων ατομικών μεταφορέων (μεμονωμένες συμβάσεις παροχής υπηρεσιών), μια κατώτατη ποσότητα εμπορευμάτων επί ορισμένο χρόνο έναντι ορισμένου ποσοστού παροχής

υπηρεσιών], με τον καθορισμό της αμοιβής των εκτελούντων διαμετακομιστικά δρομολόγια, όταν ενεργούν ως πράκτορες των φορτωτών για τη μεταφορά των εμπορευμάτων, για τη διαπραγμάτευση των όρων πραγματοποίησης της μεταφοράς και για την εκπλήρωση ορισμένων διοικητικών διατυπώσεων.

Η TACA κοινοποιήθηκε στην Επιτροπή, προκειμένου να χορηγηθεί εξαίρεση βάσει του άρθρου 81, παράγραφος 3, ΕΚ.

Με απόφαση της 16ης Σεπτεμβρίου 1998 ²⁰ (στο εξής: απόφαση TACA), η Επιτροπή, πρώτον, αρνήθηκε τη χορήγηση εξαιρέσεως για τις προαναφερθείσες διατάξεις της συγκεκριμένης συμφωνίας, πλην του καθορισμού των ναύλων για τη θαλάσσια μεταφορά, η οποία εμπίπτει στην κατά κατηγορία εξαίρεση που προβλέπει το άρθρο 3 του κανονισμού 4656/86, δεύτερον, έκρινε ότι οι μετέχοντες της συμφωνίας TACA κατέχουν συλλογικώς δεσπόζουσα θέση στην οικεία αγορά και ότι καταχράστηκαν τη θέση αυτή, τρίτον δε, επέβαλε πρόστιμα στους μετέχοντες της συμφωνίας TACA, λόγω των δύο παραβάσεων του άρθρου 82 ΕΚ που διαπιστώθηκαν.

Ενώπιον του Πρωτοδικείου οι προσφεύγουσες υποστήριξαν, μεταξύ άλλων, ότι η άρνηση χορηγήσεως εξαιρέσεως αναφορικά με τις διατάξεις της συμφωνίας TACA, πλην των διατάξεων περί καθορισμού των ναύλων θαλάσσιας μεταφοράς που καλύπτονται από την κατά κατηγορίες εξαίρεση που προβλέπει ο κανονισμός 4056/86, είναι παράνομη.

Όσον αφορά, κατ' αρχάς, τη συμφωνία περί καθορισμού κομίστρων οδικής μεταφοράς, το Πρωτοδικείο είχε ήδη αποφανθεί με την προαναφερθείσα απόφασή του *Compagnie gégérale maritime* κ.λπ. κατά Επιτροπής, ότι μια τέτοια συμφωνία δεν εμπίπτει στην κατά κατηγορίες εξαίρεση που προβλέπει ο κανονισμός 4065/86, καθόσον η εξαίρεση αυτή αφορά μόνο το τμήμα μεταφοράς που πραγματοποιήθηκε διά θαλάσσης και δεν δύναται να τύχει ατομικής εξαιρέσεως, καθόσον θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν άλλες συμφωνίες, λιγότερο περιοριστικές, όπως μια συμφωνία εφαρμόζουσα τον κανόνα «no below cost rule» (δυνάμει του οποίου τα κόμιστρα οδικής μεταφοράς δεν πρέπει να υπολείπονται του πραγματικού κόστους αυτής της μεταφοράς). Λαμβάνοντας υπόψη αυτά τα στοιχεία, οι προσφεύγουσες παραιτήθηκαν από τον λόγο αυτόν ακυρώσεως κατά την προφορική διαδικασία.

Όσον αφορά, ακολούθως, τη συμφωνία αναφορικά με τους όρους υπό τους οποίους μπορούν να συνάπτονται συμβάσεις παροχής υπηρεσιών, καθώς και αναφορικά με το περιεχόμενο αυτών των συμβάσεων, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι, αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών, η απόφαση TACA δεν επέβαλε επί των ναυτιλιακών διασκέψεων απαγόρευση, σε σχέση με το άρθρο 81 ΕΚ, να συνάπτουν

²⁰ Απόφαση 1999/243/ΕΚ της Επιτροπής, της 16ης Σεπτεμβρίου 1998, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής των άρθρων [81] και [82] της Συνθήκης ΕΚ (υπόθεση IV/35134 – Trans Atlantic Conference Agreement) (ΕΕ 1999 L 95, σ. 1).

συμβάσεις παροχής υπηρεσιών μέσω της συμβάσεως και να καθορίζουν ελεύθερα το περιεχόμενο αυτών των συμβάσεων. Εφόσον οι περισσότεροι από τους λόγους που προέβλεπαν οι προσφεύγουσες απέβλεπαν στην αμφισβήτηση της υπάρξεως μιας τέτοιας απαγορεύσεως στην απόφαση TACA, απορρίφθηκαν ως άνευ αντικειμένου.

Τέλος, όσον αφορά τη συμφωνία περί της αμοιβής των διενεργούντων διαμετακομιστικές μεταφορές, το Πρωτοδικείο επιβεβαίωσε ότι μια τέτοια οριζόντια συμφωνία καθορισμού τιμών δεν μπορεί να τύχει της κατά κατηγορία εξαιρέσεως που προβλέπει ο κανονισμός 4056/86 υπέρ των συμφωνιών που προβλέπουν ενιαίο ή κοινό ύψος κομίστρου. Από αυτής της απόψεως, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε, ιδίως, ότι σκοπός της συγκεκριμένης συμφωνίας δεν είναι η αμοιβή για την παροχή της υπηρεσίας θαλάσσιας μεταφοράς, αλλά η αμοιβή χωριστών υπηρεσιών, μη δυνάμενων να εξομοιωθούν προς τη θαλάσσια μεταφορά.

γ.3) Πρόστιμα για παράβαση του άρθρου 81 ΕΚ

Οι επιχειρήσεις επί των οποίων επιβάλλονται πρόστιμα για παράβαση του άρθρου 81 ΕΚ αμφισβητούν, κατά κανόνα, το ύψος του επιβληθέντος προστίμου, προβάλλοντας, μεταξύ άλλων, αιτιάσεις που αφορούν μεταξύ άλλων τη μέθοδο που ακολουθήθηκε και τις εκτιμήσεις τις σχετικές με τη βαρύτητα της παραβάσεως, τη διάρκειά της, τις ελαφρυντικές ή επιβαρυντικές περιστάσεις, ή την επίδειξη πνεύματος συνεργασίας με την Επιτροπή. Οι αμφισβητήσεις αυτές έδωσαν την ευκαιρία στο Πρωτοδικείο να αποφανθεί σχετικά με τα κριτήρια που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων.

Οι σχετικές προς τούτο διευκρινίσεις περιλαμβάνονται, κατά κύριο λόγο, στις υποθέσεις «Lysine» [αποφάσεις της 9ης Ιουλίου 2003, T-200/00, Cheil Jedang κατά Επιτροπής, T-223/00, Kyowa Hakko Kogyo και Kyowa Hakko Europe κατά Επιτροπής, T-224/00, Archer Daniels Midland και Archer Daniels Midland Ingredients κατά Επιτροπής, (εκκρεμεί η εκδίκαση αναιρέσεως, υπόθεση C-397/03 P) και T-230/00, Daesang και Sewon Europe κατά Επιτροπής, που δεν έχουν ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή]. Ορισμένες από τις επιχειρήσεις επί των οποίων επιβλήθηκε πρόστιμο επειδή μετείχαν σε σύμπραξη στην αγορά της Lysine επικέντρωσαν τις προσφυγές ακυρώσεως που άσκησαν κατά της αποφάσεως της Επιτροπής της 7ης Ιουνίου 2000 ²¹ επί των πτυχών των σχετικών με τον καθορισμό του ύψους των προστίμων. Υπενθυμίζεται ότι με την απόφαση αυτή η Επιτροπή διαπίστωσε την ύπαρξη σειράς συμφωνιών μεταξύ επιχειρήσεων καλυπτουσών το σύνολο του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ) αναφορικά με τις τιμές, τις ποσότητες και την ανταλλαγή ατομικών πληροφοριών σχετικά με τον όγκο πωλήσεως συνθετικής λυσίνης –αμινοξέος το οποίο χρησιμοποιείται ως πρόσθετη ουσία σε ορισμένες ζωοτροφές– για την περίοδο από τον Ιούλιο του 1990 έως τον Ιούνιο του 1995 και τους επέβαλε πρόστιμα συνολικού

²¹ Απόφαση 2001/418/ΕΚ της Επιτροπής, της 7ης Ιουνίου 2000, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 81 της Συνθήκης ΕΚ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ (υπόθεση COMP/36.545/F3 – Αμινοξέα) (ΕΕ 2001, L 152, σ. 24).

ύψους περίπου 110 εκατομμυρίων ευρώ. Για τον υπολογισμό αυτό η Επιτροπή εφάρμοσε τη μεθοδολογία που εκτίθεται στις κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων²² καθώς και την ανακοίνωση για τη συνεργασία του 1996²³.

Καίτοι ορισμένες από τις εκτιμήσεις του Πρωτοδικείου συνιστούν απλώς επιβεβαίωση αρχών που είχαν ήδη διατυπωθεί (ιδίως στις υποθέσεις τις λεγόμενες «δίκτυο θερμάνσεως πόλεων»· βλ. Ετήσια Έκθεση 2002), ορισμένες άλλες συμβάλλουν στη διευκρίνιση του τρόπου εφαρμογής των κριτηρίων που περιέχονται στις κατευθυντήριες γραμμές και επιβεβαιώνουν τον δικαστικό έλεγχο που ασκείται επί των εκτιμήσεων που διατυπώνει η Επιτροπή ως προς τον βαθμό συνεργασίας των επιχειρήσεων στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας. Επιπροσθέτως, οι υποθέσεις αυτές έδωσαν στο Πρωτοδικείο την ευκαιρία να προσδιορίσει την έκταση της αρχής *non bis in idem*, κατά την οποία πρόσωπο που έχει ήδη δικαστεί δεν μπορεί να κατηγορηθεί ή να υποστεί κυρώσεις για την ίδια πράξη. Επιβάλλεται να τονιστεί ότι το ποσό των προστίμων που επιβλήθηκαν στις προσφεύγουσες επιχειρήσεις, το οποίο υπερέβαινε τα 81 εκατομμύρια ευρώ, μειώθηκε σε 74 περίπου εκατομμύρια ευρώ.

Από γενικότερης απόψεως, εκείνο που συνάγεται από τις υποθέσεις «Lysine» είναι ότι τα στοιχεία που έλαβε υπόψη της η Επιτροπή προκειμένου να καθορίσει το ύψος του επιβληθέντος προστίμου δεν μπορούν να αμφισβητηθούν ενώπιον του Πρωτοδικείου αν ο προσφεύγων τα έχει ρητώς παραδεχθεί στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας (απόφαση *Archer Daniels Midland και Archer Daniels Midland Ingredients κατά Επιτροπής*). Από αυτής της απόψεως, δεν έχει σημασία αν η ρητή παραδοχή τους είχε ως αποτέλεσμα την, εν είδει αντισταθμίσεως, μείωση του ποσού του προστίμου λόγω του επιδειχθέντος πνεύματος συνεργασίας με την Επιτροπή.

Θα τονιστούν, επίσης, ορισμένα στοιχεία της αποφάσεως *General Motors Nederland και Opel Nederland κατά Επιτροπής*, προαναφερθείσα, με την οποία ακυρώθηκε εν μέρει η προσβαλλόμενη απόφαση και μειώθηκε, κατά συνέπεια, το ύψος του επιβληθέντος προστίμου.

Τέλος, τονίζεται ότι το ύψος των προστίμων που επέβαλε η Επιτροπή με την απόφασή της επί της οποίας εκδόθηκαν οι προαναφερθείσες αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 11ης Δεκεμβρίου 2003, *Marlines κατά Επιτροπής*, *Ventouris κατά Επιτροπής*, *Adriatica di Navigazione κατά Επιτροπής*, *Strintzis Lines Shipping κατά Επιτροπής*, και *Minoan*

²² Κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ (ΕΕ 1998, C 9, σ. 3).

²³ Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την μη επιβολή ή τη μείωση των προστίμων σε υποθέσεις που αφορούν συμπράξεις (ΕΕ 1996, C 207, σ. 4). Πρέπει, πάντως, να σημειωθεί ότι η ανακοίνωση αυτή του 1996 αντικαταστάθηκε το 2002 με την ανακοίνωση της Επιτροπής για τη μη επιβολή των προστίμων και τη μείωσή τους σε υποθέσεις που αφορούν τις συμπράξεις (ΕΕ 2002, C 45, σ. 3).

Lines κατά Επιτροπής, μειώθηκε μόνον ως προς τις ναυτιλιακές επιχειρήσεις Ventouris και Adriatica, επειδή η Επιτροπή εκτίμησε πεπλανημένως τον βαθμό βαρύτητας και την έκταση των παραβάσεων τους. Το Πρωτοδικείο έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι εφόσον η Επιτροπή με την απόφασή της επέβαλε κυρώσεις για δύο χωριστές παραβάσεις – αναλόγως των ναυτιλιακών γραμμών για τις οποίες επρόκειτο– δεν μπορούσε, για λόγους δικαιοσύνης και αναλογικότητας, να επιβάλει εξίσου αυστηρές ποινές και στις επιχειρήσεις στις οποίες καταλογίστηκε μόνο μία παράβαση (Ventouris και Adriatica, για τη γραμμή Πάτρα Μπάρι και Πάτρα Πρίντεζι) σε σχέση με τις επιχειρήσεις οι οποίες μετείχαν δύο συμπράξεων. Το Πρωτοδικείο έλαβε υπόψη του το μέγεθος αυτών των επιχειρήσεων και τη σχετική σημασία των δρομολογίων σε κάθε μία από τις σχετικές γραμμές θαλάσσιας συγκοινωνίας.

– Επί των κατευθυντηρίων γραμμών

Υπενθυμίζοντας, κατ' αρχάς, ότι η Επιτροπή διαθέτει, στο πλαίσιο του κανονισμού 17²⁴, περιθώριο εκτιμήσεως κατά τον καθορισμό του ποσού των προστίμων για να προσανατολίσει τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων στην τήρηση των κανόνων του ανταγωνισμού, καθώς και ότι η Επιτροπή έχει τη δυνατότητα να προσαρμόζει οποτεδήποτε το ύψος των προστίμων στις ανάγκες της κοινοτικής πολιτικής του ανταγωνισμού (μεταξύ άλλων, απόφαση Archer Daniels Midland και Archer Daniels Midland Ingredients κατά Επιτροπής προαναφερθείσα), καθώς και ότι έχει την εξουσία να αποφασίζει για το ύψος του ποσού των προστίμων προκειμένου να ενισχύσει το προληπτικό τους αποτέλεσμα, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε, εντούτοις, ότι το εν λόγω θεσμικό όργανο δεν μπορεί να αποστεί από τους ενδεικτικούς κανόνες με τους οποίους έχει αυτοδεσμευτεί και οι οποίοι αποσκοπούν να διευκρινίσουν, τηρουμένης της Συνθήκης, τα κριτήρια που σκοπεί να εφαρμόσει στο πλαίσιο ασκήσεως της εξουσίας του εκτιμήσεως της βαρύτητας της παραβάσεως (ίδια απόφαση). Δεν μπορεί να αποστεί από τις κατευθυντήριες γραμμές επί ενός συγκεκριμένου ζητήματος, υπογράμμισε το Πρωτοδικείο στην προαναφερθείσα απόφαση CMA CGM κ.λπ. κατά Επιτροπής²⁵, παρά μόνο αν ειδικώς εξηγήσει τους λόγους που δικαιολογούν τη μη εφαρμογή αυτών των αρχών, πράγμα το οποίο ακριβώς δεν έπραξε έναντι μιας από τις επιχειρήσεις στις οποίες επιβλήθηκε πρόστιμο.

Όπως προκύπτει από τις κατευθυντήριες γραμμές, το αρχικό ύψος του προστίμου καθορίζεται αναλόγως του βαθμού βαρύτητας της παραβάσεως και τη διάρκεια αυτής. Προς εκτίμηση της βαρύτητας της παραβάσεως²⁶, η Επιτροπή μπορεί να λάβει υπόψη

²⁴ Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτος κανονισμός εφαρμογής των άρθρων [81] και [82] της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25).

²⁵ Στην απόφαση αυτή το Πρωτοδικείο δέχθηκε ότι η Επιτροπή μπορεί, κατ' αναλογία, να στηριχθεί στις κατευθυντήριες γραμμές προκειμένου να υπολογίσει το ύψος των προστίμων στο πλαίσιο της εφαρμογής των κανονισμών 4056/86 και 1017/68.

²⁶ Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές, οι παραβάσεις κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες, συγκεκριμένα, στις «ελαφρές παραβάσεις» στις «σοβαρές παραβάσεις» και στις «πολύ σοβαρές παραβάσεις».

της τον χαρακτήρα της ίδιας της παραβάσεως, τον πραγματικό της αντίκτυπο στην αγορά, εφόσον αυτός είναι δυνατόν να υπολογιστεί, και την έκταση της οικείας γεωγραφικής αγοράς.

Όσον αφορά τη φύση της παραβάσεως, το Πρωτοδικείο επιβεβαίωσε, με την απόφαση Archer Daniels Midland και Archer Daniels Midland Ingredients κατά Επιτροπής τον «πολύ σοβαρό» χαρακτήρα του καθορισμού, μεταξύ ανταγωνιστικών εταιριών, συγκεκριμένων στόχων όσον αφορά την τιμή ενός προϊόντος εντός του ΕΟΧ, καθώς και ποσοστώσεων πωλήσεως εντός αυτής της αγοράς, καθόσον τέτοιου είδους συμπεριφορές πλήττουν την αυτονομία των επιχειρήσεων²⁷. Ομοίως, το Πρωτοδικείο επιβεβαίωσε τον «πολύ σοβαρό» χαρακτήρα μιας παραβάσεως που είχε ως αντικείμενο τη στεγανοποίηση της εσωτερικής αγοράς, καθόσον αυτή έρχεται σε αντίθεση με τους πλέον θεμελιώδεις σκοπούς της Κοινότητας (προαναφερθείσα απόφαση General Motors Nederland και Opel Nederland).

Με την απόφαση Archer Daniels Midland και Archer Daniels Midland Ingredients κατά Επιτροπής επιβεβαιώθηκε, επίσης, η εκτίμηση της Επιτροπής ως προς τις συγκεκριμένες συνέπειες επί της οικείας αγοράς της συμπράξεως για την οποία επρόκειτο, ειδικότερα, μιας αυξήσεως των τιμών σε επίπεδο ανώτερο από εκείνο στο οποίο είχαν προηγουμένως διαμορφωθεί και περιορισμό του όγκου των πωλήσεων. Στο πλαίσιο αυτό το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι η Επιτροπή υποχρεούται, προκειμένου να προσδιορίσει τη συνέπεια μιας συμπράξεως σχετικής με τις τιμές, αφενός, να διαπιστώσει ότι οι συμφωνίες επέτρεψαν πράγματι στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις να φθάσουν σε επίπεδο τιμών εμπορικών συναλλαγών ανώτερο αυτού που θα ίσχυε αν δεν υπήρχε η σύμπραξη και, αφετέρου, να λάβει υπόψη όλες τις αντικειμενικές συνθήκες της αγοράς, λαμβανομένου υπόψη του οικονομικού και ενδεχομένως νομοθετικού πλαισίου που ισχύει.

Ένα άλλο ζήτημα που έθεσαν οι προσφεύγουσες αφορούσε το αν η Επιτροπή έχει τη δυνατότητα, χωρίς να παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας και τις κατευθυντήριες γραμμές, να στηριχθεί στον παγκόσμιο κύκλο εργασιών αντί να λάβει υπόψη της τον κύκλο εργασιών που αφορά τις πωλήσεις του συγκεκριμένου προϊόντος εντός του ΕΟΧ. Συνεπώς, το Πρωτοδικείο κλήθηκε να ελέγξει αν η Επιτροπή είχε ορθώς εκτιμήσει ένα από τα κριτήρια των κατευθυντηρίων γραμμών (σημείο 1 Α, τέταρτο εδάφιο), συγκεκριμένα την πραγματική οικονομική δυνατότητα των επιχειρήσεων να ζημιώσουν σημαντικά άλλους επιχειρηματίες. Προκειμένου, όμως, για μια ανάλυση η οποία συνεπάγεται εκτίμηση της πραγματικής σημασίας των επιχειρήσεων στην επηρεαζόμενη αγορά, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι ο συνολικός κύκλος εργασιών, σε αντίθεση με τα μερίδια αγοράς, επιτρέπει τον προσδιορισμό της επιδράσεως που οι επιχειρήσεις έχουν στη συγκεκριμένη αγορά. Επιπροσθέτως, τόνισε ότι από την

²⁷ Στην απόφαση *CMA CGM κ.λπ. κατά Επιτροπής*, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι ο χαρακτηρισμός μιας συμφωνίας ως «σοβαρής παραβάσεως», στον τομέα των τιμών, συνιστά μετριοπαθή χαρακτηρισμό η δικαιολόγηση του οποίου παρασχέθηκε, εν προκειμένω, διά της πιθανώς σύντομης διάρκειας των ενδεχομένως βλαπτικών αποτελεσμάτων της παραβάσεως.

απόφαση δεν συνάγεται ότι η Επιτροπή καθόρισε, καίτοι είχε την υποχρέωση, την έκταση της παραβάσεως που διαπράχθηκε από κάθε μία από τις επιχειρήσεις, ασφαλές κριτήριο για τον προσδιορισμό της οποίας αποτελεί το μέρος του κύκλου εργασιών που προέρχεται από την πώληση εμπορευμάτων στην επηρεαζόμενη γεωγραφική αγορά. Πάντως, η παραβίαση αυτή των κατευθυντηρίων γραμμών δεν οδηγεί το Πρωτοδικείο να διαπιστώσει, στο πλαίσιο ασκήσεως της εξουσίας του πλήρους δικαιοδοσίας, μια οποιαδήποτε παραβίαση εκ μέρους της Επιτροπής της αρχής της αναλογικότητας. Το Πρωτοδικείο, το οποίο στηρίζει την εκτίμησή του επί στοιχείων τα οποία δεν περιλαμβάνονται στην απόφαση της Επιτροπής, έκρινε ότι η λήψη υπόψη του κύκλου εργασιών που οι προσφεύγουσες πραγματοποίησαν στην παγκόσμια αγορά λυζίνης δεν συνιστά παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας, δεδομένου ότι το μέρος του κύκλου εργασιών που αντιπροσωπεύουν οι πωλήσεις λυσίνης εντός του ΕΟΧ κρίνεται «σημαντικό» και «όχι μικρού ποσοστού», ανερχόμενο, αντιστοίχως, σε 20 % περίπου (αποφάσεις Archer Daniels Midland και Archer Daniels Midland Ingredients κατά Επιτροπής Kyowa Hakko Kogyo και Kyowa Hakko Europe κατά Επιτροπής, και Daesang και Sewon Europe κατά Επιτροπής προαναφερθείσες) ή μεταξύ 30 και 40 % (απόφαση Cheil Jedang κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα) του συγκεκριμένου παγκόσμιου κύκλου εργασιών.

Όσον αφορά τη λήψη υπόψη της διάρκειας της παραβάσεως, το Πρωτοδικείο τόνισε ότι, εφόσον η Επιτροπή ανέφερε στην απόφασή της ότι αύξησε το βασικό ποσό του προστίμου κατά 10 % ετησίως, δεν μπορεί να αυξήσει το βασικό αυτό ποσό κατά 30 % για μία επίχειρηση της οποίας η συμμετοχή στη σύμπραξη διήρκεσε λιγότερο από τρία έτη. Το Πρωτοδικείο, λαμβάνοντας υπόψη το κριτήριο της Επιτροπής, περιόρισε αναλογικώς την αύξηση του ποσού του προστίμου που επιβλήθηκε στην Cheil Jedang, στο πλαίσιο της εξουσίας του πλήρους δικαιοδοσίας (προαναφερθείσα απόφαση Cheil Jedang κατά Επιτροπής).

Πάντως, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι, όπως αποφάνθηκε στην απόφαση General Motors Nederland και Opel Nederland κατά Επιτροπής, οι κατευθυντήριες γραμμές δεν προδικάζουν την εκ μέρους του κοινοτικού δικαστή εκτίμηση του προστίμου, καθόσον αυτός διαθέτει σχετικώς αρμοδιότητα πλήρους δικαιοδοσίας.

– Επιβαρυντικές ή ελαφρυντικές περιστάσεις

Οι κατευθυντήριες γραμμές ορίζουν ότι επιβαρυντικές περιστάσεις (όπως το στοιχείο ότι η επιχείρηση διαδραμάτισε κυρίαρχο ρόλο ή ότι υπήρξε υποκινητής της παραβάσεως) ή ελαφρυντικές περιστάσεις [όπως ο παθητικός ρόλος μιας επιχείρησης (βλ. σχετικώς την προαναφερθείσα απόφαση Cheil Jedang κατά Επιτροπής)], που αφορούν μια συγκεκριμένη επιχείρηση, μπορούν να ληφθούν υπόψη για την αύξηση ή τη μείωση του βασικού ποσού.

Κατ' αρχάς, πρέπει να τονιστεί ότι ένα από τα σημεία των κατευθυντηρίων γραμμών που αναφέρεται «στη μη ουσιαστική εφαρμογή της συμφωνίας», το οποίο προβλήθηκε

ως ελαφρυντική περίπτωση, διευκρινίστηκε υπό την έννοια ότι δεν αφορά την υποθετική περίπτωση κατά την οποία η σύμπραξη, στο σύνολό της, δεν τέθηκε σε εφαρμογή, αλλά την ατομική συμπεριφορά της κάθε επιχειρήσεως (προαναφερθείσες αποφάσεις Archer Daniels Midland και Archer Daniels Midland Ingredients κατά Επιτροπής και Cheil Jedang κατά Επιτροπής).

Στη συνέχεια, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι, λαμβανομένου υπόψη του γράμματος των κατευθυντηρίων γραμμών, τα ποσοστά επί τοις εκατό που αντιστοιχούν στις αυξήσεις ή στις μειώσεις, που γίνονται δεκτές λόγω επιβαρυντικών ή ελαφρυντικών περιστάσεων, πρέπει να εφαρμόζονται επί του βασικού ποσού του προστίμου, που καθορίζεται σε σχέση με τη σοβαρότητα και διάρκεια της παραβάσεως, και όχι επί του ποσού προηγουμένως εφαρμοσθείσας προσαυξήσεως λόγω της διάρκειας της παραβάσεως ή επί του αποτελέσματος της θέσεως σε εφαρμογή μιας πρώτης προσαυξήσεως ή μείωσης λόγω επιβαρυντικής ή ελαφρυντικής περιστάσεως. Επειδή η Επιτροπή δεν είχε ακολουθήσει αυτή τη μέθοδο, το Πρωτοδικείο εφαρμόζοντάς την, τροποποίησε το ποσό των προστίμων στις υποθέσεις Archer Daniels Midland και Archer Daniels Midland Ingredients κατά Επιτροπής και Daesang και Sewon Europe κατά Επιτροπής.

– Επί της ανακοινώσεως της σχετικής με τη συνεργασία

Οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες επιχειρήσεις οι οποίες επέδειξαν πνεύμα συνεργασίας με την Επιτροπή στο πλαίσιο της έρευνας της σχετικής με σύμπραξη μπορούν να απαλλαγούν από την επιβολή προστίμου ή να τύχουν μείωσης του ποσού του προστίμου που θα έπρεπε άλλως να τους επιβληθεί προσδιορίστηκαν με την ανακοίνωση τη σχετική με τη συνεργασία, του 1996²⁸.

Το ύψος της μείωσης του ποσού του προστίμου στην οποία προβαίνει η Επιτροπή βάσει της ανακοινώσεως της σχετικής με τη συνεργασία απετέλεσε πηγή αμφισβήτησεων καθόσον πολλές επιχειρήσεις υποστήριξαν ότι η επικουρία που προσέφεραν δικαιολογούσε μεγαλύτερη μείωση του ποσού του προστίμου.

Ειδικότερα, κρίνοντας ότι η Επιτροπή αδίκως αρνήθηκε να χορηγήσει μείωση στην Daesang, καθόσον κανένας από τους λόγους που προβλήθηκαν δεν δικαιολογούσε νομίμως την άρνηση αυτή, το Πρωτοδικείο μείωσε το ποσό του προστίμου. Παραλλήλως διευκρίνισε ότι, καίτοι συνεργασία στην έρευνα που κίνησε η Επιτροπή για τυχόν παράβαση των κοινοτικών κανόνων περί ανταγωνισμού, μη βαίνουσα πέραν των υποχρεώσεων που υπέχουν οι επιχειρήσεις δυνάμει του άρθρου 11, παράγραφοι 4 και 5, του κανονισμού 17, δεν δικαιολογεί μείωση του προστίμου, εντούτοις δικαιολογείται μείωση του προστίμου όταν η επιχείρηση παρέσχε πληροφορίες βαίνουσες πέραν αυτών που η Επιτροπή θα απαιτούσε να προσκομίστούν δυνάμει του

²⁸ Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 21. Η ανακοίνωση του 1996 αντικαταστάθηκε μεταγενέστερα με την ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την επιβολή και τη μείωση των προστίμων σε περιπτώσεις συμπράξεων (καρτέλ) (ΕΕ 2002, C 45, σ. 3).

άρθρου 11 του κανονισμού 17. Όσον αφορά το στοιχείο κατά το οποίο είχε ζητηθεί από την επιχείρηση η παροχή πληροφοριών, δυνάμει του άρθρου 11, παράγραφος 1, του κανονισμού 17, αυτό δεν είναι τόσο κρίσιμο ώστε να αποκλειστεί η σημαντική μείωση, μεταξύ 50 και 75 % του ποσού του προστίμου, δυνάμει του σημείου Γ της ανακοινώσεως για τη συνεργασία, τοσούτω μάλλον που το αίτημα είναι πράξη λιγότερο δεσμευτική από τον έλεγχο που πραγματοποιείται βάσει αποφάσεως (προαναφερθείσα απόφαση Daesang και Sewon Europe κατά Επιτροπής).

Επιβάλλεται, επίσης να επισημανθεί η απόφαση Archer Daniels Midland και Archer Daniels Midland Ingredients κατά Επιτροπής, καθόσον με αυτήν το Πρωτοδικείο, καίτοι διαπίστωσε ότι η προσφεύγουσα δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις που προβλέπει η ανακοίνωση η σχετική με τη συνεργασία, προκειμένου να της χορηγηθεί η συμπληρωματική μείωση του ποσού του προστίμου, εντούτοις αποφάνθηκε ότι έπρεπε να ανταμειφθεί η παροχή ορισμένων πληροφοριών στην Επιτροπή, καθόσον η ενέργεια αυτή συνιστά ελαφρυντική περίπτωση, προβλεπόμενη από τις κατευθυντήριες γραμμές. Κατά συνέπεια, το Πρωτοδικείο χορήγησε συμπληρωματική μείωση 10 % του ποσού του προστίμου.

– Επί της αρχής non bis in idem

Μη δεχόμενο την αιτίαση πολλών προσφευγόντων κατά την οποία η Επιτροπή παραβίασε την αρχή της απαγορεύσεως της σωρεύσεως κυρώσεων για την ίδια παράβαση αρνούμενη να εκπέσει από το ποσό των προστίμων που η ίδια επέβαλε το ποσό των προστίμων που τους είχαν ήδη επιβληθεί στις Ηνωμένες Πολιτείες και τον Καναδά, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η Επιτροπή δεν παραβιάζει την αρχή non bis in idem επιβάλλουσα πρόστιμο σε επιχειρήσεις για συμμετοχή σε σύμπραξη για την οποία έχουν ήδη επιβληθεί κυρώσεις από τις αμερικανικές και καναδικές αρχές (προαναφερθείσες αποφάσεις Kyowa Hakko Kogyo και Kyowa Hakko Europa κατά Επιτροπής και Archer Daniels Midland και Archer Daniels Midland Ingredients κατά Επιτροπής).

Το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι η γενική αυτή αρχή του κοινοτικού δικαίου συνεπάγεται απαγόρευση εκ νέου καταδίκης ή διώξεως μιας επιχειρήσεως για συμπεριφορά αντίθετη προς τον ανταγωνισμό για την οποία της έχει ήδη επιβληθεί κύρωση ή για την οποία έχει κριθεί ως μη έχουσα ευθύνη με προγενέστερη απόφαση της Επιτροπής η οποία δεν είναι πλέον δεκτική προσφυγής.

Εξάλλου, υπογράμμισε ότι, στο παρόν στάδιο εξελίξεως του κοινοτικού δικαίου, η αρχή αυτή δεν αποκλείει, πάντως, τη δυνατότητα σωρεύσεως κοινοτικών και εθνικών κυρώσεων, εφόσον αυτές επιβάλλονται στο πλαίσιο διεξαγωγής δύο παραλλήλων διαδικασιών που εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς. Εντούτοις, η γενική απαίτηση επιεικείας συνεπάγεται ότι, καθορίζοντας το ύψος του προστίμου, η Επιτροπή υποχρεούται να λάβει υπόψη τις κυρώσεις οι οποίες έχουν επιβληθεί στην ίδια επιχείρηση για το ίδιο πραγματικό περιστατικό, όταν πρόκειται για κυρώσεις

επιβαλλόμενες για παραβάσεις του δικαίου των συμπράξεων ενός κράτους μέλους, και, κατά συνέπεια, διαπραχθείσες εντός του κοινοτικού εδάφους.

Έχοντας υπόψη τους ανωτέρω κανόνες, το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε ότι η αρχή *non bis in idem* δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής στην περίπτωση κατά την οποία οι κινηθείσες διαδικασίες και οι επιβληθείσες από την Επιτροπή κυρώσεις, αφενός, και οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν από δικαστήρια τρίτου κράτους, αφετέρου, δεν εξυπηρετούν, προδήλως, τους ίδιους σκοπούς. Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται από το γεγονός ότι, κατά το άρθρο 4 του πρωτοκόλλου 7 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου των Θεμελιωδών Ελευθεριών, το πεδίο εφαρμογής αυτής της αρχής περιορίζεται στην επικράτεια ενός μόνο κράτους και ότι, επί του παρόντος, δεν υφίσταται αρχή του διεθνούς δημοσίου δικαίου απαγορεύουσα σε αρχές ή δικαστήρια διαφορετικών κρατών να διώκουν ή καταδικάζουν ποινικώς ένα πρόσωπο για τις ίδιες πράξεις.

Επιπροσθέτως, καίτοι η Επιτροπή είναι υποχρεωμένη, σύμφωνα με την αρχή της επιείκειας, να λαμβάνει υπόψη της, προβαίνουσα στον καθορισμό του ποσού του προστίμου, τις κυρώσεις που έχουν ήδη επιβληθεί στην ίδια επιχείρηση, λόγω παραβάσεως του δικαίου περί συμπράξεων ενός κράτους μέλους και, επομένως, για παραβάσεις που έχουν τελεστεί εντός του κοινοτικού εδάφους, εντούτοις τούτο οφείλεται στην ιδιαίτερη κατάσταση που προκύπτει, αφενός, από τη στενή αλληλεξάρτηση των εθνικών αγορών των κρατών μελών και της κοινής αγοράς και, αφετέρου του ιδιαίτερου συστήματος κατανομής αρμοδιοτήτων μεταξύ κοινότητας και κρατών μελών σε θέματα συμπράξεων επί του ίδιου εδάφους, του εδάφους της κοινής αγοράς. Τέτοιος δικαιολογητικός λόγος ελλείπει προφανώς στην περίπτωση κατά την οποία οι πρώτες αποφάσεις περί επιβολής κυρώσεων εκδόθηκαν εις βάρος μιας επιχειρήσεως από τις αρχές ή τα δικαστήρια τρίτου κράτους για παράβαση κανόνων ανταγωνισμού και, κατά συνέπεια, η Επιτροπή ουδεμία υποχρέωση υπέχει, κατά τον καθορισμό του ύψους προστίμου επιβληθέντος στην επιχείρηση αυτή για παράβαση του κοινοτικού δικαίου περί ανταγωνισμού, να λάβει υπόψη της αυτές τις αποφάσεις.

– Εύλογη προθεσμία και παραγραφή

Όπως υπογραμμίστηκε στην προαναφερθείσα απόφαση CMA CGM κ.λπ. κατά Επιτροπής, η τήρηση της εύλογης προθεσμίας εκ μέρους της Επιτροπής κατά την έκδοση αποφάσεων μετά το πέρας το διοικητικών διαδικασιών σε θέματα πολιτικής ανταγωνισμού συνιστά πράγματι γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου η οποία αποτελεί συνάρτηση της αρχής της χρηστής διοικήσεως. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή δεν μπορεί να μη λαμβάνει *sine die* θέση και ότι, για την κατοχύρωση της ασφάλειας δικαίου και της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, η Επιτροπή υποχρεούται να λαμβάνει θέση ή να συντάσσει διοικητικής φύσεως έγγραφο, στην περίπτωση που της έχει ζητηθεί τέτοιο έγγραφο, εντός εύλογης προθεσμίας. Το Πρωτοδικείο υπογράμμισε, επίσης, στην απόφαση αυτή, ότι η υπέρβαση ενός ευλόγου χρόνου, ιδίως όταν συνεπάγεται την προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας των ενδιαφερομένων, δικαιολογεί

την ακύρωση μιας αποφάσεως με την οποία διαπιστώνεται παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού. Αντιθέτως, το Πρωτοδικείο διευκρίνισε για πρώτη φορά ότι δεν συμβαίνει το ίδιο όταν αμφισβητείται το ύψος των προστίμων που επιβλήθηκαν με την απόφαση αυτή, εφόσον η εξουσία της Επιτροπής να επιβάλλει πρόστιμα διέπεται από τον κανονισμό 2988/74²⁹, ο οποίος όρισε συναφώς χρόνο παραγραφής. Πράγματι ο κανονισμός αυτός θέσπισε μία πλήρη ρύθμιση που διέπει λεπτομερώς τις προθεσμίες εντός των οποίων η Επιτροπή έχει την εξουσία, χωρίς να θίξει τη θεμελιώδη απαίτηση της ασφάλειας δικαίου, να επιβάλλει πρόστιμα στις επιχειρήσεις οι οποίες αποτελούν το αντικείμενο διαδικασιών εφαρμογής των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού. Το άρθρο 2, παράγραφος 3, του κανονισμού προβλέπει ότι η παραγραφή συντελείται, εν πάση περιπτώσει, δέκα έτη μετά τη διακοπή της σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού, οπότε η Επιτροπή δεν μπορεί, επί ποινή επελεύσεως της παραγραφής, να καθυστερεί επ' αόριστον την απόφασή της όσον αφορά τα πρόστιμα. Ενόψει αυτής της ρυθμίσεως, αποκλείεται οποιαδήποτε θεώρηση συνδεόμενη με την υποχρέωση της Επιτροπής να ασκεί την εξουσία της επιβολής προστίμων εντός ευλόγου χρόνου. Πάντως, το θεσμικό αυτό όργανο έχει τη δυνατότητα, στο πλαίσιο της εξουσίας εκτιμήσεως που διαθέτει, να μειώνει, για λόγους επιείκειας, το ποσό των προστίμων, αν κρίνει υπερβολική τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας έστω και αν αυτή δεν υπερβαίνει τη διάρκεια παραγραφής.

Από την ίδια απόφαση συνάγεται ότι μπορεί να αποτελέσει λόγο διακοπής της πενταετούς παραγραφής που προβλέπει ο κανονισμός 2988/74 η αίτηση παροχής πληροφοριών, κατά την έννοια του άρθρου 11, παράγραφος 1, του κανονισμού 17, εφόσον ένα τέτοιο διάβημα είναι απαραίτητο για την έρευνα ή την άσκηση διώξεως σχετικά με την παράβαση αυτήν. Δεδομένου ότι δεν απέδειξε την αναγκαιότητα ορισμένων αιτήσεων, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι η Επιτροπή επέβαλε πρόστιμα στις 16 Μαΐου 2000, ενώ είχε εκπνεύσει η προθεσμία παραγραφής των πέντε ετών που προβλέπει η ισχύουσα κανονιστική ρύθμιση. Κατά συνέπεια, ακύρωσε την απόφαση καθόσον αυτή προέβλεπε την επιβολή προστίμων..

δ) *Άρθρο 82 ΕΚ*

δ.1) *Δεσπόζουσα θέση και κατάχρηση*

Κατά τη διάρκεια του έτους 2003, το Πρωτοδικείο, αποφάνθηκε με τέσσερις αποφάσεις επί των ουσιαστικών προϋποθέσεων εφαρμογής του άρθρου 82 ΕΚ.

Πρώτον, με την προαναφερθείσα απόφαση Van den Bergh Foods κατά Επιτροπής, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι οι προαναφερθείσες συμφωνίες, οι οποίες συνιστούν παράβαση του άρθρου 81 ΕΚ, συνιστούν, επίσης, παράβαση του άρθρου 82 ΕΚ, λόγω της

²⁹ Κανονισμός (ΕΟΚ) 988/74 του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 1974, περί παραγραφής του δικαιώματος διώξεως και εκτελέσεως των αποφάσεων στους τομείς του δικαίου των μεταφορών και του ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής οικονομικής κοινότητας (ΕΕ ειδ. εκδ. 07/001, σ. 241).

δεσπόζουσας θέσεως που κατέχει η HB στην ιρλανδική αγορά παγωτών προοριζόμενων για άμεση κατανάλωση και πωλούμενων σε ατομική συσκευασία.

Δεύτερον, στην απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 2003, T-219/99, British Airways κατά Επιτροπής (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Πρωτοδικείο διευκρίνισε αρκετά σημεία των γενικών προϋποθέσεων εφαρμογής του άρθρου 82 ΕΚ.

Πρώτον, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι το άρθρο 82 ΕΚ εφαρμόζεται τόσο επί επιχειρήσεων των οποίων η δεσπόζουσα θέση έχει διαπιστωθεί σε σχέση με τους προμηθευτές τους όσο και επί των επιχειρήσεων οι οποίες κατέχουν δεσπόζουσα θέση έναντι των πελατών τους.

Το Πρωτοδικείο διευκρίνισε, στη συνέχεια, ότι κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως η οποία διαπράχθηκε στην κλαδική αγορά όπου υφίσταται η δεσπόζουσα θέση, της οποίας όμως οι συνέπειες εκδηλώθηκαν σε διακεκριμένη αγορά στην οποία η συγκεκριμένη επιχείρηση δεν κατέχει δεσπόζουσα θέση, μπορεί να εμπίσει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 82 ΕΚ, εφόσον η διακεκριμένη αυτή αγορά είναι αρκούντως συναφής προς την πρώτη.

Τρίτον, στην απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, T-203/01, Michelin κατά Επιτροπής (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), μεταγενέστερα δε στην προαναφερθείσα απόφαση British Airways κατά Επιτροπής, το Πρωτοδικείο διευκρίνισε πολλά σημεία σχετικά με τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μία εμπορική πολιτική προβλέπουσα εκπτώσεις και εφαρμοζόμενη από επιχείρηση κατέχουσα δεσπόζουσα θέση μπορεί να χαρακτηριστεί ως κατάχρηση.

Η απόφαση Michelin κατά Επιτροπής αφορά απόφαση της 20ής Ιουνίου 2001³⁰, με την οποία η Επιτροπή επέβαλε κυρώσεις στη Michelin λόγω καταχρήσεως δεσπόζουσας θέσεως στην γαλλική αγορά ελαστικών αντικαταστάσεως και στην αγορά αναγομωμένων ελαστικών. Η Επιτροπή επέβαλε κυρώσεις για την εμπορική πολιτική και την πολιτική τιμών της Michelin έναντι των μεταπωλητών της η οποία βασιζόταν σε πολύπλοκο σύστημα εκπτώσεων επιστροφών ή/και οικονομικών πλεονεκτημάτων. Θεωρήθηκαν ειδικότερα ως καταχρηστικές ορισμένες ποσοτικές εκπτώσεις («ποσοτικές εκπτώσεις»), καθώς και ορισμένες εκπτώσεις βάσει της ποιότητας των υπηρεσιών που παρείχε ο πωλητής στους χρήστες (πριμ υπηρεσιών) οι οποίες δεν έγιναν «επί τιμολογίου», αλλά καταβάλλονταν το επόμενο έτος της περιόδου αναφοράς. Η απόφαση της Επιτροπής αφορούσε επίσης μία «σύμβαση επαγγελματικής συνεργασίας και τεχνικής βοήθειας» μεταξύ της Michelin και των μεταπωλητών της, την καλούμενη «λέσχη των φίλων της Michelin»).

³⁰ Απόφαση 2002/405/ΕΚ της Επιτροπής, της 20ής Ιουνίου 2001, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 82 της Συνθήκης ΕΚ (COMP/E 2/36.041/PO – Michelin) (ΕΕ 2002, L 143, σ. 1).

Αποφαινόμενο επί της προσφυγής της Michelin, το Πρωτοδικείο εξέτασε χωριστά όλες τις εμπορικές πρακτικές που η Επιτροπή έκρινε, με την απόφασή της, ότι συνιστούν κατάχρηση.

Εξετάζοντας, πρώτα, τις παρεχόμενες από τη Michelin εκπτώσεις, το Πρωτοδικείο στηρίχτηκε στη νομολογία του Δικαστηρίου και του Πρωτοδικείου στον τομέα των εκπτώσεων για την επίδειξη πίστewς ³¹ υπενθυμίζοντας, γενικώς, ότι, για να διαπιστωθεί ο ενδεχόμενος καταχρηστικός χαρακτήρας ενός συστήματος εκπτώσεων βάσει ποσότητας, πρέπει, αφενός, να εκτιμηθεί το σύνολο των περιστάσεων και ιδίως τα κριτήρια και οι λεπτομέρειες χορηγήσεως των εκπτώσεων, καθώς επίσης, αφετέρου, να εξεταστεί εάν οι εκπτώσεις αποβλέπουν, με τη χορήγηση πλεονεκτήματος που δεν στηρίζεται σε καμία οικονομική παροχή που να το δικαιολογεί, στο να αφαιρέσουν από τον αγοραστή, ή να του περιορίσουν, τη δυνατότητα επιλογής όσον αφορά τις πηγές εφοδιασμού του, να παρεμποδίσουν την είσοδο στην αγορά των ανταγωνιστών, να εφαρμόσουν σε εμπορικώς συναλλασσόμενους άνισους όρους για ισοδύναμες παροχές ή να ενισχύσουν τη δεσπόζουσα θέση νοθεύοντας τον ανταγωνισμό.

Βάσει αυτών των αρχών, το Πρωτοδικείο εξέτασε τις παρεχόμενες από τη Michelin εκπτώσεις και διαπίστωσε, αφενός, ότι η επίμαχη έκπτωση υπολογίζεται επί του συνολικού κύκλου εργασιών του πωλητή με τη Michelin και ότι, αφετέρου, η περίοδος αναφοράς για τη χορήγηση αυτής της εκπτώσεως είναι ένα έτος. Όπως, όμως, υπογράμμισε το Πρωτοδικείο, σύστημα εκπτώσεων βάσει ποσότητας, το οποίο περιλαμβάνει σημαντική διακύμανση στα ποσοστά εκπτώσεων μεταξύ των ανώτερων και των κατώτερων βαθμίδων και το οποίο χαρακτηρίζεται από περίοδο αναφοράς ενός έτους και καθορισμό της εκπτώσεως βάσει του συνολικού κύκλου εργασιών που πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς, παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά συστήματος εκπτώσεων που δημιουργεί κύκλο πιστών πελατών.

Λαμβάνοντας υπόψη, στη συνέχεια, την πάγια νομολογία κατά την οποία οι εκπτώσεις που παρέχει επιχείρηση κατέχουσα δεσπόζουσα θέση πρέπει να στηρίζονται σε δικαιολογημένο νομικώς αντιστάθμισμα, ώστε να μην εμπίπτουν στην απαγόρευση του άρθρου 82 ΕΚ ³², το Πρωτοδικείο εξέτασε αν αυτό συμβαίνει εν προκειμένω και διαπίστωσε ότι η Michelin δεν παρέσχε κανένα συγκεκριμένο στοιχείο σχετικής. Κατά συνέπεια, το Πρωτοδικείο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ορθώς η Επιτροπή

³¹ Αποφάσεις του Δικαστηρίου της 16ης Δεκεμβρίου 1975, 40/73 έως 48/73, 50/73, 54/73, έως 56/73 111/73, 113/73 και 174/73, *Suiker Unie* κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1975, σ. 507), της 13ης Φεβρουαρίου 1979, 85/76, *Hoffmann La Roche* κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 215), της 9ης Νοεμβρίου 1983, 322/81, *Michelin* κατά Επιτροπής (Συλλογή 1983, σ. 3461), της 29ης Μαρτίου 2001, C-163/99, *Πορτογαλία* κατά Επιτροπής (Συλλογή 2001, σ. I-2613)· απόφαση του Πρωτοδικείου της 1ης Απριλίου 1993, T 65/89, *BPB Industries* και *British Gypsum* κατά Επιτροπής (Συλλογή 1993, σ. II-389).

³² Αποφάσεις *Michelin* κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα, σκέψη 85· *Πορτογαλία* κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα, σκέψη 52, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 7ης Οκτωβρίου 1999, T-228/97, *Irish Sugar* κατά Επιτροπής, (Συλλογή 1999, σ. II-2969, σκέψη 114).

διαπίστωσε ότι το εφαρμοζόμενο από την Michelin σύστημα συνιστά παράβαση του άρθρου 82 ΕΚ.

Δεύτερον, το Πρωτοδικείο εξέτασε την «πριμοδότηση για υπηρεσίες» στην οποία προέβαινε η Michelin η οποία αποτελούσε ένα επιπλέον κίνητρο για τους εμπόρους προκειμένου αυτοί να βελτιώσουν τον εξοπλισμό τους και τις υπηρεσίες τους μετά την πώληση, το οποίο στηριζόταν σε ένα σύστημα «μορίων» χορηγουμένων ως αντάλλαγμα για την τήρηση ορισμένων υποχρεώσεων. Το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε ότι σύστημα εκπτώσεων εφαρμοζόμενο από επιχείρηση κατέχουσα δεσπόζουσα θέση, το οποίο, όπως εν προκειμένω, της επιτρέπει σημαντικά περιθώρια εκτιμήσεως και διακριτική ευχέρεια όσον αφορά τη δυνατότητα του μεταπωλητή να τύχει της εκπτώσεως, πρέπει να θεωρηθεί ως μη δίκαιο και ως συνεπαγόμενο καταχρηστική εκμετάλλευση από την επιχείρηση της δεσπόζουσας θέσεώς της εντός της αγοράς, κατά την έννοια του άρθρου 82 ΕΚ. Το Πρωτοδικείο έκρινε, επίσης, ότι η πριμοδότηση αυτή, πέραν του άδικου χαρακτήρα της, είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργεί κύκλο πιστών πελατών, καθόσον περιελάμβανε, μεταξύ άλλων, τη χορήγηση συμπληρωματικών «μορίων» στην περίπτωση κατά την οποία ο πωλητής εφοδιαζόταν με νέα προϊόντα Michelin σε ποσοστό που οριζόταν σε σχέση με το περιφερειακό μερίδιο αυτών των προϊόντων. Τέλος, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι ορθώς επίσης η Επιτροπή διαπίστωσε ότι η δυνατότητα του μεταπωλητή να λαμβάνει ένα συμπληρωματικό «μόριο» αν έστελνε τους σκελετούς Michelin για αναγόμευση στην προσφεύγουσα, είχε ως αποτέλεσμα την κατά προτεραιότητα αναγόμευση των ελαστικών Michelin και, κατά συνέπεια, επηρέαζε τις πωλήσεις.

Τέλος, το Πρωτοδικείο εξέτασε τη «λέσχη των φίλων της Michelin». Η λέσχη αυτή αποτελείται από πωλητές ελαστικών οι οποίοι επιθυμούν να αναπτύξουν στενότερη συνεργασία με τη Michelin. Κατ' εφαρμογήν αυτής της συμβάσεως, η Michelin συμμετείχε στα οικονομικά του πωλητή, ιδίως μέσω συνεισφοράς στις επενδύσεις και την κατάρτιση. Σε αντάλλαγμα οι πωλητές όφειλαν να τηρούν ορισμένες υποχρεώσεις όσον αφορά τα μερίδια αγοράς, να διατηρούν ένα ορισμένο επίπεδο αποθέματος ελαστικών Michelin και να προωθούν αυτήν τη μάρκα ελαστικών. Η Επιτροπή έκρινε ότι η σύμβαση αυτή παρείχε στη Michelin τη δυνατότητα να παρακολουθεί τις δραστηριότητες των μελών της λέσχης και ότι είχε συνέπειες επί των πωλήσεων. Το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε ότι ορθώς η Επιτροπή έκρινε ότι τα διάφορα αυτά χαρακτηριστικά της λέσχης συνιστούν καταχρηστικές πρακτικές εκ μέρους της Michelin.

Επιπροσθέτως, αποφαινόμενο επί ενός λόγου αντλούμενου από την έλλειψη εξετάσεως των συγκεκριμένων οικονομικών αποτελεσμάτων των αμφισβητούμενης νομιμότητας συμπεριφορών, το Πρωτοδικείο διευκρίνισε ότι προς θεμελίωση παραβάσεως του άρθρου 82 ΕΚ δεν απαιτείται να αποδειχθεί ότι η αμφισβητούμενη συμπεριφορά έχει συγκεκριμένο αποτέλεσμα. Αρκεί να αποδειχθεί ότι η καταχρηστική συμπεριφορά της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως τείνει να περιορίσει τον ανταγωνισμό ή, με άλλα λόγια, η συμπεριφορά αυτή είναι ικανή ή ενδέχεται να έχει τέτοιο αποτέλεσμα.

Το στοιχείο αυτό υπογραμμίστηκε, επίσης, από το Πρωτοδικείο στην απόφαση *British Airways* κατά Επιτροπής. Στις 14 Ιουλίου 1999, η Επιτροπή εξέδωσε ³³ με την οποία έκρινε ότι η BA κατείχε δεσπόζουσα θέση ως αγοραστής στη βρετανική αγορά υπηρεσιών προσφερομένων από πρακτορεία αεροπορικών ταξιδιών. Τα πρακτορεία ταξιδιών παρέχουν στις αεροπορικές εταιρίες ορισμένες υπηρεσίες προωθήσεως και διοικητικής επικουρίας, έναντι των οποίων οι αεροπορικές εταιρίες τους καταβάλλουν προμήθεια αναλόγως των πωλουμένων εισιτηρίων.

Η BA είχε συνάψει με ορισμένα ταξιδιωτικά πρακτορεία συμφωνίες περιλαμβάνουσες, μεταξύ άλλων, πριμοδότηση συνδεόμενη με το αποτέλεσμα των πωλήσεων, η οποία υπολογίζεται αναλόγως του αριθμού των διαδρομών που πραγματοποιήθηκαν με πτήσεις BA και βάσει ενός σταδιακά αυξανόμενου τιμολογίου, το οποίο καθορίζεται αναλόγως της αύξησεως των εσόδων που πραγματοποιεί το ταξιδιωτικό πρακτορείο από την πώληση εισιτηρίων BA.

Διαπιστώνοντας ότι, αφενός, υπήρχε αναμφισβήτητη σχέση συνάφειας μεταξύ των προσφερομένων από τα ταξιδιωτικά πρακτορεία του Ηνωμένου Βασιλείου υπηρεσιών και των μεταφορικών υπηρεσιών που παρέχονται στη βρετανική αγορά αεροπορικών μεταφορών και, αφετέρου, ότι η BA κατείχε δεσπόζουσα θέση στην αγορά υπηρεσιών πρακτορείων αεροπορικών ταξιδιών, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι έχει πράγματι καταχρηστικό χαρακτήρα το σύστημα πριμοδοτήσεων στο οποίο αναφέρεται η απόφαση της Επιτροπής.

Το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε, αρχικώς, ότι το σύστημα της BA είχε ως συνέπεια τη δημιουργία δυσμενών διακρίσεων. Το Πρωτοδικείο διαπίστωσε, σχετικώς, ότι η επίτευξη εκ μέρους των πρακτορείων ταξιδιών που έχουν την έδρα τους στο Ηνωμένο Βασίλειο του στόχου αύξησεως των πωλήσεων εισιτηρίων BA συνεπάγεται αύξηση του ποσοστού της προμήθειας όχι μόνον επί των εισιτηρίων BA που διατίθενται μετά την επίτευξη του στόχου του σχετικού με τις πωλήσεις, αλλά και επί του συνόλου των εισιτηρίων BA που εξέδωσαν τα πρακτορεία κατά τη διάρκεια της εξεταζομένης περιόδου αναφοράς, με αποτέλεσμα την εφαρμογή διαφορετικού ποσοστού προμήθειας επί του αυτού ποσού εσόδων πραγματοποιηθέντων εκ της πωλήσεως εισιτηρίων BA εκ μέρους δύο πρακτορείων ταξιδιών.

Το Πρωτοδικείο, ακολούθως, συνήγαγε από τη σχετική με τις εκπτώσεις νομολογία του Δικαστηρίου και του Πρωτοδικείου ότι, γενικώς, οποιοδήποτε σύστημα εκπώσεων που δημιουργεί κύκλο πιστών πελατών και εφαρμόζεται από εταιρία κατέχουσα δεσπόζουσα θέση αποβλέπει στο να εμποδίσει τους πελάτες να εφοδιαστούν από ανταγωνιστικές επιχειρήσεις, κατά παράβαση του άρθρου 82 ΕΚ, ανεξαρτήτως του αν το σύστημα εκπώσεων δημιουργεί ή όχι δυσμενείς διακρίσεις και ότι το ίδιο ισχύει και για σύστημα πριμοδοτήσεων συνδεόμενο με τα αποτελέσματα και το οποίο δημιουργεί

³³ Απόφαση 2000/74/ΕΚ της Επιτροπής, της 14ης Ιουλίου 1999, αναφορικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 82 της Συνθήκης ΕΚ (IV/2/34.780 – Virgin κατά British Airways) (ΕΕ 2000, L 30, σ. 1).

κύκλο πιστών πελατών, εφαρμοζόμενο από αγοραστή κατέχοντα δεσπόζουσα θέση έναντι των προσφερόντων υπηρεσίες.

Εν προκειμένω, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι οι εκπτώσεις που παρείχε η BA είχαν πράγματι ως αποτέλεσμα τη δημιουργία πιστής πελατειακής σχέσεως. Πράγματι, λαμβανομένου υπόψη του κλιμακούμενου χαρακτήρα τους που αναπτύσσει ένα πάρα πολύ ευαίσθητο οριακό αποτέλεσμα, τα αυξανόμενα ποσοστά προμήθειας μπορούσαν να δημιουργήσουν εκθετική αύξηση από μια περίοδο αναφοράς σε άλλη. Εξάλλου, οι πέντε κύριοι ανταγωνιστές της BA στη βρετανική αγορά υπηρεσιών πρακτορείου αεροπορικών ταξιδιών δεν ήταν σε θέση να παρέχουν τα ίδια πλεονεκτήματα στους ταξιδιωτικούς πράκτορες, διότι δεν ήταν σε θέση να πραγματοποιήσουν ένα ύψος εσόδων ικανό να στηρίξει ένα παρόμοιο σύστημα ανταμοιβών, ώστε να αντισταθούν στο εις βάρος τους αποτέλεσμα αποκλεισμού από τη βρετανική αγορά υπηρεσιών πρακτορείου αεροπορικών ταξιδιών.

Στη συνέχεια, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η BA δεν απέδειξε ότι η δημιουργία πιστής πελατειακής σχέσεως με τα συστήματα της ανταμοιβής επιδόσεων στηριζόταν σε οικονομικώς δικαιολογημένη αντιπαροχή, ειδικότερα δε, ότι τα συστήματα ανταμοιβής επιδόσεως της BA αποτελούσαν την αντιπαροχή κερδών αποδοτικότητας ή οικονομιών ως προς το κόστος που προκύπτουν από την πώληση εισιτηρίων BA μετά την επίτευξη των εν λόγω στόχων.

Τέταρτον, η απόφαση TACA διευκρινίζει σε ορισμένα σημεία το συλλογικό χαρακτήρα που μπορεί να έχει μια δεσπόζουσα θέση. Επί του ζητήματος αυτού, οι προσφεύγουσες υποστήριξαν, ουσιαστικώς, ότι παρά το γεγονός ότι η TACA λειτουργεί διά της εφαρμογής ενιαίου ή κοινού ναύλου, οι συμβαλλόμενοι στην TACA ανέπτυσαν εσωτερικό ανταγωνισμό, γεγονός που απέκλειε το να κατέχουν συλλογικώς δεσπόζουσα θέση. Το Πρωτοδικείο διαπίστωσε, σχετικώς, ότι υπήρχε πράγματι ένας ορισμένος ανταγωνισμός μεταξύ των συμβαλλομένων στην TACA, όχι μόνον από απόψεως υπηρεσιών, αλλά και από απόψεως τιμών, ιδίως διά της συνάψεως συμβάσεων παροχής υπηρεσιών (οι οποίες συνεπάγονται στην πράξη τη χορήγηση επιστροφής επί της τιμής έναντι της επιτεύξεως ενός ελάχιστου ποσοτικού ορίου), αλλά και ανεξαρτήτων ενεργειών. Εντούτοις, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι ο ανταγωνισμός αυτού του είδους ήταν σχετικά περιορισμένος και δεν ήταν αρκετός ώστε να αμφισβητηθεί ο συλλογικός χαρακτήρας που προέκυπτε από την εφαρμογή ενιαίου ή κοινού ναύλου, καθώς και από τους λοιπούς δεσμούς μεταξύ των συμμετεχόντων στη συμφωνία TACA την προκύπτουσα από την συμφωνία της ναυτιλιακής διασκέψεως.

Όσον αφορά τον δεσπόζοντα χαρακτήρα της θέσεως που κατέχουν οι μετέχοντες στη συμφωνία TACA, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι, ασχέτως των χρησιμοποιούμενων στοιχείων (των προσφευγουσών ή της Επιτροπής), το επίπεδο των μεριδίων αγοράς που κατείχαν οι συμβαλλόμενοι στην TACA κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου, δηλαδή τουλάχιστον 56 % επί τρία συναπτά έτη, αποτελούσε «ισχυρή ένδειξη» δεσπόζουσας θέσεως. Το Πρωτοδικείο υπογράμμισε, σχετικώς, ότι, αντιθέτως

προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών, ο βαθμός του δεσπόζοντα χαρακτήρα που απαιτείται για την εφαρμογή του άρθρου 82 ΕΚ στην περίπτωση μιας συλλογικής θέσεως, είναι ο ίδιος με εκείνον που απαιτείται στην περίπτωση μιας θέσεως που κατέχει στην αγορά μία μεμονωμένη επιχείρηση. Καίτοι το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι η ανάλυση της Επιτροπής ως προς τον δυνητικό ανταγωνισμό και τους ναύλους της TACA παρουσίαζε ορισμένες πλημμέλειες, εντούτοις έκρινε ότι το τεκμήριο δεσπόζουσας θέσεως που συνάγεται από τα μερίδια αγοράς που κατέχουν οι συμβαλλόμενοι στην TACA έτυχε επαρκούς επιβεβαιώσεως από άλλους παράγοντες προκύπτοντες από την απόφαση TACA όπως είναι, μεταξύ άλλων, η διαφορά μεριδίου αγοράς μεταξύ των κυριοτέρων ανταγωνιστών, το γεγονός ότι οι συμβαλλόμενοι στην TACA κατείχαν το 70 % του διαθέσιμου δυναμικού, το «leadership» των συμβαλλομένων στην TACA στον τομέα των ναύλων (ενώ οι ανταγωνιστές απλώς «ακολουθούσαν» στον τομέα αυτόν») και η δυνατότητα των συμβαλλομένων στην TACA να προκαλέσουν δυσμενείς διακρίσεις εις βάρος των φορτωτών μέσω των ναύλων και αναλόγως της αξίας των εμπορευμάτων.

Οι συμβαλλόμενοι στην TACA κατηγορήθηκαν ότι καταχράστηκαν την συλλογική δεσπόζουσα θέση τους κατά δύο τρόπους, μεταξύ των ετών 1994 και 1996: αφενός, επιβάλλοντας ορισμένους περιορισμούς στην πρόσβαση και στο περιεχόμενο των συμβάσεων παροχής υπηρεσιών («η πρώτη κατάχρηση») και, αφετέρου, λαμβάνοντας ορισμένα μέτρα ώστε να παρακινήσουν τους δυνητικούς ανταγωνιστές να καταστούν μέλη της TACA παρά να δραστηριοποιηθούν ως ανεξάρτητοι στον τομέα των διατλαντικών δρομολογίων, αλλοιώνοντας με τον τρόπο αυτό τη δομή του ανταγωνισμού στη συγκεκριμένη αυτή αγορά («η δεύτερη κατάχρηση»).

Το Πρωτοδικείο, κατ' αρχάς, επιβεβαίωσε, επί της ουσίας, την πρώτη κατάχρηση, αφού προηγουμένως διευκρίνισε την ακριβή έκτασή της, στηριζόμενο ιδίως επί των εξηγήσεων που παρέσχε η Επιτροπή κατά την προφορική διαδικασία. Το Πρωτοδικείο διαπίστωσε, σχετικώς, ότι η πρώτη κατάχρηση αφορά όχι μόνο τις πρακτικές περιορισμού της προσβάσεως στις συμβάσεις ατομικών υπηρεσιών, καθώς και το περιεχόμενό τους (που επίσης κρίθηκαν ως περιοριστικές του ανταγωνισμού), αλλά, πέραν αυτού, ορισμένες πρακτικές που αφορούν τις συμβάσεις υπηρεσιών της διασκέψεως, δηλαδή την υποχρέωση τηρήσεως των κανόνων της TACA, όσον αφορά τη διάρκεια, τις πολλαπλές ρήτρες, τις υπό αίρεση ρήτρες και το ύψος της κατ' αποκοπήν αποζημιώσεως.

Οι λόγοι που προέβαλαν οι προσφεύγουσες προς δικαιολόγηση των πρακτικών που συνιστούν την πρώτη κατάχρηση απορρίφθηκαν από το Πρωτοδικείο, πλην εκείνων που προβλήθηκαν προς δικαιολόγηση της δημοσιοποίησης των όρων των συμβάσεων ατομικών υπηρεσιών.

Πράγματι, το Πρωτοδικείο δέχθηκε, σχετικώς, ότι το δίκαιο το Ηνωμένων Πολιτειών επέβαλε στους συμβαλλομένους της TACA την υποχρέωση να κοινοποιούν τις συμβάσεις ατομικών υπηρεσιών στη Federal Maritime Commission, η οποία προέβαινε

στη δημοσίευση των «ουσιωδών ρητρών». Το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι, έχοντας υπόψη αυτή τη δημοσίευση, το περιεχόμενο των συμβάσεων ατομικών υπηρεσιών καθίστατο δημόσιο και, κατά συνέπεια, προσβάσιμο τόσο στους φορτωτές όσο και στους θαλάσσιους μεταφορείς. Στο πλαίσιο αυτό, δεν μπορούσε να προσαφθεί στους συμβαλλόμενους της TACA το ότι συμφώνησαν τη «δημοσιοποίηση» του περιεχομένου αυτών των συμβάσεων. Πράγματι, κατά τη νομολογία, ανταλλαγή δημοσιοποιημένων πληροφοριών δεν μπορεί να αποτελέσει παράβαση των κανόνων της Συνθήκης περί ανταγωνισμού.

Αντιθέτως, το Πρωτοδικείο δεν δέχθηκε ότι μπορεί να προβληθεί το αμερικανικό δίκαιο προς δικαιολόγηση άλλων πρακτικών οι οποίες συνιστούν την πρώτη κατάχρηση, όπως η απαγόρευση των συμβάσεων παροχής ατομικών υπηρεσιών ή η απαγόρευση των υπό αίρεση ρητρών, αναφορικά με τις οποίες το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι τέτοιου είδους πρακτικές δεν ήταν υποχρεωτικές αλλά απλώς επιτρέπονταν, ή διευκολύνονταν, πράγμα το οποίο δεν αρκεί για τον αποκλεισμό της δυνατότητας εφαρμογής των κανόνων της Συνθήκης περί ανταγωνισμού.

Όσον αφορά τη δεύτερη κατάχρηση, το Πρωτοδικείο παρατήρησε, καταρχάς, ότι, καίτοι η ενίσχυση δεσπίζουσας θέσεως, μπορεί, κατά τη νομολογία *Continental Can*³⁴, να αποτελέσει κατάχρηση, εντούτοις εν προκειμένω, δεν επρόκειτο για τέτοιου είδους κατάχρηση, καθόσον η Επιτροπή δεν προσήψε στους συμβαλλόμενους στην TACA το γεγονός ότι αποδέχθηκαν την προσχώρηση νέων μελών στη διάσκεψη, αλλά απλώς ότι έλαβαν μέτρα, ορισμένα ειδικής φύσεως, άλλα γενικής φύσεως, προκειμένου να παροτρύνουν τους δυνητικούς ανταγωνιστές να προσχωρήσουν στην TACA. Τα ειδικά μέτρα που ελήφθησαν από την TACA συνίσταντο στο γεγονός ότι, αφενός, κοινοποιήθηκαν στην Hanjin από συμβαλλόμενους στην TACA ορισμένες εμπιστευτικές πληροφορίες και ότι τα εν λόγω μέλη της TACA εκδήλωσαν τη βούληση να διαμορφώσουν στην Hanjin μια ορισμένη ικανότητα σε «slot» για τα συγκεκριμένα δρομολόγια και, αφετέρου, επετράπη στην Hyundai να μετάσχει αμέσως σε συμβάσεις υπηρεσιών της διασκέψεως. Όσον αφορά τα γενικά μέτρα, αυτά προέκυπταν από τη σύναψη μεγάλου αριθμού συμβάσεων υπηρεσιών διπλού ποσοστού, καθώς και από το γεγονός ότι τα πρώην διαρθρωτικά μέλη του TAA (ουσιαστικώς, τα παραδοσιακά μέλη της διασκέψεως) δεν μετείχαν σε διαγωνισμούς για τη σύναψη συμβάσεων υπηρεσιών σχετικών με ορισμένη κατηγορία ναύλων.

Όσον αφορά τα ειδικά μέτρα, το Πρωτοδικείο κατέληξε στο συμπέρασμα, αφού προέβη σε λεπτομερή εξέταση των στοιχείων των σχετικών με τις προσχωρήσεις της Hanjin και της Hyundai στην TACA, ότι η Επιτροπή δεν είχε αποδείξει επαρκώς, από νομικής απόψεως, ότι αυτά τα μέτρα παρακίνησαν τις δύο ναυτιλιακές εταιρίες να καταστούν μέλη της διασκέψεως και όχι λόγοι καθαρώς εμπορικοί. Από αυτής της απόψεως, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε, μεταξύ άλλων, ότι η Επιτροπή δεν εξήγησε γιατί τα συγκεκριμένα αυτά ειδικά μέτρα δεν συνιστούσαν πρακτική δυνάμενη να επιτρέψει

³⁴ Απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Φεβρουαρίου 1973, 6/72, *Europemballage Corporation et Continental Can Company κατά Επιτροπής* (Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 445).

στην Hanjin και στην Hyundai να ασκήσουν τις δραστηριότητες που εμπίπτουν στην κατά κατηγορίες εξαίρεση υπέρ των ναυτιλιακών διασκέψεων και, κατά συνέπεια, να προσχωρήσουν στην TACA, υπό τους αυτούς όρους με τα ήδη μέλη.

Επί του ζητήματος αυτού, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι η Επιτροπή προσέβαλε τα δικαιώματα άμυνας των συμβαλλομένων της TACA, χρησιμοποιώντας προς στήριξη των αιτιάσεων της επιβαρυντικά έγγραφα τα οποία περιήλθαν σ' αυτήν μετά την ακρόαση που έγινε στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας, χωρίς να τους παρασχεθεί η δυνατότητα να αναπτύξουν σχετικώς τις παρατηρήσεις τους. Από αυτής της απόψεως, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι, μολονότι τα έγγραφα αυτά προέρχονταν από την TACA (επρόκειτο για έγγραφα συνταχθέντα από την TACA ή από τα μέλη της τα οποία παρασχέθηκαν από τους ίδιους τους συμβαλλόμενους της TACA ως απάντηση σε αιτήσεις παροχής πληροφοριών) και, επομένως, το περιεχόμενό τους ήταν γνωστό, η Επιτροπή όφειλε να τους παράσχει την ευκαιρία να διατυπώσουν τις παρατηρήσεις τους ως προς τον λυσιτελή χαρακτήρα αυτών των εγγράφων και την αποδεικτική τους αξία διότι ούτε από την κοινοποίηση των αιτιάσεων ούτε από το κείμενο των αιτήσεων παροχής πληροφοριών εις απάντηση των οποίων υποβλήθηκαν αυτά τα έγγραφα ούτε από το περιεχόμενο των εγγράφων μπορούσαν τα μέλη της TACA να συναγάγουν λογικώς τα συμπεράσματα τα οποία η Επιτροπή συνήγαγε. Κατά συνέπεια, το Πρωτοδικείο δεν έλαβε υπόψη τα έγγραφα αυτά ως αποδεικτικά στοιχεία των ειδικών μέτρων και διαπίστωσε ότι καθόσον ως απόδειξη αυτών των μέτρων είχαν προβληθεί μόνο τα εν λόγω έγγραφα, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι τα μέτρα αυτά δεν είχαν εγκύρως αποδειχθεί.

Όσον αφορά τα γενικά μέτρα, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι προκειμένου να κριθεί ότι συνιστούν μέτρα τα οποία «παρακίνησαν» τους δυνητικούς ανταγωνιστές να προσχωρήσουν στην TACA, τα μέτρα αυτά θα έπρεπε οπωσδήποτε να έχουν ως αποτέλεσμα την προσχώρηση των δυνητικών ανταγωνιστών στη διάσκεψη. Μέτρο χαρακτηριζόμενο ως κίνητρο για προσχώρηση στη διάσκεψη, το οποίο δεν ακολούθησε καμία προσχώρηση, αποδεικνύει ότι, στην πραγματικότητα, δεν αποτελούσε κίνητρο για προσχώρηση. Στην προκειμένη περίπτωση το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι από κανένα στοιχείο της κοινογραφίας δεν συνάγεται ότι οι δύο μόνο ναυτιλιακές εταιρίες οι οποίες προσχώρησαν στη σύμβαση κατά τη διάρκεια της περιόδου που καλύπτουν οι παραβάσεις, δηλαδή η Hanjin και η Hyundai, έλαβαν την απόφασή τους αυτή λόγω των γενικών μέτρων που προέβλεπε η απόφαση.

Για τους λόγους αυτούς, το Πρωτοδικείο ακύρωσε την απόφαση της TACA, καθόσον δι' αυτής προσάπτεται στους συμβαλλόμενους της TACA ότι μετέβαλαν καταχρηστικώς τη διάρθρωση της αγοράς.

δ.2) Πρόστιμα

Για μια ακόμη φορά θα γίνει παραπομπή στην απόφαση TACA. Πράγματι, καίτοι η Επιτροπή δεν επέβαλε πρόστιμο για τις παραβάσεις του άρθρου 81 ΕΚ, αντιθέτως,

επέβαλε πρόστιμα σε όλους τους συμβαλλόμενους στην TACA, λόγω δύο παραβάσεων του άρθρου 82 ΕΚ, συνολικού ύψους 273 εκατομμυρίων ευρώ. Δεδομένου ότι διαπιστώθηκε ο παράνομος χαρακτήρας της δεύτερης καταχρήσεως, το Πρωτοδικείο εξέτασε μόνο τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν για την πρώτη κατάχρηση, πλην της αμοιβαίας δημοσιοποίησεως του περιεχομένου των συμβάσεων ατομικών υπηρεσιών.

– Σχετική απαλλαγή από τα πρόστιμα

Το Πρωτοδικείο εξέτασε, πρώτον, αν τα πρόστιμα αυτά καλύπτονται από τη σχετική απαλλαγή από πρόστιμα που προβλέπει το άρθρο 19 του κανονισμού 4056/86.

Αφού εξέτασε το γράμμα και τον σκοπό αυτής της διατάξεως, το Πρωτοδικείο απέρριψε την άποψη της Επιτροπής κατά την οποία η απαλλαγή αυτή ισχύει μόνο για τις παραβάσεις του άρθρου 81 ΕΚ και όχι για τις παραβάσεις του άρθρου 82 ΕΚ. Καίτοι το Πρωτοδικείο δέχθηκε ότι η απαλλαγή μπορεί να νοηθεί συσταλτικώς, εντούτοις διαπίστωσε ότι το άρθρο 19 του κανονισμού 4056/86 προβλέπει ρητώς ότι η απαλλαγή μπορεί να ισχύσει για παραβάσεις του άρθρου 82 ΕΚ. Βεβαίως, η απαλλαγή αυτή μπορεί να προβληθεί μόνο για πράξεις κοινοποιηθείσες με σκοπό τη χορήγηση απαλλαγής δυνάμει του άρθρου 81, παράγραφος 3, ΕΚ και αποκλειστικώς «εντός των ορίων της δραστηριότητας που περιγράφεται στην κοινοποίηση». Εντούτοις, αυτό δεν σημαίνει ότι οι παραβάσεις του άρθρου 81 ΕΚ μπορούν να τύχουν απαλλαγής. Πράγματι, το Πρωτοδικείο σημείωσε ότι, κατά τη νομολογία, οι περιοριστικές του ανταγωνισμού συμφωνίες που κοινοποιούνται με σκοπό την απαλλαγή μπορούν, σε περίπτωση που αφορούν επιχειρήσεις κατέχουσες δεσπόζουσα θέση, να χαρακτηριστούν από την Επιτροπή ως καταχρηστικές πρακτικές.

Εξάλλου, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η εφαρμογή της απαλλαγής στις παραβάσεις του άρθρου 82 ΕΚ συμβιβάζεται με τον επιδιωκόμενο από τη διάταξη αυτή σκοπό, εφόσον επιχείρηση κατέχουσα δεσπόζουσα θέση η οποία κοινοποιεί συμφωνίες δυνάμενες να χαρακτηριστούν ως καταχρηστικές πρακτικές καταγγέλλει η ίδια μια δυνητική παράβαση του άρθρου 82 ΕΚ και, ως εκ τούτου, διευκολύνει το έργο της Επιτροπής. Εν προκειμένω, δεδομένου ότι όλες οι καταχρηστικές πρακτικές οι περιλαμβανόμενες στην πρώτη κατάχρηση κοινοποιήθηκαν στην Επιτροπή, το Πρωτοδικείο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα επιβληθέντα σχετικώς πρόστιμα πρέπει να ακυρωθούν.

Εντούτοις, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι η απαλλαγή αυτή δεν αφορά το σύνολο του ποσού του επιβληθέντος για την πρώτη κατάχρηση προστίμου. Πράγματι, τα πρόστιμα επιβλήθηκαν κατ' εφαρμογήν όχι μόνον του κανονισμού 4056/86, αλλά και του κανονισμού 1017/68, όσον αφορά τις οδικές μεταφορές τις καλυπτόμενες από τις πρακτικές του τομέα των συμβάσεων παροχής υπηρεσιών. Με την απόφασή του, όμως, της 28ης Φεβρουαρίου 2002, T-18/97, *Atlantic Container Line κ.λπ. κατά Επιτροπής* (Συλλογή 2002, σ. II 1125), το Πρωτοδικείο έκρινε ότι ο κανονισμός 1017/68

δεν προβλέπει καθεστώς απαλλαγής και ότι από καμία γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου δεν μπορεί να συναχθεί ένα τέτοιο καθεστώς.

Κατά συνέπεια, το Πρωτοδικείο εξέτασε τη νομιμότητα του κατ' εφαρμογήν του κανονισμού 1017/68 επιβληθέντος τμήματος των προστίμων.

– Κατανομή σε κατηγορίες

Από αυτής της απόψεως, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε, αρχικώς, ότι η ακολουθηθείσα εν προκειμένω μέθοδος για τον υπολογισμό του ποσού των προστίμων, δεδομένου ότι η απόφαση TACA αποτελούσε μία από τις πρώτες αποφάσεις εφαρμογής των κατευθυντηρίων γραμμών που δημοσιοποίησε η Επιτροπή ως προς τον υπολογισμό των προστίμων, ήταν σύμφωνη προς το εφαρμοστέο νομικό πλαίσιο.

Όπως και στην περίπτωση της υποθέσεως επί της οποίας εκδόθηκε η προαναφερθείσα απόφαση CMA CGM κ.λπ. κατά Επιτροπής, η Επιτροπή καθόρισε το ποσό του προστίμου αφού προηγουμένως κατένειμε τους συμβαλλόμενους στην TACA σε τέσσερις χωριστές κατηγορίες. Διά της κατανομής αυτής ελάμβανε υπόψη της τη σημαντική διαφορά μεγέθους μεταξύ των συμβαλλομένων της TACA.

Στην απόφαση CMA CGM κ.λπ. κατά Επιτροπής, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η κατανομή σε τέσσερις κατηγορίες στην οποία προέβη η Επιτροπή δεν ήταν αντικειμενικώς δικαιολογημένη και εστερείτο οποιασδήποτε εσωτερικής συνεκτικότητας. Η κατανομή των προσφευγουσών σε κατηγορίες κρίθηκε στην υπόθεση αυτή ως αντίθετη προς την αρχή της ίσης μεταχείρισεως ή, τουλάχιστον, ως ανεπαρκώς αιτιολογημένη.

Αντιθέτως, στην απόφαση TACA, το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε ότι η κατανομή σε κατηγορίες στην οποία προέβη η Επιτροπή είναι δικαιολογημένη καθώς παρουσιάζει εσωτερική συνεκτικότητα, δεδομένου ότι η Επιτροπή καθόρισε τις κατηγορίες εκκινούσα από το μεγαλύτερο μέγεθος εταιρίας μετέχουσας στην TACA και συνεχίζοντας, κατά διαδοχικές μειώσεις, μέχρι το ήμισυ του μεγέθους της πρώτης εταιρίας.

– Ελαφρυντικές περιστάσεις

Εντούτοις, το Πρωτοδικείο έκρινε, στο πλαίσιο της εξουσίας πλήρους δικαιοδοσίας που διαθέτει ότι δεν έπρεπε να επιβληθεί εν προκειμένω κανένα πρόστιμο για πρακτικές εμπίπτουσες στην πρώτη κατάχρηση.

Το Πρωτοδικείο απέρριψε, σχετικώς, την άποψη της Επιτροπής κατά την οποία τα μέλη της TACA δεν μπορούσαν να προβάλουν καμία ελαφρυντική περίπτωση. Πράγματι, το Πρωτοδικείο επισήμανε ότι:

- οι συμβαλλόμενοι της TACA επέδειξαν πνεύμα συνεργασίας με την Επιτροπή κοινοποιώντας όλες τις σχετικές πρακτικές, καίτοι στο πλαίσιο των κανονισμών 4056/86 και 1017/68 δεν ήταν υποχρεωτική μια τέτοια κοινοποίηση για τη χορήγηση απαλλαγής·
- η απόφαση TACA συνιστά την πρώτη απόφαση με την οποία η Επιτροπή προέβη ευθέως σε εκτίμηση των πρακτικών που υιοθετούνται στις ναυτιλιακές διασκέψεις όσον αφορά τις συμβάσεις υπηρεσιών·
- η νομική αντιμετώπιση αυτών των πρακτικών έθετε περίπλοκα ζητήματα, γεγονός που αποδεικνύεται από τη δυσκολία καθορισμού του ακριβούς περιεχομένου της αποφάσεως ως προς το ζήτημα αυτό·
- η κατάχρηση η προκύπτουσα από πρακτικές στον τομέα των συμβάσεων υπηρεσιών δεν συνιστά μία από τις κλασικές πρακτικές καταχρήσεως κατά την έννοια του άρθρου 82 ΕΚ·
- οι συμβαλλόμενοι της TACA ευλόγως θεώρησαν ότι η Επιτροπή δεν θα τους επιβάλει πρόστιμο, ιδίως διότι σε πολλές προηγούμενες αποφάσεις στις οποίες μία από τις κοινοποιηθείσες συμφωνίες είχε κριθεί ως κατάχρηση εκ μέρους της Επιτροπής, δεν είχε επιβληθεί πρόστιμο.

2. Κανονισμός 4064/89

α) Προσφυγή ακυρώσεως κατά εγκριτικής αποφάσεως

- Υποθέσεις *BaByliss* και *Philips*

Τον Ιανουάριο του 2002 η Επιτροπή ενέκρινε, χωρίς να κινήσει το δεύτερο στάδιο της διαδικασίας εξετάσεως, την ανάληψη ορισμένων στοιχείων του ενεργητικού της Moulinex από τη SEB, υπό την προϋπόθεση, μεταξύ άλλων, ότι η SEB θα χορηγήσει άδεια αποκλειστικής εκμεταλλεύσεως του σήματος Moulinex επί πέντε έτη που να καλύπτει την πώληση του συνόλου των μικρών οικιακών συσκευών σε εννέα κράτη μέλη στα οποία είχαν επισημανθεί προβλήματα ανταγωνισμού και ότι η χρησιμοποίηση αυτού του σήματος θα της απαγορευθεί για τρία πρόσθετα έτη. Η απόφαση δεν αφορούσε τη γαλλική αγορά, δεδομένου ότι η Επιτροπή είχε αποδεχθεί αίτημα των γαλλικών αρχών για μερική παραπομπή της υποθέσεως στις εν λόγω αρχές.

Η BaByliss και η Philips αμφισβήτησαν τη νομιμότητα της υπό όρους εγκριτικής αποφάσεως της Επιτροπής ενώπιον του Πρωτοδικείου. Οι αποφάσεις BaByliss και Philips πλουτίζουν τη νομολογία σε πολλά θέματα.

Επί της ουσίας, πρώτον, οι αποφάσεις BaByliss και Philips επιβεβαιώνουν ότι η Επιτροπή έχει το δικαίωμα να δεχθεί, κατά τη διάρκεια του πρώτου σταδίου, την κατάθεση προτάσεων για αναλήψεις δεσμεύσεων εκ μέρους των μετεχόντων στη συγκέντρωση, εντός της προθεσμίας των τριών εβδομάδων που προβλέπει η εφαρμοστέα κανονιστική ρύθμιση [άρθρο 18, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 447/98 της Επιτροπής, της 1ης Μαρτίου 1998, σχετικά με τις κοινοποιήσεις, τις προθεσμίες και τις ακροάσεις που προβλέπονται στον κανονισμό 4064/89 ³⁵], αλλά στη συνέχεια τροποποιήθηκαν μετά την εκπνοή αυτής της προθεσμίας. Πράγματι, η προθεσμία αυτή είναι δεσμευτική για τους μετέχοντες στη συγκέντρωση και σκοπός της είναι να αποτρέψει την πρόταση αναλήψεως δεσμεύσεων εντός προθεσμίας μη παρέχουσας στην Επιτροπή τη δυνατότητα να τις εκτιμήσει και να διαβουλευθεί με τρίτους. Αντιθέτως, η προθεσμία αυτή δεν είναι επιτακτική για την Επιτροπή, η οποία, αν κρίνει ότι έχει στη διάθεσή της τον απαιτούμενο χρόνο προκειμένου να εξετάσει τις τροποποιήσεις των δεσμεύσεων αυτών οι οποίες επήλθαν μετά την εκπνοή της προθεσμίας αυτής, καθώς και ότι ο χρόνος που απομένει είναι αρκετός ώστε να προβεί στις εκτιμήσεις και τις διαβουλεύσεις με τους τρίτους, πρέπει να έχει τη δυνατότητα εγκρίσεως της συγκεντρώσεως, λαμβανομένων υπόψη των τροποποιηθεισών δεσμεύσεων.

Δεύτερον, το Πρωτοδικείο διευκρίνισε τις προϋποθέσεις κινήσεως του δεύτερου σταδίου. Αποφάνθηκε σχετικώς ότι η Επιτροπή δεν διαθέτει καμία διακριτική ευχέρεια ως προς την κίνηση του δεύτερου σταδίου, όταν έχει σοβαρές αμφιβολίες ως προς το συμβιβαστό της συγκεντρώσεως με την κοινή αγορά. Αντιθέτως, διαθέτει ένα ορισμένο περιθώριο εκτιμήσεως κατά την αναζήτηση και την έρευνα των περιστατικών της υποθέσεως, προκειμένου να καθορίσει αν αυτά δικαιολογούν σοβαρές αμφιβολίες ή, σε περίπτωση που προτάθηκε η ανάληψη δεσμεύσεων, αν εξακολουθούν να υπάρχουν αμφιβολίες (απόφαση Philips).

Το Πρωτοδικείο διευκρίνισε ότι, λαμβανομένων υπόψη των περίπλοκων οικονομικών εκτιμήσεων της Επιτροπής στο πλαίσιο ασκήσεως της εξουσίας εκτιμήσεως που διαθέτει για την αξιολόγηση των δεσμεύσεων που προτείνουν να αναλάβουν οι μετέχοντες σε μία συγκέντρωση, εναπόκειται στον προσφεύγοντα, προκειμένου να ακυρωθεί απόφαση περί εγκρίσεως της συγκεντρώσεως με το σκεπτικό ότι οι προταθείσες δεσμεύσεις ήταν ανεπαρκείς για την άρση των σοβαρών αμφιβολιών, να αποδείξει την ύπαρξη πρόδηλης πλάνης εκτιμήσεως στην οποία υπέπεσε η Επιτροπή (απόφαση Philips). Εντούτοις στο πλαίσιο ασκήσεως του δικαστικού του ελέγχου, το Πρωτοδικείο πρέπει να λαμβάνει υπόψη τον ειδικό σκοπό των δεσμεύσεων που αναλήφθηκαν κατά τη διάρκεια του πρώτου σταδίου, οι οποίες, αντιθέτως προς τις αναληφθείσες κατά τη διάρκεια του δεύτερου σταδίου δεσμεύσεις, δεν αποσκοπούν στην αποτροπή δημιουργίας ή ενισχύσεως δεσπόζουσας θέσεως, αλλά στην άρση όλων των σοβαρών αμφιβολιών που υπήρχαν σχετικώς. Συνεπώς οι αναλαμβανόμενες κατά τη διάρκεια του πρώτου σταδίου δεσμεύσεις πρέπει να αποτελούν ευθεία και επαρκή απάντηση αποκλείουσα σαφώς τις σοβαρές αμφιβολίες

³⁵ ΕΕ L 61, σ. 1.

που είχαν διατυπωθεί. Επομένως, όταν το Πρωτοδικείο εξετάζει αν οι αναληφθείσες κατά τη διάρκεια του πρώτου σταδίου δεσμεύσεις είναι ικανές, ως εκ του περιεχομένου τους, να παράσχουν στην Επιτροπή τη δυνατότητα εκδόσεως εγκριτικής αποφάσεως χωρίς κίνηση της διαδικασίας του δεύτερου σταδίου, οφείλει να εξετάσει αν η Επιτροπή, χωρίς πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως, έκρινε ότι οι δεσμεύσεις αυτές αποτελούν ευθεία και επαρκή απάντηση δυνάμενη να άρει ρητώς όλες τις διατυπωθείσες σοβαρές αμφιβολίες (απόφαση Philips).

Στις υποθέσεις αυτές ανέκυψε το ζήτημα αν η Επιτροπή μπορούσε να κρίνει ότι η αναληφθείσες υποχρεώσεις ήταν επαρκείς προς απάλειψη των προβλημάτων στον τομέα του ανταγωνισμού που προκάλεσε η πράξη συγκεντρώσεως. Εφόσον καμία από τις αιτιάσεις και τα επιχειρήματα που προέβαλε η Philips δεν έπεισε το Πρωτοδικείο για την ύπαρξη πρόδηλης πλάνης εκτιμήσεως, δέχθηκε μερικώς τα προβληθέντα από την BaByliss επιχειρήματα.

Στο πλαίσιο της αποφάσεως BaByliss το Πρωτοδικείο επιβεβαίωσε ότι σχετική με τη συμπεριφορά δέσμευση, όπως δέσμευση περί αδείας εκμεταλλεύσεως σήματος, μπορεί να συνιστά λύση των προβλημάτων που προκάλεσε η συγκέντρωση και ότι η διάρκεια ισχύος μιας τέτοιας δεσμεύσεως είναι, εν προκειμένω, επαρκής ώστε να παράσχει στους δικαιούχους αδείας εκμεταλλεύσεως δυνατότητα ασκήσεως πραγματικού ανταγωνισμού έναντι της προκύπτουσας από τη συγκέντρωση μονάδας, κατά τη διάρκεια της περιόδου εκμεταλλεύσεως. Αντιθέτως, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η Επιτροπή δεν μπορούσε να συναγάγει το συμπέρασμα, ελλείψει δεσμεύσεων, ότι δεν υφίστανται σοβαρές αμφιβολίες ως προς ορισμένες γεωγραφικές αγορές. Αρχικώς, εξέτασε τον τρόπο με τον οποίο η Επιτροπή προέβη σε εφαρμογή των κριτηρίων αναλύσεως (όριο δεσπόζουσας θέσεως, έλλειψη επαρκούς αλληλοκαλύψεως, θέση της προκύπτουσας από τη συγχώνευση μονάδας σε σχέση με τις ανταγωνίστριες μονάδες και συνέπεια της υπάρξεως ενός φάσματος προϊόντων) που χρησιμοποιήθηκαν προς συναγωγή του συμπεράσματος περί ελλείψεως σοβαρών αμφιβολιών όσον αφορά εκάστη των γεωγραφικών αγορών για τις οποίες η Επιτροπή δεν επέβαλε την ανάληψη δεσμεύσεων (Ισπανία, Ιταλία, Ιρλανδία, Φινλανδία και Ηνωμένο Βασίλειο) και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δύο από τα τέσσερα κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν σχετικώς δεν είναι αρκετά ακριβή (έλλειψη σημαντικής επικαλύψεως και συνέπειες της υπάρξεως ενός φάσματος προϊόντων). Ακολούθως, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι η εκ μέρους της Επιτροπής αξιολόγηση των μη καλυπτομένων από τις δεσμεύσεις αγορών είναι πεπλανημένη. Κατά συνέπεια, δέχθηκε μερικώς τα αιτήματα της BaByliss ακυρώνοντας την απόφαση αυτή όσον αφορά τις αγορές της Ισπανίας, της Φινλανδίας, της Ιρλανδίας, της Ιταλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου.

– Υπόθεση ARD

Με απόφαση της 21ης Μαρτίου 2000, η Επιτροπή ενέκρινε, υπό όρους, την πράξη συγκεντρώσεως με την οποία η BskyB απέκτησε, μαζί με την KVV, τον κοινό έλεγχο της εταιρίας KirchPay TV, η οποία δραστηριοποιείται στην αγορά της συνδρομητικής

τηλεόρασης στη Γερμανία. Η απόφαση αυτή ελήφθη χωρίς να κινηθεί η διαδικασία του δεύτερου σταδίου.

Η ARD, εταιρία δραστηριοποιούμενη στην αγορά της ελεύθερης τηλεόρασης, ζήτησε την ακύρωση αυτής της αποφάσεως. Η προσφεύγουσα υποστήριξε ότι πολλές από τις αναλήψεις υποχρεώσεων που αποδέχθηκε η Επιτροπή στο πλαίσιο της διαδικασίας του πρώτου σταδίου δεν ήταν αρκετές για την άρση των σοβαρών αμφιβολιών για τις οποίες έκανε λόγο η προσβαλλόμενη απόφαση. Το Πρωτοδικείο, στην απόφασή του της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, T-158/00, ARD κατά Επιτροπής (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), επιβεβαίωσε ότι, λόγω της πολυπλοκότητας των οικονομικών εκτιμήσεων στις οποίες η Επιτροπή πρέπει να προβεί στο πλαίσιο της ασκήσεως της εξουσίας εκτιμήσεως που διαθέτει, προκειμένου να αξιολογήσει τις δεσμεύσεις των μετεχόντων στη συγκέντρωση μερών, ο προσφεύγων που επιδιώκει την ακύρωση της αποφάσεως με την οποία εγκρίνεται μία συγκέντρωση, επικαλούμενος ότι οι δεσμεύσεις είναι ανεπαρκείς για την άρση των σοβαρών αμφιβολιών, φέρει το βάρος να αποδείξει ότι υπάρχει προφανής πλάνη εκτιμήσεως της Επιτροπής. Το Πρωτοδικείο υπογράμμισε, επίσης, ότι η Επιτροπή διαθέτει ευρεία εξουσία εκτιμήσεως ως προς την ανάγκη επιβολής δεσμεύσεων, κατάλληλων για την άρση των σοβαρών αμφιβολιών που προκύπτουν από μία συγκέντρωση και ότι η μη λήψη υπόψη ορισμένων δεσμεύσεων που προτάθηκαν από τρίτο δεν συνεπάγεται την ακύρωση της αποφάσεως, στην περίπτωση που η Επιτροπή ευλόγως κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι δεσμεύσεις που περιελήφθησαν στην προσβαλλόμενη απόφαση είναι ικανές να άρουν τις σοβαρές αμφιβολίες. Κατά συνέπεια, τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας απορρίφθηκαν στο σύνολό τους.

Η ARD υποστήριξε, επίσης, ότι, εφόσον η Επιτροπή διατύπωσε σοβαρές αμφιβολίες ως προς το αν η πράξη συγκεντρώσεως συμβιβάζεται με την κοινή αγορά, είχε την υποχρέωση να κινήσει τη διαδικασία του δεύτερου σταδίου. Το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι η διαπίστωση της υπάρξεως σοβαρών αμφιβολιών δεν αναιρεί τη δυνατότητα εξαλείψεως αυτών των αμφιβολιών με την προτεινόμενη ανάληψη δεσμεύσεων. Ειδικότερα, το Πρωτοδικείο απέρριψε την προταθείσα από την προσφεύγουσα αναλογία μεταξύ των συνεπειών που έχει για τους τρίτους ενδιαφερομένους η παράλειψη κινήσεως της διαδικασίας εξετάσεως που προβλέπει το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων και των συνεπειών που έχει για τους τρίτους ενδιαφερομένους η παράλειψη κινήσεως της διαδικασίας του δεύτερου σταδίου δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 4064/89. Πράγματι, οι διαδικασίες ελέγχου από την Επιτροπή βάσει του άρθρου 6 του κανονισμού 4064/89 δεν μπορούν να εξομοιωθούν με αυτές που διεξάγονται βάσει του άρθρου 88 ΕΚ. Το Πρωτοδικείο υπογράμμισε, ιδίως, πρώτον, ότι κατά το προκαταρκτικό στάδιο της διαδικασίας για τις κρατικές ενισχύσεις, οι ενδιαφερόμενοι τρίτοι δεν έχουν κανένα δικαίωμα συμμετοχής στη διαδικασία. Στη συνέχεια, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε, ότι η Επιτροπή, εάν διαπιστώσει, κατά την προκαταρκτική εξέταση βάσει του άρθρου 88 ΕΚ, ότι ένα σχέδιο συνιστά ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ και ότι, αντιστοίχως, υπάρχουν αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητά του με την κοινή αγορά, είναι υποχρεωμένη να

κινήσει την επίσημη διαδικασία, ενώ, όπως εκτέθηκε ανωτέρω, εάν η Επιτροπή διαπιστώσει ότι μια συγκέντρωση προκαλεί σοβαρές αμφιβολίες, δεν είναι υποχρεωμένη να προχωρήσει στο δεύτερο στάδιο της διαδικασίας, εφόσον οι τροποποιήσεις επί του σχεδίου συγκεντρώσεως ή οι δεσμεύσεις των οικείων επιχειρήσεων επιτρέπουν την εξάλειψη των εν λόγω αμφιβολιών.

Τέλος, το Πρωτοδικείο επιβεβαίωσε ότι η Επιτροπή δύναται να αποδεχθεί, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας του πρώτου σταδίου, την κατάθεση προτάσεων αναλήψεως δεσμεύσεων εκ μέρους των μετεχόντων στην συγκέντρωση, εντός της προθεσμίας των τριών εβδομάδων που προβλέπει η εφαρμοστέα κανονιστική ρύθμιση (άρθρο 18, παράγραφος 1, του κανονισμού 447/98), οι οποίες όμως τροποποιήθηκαν στη συνέχεια μετά την εκπνοή αυτής της προθεσμίας. Πράγματι, η προθεσμία αυτή είναι δεσμευτική για τους μετέχοντες στη συγκέντρωση, όχι όμως και για την Επιτροπή, έτσι ώστε, αν αυτή κρίνει ότι διαθέτει τον απαραίτητο για την εξέταση χρόνο, έχει τη δυνατότητα να εγκρίνει τη συγκέντρωση κατόπιν των ανωτέρω δεσμεύσεων, ακόμα κι αν οι τροποποιήσεις επέλθουν μετά την προθεσμία των τριών εβδομάδων ³⁶.

– Υπόθεση *Verband der freien Rohrwerke eV* κ.λπ.

Με αποφάσεις της 5ης Σεπτεμβρίου 2000 και της 14ης Σεπτεμβρίου 2000, η Επιτροπή ενέκρινε, βάσει του κανονισμού 4064/89 και του άρθρου 66, παράγραφος 2, ΑΧ, αντιστοίχως, την εκ μέρους της Salzgitter απόκτηση του ελέγχου της Mannesmannröhren Werke. Η Verband der freien Rohrwerke eV, ένωση επιχειρήσεων και δύο από τα μέλη αυτής, ζήτησαν την ακύρωση των δύο αυτών αποφάσεων. Η ασκηθείσα δυνάμει του άρθρου 33 ΑΧ προσφυγή απορρίφθηκε ως απαράδεκτη, ενώ η ασκηθείσα δυνάμει του άρθρου 230 ΕΚ προσφυγή απορρίφθηκε επί της ουσίας (απόφαση του Πρωτοδικείου, της 8ης Ιουλίου 2003, T-374/00, *Verband der freien Rohrwerke eV* κ.λπ. κατά *Επιτροπής*, που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή). Το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως των συνεπειών της επίμαχης συγκεντρώσεως.

β) Προσφυγή ακυρώσεως των αποφάσεων περί παραπομπής ενώπιον μιας εθνικής αρχής

Το άρθρο 9 του κανονισμού 4064/89 επιτρέπει, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, την παραπομπή στις αρμόδιες αρχές κράτους μέλους μιας κοινοποιηθείσας συγκεντρώσεως.

³⁶ Κατ' αντίθεση προς τις αποφάσεις Philips και BaByliss, το Πρωτοδικείο τόνισε απλώς ότι η προθεσμία πρέπει να είναι αρκετή ώστε να μπορεί η Επιτροπή να εξετάσει τις προτεινόμενες δεσμεύσεις, χωρίς να προσθέσει ότι η απομένουσα προθεσμία πρέπει να είναι επαρκής ώστε να γίνουν διαβουλεύσεις με τρίτους. Συνεπώς, αποδέχεται σιωπηρώς την έλλειψη διαβουλεύσεως με τους τρίτους επί των τροποποιημένων προτάσεων αναλήψεως δεσμεύσεων.

Δύο φορές το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε επί της νομιμότητας των αποφάσεων παραπομπής ενώπιον των εθνικών αρχών. Αφορμή για την πρώτη υπόθεση απετέλεσε η απόφαση της Επιτροπής να παραπέμψει ενώπιον των γαλλικών αρχών ανταγωνισμού την πράξη συγκεντρώσεως μεταξύ της SEB και της Moulinex, όσον αφορά τη γαλλική αγορά μικρών οικιακών ηλεκτρικών συσκευών, με σκοπό την εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας (απόφαση Philips). Στη δεύτερη υπόθεση, η εξέταση της συγκεντρώσεως συνίστατο σε ενοποίηση της Vía Digital και της Sogecable και η παραπομπή έγινε στις αρμόδιες ισπανικές αρχές (απόφαση του Πρωτοδικείου της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, T-346/02 και T-347/02, Cableuropa κ.λπ. κατά Επιτροπής, που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή).

Επί της ουσίας, ζητήθηκε από το Πρωτοδικείο να εξετάσει αν τηρούνται οι προϋποθέσεις παραπομπής (δυνάμει του άρθρου 9, παράγραφος 2, στοιχείο α') και αν η Επιτροπή ορθώς αποφάσισε να παραπέμψει (δυνάμει του άρθρου 9, παράγραφος 3) την εξέταση των συνεπειών της συγκεντρώσεως στις εθνικές αρχές, αντί να εξετάσει η ίδια το ζήτημα.

Σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές η Επιτροπή έχει τη δυνατότητα να αποφασίσει την παραπομπή της εξετάσεως της συγκεντρώσεως στις εθνικές αρχές αν συντρέχουν σωρευτικώς δύο προϋποθέσεις: η συγκέντρωση μπορεί να δημιουργήσει ή να ενισχύσει μια δεσπόζουσα θέση παρεμποδίζουσα σημαντικώς τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό στην αγορά του οικείου κράτους μέλους, αυτή δε η αγορά πρέπει να έχει τα χαρακτηριστικά μιας χωριστής αγοράς.

– Υπόθεση Philips

Το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι οι δύο αυτές προϋποθέσεις συνέτρεχαν. Όσον αφορά την απειλή δημιουργίας ή ενισχύσεως μιας δεσπόζουσας θέσεως παρεμποδίζουσας τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό κατά τρόπο σημαντικό σε μια αγορά εντός του οικείου κράτους μέλους, το Πρωτοδικείο τόνισε ότι η νέα μονάδα θα διαθέτει στη Γαλλία ένα φάσμα προϊόντων και ένα χαρτοφυλάκιο σημάτων χωρίς προηγούμενο. Όσον αφορά την ύπαρξη χωριστής αγοράς, το Πρωτοδικείο επισήμανε ότι η Γαλλία αποτελεί ήδη μια τέτοια αγορά, αν ιδίως ληφθούν υπόψη οι διαφορές τιμών, τα διαφορετικά σήματα και η εθνική δομή της διανομής, του εφοδιασμού και των υποδομών.

Όσον αφορά την ευρεία εξουσία εκτιμήσεως που διαθέτει η Επιτροπή προκειμένου να αποφασίσει την παραπομπή, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι το όργανο αυτό άσκησε ορθώς την εξουσία εκτιμήσεως, καθόσον έκρινε ότι η Επιτροπή «δεν μπορεί να αποφασίσει την παραπομπή αν, κατά το χρόνο της εξετάσεως της εκ μέρους του οικείου κράτους μέλους αιτήσεως για παραπομπή της υποθέσεως, προκύψει, βάσει ενός συνόλου σαφών και πειστικών ενδείξεων, ότι η παραπομπή αυτή δεν μπορεί να διατηρήσει ή να αποκαταστήσει τον ουσιαστικό ανταγωνισμό εντός των σχετικών αγορών» και αφού

διευκρίνισε ότι ο εκ μέρους του κοινοτικού δικαστή έλεγχος του ζητήματος «πρέπει να περιορίζεται στην εξακρίβωση του ζητήματος αν η Επιτροπή ορθώς έκρινε, και επομένως δεν υπέπεσε σε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως, ότι η παραπομπή της υποθέσεως στις αρμόδιες για θέματα ανταγωνισμού εθνικές αρχές θα καθιστούσε δυνατή τη διατήρηση ή την αποκατάσταση ουσιαστικού ανταγωνισμού εντός των σχετικών αγορών, ώστε να απαιτείται να επιληφθεί της υποθέσεως η ίδια η Επιτροπή». Βεβαίως, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι η παραπομπή στα κράτη μέλη στην περίπτωση που τα συγκεκριμένα προϊόντα εμπίπτουν σε χωριστές εθνικές αγορές μπορεί να αποτελέσει προσβολή της αρχής του «ενιαίου ελέγχου» (ενιαίου ελέγχου εκ μέρους των ευρωπαϊκών αρχών), ο κίνδυνος αυτός όμως πρέπει να θεωρηθεί ως αναπόσπαστα συνδεδεμένος με τη διαδικασία παραπομπής, όπως αυτή προβλέπεται σήμερα από τον κανονισμό.

Κατά συνέπεια, το Πρωτοδικείο απέρριψε, στο σύνολό της, την προσφυγή της Philips κατά της αποφάσεως περί παραπομπής στις εθνικές αρχές.

– Υπόθεση Cableuropa

Όπως και στην προηγούμενη απόφαση, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι συνέτρεχαν οι δύο προϋποθέσεις που απαιτούνται για παραπομπή της εξετάσεως μιας συγκεντρώσεως στις εθνικές αρχές.

Στο πλαίσιο εξετάσεως της εκτιμήσεως της Επιτροπής αναφορικά με τη δεύτερη προϋπόθεση, το Πρωτοδικείο διευκρίνισε ότι ο διακεκριμένος χαρακτήρας της αγοράς πρέπει να προσδιορίζεται με βάση τον ορισμό της αγοράς των οικείων προϊόντων ή υπηρεσιών, αρχικώς, και βάσει του ορισμού της γεωγραφικής αγοράς αναφοράς, στη συνέχεια. Εν προκειμένω, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε πρόδηλο σφάλμα εκτιμήσεως διαπιστώνοντας ότι οι αγορές αποτελούν διακεκριμένες αγορές με εθνική διάσταση. Τα επιχειρήματα των προσφευγουσών (που στηρίζονταν επί της εκτεταμένης παρουσίας στον ευρωπαϊκό χώρο των μετεχόντων στη συγκέντρωση και των μητρικών τους εταιριών, τόσοι όσον αφορά τις δραστηριότητες στον τομέα των τηλεπικοινωνιών όσο και τις δραστηριότητες στον τομέα της συνδρομητικής τηλεοράσεως, επί της διασυνοριακής διάστασης της αγοράς ραδιοτηλεοπτικών δικαιωμάτων για τη μετάδοση αθλητικών συναντήσεων και την αγορά ορισμένων ταινιών, επί της ελλείψεως σημασίας του γλωσσικού παράγοντα για τον προσδιορισμό της γεωγραφικής εκτάσεως των αγορών συνδρομητικής τηλεοράσεως, της αναμεταδόσεως ραδιοτηλεοπτικών δικαιωμάτων και των τηλεπικοινωνιών, καθώς και επί της διασυνοριακής διάστασης των αγορών τηλεπικοινωνιών, του διαδικτύου και των συναφών υπηρεσιών) απορρίφθηκαν.

Όσον αφορά την ευρεία εξουσία εκτιμήσεως που διαθέτει η Επιτροπή προκειμένου να αποφασίσει αν θα παραπέμψει στις εθνικές αρχές την εξέταση μιας συγκεντρώσεως, το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε ότι η άσκηση της διακριτικής αυτής εξουσίας έγινε χωρίς πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως. Πράγματι, κατ' εφαρμογήν του κανόνα που διατυπώθηκε

με την απόφαση Philips, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η Επιτροπή μπορούσε ευλόγως να αποφασίσει να παραπέμψει την απόφαση της συγκεντρώσεως, εφόσον δεν υπήρχαν ακριβείς και συντρέχουσες ενδείξεις από τις οποίες θα μπορούσε να προκύψει ότι ενδεχομένως η παραπομπή θα εστρέφετο κατά της προσπάθειας διατηρήσεως αποτελεσματικού ανταγωνισμού εντός των οικείων αγορών, με τη διευκρίνιση ότι οι ισπανικές αρχές είχαν με ακρίβεια επισημάνει τα προβλήματα ανταγωνισμού που δημιουργούσε η συγκέντρωση.

Το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε, επίσης, ότι η εξ ολοκλήρου παραπομπή σε μια εθνική αρχή της εξετάσεως μιας συγκεντρώσεως, οι συνέπειες τις οποίες περιορίζονται σε αγορές εθνικής διαστάσεως δεν αντιβαίνει προς τον εξαιρετικό χαρακτήρα που πρέπει να έχει η παραπομπή στις εθνικές αρχές της εξέτασεως μιας συγκεντρώσεως έχουσας κοινοτική διάσταση, στην περίπτωση κατά την οποία οι αγορές αναφοράς καλύπτουν ουσιαστικό μέρος της κοινής αγοράς.

Κατόπιν αυτών, το Πρωτοδικείο απέρριψε τις προσφυγές που ασκήθηκαν κατά της αποφάσεως της Επιτροπής της σχετικής με τη συγκέντρωση, μέσω ενσωματώσεως, της Vía Digital και της Sogecable.

γ) *Προσφυγή ακυρώσεως μιας αποφάσεως περί μη εγκρίσεως*

Οι προτάσεις αναλήψεως δεσμεύσεων και η αποδοχή ή μη αποδοχή τους από την Επιτροπή αποτελέσαν πηγή σημαντικού αριθμού διαφορών. Μία άλλη πηγή διαφορών αποτελεί η εφαρμογή δεσμεύσεων οι οποίες είχαν προηγουμένως γίνει δεκτές από την Επιτροπή. Η εφαρμογή αυτή συνεπάγεται, σε ορισμένες περιπτώσεις την έγκριση των αγοραστών των προς εκποίηση στοιχείων ενεργητικού. Προς τούτο, η Επιτροπή εξετάζει αν ο αγοραστής είναι ανεξάρτητος σε σχέση με τους μετέχοντες στη συγκέντρωση, αν μπορεί να καταστεί ανταγωνιστική δύναμη στην αγορά και αν η αγορά στοιχείων ενεργητικού εκ μέρους αυτού του αγοραστή εγείρει, εκ πρώτης όψεως, προβλήματα στον τομέα του ανταγωνισμού.

Η άρνηση εγκρίσεως της επιλογής των αγοραστών που εκδήλωσαν ενδιαφέρον μπορεί να αποτελέσει πηγή διαφοράς. Στην υπόθεση TotalFina κατά Elf, η Επιτροπή αρνήθηκε να εγκρίνει τους αγοραστές που πρότειναν οι μετέχοντες της συγκεντρώσεως.

Η συμβατότητα της πράξεως συγκεντρώσεως, συνιστάμενη στην εξαγορά της επιχειρήσεως Elf Aquitaine από την TotalFina, εξαρτώταν από την τήρηση ορισμένων δεσμεύσεων³⁷. Βάσει αυτών των δεσμεύσεων, η TotalFina Elf όφειλε να εκχωρήσει, εντός ορισμένης προθεσμίας, 70 πρατήρια καυσίμων ευρισκόμενα στους γαλλικούς

³⁷ Απόφαση 2001/402/EK της Επιτροπής, της 9ης Φεβρουαρίου 2000, με την οποία κρίθηκε συμβατή με την κοινή αγορά μία πράξη συγκεντρώσεως (υπόθεση COMP/M. 1628 – TotalFina κατά Elf) (EE 2001, L 143, σ. 1).

αυτοκινητοδρόμους. Τον Σεπτέμβριο του 2000, η Επιτροπή αποφάσισε να μην εγκρίνει, στο πλαίσιο του προταθέντος «πακέτου», δύο από τους αγοραστές που πρότεινε η TotalFina με το αιτιολογικό ότι δεν ήταν σε θέση να διατηρήσουν ή να αναπτύξουν περαιτέρω αποτελεσματικό ανταγωνισμό εντός της οικείας αγοράς. Ένας από τους αποκλεισθέντες αγοραστές, η SG 2R, δραστηριοποιούμενη υπό την επωνυμία «Le Mirabellier», άσκησε ενώπιον του Πρωτοδικείου προσφυγή ακυρώσεως κατά της αποφάσεως αυτής της Επιτροπής, παράλληλα δε ζήτησε από τον Πρόεδρο του Πρωτοδικείου τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων. Τόσο η αίτηση ασφαλιστικών μέτρων όσο και η κύρια προσφυγή απορρίφθηκαν (διάταξη του Προέδρου του Πρωτοδικείου της 17ης Ιανουαρίου 2001, T-342/00 R, Petrolessence και SG2R κατά Επιτροπής, Συλλογή 2001, σ. II 67, και απόφαση της 3ης Απριλίου 2003, T-342/00, Petrolessence και SG2R κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. II 1163).

Στο πλαίσιο του λόγου ακυρώσεως που αφορούσε την εκ μέρους της Επιτροπής πεπλανημένη εκτίμηση της υποψηφιότητας των προσφευγουσών, αυτές υποστήριξαν το βάσιμο των επιχειρημάτων που προβλήθηκαν προς στήριξη του ισχυρισμού ότι δεν ήταν σε θέση να ασκήσουν αποτελεσματικό ανταγωνισμό εντός της σχετικής αγοράς.

Επί της επιχειρηματολογίας αυτής το Πρωτοδικείο υπενθύμισε, καταρχάς, ότι οι ουσιαστικοί κανόνες του κανονισμού 4064/89 και, ειδικότερα, το άρθρο 2, που αφορά την εκτίμηση των πράξεων συγκεντρώσεως, παρέχουν στην Επιτροπή ορισμένη διακριτική ευχέρεια, ιδίως όσον αφορά τις εκτιμήσεις οικονομικού χαρακτήρα. Επομένως, ο έλεγχος που ασκείται από τον κοινοτικό δικαστή επί των περίπλοκων οικονομικών εκτιμήσεων της Επιτροπής κατά την άσκηση της διακριτικής της ευχέρειας που της παρέχει ο κανονισμός 4064/89 πρέπει να περιορίζεται στο αν τηρήθηκαν οι δικαστικοί κανόνες και οι κανόνες περί αιτιολογίας, αν διαπιστώθηκαν με ακρίβεια τα πραγματικά περιστατικά, αν συντρέχει περίπτωση πρόδηλης πλάνης εκτιμήσεως ή καταχρήσεως εξουσίας. Ειδικότερα, δεν εναπόκειται στο Πρωτοδικείο να υποκαταστήσει την Επιτροπή στην οικονομική εκτίμησή της.

Στο πλαίσιο του ελέγχου των πράξεων συγκεντρώσεως, τον οποίο προβλέπει ο κανονισμός 4064/89, η Επιτροπή οφείλει να εκτιμήσει, αναλύοντας τις προοπτικές της αγοράς, αν η πράξη που της κοινοποιείται οδηγεί στην παρακώλυση σε σημαντικό βαθμό του αποτελεσματικού ανταγωνισμού, ιδίως λόγω ενεργειών των επιχειρήσεων που μετέχουν στη συγκέντρωση. Επιπλέον, η Επιτροπή μπορεί, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 8 του ανωτέρω κανονισμού, να θέσει με την απόφασή της ορισμένους όρους και υποχρεώσεις.

Εν προκειμένω, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι οι προσφεύγουσες δεν απέδειξαν ότι η εκτίμηση της Επιτροπής στα σημεία αυτά ενέχει κάποιο πρόδηλο σφάλμα. Κατά συνέπεια, επιβεβαίωσε ότι η Επιτροπή μπορεί να απορρίψει υποψήφιους αγοραστές όταν κρίνει ότι δεν είναι σε θέση να συμβάλουν στην επίτευξη του σκοπού που επιδιώκεται με τα διορθωτικά μέτρα.

δ) Δικαίωμα ακροάσεως

Το δικαίωμα ακροάσεως αναγνωρίστηκε στους τρίτους με τον κανονισμό 4064/89 (άρθρο 18, παράγραφος 4). Στο πλαίσιο αυτού του δικαιώματος έχουν δικαίωμα να καταθέτουν γραπτώς τις παρατηρήσεις τους στην Επιτροπή, ιδίως μετά τη δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης της κοινοποίησης της πράξης συγκεντρώσεως, η οποία εμπίπτει στον κανονισμό 4064/89, ή μετά από πρόσκληση που τους απηύθυνε η Επιτροπή (άρθρο 16 του κανονισμού 447/98). Ειδικότερα, έχουν τη δυνατότητα να καταθέτουν τις παρατηρήσεις τους επί των δεσμεύσεων που πρότειναν να αναλάβουν οι κοινοποιούντες με σκοπό να αποδείξουν ότι η πράξη συγκεντρώσεως δεν δημιουργεί ούτε ενισχύει δεσπίζουσα θέση παρακωλύουσα σημαντικώς τον ανταγωνισμό εντός της οικείας αγοράς.

Στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η προαναφερθείσα απόφαση ARD κατά Επιτροπής, η προσφεύγουσα είχε στη διάθεσή της μόνο 24 ώρες για να σχολιάσει τις αρχικώς προταθείσες δεσμεύσεις. Το Πρωτοδικείο έκρινε ότι μια τέτοια προθεσμία δεν μπορεί να επηρεάσει την νομιμότητα της αποφάσεως³⁸.

Στην προαναφερθείσα απόφαση ARD κατά Επιτροπής, υπογραμμίστηκε επίσης ότι, κατά το δεύτερο στάδιο, η Επιτροπή δεν είναι υποχρεωμένη, δυνάμει του άρθρου 18, παράγραφος 4, του κανονισμού 4064/89, να κοινοποιεί στους έχοντες ορισμένη ιδιότητα τρίτους, για διατύπωση προηγούμενης γνώμης, την οριστική εκδοχή των δεσμεύσεων που αναλαμβάνουν οι οικείες επιχειρήσεις βάσει των αντιρρήσεων που διατυπώνονται από την Επιτροπή, κατόπιν, μεταξύ άλλων, των παρατηρήσεων τρίτων επί των προτάσεων δεσμεύσεων που έχουν διατυπώσει οι οικείες επιχειρήσεις (απόφαση της 27ης Νοεμβρίου 1997, T-290/94, Kaysersberg κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. II 2137), το ίδιο ισχύει, κατά μείζονα λόγο, όταν πρόκειται για απόφαση που λαμβάνει η Επιτροπή μετά το πέρας του πρώτου σταδίου. Συνεπώς, η έλλειψη διαβουλεύσεως με την ARD, ως τρίτου έχοντος ορισμένη ιδιότητα, ο οποίος διατύπωσε την άποψή του στην Επιτροπή στο πλαίσιο της ίδιας διαδικασίας, αναφορικά με μια τροποποίηση των αρχικώς προταθεισών δεσμεύσεων, δεν μπορεί να καταστήσει παράνομη την απόφαση.

Δ. Κρατικές ενισχύσεις**1. Συστατικά στοιχεία**

Κατά πάγια νομολογία, η παρέμβαση των δημοσίων αρχών στο κεφάλαιο επιχειρήσεως δεν συνιστά κρατική ενίσχυση, κατά την έννοια του άρθρου 87 ΕΚ, όταν, υπό παρεμφερείς συνθήκες, ένα ιδιώτης επενδυτής υπό τις συνθήκες συνθήκες της

³⁸ Γίνεται, επομένως, κατανοητό γιατί το Πρωτοδικείο απάντησε στην BaByliss, η οποία υποστήριξε ότι η προθεσμία δώδεκα ημερών που είχε στη διάθεσή της για την κατάθεση παρατηρήσεων δεν ήταν αρκετή, ότι μια τέτοια προθεσμία βαίνει «προφανώς πολύ πέραν του αρκετού».

οικονομίας αγοράς, μεγέθους συγκρίσιμου με το μέγεθος των οργανισμών που διαχειρίζονται τον δημόσιο τομέα, θα είχε προβεί στην εν λόγω εισφορά κεφαλαίων (απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Μαρτίου 1990, C-142/87, Βέλγιο κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. I 959).

Με δύο αποφάσεις του το Πρωτοδικείο διευκρίνισε την έννοια του «ιδιώτη επενδυτή ο οποίος ενεργεί υπό τις συνθήκες συνθήκες της οικονομίας της αγοράς».

Η απόφαση της 6ης Μαρτίου 2003, T-228/99 και T-233/99, Westdeutsche Landesbank Girozentrale και Land Nordrhein-Westfalen κατά Επιτροπής (Συλλογή 2003, σ. II 443) αφορούσε τις συνέπειες ενός νόμου της 18ης Δεκεμβρίου 1991 με τον οποίο το Land της Ρηνανίας-Βόρειας Βεσφαλίας μεταβίβασε στην Westdeutsch Landesbank Girozentrale, τραπεζικό φορέα του δημοσίου δικαίου, τον Wohnungsbauförderungsanstalt, ένα άλλο φορέα δημοσίου δικαίου, ανήκοντα εξ ολοκλήρου στο Land. Η μεταβίβαση αυτή δεν συνοδεύτηκε από αύξηση της συμμετοχής του Land, αλλά με ετήσια αντιπαροχή 0,6 % μετά την αφαίρεση των φόρων. Με απόφαση της 8ης Ιουλίου 1999 ³⁹, η Επιτροπή έκρινε ότι το μέτρο αυτό αποτελούσε κρατική ενίσχυση, παράνομη και ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά, καθόσον επενδυτής ο οποίος θα ενεργούσε στο πλαίσιο της οικονομίας της αγοράς θα είχε ζητήσει τα κεφάλαιά του να αμείβονται δεόντως και ότι ανταμοιβή σύμφωνη με τους όρους της αγοράς θα έπρεπε να είχε καθοριστεί σε 9,3 % ετησίως μετά την αφαίρεση των φόρων.

Το Πρωτοδικείο απέρριψε, κατ' αρχάς, την άποψη των προσφευγουσών ότι το άρθρο 295 ΕΚ, το οποίο ορίζει ότι η Συνθήκη ΕΚ «δεν προδικάζει με κανένα τρόπο το καθεστώς της ιδιοκτησίας στα κράτη μέλη», περιορίζει την έκταση της κατά το άρθρο 87, παράγραφος 1, ΕΚ έννοιας της κρατικής ενισχύσεως ⁴⁰.

Το Πρωτοδικείο τόνισε, δεύτερον, ότι προκειμένου να κριθεί αν ένα κρατικό μέτρο συνιστά ενίσχυση, καταρχήν, το αν η ωφελούμενη από το μέτρο αυτό επιχείρηση είναι ή δεν είναι κερδοφόρος δεν είναι καθ' αυτό καθοριστικό, καθόσον, αντιθέτως, το ζήτημα αυτό πρέπει να ληφθεί υπόψη στο πλαίσιο εξετάσεως του ζητήματος αν ο δημόσιος επενδυτής συμπεριφέρθηκε ως ιδιώτης επενδυτής σε οικονομία αγοράς ή αν η ωφελούμενη επιχείρηση έλαβε οικονομικό όφελος που δεν θα είχε λάβει υπό τις συνθήκες συνθήκες της αγοράς.

Το Πρωτοδικείο, τρίτον, προβαίνοντας σε συγκεκριμένη εφαρμογή της έννοιας του ιδιώτη επενδυτή που ενεργεί υπό κανονικές συνθήκες οικονομίας αγοράς, έκρινε ότι για

³⁹ Απόφαση 2000/392/ΕΚ της Επιτροπής, της 8ης Ιουλίου 1999, σχετικά με το μέτρο που εφάρμοσε η Γερμανία υπέρ της Westdeutsch Landesbank – Girozentrale (WestLB) (ΕΕ 200, L 150, σ. 1).

⁴⁰ Βλ., επίσης, απόφαση του Πρωτοδικείου της 5ης Αυγούστου 2003, T-116/01, και T-118/01, *P & O European Ferries (Viscaya) και Diputación Foral de Vizcaya κατά Επιτροπής* (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή, σκέψη 152).

να προσδιοριστεί αν –και ενδεχομένως κατά πόσον– η οφελούμενη επιχείρηση έχει οικονομικό όφελος το οποίο δεν θα είχε υπό τις συνήθεις συνθήκες της αγοράς, η Επιτροπή μπορεί να χρησιμοποιήσει ως κριτήριο την μέση απόδοση του οικείου τομέα. Εντούτοις, το Πρωτοδικείο διευκρίνισε ότι η χρησιμοποίηση αυτού του μέσου αναλύσεως δεν απαλλάσσει την Επιτροπή από την υποχρέωσή της, αφενός, να αιτιολογεί την τελική της απόφαση κατά τρόπο ικανοποιητικό και, αφετέρου, να προβαίνει σε πλήρη ανάλυση όλων των σχετικών στοιχείων της επίμαχης πράξεως και του πλαισίου της και, ιδίως από την υποχρέωσή της να λαμβάνει υπόψη της τη δυνατότητα να πληροί η συγκεκριμένη ενίσχυση τις προϋποθέσεις απαλλαγής του άρθρου 86, παράγραφος 2, ΕΚ. Εν προκειμένω, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η Επιτροπή δεν αιτιολόγησε επαρκώς την επιλογή των δύο στοιχείων που έλαβε υπόψη της για τον υπολογισμό της κατάλληλης αποδόσεως, δηλαδή, αφενός, την αξία του ποσοστού της βασικής αποδόσεως και, αφετέρου, την προσαύξηση αυτού του ποσοστού βασικής αποδόσεως, ώστε να το προσαρμόσει στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης πράξεως. Κατά συνέπεια, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι, ενόψει της ουσιώδους σημασίας των στοιχείων αυτών για την απόφαση της Επιτροπής, επιβάλλεται η ακύρωση αυτής της αποφάσεως.

Η απόφαση της 5ης Αυγούστου 2003, T-116/01 και T-118/01, P & O European Ferries (Vizcaya) και Diputación Foral de Vizcaya κατά Επιτροπής (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή, εκκρεμεί η εκδίκαση αναιρέσεως, υπόθεση C-442/03 P), συνιστά μία από τις προεκτάσεις της αποφάσεως του Πρωτοδικείου της 28ης Ιανουαρίου 1999, T-14/96, BAI κατά Επιτροπής (Συλλογή 1999, σ. II 139), με την οποία το Πρωτοδικείο ακύρωσε απόφαση της Επιτροπής αποφαινόμενο ότι η συμφωνία που συνήφθη μεταξύ της Diputación Foral de Vizcaya (περιφερειακού συμβουλίου της Vizcaya) και του Υπουργείου Εμπορίου και Τουρισμού της κυβερνήσεως της Χώρας των Βάσκων, αφενός, και της P & O European Ferries (P & O Ferries), αφετέρου, δεν συνιστά κρατική ενίσχυση. Η συμφωνία αυτή προέβλεπε τη δημιουργία μιας υπηρεσίας οχηματαγωγών και την αγορά εκ μέρους των αρχών που υπέγραψαν τη σύμβαση ταξιδιωτικών δελτίων που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στη ναυτιλιακή γραμμή Bilbao Portsmouth.

Μετά την επανάληψη της διαδικασίας, προκειμένου να ληφθούν υπόψη οι συνέπειες της αποφάσεως του Πρωτοδικείου, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι μολονότι η Diputación ισχυρίστηκε ότι με την αγορά των ταξιδιωτικών δελτίων σκόπευε να διευκολύνει ή να επιδοτήσει τα ταξίδια ορισμένων από τους διοικουμένους της, εντούτοις, ο συνολικός αριθμός των αγορασθέντων ταξιδιωτικών δελτίων δεν καθορίστηκε με βάσει τις πραγματικές ανάγκες και, επομένως, δεν ανταποκρινόταν στα προβληθέντα κριτήρια κοινωνικής πολιτικής⁴¹.

⁴¹ Απόφαση 2001/247/ΕΚ της Επιτροπής, της 29ης Νοεμβρίου 2000, σχετικά με το καθεστώς ενισχύσεων που εφαρμόζει η Ισπανία υπέρ της ναυτιλιακής εταιρίας Ferries Golfo de Vizcaya (ΕΕ 2001, L 89, σ. 28).

Το Πρωτοδικείο επιβεβαίωσε την ανάλυση αυτή αποφαινόμενο ότι το γεγονός και μόνον ότι ένα κράτος μέλος αγοράζει αγαθά και υπηρεσίες με τους όρους της αγοράς δεν αρκεί ώστε η πράξη αυτή να συνιστά εμπορική πράξη διενεργηθείσα υπό συνθήκες που θα είχε δεχθεί ένας ιδιώτης επενδυτής, αν αποδεικνύεται ότι το κράτος δεν είχε πραγματικά ανάγκη τα εν λόγω αγαθά και τις υπηρεσίες. Διαπιστώνοντας, εξάλλου, ότι εκ πολλών στοιχείων αποδεικνύεται ότι η *Diputación* δεν συνήψε τη συμφωνία αυτή προς ικανοποίηση πραγματικών αναγκών, το Πρωτοδικείο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ορθώς η Επιτροπή χαρακτήρισε την επίμαχη συμφωνία ως κρατική ενίσχυση.

Το Πρωτοδικείο διευκρίνισε, επίσης, με την απόφασή του αυτή ότι το γεγονός ότι η Επιτροπή εξέδωσε αρχικώς θετική απόφαση εγκρίνουσα την επίδικη ενίσχυση δεν μπορούσε να δημιουργήσει στους επωφελούμενους από την ενίσχυση αυτή δικαιολογημένη εμπιστοσύνη, εφόσον η απόφαση αυτή προσεβλήθη εντός των προθεσμιών ασκήσεως προσφυγής και κατόπιν ακυρώθηκε από τον κοινοτικό δικαστή.

2. Διαδικαστικά ζητήματα

Με τις δύο αποφάσεις του της 10ης Απριλίου 2003, T-366/00, *Scott* κατά Επιτροπής (Συλλογή 2003, σ. II 1766· εκκρεμεί η εκδίκαση αναιρέσεως, υπόθεση C-276/03 P), και T-369/00, *Département du Loiret* κατά Επιτροπής (Συλλογή 2003, σ. II 1793), το Πρωτοδικείο διευκρίνισε τις προϋποθέσεις εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) 659/1999 του Συμβουλίου, της 22ας Μαρτίου 1999, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του άρθρου [88] της Συνθήκης ΕΚ⁴², ο οποίος θεσπίζει τους διαδικαστικούς κανόνες που διέπουν τις κρατικές ενισχύσεις. Με τις δύο αυτές αποφάσεις το Πρωτοδικείο υπενθύμισε ότι οι δικαστικοί κανόνες, σε αντίθεση με τους ουσιαστικούς κανόνες, θεωρούνται γενικώς ως εφαρμοζόμενοι επί όλων των διαφορών που εκκρεμούν κατά το χρονικό σημείο που οι εν λόγω κανόνες τίθενται σε ισχύ. Κρίνοντας ότι οι κανόνες που απορρέουν από τον κανονισμό 659/1999, περιλαμβανομένου του κανόνα περί παραγραφής που προβλέπει το άρθρο 15, είναι διαδικαστικής φύσεως, το Πρωτοδικείο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι κανόνες αυτοί έχουν εφαρμογή επί όλων των διοικητικών διαδικασιών που εκκρεμούσαν σε σχέση με κρατικές ενισχύσεις ενώπιον της Επιτροπής κατά το χρόνο της ενάρξεως ισχύος του κανονισμού 659/1999, δηλαδή στις 16 Απριλίου 1999.

Το Πρωτοδικείο διευκρίνισε, επίσης, ότι η αίτηση που απευθύνει η Επιτροπή στις αρχές του κράτους μέλους για την παροχή πληροφοριών διακόπτει την προθεσμία παραγραφής των έξι ετών, ακόμα και έναντι του επωφελούμενου από την ενίσχυση, έστω και αν αυτός αγνοούσε την ύπαρξη μιας τέτοιας αιτήσεως.

⁴² ΕΕ L 83, σ. 1.

E. Μέτρα εμπορικής άμυνας

Κατά τη διάρκεια του έτους 2003, το Πρωτοδικείο εξέδωσε δύο αποφάσεις στον τομέα των μέτρων εμπορικής άμυνας.

Με την απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2003, T-255/01, Changzhou Hailong Electronics & Light Fixtures και Zhejiang Yankon κατά Συμβουλίου (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Πρωτοδικείο διευκρίνισε τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες η κανονική αξία του προϊόντος, κατά την έννοια του κανονισμού (ΕΚ) 384/96 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1995, για την άμυνα κατά των εισαγωγών που αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ εκ μέρους χωρών μη μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ⁴³ μπορεί να υπολογιστεί με βάση τους κανόνες που ισχύουν σε μια οικονομία της αγοράς στην περίπτωση που οι εισαγωγές αυτές προέρχονται από τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας.

Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί η απόφαση της 8ης Ιουλίου 2003, T-132/01, Euroalliances κ.λπ. κατά Επιτροπής (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), που αφορά τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μέτρο εμπορικής άμυνας του οποίου επίκειται λήξη μπορεί ή πρέπει να διατηρηθεί σε ισχύ, καθώς και την έκταση του ελέγχου του Πρωτοδικείου στην εκ μέρους της Επιτροπής εκτίμηση του «κοινοτικού συμφέροντος», κατά την έννοια του κανονισμού 384/96.

Στη δεύτερη αυτή υπόθεση οι προσφεύγοντες ζητούσαν ακύρωση αποφάσεως της ⁴⁴ για την περάτωση της διαδικασίας αντιντάμπινγκ σχετικά με τις εισαγωγές σιδηροπυριτίου καταγωγής Βραζιλίας, Κίνας, Καζακστάν, Ρωσίας, Ουκρανίας και Βενεζουέλας, με την οποία η Επιτροπή είχε κρίνει ότι η διατήρηση σε ισχύ των μέτρων αυτών μετά την εκπνοή της διάρκειας ισχύος τους αντιβαίνει προς τα συμφέροντα της κοινότητας, καίτοι η λήξη ισχύος αυτών των μέτρων θα μπορούσε να ευνοήσει τη συνέχιση ή την επανεμφάνιση περιπτώσεων ντάμπινγκ και της ζημίας της απορρέουσας από τέτοιου είδους πρακτικές.

Το Πρωτοδικείο έκρινε ότι οι προϋποθέσεις για τη διατήρηση της ισχύος ενός μέτρου αντιντάμπινγκ του οποίου επίκειται η λήξη είναι, *mutatis mutantis*, οι ίδιες με εκείνες για τη λήψη νέων μέτρων. Καθόσον ο κανονισμός 384/96 δεν παρέχει στον καταγγέλλοντα κοινοτικό κλάδο παραγωγής δικαίωμα να ζητήσει τη λήψη προστατευτικών μέτρων ακόμα και στην περίπτωση που έχει αποδειχθεί η ύπαρξη ντάμπινγκ και η ύπαρξη ζημίας, το Πρωτοδικείο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το ίδιο ισχύει και για την περίπτωση διατηρήσεως σε ισχύ μέτρου του οποίου επίκειται η λήξη, ακόμα και αν έχει

⁴³ ΕΕ L 56, σ. 1.

⁴⁴ Απόφαση 2001/230/ΕΚ της Επιτροπής, της 21ης Φεβρουαρίου 2001, για την περάτωση της διαδικασίας αντιντάμπινγκ σχετικά με τις εισαγωγές σιδηροπυριτίου καταγωγής Βραζιλίας, Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, Καζακστάν, Ρωσίας, Ουκρανίας και Βενεζουέλας (ΕΕ L 84, σ. 36).

διαπιστωθεί η πιθανότητα να συνεχιστούν ή να επανεμφανιστούν το ντάμπινγκ και η ζημία.

Το Πρωτοδικείο διευκρίνισε, στη συνέχεια, ότι η εκ μέρους της Επιτροπής εκτίμηση του κοινοτικού συμφέροντος προϋποθέτει αξιολόγηση περίπλοκων οικονομικών καταστάσεων και απορρέει από επιλογή οικονομικής πολιτικής. Επομένως δεν είναι έργο του κοινοτικού δικαστή να υποκαταστήσει την εκτίμηση στην οποία προέβησαν τα αρμόδια όργανα κατά την επιλογή αυτή. Αντιθέτως, έργο του κοινοτικού δικαστή είναι να εξακριβώσει, μεταξύ άλλων, αν η Επιτροπή τήρησε τους διαδικαστικούς κανόνες που προβλέπει ο κανονισμός 384/96. Στο πλαίσιο αυτής της εξετάσεως, το Πρωτοδικείο διευκρίνισε ότι, προς εκτίμηση του κοινοτικού συμφέροντος, η Επιτροπή έχει όχι μόνο δικαίωμα, αλλά και υποχρέωση, να προβεί σε συνολική εκτίμηση της καταστάσεως της αγοράς την οποία αφορούν τα μέτρα και των άλλων αγορών στις οποίες τα μέτρα αυτά παράγουν τα αποτελέσματά τους. Τούτο συνεπάγεται ότι η Επιτροπή δύναται να λάβει υπόψη κάθε στοιχείο που μπορεί να ασκήσει επιρροή για τη εκτίμησή της, ανεξαρτήτως της πηγής του, υπό την προϋπόθεση ότι η Επιτροπή θα βεβαιώνεται για τον αντιπροσωπευτικό και αξιόπιστο χαρακτήρα του.

ΣΤ. Κοινοτικό σήμα

Η καταχώριση κοινοτικών σημάτων αποτελεί πλέον πηγή σημαντικού αριθμού διαφορών. Πράγματι, 100 προσφυγές κατά τη διάρκεια του έτους 2003 αφορούσαν ακύρωση αποφάσεων των τμημάτων προσφυγών του Γραφείου Εναρμονίσεως στο πλαίσιο της Εσωτερικής Αγοράς (εμπορικά σήματα, σχέδια και υποδείγματα) (ΓΕΕΑ).

Καίτοι υπολείπεται του αριθμού των υποθέσεων που εισήχθησαν στον τομέα αυτόν, ο αριθμός των υποθέσεων που εκδικάστηκαν από το Πρωτοδικείο αυξήθηκε, καθόσον έφθασε τις 47 υποθέσεις (24 με έκδοση αποφάσεως και οι υπόλοιπες με έκδοση διατάξεως), έναντι 29 κατά το έτος 2002. Σημειωτέον ότι οι υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκε απόφαση αφορούσαν, κατά πλειοψηφία, υποθέσεις «inter partes», γεγονός που υποδηλώνει ότι οι διαφορές προκύπτουν, κατά κύριο λόγο, από τις διαδικασίες ανακοπής που κινούν ενώπιον του ΓΕΕΑ οι ιδιώτες.

Για λόγους σαφήνειας της παρουσιάσεως, επιβάλλεται να υπομνησθεί ότι, σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΚ) 40/94 του Συμβουλίου, της 20ης Δεκεμβρίου 1993, περί του κοινοτικού σήματος⁴⁵, δεν γίνονται δεκτά για καταχώριση, μεταξύ άλλων, σημεία που στερούνται διακριτικού χαρακτήρα (άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο β') ή αν είναι περιγραφικά (άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο γ') (απόλυτοι λόγοι απαραδέκτου), ή σε περίπτωση ανακοπής στηριζόμενης στην ύπαρξη προστατευόμενου προγενέστερου σήματος εντός κράτους μέλους ή στην ύπαρξη κοινοτικού σήματος (άρθρο 8) (σχετικοί λόγοι απαραδέκτου). Επίσης, μπορεί το ΓΕΕΑ να κρίνει άκυρο ένα κοινοτικό σήμα,

⁴⁵ ΕΕ 1994, L 11, σ. 1.

κατόπιν σχετικής αιτήσεως δυνάμει του άρθρου 51, παράγραφος 1, του ανωτέρω κανονισμού.

1. Απόλυτοι λόγοι απαραδέκτου

Σε δέκα υποθέσεις το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε με απόφασή του επί της νομιμότητας αποφάσεων των τμημάτων προσφυγών που αφορούσαν τους απόλυτους λόγους απαραδέκτου, ακυρώνοντας δύο αποφάσεις [αποφάσεις της 6ης Μαρτίου 2003, T-128/01, DaimlerChrysler κατά ΓΕΕΑ (Μετόπη οχήματος), Συλλογή 2003, σ. II 703, και της 3ης Δεκεμβρίου 2003, T-305/02, Nestlé Waters France κατά ΓΕΕΑ (Σχήμα φιάλης), που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή], αλλά επιβεβαίωσε όλες τις υπόλοιπες [αποφάσεις της 5ης Μαρτίου 2003, T-194/01, Unilever κατά ΓΕΕΑ (Ωοειδής ταμπλέτα), Συλλογή 2003, σ. II 386, της 30ής Απριλίου 2003, T-324/01 και T-110/02, Axions και Belce κατά ΓΕΕΑ (Σχηματική παράσταση πούρου σε χρώμα καφέ και σχηματική παράσταση ράβδου χρυσού σε χρώμα χρυσαφί), Συλλογή 2003, σ. II 1900, της 3ης Ιουλίου 2003, T-122/01, Best Buy Concepts κατά ΓΕΕΑ (BEST BUY), της 9ης Ιουλίου 2003, T-234/01, Stihl κατά ΓΕΕΑ (Συνδυασμός χρωμάτων πορτοκαλί και γκρι), της 15ης Οκτωβρίου 2003, T-295/01, Nordmilch κατά ΓΕΕΑ (OLDENBURGER), της 26ης Νοεμβρίου 2003, T-222/02, HERON Robotunits κατά ΓΕΕΑ (ROBOTUNITS), της 27ης Νοεμβρίου 2003, T-348/02, Quick κατά ΓΕΕΑ (QUICK), και της 3ης Νοεμβρίου 2003, T-16/02, Audi κατά ΓΕΕΑ (TDI), που δεν έχουν ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή].

Όσον αφορά τις δικονομικές πτυχές, το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε ότι, καθόσον η ενώπιόν του προσφυγή αποσκοπεί στον έλεγχο της νομιμότητας των αποφάσεων των τμημάτων προσφυγών του ΓΕΕΑ, αποδεικτικά στοιχεία που προσκομίζονται για πρώτη φορά ενώπιον του Πρωτοδικείου είναι απαράδεκτα (προαναφερθείσα απόφαση Μετόπη οχήματος).

Όσον αφορά την ουσία, το Πρωτοδικείο διευκρίνισε ότι μπορούν να καταχωριστούν ως κοινοτικά σήματα μια λέξη, το σχήμα ενός προϊόντος, το σχήμα συσκευασίας ενός προϊόντος, ένα χρώμα ή ένας συνδυασμός χρωμάτων, εφόσον πρόκειται, μεταξύ άλλων, για σημεία χρησιμοποιούμενα συνήθως στην εμπορία των οικείων προϊόντων ή υπηρεσιών. Το Πρωτοδικείο διευκρίνισε σχετικώς ότι ο διακριτικός χαρακτήρας ενός σήματος πρέπει να εκτιμάται, αφενός, σε σχέση με τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες για τις οποίες ζητείται η καταχώρισή του, και, αφετέρου, σε σχέση με την αντίληψη του κοινού προς το οποίο απευθύνεται, το οποίο απαρτίζεται από τους καταναλωτές αυτών των προϊόντων ή υπηρεσιών. Εξάλλου, ένας ελάχιστος διακριτικός χαρακτήρας αρκεί προκειμένου να μην έχει εφαρμογή ο απόλυτος λόγος απαραδέκτου που προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 40/94.

Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις αρχές, το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε ότι μετόπη αυτοκινήτου είναι ικανή να επηρεάσει τη μνήμη του κοινού στο οποίο απευθύνεται ως ένδειξη εμπορικής προελεύσεως και, επομένως, να διαφοροποιήσει και να εξατομικεύσει τα φέροντα αυτή τη μετόπη μηχανοκίνητα οχήματα από τα προερχόμενα

από άλλες επιχειρήσεις, καθόσον, λόγω του ασυνήθιστου χαρακτήρα της, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως η πρώτη εικόνα μιας τυπικής σύγχρονης μετόπης που έρχεται στο νου. Κατά συνέπεια, ακύρωσε την προσβαλλόμενη απόφαση (προαναφερθείσα απόφαση Μετόπη οχήματος). Στην προαναφερθείσα απόφαση Σχήμα φιάλης, το Πρωτοδικείο ακολούθησε την ίδια προσέγγιση καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι το σχήμα μιας φιάλης, λόγω της ειδικής εμφανίσεως, ήταν ικανό να προσελκύσει την προσοχή του κοινού στο οποίο απευθύνεται και, κατά συνέπεια, έχει διακριτικό χαρακτήρα.

Αντιθέτως, επιβεβαιώνοντας τις αποφάσεις των τμημάτων προσφυγών, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι δεν έχει διακριτικό χαρακτήρα το ωοειδές σχήμα των απορρυπαντικών για πλυντήρια πιάτων (προαναφερθείσα υπόθεση Ωοειδούς ταμπλέτας), ένα τρισδιάστατο σχήμα που παριστάνει πούρο χρώματος καφέ και ένα τρισδιάστατο σχήμα που παριστάνει ράβδο χρυσού χρώματος χρυσαφί, όσον αφορά τη σοκολάτα (απόφαση Σχήμα πούρου χρώματος καφέ και σχήμα ράβδου χρυσού χρώματος χρυσαφί, προαναφερθείσα), το λεκτικό σήμα BEST BUY όταν, ιδίως, χρησιμοποιείται για υπηρεσίες συμβουλών διαχείρισεως επιχειρήσεως (προαναφερθείσα απόφαση BEST BUY) και ένας συνδυασμός πορτοκαλί και γκρίζου χρώματος για μηχανικές συσκευές (προαναφερθείσα απόφαση Συνδυασμός χρώματος πορτοκαλί και γκρίζου).

Επανειλημμένως το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι ο διακριτικός χαρακτήρας ενός σήματος δεν μπορεί να συναχθεί από μια εμπορική στρατηγική, είτε πρόκειται για το «αποτέλεσμα φάσματος», στο πλαίσιο του οποίου ο καταναλωτής θεωρεί ότι πολλά προϊόντα έχουν την ίδια εμπορική προέλευση διότι παρουσιάζονται, κατά κανόνα, στο εμπόριο από κοινού (προαναφερθείσα απόφαση «Συνδυασμός χρώματος πορτοκαλί και γκρίζου»), είτε για το υψηλό επίπεδο τιμής των προϊόντων (προαναφερθείσα απόφαση «Σχήμα πούρου χρώματος καφέ και σχήμα ράβδου χρυσού χρώματος χρυσαφί»).

Όσον αφορά τις αποφάσεις των τμημάτων προσφυγής που διαπιστώνουν τον περιγραφικό χαρακτήρα ορισμένων σημάτων των οποίων η καταχώριση ζητήθηκε, επιβεβαιώθηκαν όλες από το Πρωτοδικείο, είτε διότι το σήμα του οποίου εξητείτο η καταχώριση αποτελείτο αποκλειστικώς από μία λέξη δηλώνουσα ή δυνάμενη να δηλώσει στο κοινό στο οποίο απευθύνεται τη γεωγραφική προέλευση ορισμένων προϊόντων (προαναφερθείσα απόφαση OLDENBURGER) είτε διότι θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να υποδηλώσει ενδεχόμενους προορισμούς των σχετικών προϊόντων (προαναφερθείσα απόφαση ROBOTUNITS) είτε διότι υποδήλωνε την ποιότητα των σχετικών προϊόντων, συγκεκριμένα την ταχύτητα προετοιμασίας και παραθέσεως γευμάτων (προαναφερθείσα απόφαση Quick) ή το κύριο χαρακτηριστικό οχημάτων και υπηρεσιών επιδιωρθώσεως (προαναφερθείσα απόφαση TDI).

Τέλος, το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο στ', του κανονισμού 40/94 προβλέπει ότι δεν μπορεί να καταχωριστεί σήμα όταν αυτό αντιβαίνει προς τη δημόσια τάξη και τα χρηστά ήθη. Κατά το Πρωτοδικείο η διάταξη αυτή δεν περιλαμβάνει την περίπτωση

κατά την οποία ο αιτών ενεργεί κακοπίστως, (απόφαση της 9ης Απριλίου 2003, Dufferit κατά ΓΕΕΑ – Kolene (NU TRIDE), T-224/01, Συλλογή 2003, σ. II 1592).

2. Σχετικοί λόγοι απαραδέκτου

Αρχικώς, επιβάλλεται να τονιστεί ότι συμφωνία μεταξύ του αιτούντος την καταχώριση κοινοτικού σήματος και του ασκήσαντος ανακοπή, κοινοποιηθείσα στο ΓΕΕΑ και συνιστάμενη σε ανάκληση της ανακοπής και καταχώριση του σήματος, συνεπάγεται την εκ μέρους του Πρωτοδικείου διαπίστωση ότι παρέλκει η έκδοση αποφάσεως [διατάξεις της 26ης Φεβρουαρίου 2003, T-7/02, Zapf Creation κατά ΓΕΕΑ – Jesmar (Colette Zapf Creation), Συλλογή 2003, σ. II 271, και T-8/02, Zapf Creation κατά ΓΕΕΑ – Jesmar (Colette Creation Kombi Collection), Συλλογή 2003, σ. II 279, και της 3ης Ιουλίου 2003, T-10/01, Lichter Pharma κατά ΓΕΕΑ – Biofarma (Sedonium), που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή].

Εξάλλου, η νομολογία επιβεβαίωσε τα στοιχεία που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη προκειμένου να κριθεί ότι υφίσταται κίνδυνος συγχύσεως ή, ενδεχομένως, κίνδυνος συσχετίσεως (άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 40/94) και εξέτασε αν τα τμήματα προσφυγών έλαβαν δεόντως υπόψη τους αυτούς τους κινδύνους. Ειδικότερα, προβαίνοντας σε συγκρίσεις μεταξύ, αφενός, των οικείων προϊόντων και, αφετέρου, μεταξύ των οικείων σημείων (ως προς την οπτική, ακουστική ή συνολική ομοιότητά τους), το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε, όπως είχαν αποφανθεί και τα τμήματα προσφυγών, ότι υπάρχει πράγματι κίνδυνος συγχύσεως μεταξύ του σήματος του οποίου ζητείται η καταχώριση και ενός προγενέστερου προστατευόμενου σήματος (αποφάσεις της 15ης Ιανουαρίου 2003, T-99/01, Mystery Drinks κατά ΓΕΕΑ – Karlsberg Brauerei (MYSTERY), Συλλογή 2003, σ. II 43, της 3ης Ιουλίου 2003, T-129/01, Συλλογή 2003, José Alejandro κατά ΓΕΕΑ – Anheuser Busch (BUDMEN), της 4ης Νοεμβρίου 2003, T-85/02, Pedro Díaz κατά ΓΕΕΑ – Granjas Castelló (CASTILLO), της 25ης Νοεμβρίου 2003, T-286/02, Oriental Kitchen κατά ΓΕΕΑ – Mou Dybfrost (KIAP MOU), που δεν έχουν ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή) ή, αντιθέτως, ότι δεν υφίσταται τέτοιος κίνδυνος [αποφάσεις NU-TRIDE, προαναφερθείσα, της 9ης Ιουλίου 2003, T-162/01, Laboratorios RTB κατά ΓΕΕΑ – Giorgio Beverly Hills (GIORGIO BEVERLY HILLS), της 22ας Οκτωβρίου 2003, T-311/01, Éditions Albert René κατά ΓΕΕΑ – Trucco (Starix), που δεν έχουν ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή], ούτε και κίνδυνος συσχετίσεως (προαναφερθείσα απόφαση NU-TRIDE).

Αντιθέτως, η απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 2003, T-292/01, Phillips Van Heusen κατά ΓΕΕΑ – Pash Textilvertrieb und Einzelhandel (BASS) (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), μεταρρύθμισε, σύμφωνα με το άρθρο 63, παράγραφος 3, του κανονισμού 40/94 –τούτο δε για πρώτη φορά–, την απόφαση ενός τμήματος προσφυγών που είχε ακυρώσει την απόφαση του τμήματος ανακοπών και δέχθηκε την ανακοπή για μια κατηγορία προϊόντων. Το Πρωτοδικείο έκρινε, αντιθέτως προς το τμήμα προσφυγών, ότι δεν υφίσταται κίνδυνος συγχύσεως μεταξύ του λεκτικού σήματος BASS, του οποίου είχε ζητηθεί η καταχώριση ως κοινοτικού σήματος, και του

λεκτικού σημείου PASH, ήδη καταχωρισμένου στη Γερμανία σήματος, αμφότερα χρησιμοποιούμενα για ενδύματα. Κατά συνέπεια μεταρρύθμισε την απόφαση του τμήματος προσφυγών, υπό την έννοια ότι απέρριψε την προσφυγή ενώπιον του ΓΕΕΑ που είχε ασκήσει ο διάδικος ο οποίος είχε ασκήσει την ανακοπή.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι αίτημα του ΓΕΕΑ προς το Πρωτοδικείο «να λάβει υπόψη τα υπομνήματα των διαδίκων» είναι απαράδεκτο, καθόσον το ΓΕΕΑ, ως καθού στην ενώπιον του Πρωτοδικείου δίκη, δεν λαμβάνει θέση ούτε ως προς τις αξιώσεις της προσφεύγουσας ούτε ως προς την τύχη της προσβαλλομένης αποφάσεως (προαναφερθείσα απόφαση MYSTERY).

3. Αίτηση ακυρώσεως ασκηθείσα ενώπιον του ΓΕΕΑ

Η ακυρότητα κοινοτικού σήματος είναι απόλυτη ή σχετική, αναλόγως των αιτίων στα οποία οφείλεται.

Οι απόλυτοι λόγοι ακυρότητας κοινοτικού σήματος παρατίθενται στο άρθρο 51 του κανονισμού 40/94. Η διαφορά επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 5ης Μαρτίου 2003, T-237/01, Alcon κατά ΓΕΕΑ – Dr. Robert Winzer Pharma (BSS) (Συλλογή•2003, σ. II 415• εκκρεμεί η εκδίκαση αναιρέσεως, υπόθεση C-192/03 P), ανέκυψε από απόφαση του τμήματος ακυρώσεων του ΓΕΕΑ το οποίο έκρινε άκυρο κοινοτικό σήμα βάσει του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο δ΄, του εν λόγω κανονισμού, κατά το οποίο αποκλείεται –διότι συντρέχει απόλυτος λόγος απαραδέκτου– η καταχώριση σημάτων τα οποία αποτελούνται αποκλειστικώς από σημεία ή ενδείξεις τα οποία έχουν καταστεί συνήθη στην καθημερινή γλώσσα ή στη θεμιτή και πάγια πρακτική του εμπορίου. Το τμήμα προσφυγών είχε απορρίψει τη στρεφόμενη κατά της αποφάσεως αυτής προσφυγή. Το Πρωτοδικείο απέρριψε την προσφυγή ακυρώσεως της αποφάσεως του τμήματος προσφυγών και επιβεβαίωσε ότι «BSS» είναι όρος ο οποίος έχει καταστεί συνήθης για τους ιατρούς και ότι το σήμα BSS δεν είχε αποκτήσει διακριτικό χαρακτήρα διά της χρήσεως σε ουσιώδες τμήμα της Ευρωπαϊκής Ενώσεως.

Οι σχετικοί λόγοι ακυρότητας κοινοτικού σήματος προβλέπονται στο άρθρο 52 του κανονισμού 40/94. Με απόφαση της 9ης Ιουλίου 2003, T-156/01, Laboratorios RTB κατά ΓΕΕΑ – Giorgio Beverly Hills (GIORGIO AIRE) (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Πρωτοδικείο απέρριψε την ασκηθείσα από την εταιρία Laboratorios RTB προσφυγή κατά αποφάσεως του τμήματος προσφυγών με την οποία, αφενός, ακυρώθηκε απόφαση ακυρώσεως του αρμόδιου τμήματος του ΓΕΕΑ και, αφετέρου, απορρίφθηκε αίτημα διαπιστώσεως της ακυρότητας κοινοτικού σήματος. Το Πρωτοδικείο δέχθηκε, αφενός, ότι δεν είχε αποδειχθεί η σοβαρή χρήση προγενεστέρων σημάτων κατά την περίοδο των πέντε ετών που προηγήθηκαν της αιτήσεως ακυρώσεως –ορίζοντας επομένως το επίπεδο των απαιτούμενων αποδεικτικών στοιχείων προκειμένου να αποδειχθεί επαρκώς, από νομικής απόψεως, μια σοβαρή χρήση– και, αφετέρου, ότι δεν υφίσταται κίνδυνος συγχύσεως μεταξύ του κοινοτικού

σήματος GIORGIO AIRE για είδη καλλωπισμού και των προγενέστερων ισπανικών σημάτων που περιέχουν τις λέξεις «giorgi line και «miss giorgi» για παρόμοια είδη.

4. Τυπικά ζητήματα

Το άρθρο 73 του κανονισμού 40/54 προβλέπει ότι οι αποφάσεις του ΓΕΕΑ αιτιολογούνται⁴⁶. Στην προαναφερθείσα απόφαση TDI, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι το τμήμα προσφυγών είχε την υποχρέωση να εκθέσει τους λόγους για τους οποίους τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκόμισε η προσφεύγουσα δεν επέτρεπαν να συναχθεί ότι το αιτηθέν σήμα είχε αποκτήσει διακριτικό χαρακτήρα προκύπτοντα από τη χρήση. Εντούτοις, υπογράμμισε το Πρωτοδικείο, η διαπίστωση ότι το τμήμα προσφυγών παρέβη την υποχρέωση αιτιολόγησας δεν αρκεί να επιφέρει την ακύρωση της προσβαλλομένης απόφασεως αυτού του τμήματος, καθόσον μία νέα απόφαση του ΓΕΕΑ θα κατέληγε αναγκαστικώς στο ίδιο αποτέλεσμα με την πρώτη απόφαση.

Η δεύτερη φράση του ίδιου αυτού άρθρου προβλέπει ότι οι αποφάσεις του ΓΕΕΑ δεν μπορούν να στηρίζονται παρά μόνο σε λόγους επί των οποίων διατύπωσαν τις απόψεις τους οι διάδικοι. Η παράβαση αυτής της διατάξεως εκ μέρους εξεταστή του ΓΕΕΑ δεν υποχρεώνει, πάντως, το τμήμα προσφυγών να ακυρώσει τη ληφθείσα από τον εν λόγω εξεταστή απόφαση, ελλείψει κάποιας ουσιαστικής παρανομίας (προαναφερθείσα απόφαση TDI).

Εξάλλου, όπως είχε ήδη κριθεί στην απόφαση της 12ης Μαρτίου 2003, T-174/01, Goulbourn κατά ΓΕΕΑ Redcats (Silk Cocoon) (Συλλογή 2003, σ. II 731), η δικονομική ευθυδικία, καθώς και η ειδική αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, απαιτούν να ερμηνεύεται η διάταξη αυτή υπό την έννοια ότι το τμήμα προσφυγών είναι υποχρεωμένο να γνωστοποιεί εκ των προτέρων στον ενδιαφερόμενο διάδικο την πρόθεσή του να λάβει υπόψη το επίδικο πραγματικό περιστατικό, προκειμένου ο διάδικος αυτός να είναι σε θέση να εκτιμήσει το αν είναι χρήσιμο να υποβάλει παρατηρήσεις επί της ουσίας όσον αφορά το πραγματικό αυτό περιστατικό. Η υποχρέωση αυτή υφίσταται έστω και αν ο αντίδικος επικαλέστηκε εκ νέου το περιστατικό αυτό στο υπόμνημα που κατέθεσε στο τμήμα προσφυγών. Καθόσον δεν τηρήθηκε η υποχρέωση αυτή, ακυρώθηκε η απόφαση του τμήματος προσφυγών.

5. Λειτουργική συνέχεια των υπηρεσιών του ΓΕΕΑ

Για να τελεσφορήσει αίτηση ανακοπής, πρέπει ο δικαιούχος προγενέστερου σήματος να αποδείξει, ενδεχομένως, ότι έκανε «ουσιαστική χρήση» του σήματος (άρθρο 43,

⁴⁶ Βλ., επίσης, τον κανόνα 50, παράγραφος 2, στοιχείο η', του κανονισμού (ΕΚ) 2868/95 της Επιτροπής, της 13ης Δεκεμβρίου 1995, περί λεπτομερειών εφαρμογής του κανονισμού 40/94 (ΕΕ L 303, σ. 1.)

παράγραφος 2, του κανονισμού 40/94). Τέθηκε το ζήτημα αν τμήμα προσφυγών στο οποίο προσέφυγε ο διάδικος του οποίου η ανακοπή απορρίφθηκε από το αρμόδιο τμήμα του ΓΕΕΑ, λόγω ανεπαρκών αποδείξεων, μπορεί νομίμως να θεωρήσει ότι το τμήμα προσφυγών δεν είχε την υποχρέωση να εξετάσει κατά τρόπο εξαντλητικό την απόφαση του τμήματος ανακοπών. Στο ζήτημα αυτό το Πρωτοδικείο απάντησε με την απόφασή του της 23ης Σεπτεμβρίου 2003, T-308/01, Henkel κατά ΓΕΕΑ – LHS (UK) (KLEENCARE) (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), ότι η νομολογία του κατά την οποία υφίσταται λειτουργική συνέχεια μεταξύ του εξεταστή και του τμήματος προσφυγών ισχύει επίσης για τις σχέσεις οι οποίες υφίστανται μεταξύ των λοιπών υπηρεσιών του ΓΕΕΑ οι οποίες αποφαινόμενες σε πρώτο βαθμό, όπως τα τμήματα ανακοπών και ακυρώσεων και τα τμήματα προσφυγών και ότι, κατά συνέπεια, η αρμοδιότητα των τμημάτων προσφυγών του ΓΕΕΑ συνεπάγεται επανεξέταση των αποφάσεων που λαμβάνουν οι αποφαινόμενες σε πρώτο βαθμό υπηρεσίες του ΓΕΕΑ. Το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι, έστω και αν ο προσφεύγων δεν προέβαλε, ενώπιον του τμήματος προσφυγών, κάποιο συγκεκριμένο λόγο, το τμήμα προσφυγών οφείλει, ωστόσο, «να εξετάσει, υπό το φως όλων των λυσιτελών νομικών και πραγματικών στοιχείων, αν μια νέα απόφαση έχουσα το ίδιο διατακτικό με την απόφαση κατά της οποίας στρέφεται η προσφυγή μπορεί νομίμως να λυθεί κατά το χρόνο εκδικάσεως της προσφυγής». Κατά συνέπεια, το τμήμα προσφυγών υποχρεούται να στηρίξει την απόφασή του σε όλα τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που ο ενδιαφερόμενος προέβαλε είτε κατά τη διαδικασία ενώπιον της υπηρεσίας που αποφάνθηκε σε πρώτο βαθμό, είτε, υπό τη μόνη επιφύλαξη της παραγράφου 2 του άρθρου 74 του κανονισμού 40/94⁴⁷, κατά τη διαδικασία εκδικάσεως της προσφυγής. Εν προκειμένω, το Πρωτοδικείο ακύρωσε την απόφαση του τμήματος προσφυγών, το οποίο παρέλειψε να εκτιμήσει το ίδιο τα αποδεικτικά στοιχεία που η προσφεύγουσα είχε προσκομίσει κατά τη διαδικασία ενώπιον του τμήματος ανακοπών.

Z. Πρόσβαση στα έγγραφα

Ο κανονισμός (ΕΚ) 1049/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Μαΐου 2001, για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής⁴⁸, προβλέπει δικαίωμα προσβάσεως στα έγγραφα που κατέχει θεσμικό όργανο, δηλαδή σε όσα συντάσσονται ή παραλαμβάνονται από αυτό και βρίσκονται στην κατοχή του.

Σε μια υπόθεση μεταξύ ιδιώτη και της Επιτροπής, το Πρωτοδικείο εξέτασε εάν η Επιτροπή μπορούσε νομίμως να αρνηθεί πρόσβαση σε ευρισκόμενα στην κατοχή της έγγραφα, τα οποία όμως είχαν εκδοθεί από τις ιταλικές αρχές. Το Πρωτοδικείο υπογράμμισε, σχετικώς, ότι μπορεί να συμβεί τα θεσμικά όργανα να κοινοποιήσουν έγγραφα προερχόμενα από τρίτους, μεταξύ των οποίων καταλέγονται ιδίως τα κράτη

⁴⁷ Κατά το άρθρο 74, παράγραφος 2, του κανονισμού 40/94, «το Γραφείο μπορεί να μη λαμβάνει υπόψη πραγματικά περιστατικά που δεν επικαλέστηκαν οι αποδείξεις που δεν προσεκόμισαν εγκαίρως οι διάδικοι».

⁴⁸ ΕΕ L 145, σ. 43.

μέλη. Πάντως, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι τα κράτη μέλη αποτελούν αντικείμενο ειδικής μεταχειρίσεως, υπό την έννοια ότι το άρθρο 4, παράγραφος 5, του κανονισμού 1049/2001 παρέχει σε κράτος μέλος την ευχέρεια να ζητεί από θεσμικό όργανο να μην κοινολογεί τα προερχόμενα από αυτό έγγραφα χωρίς προηγούμενη συμφωνία του. Δεδομένου ότι στην υπόθεση αυτή οι ιταλικές αρχές είχαν αντιταχθεί στην κοινοποίηση προς την προσφεύγουσα των προερχομένων από αυτές εγγράφων, η Επιτροπή βασίμως απέρριψε το αίτημα προσβάσεως στα εν λόγω έγγραφα (απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2003, T-76/02, Messina κατά Επιτροπής, που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή).

Καμία άλλη από τις εκδοθείσες από το έτος 2003 αποφάσεις δεν αφορούσε τη νομιμότητα απορριπτικών αποφάσεων που ελήφθησαν δυνάμει του κανονισμού 1049/2001.

H. Δημόσια υγεία

Οι άδειες κυκλοφορίας ορισμένων ουσιών, ή η ανάκληση τέτοιων αδειών, προκάλεσαν διαφορές οι οποίες ήχθησαν ενώπιον του Πρωτοδικείου προς επίλυση.

Ενώ με την απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 2003, T-147/00, Laboratoires Servier κατά Επιτροπής (Συλλογή 2003, σ. II 85· εκκρεμεί η εκδίκαση αναιρέσεως, υπόθεση C-156/03 P), ακυρώθηκε απόφαση της Επιτροπής περί ανακλήσεως των αδειών κυκλοφορίας φαρμάκων για ανθρώπινη χρήση που περιέχουν ορισμένες ουσίες, για λόγους όμοιους με εκείνους επί των οποίων εκδόθηκε η απόφαση του Πρωτοδικείου της 26ης Νοεμβρίου 2002, T-74/00, T-76/00, T-83/00 έως T-85/00, T-132/00, T-137/00 και T-141/00, Artegodan κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II 4945, σχολιασθείσα στην Ετήσια Έκθεση 2002), με την απόφαση της 21ης Οκτωβρίου 2003, T-392/02, Solvay Pharmaceuticals κατά Συμβουλίου (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), απορρίφθηκε προσφυγή αμφισβητούσα τη νομιμότητα κανονισμού του Συμβουλίου που είχε ως αποτέλεσμα την κατάργηση της αδείας κυκλοφορίας ουσίας χρησιμοποιούμενης σε ζωοτροφές, της ουσίας nifursol ⁴⁹.

Στην υπόθεση αυτή το κύριο επιχείρημα της προσφεύγουσας ήταν ότι ο προσβαλλόμενος κανονισμός βασίζεται σε ένα καθαρά υποθετικό κίνδυνο για την ανθρώπινη υγεία. Αποφαινόμενο επί του επιχειρήματος αυτού το Πρωτοδικείο επιβεβαίωσε ότι η αρχή της προλήψεως συνιστά γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου που επιβάλλει στις οικείες αρχές να λαμβάνουν, στο συγκεκριμένο πλαίσιο της ασκήσεως των αρμοδιοτήτων που τους έχουν ανατεθεί βάσει της σχετικής νομοθεσίας, κατάλληλα μέτρα προκειμένου να προλαμβάνουν ορισμένους δυνητικούς κινδύνους για τη δημόσια υγεία, την ασφάλεια και το περιβάλλον, εξασφαλίζοντας την υπεροχή των

⁴⁹ Κανονισμός (ΕΚ) 1756/2002 του Συμβουλίου, της 23ης Σεπτεμβρίου 2002, για την τροποποίηση της οδηγίας 70/524/ΕΟΚ του Συμβουλίου, περί των πρόσθετων υλών τη διατροφή των ζώων όσον αφορά την ανάκληση της εγκρίσεως μιας πρόσθετης ύλης, καθώς και του κανονισμού (ΕΚ) 2430/1999 της Επιτροπής (ΕΕ L 265, σ. 1).

απαιτήσεων που συνδέονται με την προστασία των συμφερόντων αυτών επί των οικονομικών συμφερόντων. Στον τομέα της δημόσιας υγείας η αρχή της προλήψεως συνεπάγεται, σύμφωνα με πάγια πλέον νομολογία, ότι, οσάκις υφίστανται αμφιβολίες ως προς την ύπαρξη ή τη σημασία κινδύνων για την υγεία των ανθρώπων, τα κοινοτικά όργανα μπορούν να λαμβάνουν μέτρα προστασίας, χωρίς να οφείλουν να αναμένουν να αποδειχθεί πλήρως το υποστατό και η σοβαρότητα των εν λόγω κινδύνων.

Όσον αφορά την έκταση της εξουσίας εκτιμήσεως του αρμόδιου κοινοτικού οργάνου, το Πρωτοδικείο επεσήμανε ότι, όταν η επιστημονική αξιολόγηση δεν παρέχει τη δυνατότητα να καθοριστεί με επαρκή βεβαιότητα η ύπαρξη κινδύνου, η εφαρμογή ή μη εφαρμογή της αρχής της προλήψεως εξαρτάται από το επίπεδο προστασίας που επιλέγει η αρμόδια αρχή κατά την άσκηση της διακριτικής της ευχέρειας, λαμβανομένων υπόψη των προτεραιοτήτων που θέτει ενόψει των επιδιωκόμενων, σύμφωνα με τις σχετικές ρυθμίσεις της Συνθήκης και του παραγώγου δικαίου, στόχων. Το Πρωτοδικείο διευκρίνισε ότι η επιλογή αυτή πρέπει, εντούτοις, να είναι σύμφωνη προς την αρχή της υπεροχής της προστασίας της δημόσιας υγείας, της ασφάλειας και του περιβάλλοντος επί των οικονομικών συμφερόντων, καθώς και προς τις αρχές της αναλογικότητας και της απαγορεύσεως των δυσμενών διακρίσεων.

Δεδομένου ότι η εφαρμογή της αρχής της προλήψεως αποτελεί αντικείμενο περιορισμένου δικαστικού ελέγχου, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι δεν συντρέχει πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως των επιστημονικών γνωματεύσεων και ότι, κατά συνέπεια, νομίμως συνάγεται το συμπέρασμα ότι η ανάκληση της αδείας κυκλοφορίας της ουσίας nifursol ήταν δικαιολογημένη ενόψει της υπέρξεως σοβαρών ενδείξεων που ευλόγως δημιουργούν αβεβαιότητα ως προς το αβλαβές αυτής της ουσίας. Στο πλαίσιο αυτό, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι η αρχή της προλήψεως αποσκοπεί στην αποφυγή δυνητικών κινδύνων και ότι καθαρώς υποθετικοί κίνδυνοι –βασιζόμενοι σε απλές, επιστημονικά αστήρικτες υποθέσεις– δεν μπορούν να γίνουν δεκτοί.

Στην απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2003, T-326/99, Olivieri κατά Επιτροπής και Ευρωπαϊκού Γραφείου Αξιολόγησης Φαρμακευτικών Προϊόντων (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), με την οποία απορρίφθηκε ως απαράδεκτη η προσφυγή ακυρώσεως αποφάσεως της Επιτροπής περί χορηγήσεως αδείας κυκλοφορίας στην αγορά ενός φαρμάκου (βλέπε ανωτέρω), το Πρωτοδικείο υπογράμμισε παρεμπιπτόντως ότι η Επιτροπή οφείλει, επικουρούμενη προς τούτο από το Ευρωπαϊκό Γραφείο Αξιολόγησης Φαρμακευτικών Προϊόντων, να εξακριβώνει ότι τα παρεχόμενα από τον αιτούντα τη χορήγηση της αδείας στοιχεία είναι ακριβή και ότι εξ αυτών προκύπτει δεόντως και επαρκώς η ποιότητα, η ασφάλεια και η αποτελεσματικότητα του φαρμάκου.

Θ. Κοινοτικές χρηματοδοτήσεις

Για την περίοδο 2000 2006, οι διαρθρωτικές χρηματοδοτήσεις που προβλέπει το άρθρο 159 ΕΚ διέπονται από τον κανονισμό (ΕΚ) 1260/1999 του Συμβουλίου, της 21ης

Ιουνίου 1999, περί γενικών διατάξεων σχετικών με τα διαρθρωτικά Ταμεία ⁵⁰. Πάντως, κατά το έτος 2003, το Πρωτοδικείο δεν επελήφθη διαφοράς σχετικής με την εφαρμογή της νέας αυτής κανονιστικής ρυθμίσεως. Πράγματι, οι αποφάσεις του Πρωτοδικείου αφορούσαν κυρίως τη νομιμότητα αποφάσεων της Επιτροπής περί μειώσεως, αναστολής ή καταργήσεως της οικονομικής συνδρομής βάσει της προγενέστερης του κανονισμού 1260/1999 κανονιστικής ρυθμίσεως, συγκεκριμένα της προκύπτουσας από τον κανονισμό 2052/88 ⁵¹ και από τον κανονισμό 4253/88 ⁵².

Κατά κανόνα, οι συχνότερα προβληθέντες λόγοι προς υποστήριξη του αιτήματος ακυρώσεως αποφάσεων της Επιτροπής περί μειώσεως ή καταργήσεως της οικονομικής συνδρομής αφορούσαν, πρώτον, πεπλανημένη εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών, δεύτερον, παραβίαση της γενικής αρχής του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας και, τρίτον, παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας.

Όσον αφορά τον λόγο τον σχετικό με την πεπλανημένη εκτίμηση των διαπιστωθεισών από την Επιτροπή παρανομιών, το Πρωτοδικείο κατόπιν επισταμένης εξετάσεως, έκρινε ένα τέτοιο λόγο εν μέρει βάσιμο με την απόφασή του της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, T-196/01, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης κατά Επιτροπής (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), ακυρώνοντας, κατά συνέπεια, την απόφαση περί καταργήσεως της συνδρομής του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων, τμήμα Προσανατολισμού (ΕΓΤΠΕ).

Ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας, στο πλαίσιο οποιασδήποτε διαδικασίας που κινείται κατά ενός προσώπου και είναι ικανή να καταλήξει σε βλαπτική γι' αυτό πράξη συνιστά θεμελιώδη αρχή του κοινοτικού δικαίου και πρέπει να διασφαλίζεται, ακόμη και εν απουσία ειδικής κανονιστικής ρυθμίσεως. Η αρχή αυτή επιτάσσει να παρέχεται η δυνατότητα στους αποδέκτες αποφάσεων, οι οποίες θίγουν σημαντικά τα συμφέροντά τους, να γνωστοποιούν λυσιτελώς την άποψή τους. Δεδομένου ότι η παραβίαση αυτής της αρχής προβλήθηκε στο πλαίσιο προσφυγών που ασκήθηκαν ενώπιον του Πρωτοδικείου, όφειλε αυτό να εξετάσει αν παρασχέθηκε δεόντως η δυνατότητα στους προσφεύγοντες να διατυπώσουν την άποψή τους πριν από την έκδοση των αποφάσεων των οποίων αυτοί αμφισβητούν τη νομιμότητα, τούτο δε αναφορικά με το σύνολο των αιτιάσεων που διατυπώνουν κατά της αποφάσεως αυτής. Καίτοι με την απόφασή του της 9ης Απριλίου 2003, T-217/01, Forum des migrants de l'Union européenne κατά Επιτροπής (Συλλογή 2003, σ. II 1366• εκκρεμεί η εκδίκαση

⁵⁰ ΕΕ L 161, σ. 1.

⁵¹ Κανονισμός (ΕΟΚ) 2052/88 του Συμβουλίου, της 24ης Ιουνίου 1988, για την αποστολή των διαρθρωτικών Ταμείων, την αποτελεσματικότητά τους και τον συντονισμό των παρεμβάσεών τους μεταξύ τους καθώς και τις παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και των άλλων υφισταμένων χρηματοδοτικών οργάνων (ΕΕ L 185, σ. 9).

⁵² Κανονισμός (ΕΟΚ) 4253/88 του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1988, για τις διατάξεις εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) 2052/88 όσον αφορά το συντονισμό των παρεμβάσεων των διαφόρων διαρθρωτικών ταμείων μεταξύ τους, αφενός, καθώς και με τις παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και των λοιπών υφισταμένων χρηματοδοτικών οργάνων, αφετέρου (ΕΕ L 374, σ. 1).

αναιρέσεως, υπόθεση C-369/03 P), απέρριψε ένα τέτοιο λόγο, αντιθέτως, το Πρωτοδικείο έκρινε με την απόφαση της 9ης Ιουλίου 2003, T-102/00, *Vlaams Fonds voor de Sociale Integratie van Personen met een Handicap κατά Επιτροπής* (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), ότι, όπως υποστήριζε ο προσφεύγων, δεν είχε παρασχεθεί σ' αυτόν η δυνατότητα να διατυπώσει τις παρατηρήσεις του επί κρίσιμου στοιχείου που αφορούσε την απόδειξη του υποστατού και της εκτάσεως της προβαλλομένης υπερβάσεως μιας συνδρομής του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου πριν από την έκδοση της αποφάσεως περί μείωσης αυτής της συνδρομής.

Όσον αφορά τον λόγο τον σχετικό με την παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας, που καθιερώνει το άρθρο 5 ΕΚ, υποστηρίχθηκε ότι η διαπραχθείσες παρανομίες δεν δικαιολογούν μείωση ή κατάργηση της οικονομικής συνδρομής. Κατά πάγια νομολογία, σε περίπτωση παραβιάσεως υποχρεώσεως της οποίας η τήρηση έχει θεμελιώδη σημασία για την εύρυθμη λειτουργία ενός κοινοτικού συστήματος, η επιβαλλόμενη κύρωση μπορεί να είναι απώλεια δικαιώματος παρεχομένου από την κοινοτική νομοθεσία, όπως π.χ. το δικαίωμα για οικονομική συνδρομή. Κατά συνέπεια, η κατάργηση χρηματοδοτικής συνδρομής δεν είναι, κατ' αρχήν, δυσανάλογα αυστηρό μέτρο οσάκις αποδεικνύεται ότι ο δικαιούχος της συνδρομής παρέβη υποχρέωση που είναι θεμελιώδης για την εύρυθμη λειτουργία του οικείου κοινοτικού συστήματος, συγκεκριμένα εν προκειμένω του ΕΓΤΠΕ. Το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η κατάργηση συνδρομής του ΕΓΤΠΕ δικαιολογείται, έναντι αυτής της αρχής, εφόσον ο δικαιούχος παρέβη θεμελιώδη υποχρέωση, παραλείποντας να ασκήσει οικονομική δραστηριότητα και παρέχοντας εσφαλμένα στοιχεία με την αίτησή του για οικονομική συνδρομή (απόφαση της 6ης Μαρτίου 2003, T-61/00 και T-62/00, *APOL και AIPO κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2003, σ. II 639), ή αναστέλλοντας τη δραστηριότητα μιας γραμμής παραγωγής και χρησιμοποιώντας μια άλλη γραμμή παραγωγής για τη μεταποίηση προϊόντος μη παρέχοντος δικαίωμα για οικονομική συνδρομή (απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2003, T-305/00, *Conserve Italia κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2003, σ. II 723). Δικαιολογείται, επίσης, στην περίπτωση που ο δικαιούχος της συνδρομής παραπλάνησε την Επιτροπή ως προς την έναρξη των εργασιών αρχίζοντας τις εργασίες πριν περιέλθει στο εν λόγω κοινοτικό όργανο η αίτηση οικονομικής συνδρομής, κατά παράβαση της εφαρμοστέας νομοθεσίας (απόφαση της 11ης Μαρτίου 2003, T-186/00, *Conserve Italia κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2003, σ. II 723), ή καταλογίζοντας στο υπό χρηματοδότηση σχέδιο δαπάνες μη δικαιολογημένες (απόφαση της 13ης Μαρτίου 2003, T-340/00, *Comunità montana della Valnerina κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2003, σ. II 814· εκκρεμεί η εκδίκαση αναιρέσεως, υπόθεση C-240/03 P).

Αντιθέτως, με την απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2003, T-306/00, *Conserve Italia κατά Επιτροπής* (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), το Πρωτοδικείο ακύρωσε απόφαση της Επιτροπής περί μείωσης της συνδρομής του ΕΓΤΠΕ. Το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η μέθοδος υπολογισμού της μείωσης της συνδρομής συνιστούσε πρόδηλη παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας, καθόσον δεν ελάμβανε δεόντως υπόψη τη σχέση μεταξύ της βαρύτητας της διαπραχθείσας παραβάσεως και της επιβληθείσας μείωσης, δεδομένου ότι η παραβίαση περί της οποίας επρόκειτο ήταν η έναρξη των

εργασιών για τις οποίες είχε ζητηθεί οικονομική συνδρομή πριν περιέλθει στην Επιτροπή η αίτηση περί παροχής αυτής συνδρομής.

Επιβάλλεται, επίσης, να τονιστεί ότι, ελλείψει διατάξεως –τόσο στην κανονιστική ρύθμιση όσο και στην απόφαση περί χορηγήσεως της συνδρομής– κατά την οποία ο δικαιούχος μιας συνδρομής είναι οικονομικώς υπεύθυνος έναντι της Κοινότητας για το σύνολο ενός σχεδίου, η εκτέλεση του οποίου πρόκειται να γίνει από διάφορα πρόσωπα, συντρέχει παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας στην περίπτωση κατά την οποία η Επιτροπή, μετά τη διαπίστωση παρατυπιών στο πλαίσιο εκτελέσεως αυτού του σχεδίου, ζητεί από εκείνον που έχει χαρακτηριστεί ως δικαιούχος την επιστροφή ολόκληρου του ποσού της ήδη καταβληθείσας συνδρομής, χωρίς να περιορίζει το αίτημά της αυτό στο τμήμα εκείνο του σχεδίου που επρόκειτο να εκτελεστεί από το συγκεκριμένο αυτό πρόσωπο (απόφαση *Comunità montana della Valnerina κατά Επιτροπής*, προαναφερθείσα).

Επιβάλλεται, επίσης, να τονιστεί ότι στην προαναφερθείσα απόφασή του *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης κατά Επιτροπής* (βλ., επίσης, τις αποφάσεις της 13ης Μαρτίου 2003, T-125/01, *José Martí Peix κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2003, σ. II 868, σκέψεις 96 έως 114· εκκρεμεί η εκδίκαση αναιρέσεως, υπόθεση C-226/03 P· της 3ης Απριλίου 2003, T-44/01, T-119/01 και T-126/01, *Eduardo Vieira κ.λπ. κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2003, σ. II-1216, σκέψεις 165 έως 180· εκκρεμεί η εκδίκαση αναιρέσεως, υπόθεση C-254/03 P, και της 17ης Σεπτεμβρίου 2003, T-137/01, *Stadtssportverban Neuss κατά Επιτροπής*, που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή, σκέψεις 125 έως 134), το Πρωτοδικείο έκρινε ότι, παρά το γεγονός ότι το άρθρο 24 του κανονισμού 4253/88, δεν τάσσει ειδικές προθεσμίες, η Επιτροπή υποχρεούται, στο πλαίσιο μιας διαδικασίας καταργήσεως οικονομικής συνδρομής, να αποφαινεται εντός ευλόγου προθεσμίας. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, καίτοι έκρινε ότι η διοικητική διαδικασία υπήρξε ιδιαίτερα μακρόχρονη, το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε ότι δεν ευσταθεί ο λόγος που αναφερόταν σε παραβίαση της αρχής της εύλογης προθεσμίας, λαμβανομένης υπόψη, αφενός, της νομολογίας του Πρωτοδικείου PVC II ⁵³ (βλ. Ετήσια Έκθεση 1999) κατά την οποία παραβίαση της αρχής της εύλογης προθεσμίας, έστω και αν υποτεθεί ότι αποδείχθηκε, δεν αρκεί για την αυτόματη ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως και, αφετέρου, της περιπλοκότητας της υποθέσεως σε συνδυασμό με την έλλειψη συνεργασίας του προσφεύγοντος.

I. Κοινοτικοί υπάλληλοι

Πολυάριθμες αποφάσεις εκδοθείσες κατά τη διάρκεια του έτους 2003 στον τομέα των υπαλληλικών υποθέσεων επιλύουν μεγάλη ποικιλία νομικών ζητημάτων που αφορούν, μεταξύ άλλων, την πρόσληψη κοινοτικών υπαλλήλων μέσω διαγωνισμών (αποφάσεις της 23ης Ιανουαρίου 2003, T-53/00, *Angioli κατά Επιτροπής*, της 27ης Μαρτίου 2003,

⁵³ Απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Απριλίου 1999, T-305/94, T-306/94, T-307/94, T-313/94 έως T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 και T-335/94, *Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής* (Συλλογή 1999, σ. II-931).

T-33/00, *Martínez Paramo κατά Επιτροπής*, της 25ης Ιουνίου 2003, T-72/01, *Pyres κατά Επιτροπής*, της 17ης Σεπτεμβρίου 2003, T-233/02, *Αλεξανδράτος και Παναγιώτου κατά Συμβουλίου*, και της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, T-214/02, *Martínez Valls κατά Κοινοβουλίου*, που δεν έχουν ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), τον διορισμό υψηλόβαθμων υπαλλήλων (αποφάσεις της 18ης Σεπτεμβρίου 2003, T-73/01, *Παππάς κατά Επιτροπής Περιφερειών*, και της 5ης Νοεμβρίου 2003, T-240/01, *Coughon κατά Δικαστηρίου*, που δεν έχουν ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), την προαγωγή των υπαλλήλων ή τη βαθμολογία τους, τους όρους καταβολής των αποζημιώσεων που προβλέπει ο Κανονισμός Υπηρεσιακής Καταστάσεως των υπαλλήλων, την κάλυψη των κινδύνων ατυχήματος και ασθένειας, τα πειθαρχικά μέτρα που επιβάλλονται σε περιπτώσεις παραβιάσεως των διατάξεων του Κανονισμού Υπηρεσιακής Καταστάσεως και τη μεταφορά στο κοινοτικό σύστημα συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων που κτήθηκαν πριν την ανάληψη υπηρεσίας στις κοινότητες (απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2003, T-303/00, T-304/00 και T-322/00, *Caballero Montoya κ.λπ. κατά Επιτροπής*, που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή).

Από τις αποφάσεις αυτές συνάγεται ότι, επανειλημμένως, το Πρωτοδικείο απέρριψε προσφυγές ακυρώσεως των εκθέσεων βαθμολογίας που είχαν καταρτιστεί καθυστερημένα, αλλά υποχρέωσε την Επιτροπή να αποζημιώσει τους υπαλλήλους που ζημιώθηκαν από την καθυστερημένη κατάρτιση των εκθέσεων βαθμολογίας τους (αποφάσεις της 7ης Μαΐου 2003, T-278/01, *den Hamer κατά Επιτροπής*, και T-327/01, *Lavagnoli κατά Επιτροπής*, της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, T-296/01, *Tatti κατά Επιτροπής*, της 23ης Οκτωβρίου 2003, T-279/01, *Lebedef κατά Επιτροπής*, T-24/02, *Lebedef-Caroni κατά Επιτροπής*, και T-25/02, *Sautelet κατά Επιτροπής*, που δεν έχουν ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή). Όσον αφορά την πρώτη πτυχή, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι έκθεση βαθμολογίας δεν μπορεί να ακυρωθεί – εκτός αν συντρέχουν εξαιρετικές περιπτώσεις, για τον λόγο και μόνο ότι καταρτίστηκε καθυστερημένα. Πράγματι, καίτοι η καθυστερημένη κατάρτιση μιας εκθέσεως βαθμολογίας θεμελιώνει δικαίωμα αποζημιώσεως υπέρ του οικείου υπαλλήλου, εντούτοις, η καθυστέρηση αυτή δεν επηρεάζει το κύρος της εκθέσεως βαθμολογίας ούτε, κατά συνέπεια, δικαιολογεί την ακύρωσή της. Όσον αφορά τη δεύτερη πτυχή, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι καθυστέρηση που σημειώθηκε στην κατάρτιση των εκθέσεων βαθμολογίας συνιστά αιτία ηθικής βλάβης για τον υπάλληλο και ότι, ελλείψει ειδικών περιστάσεων που να δικαιολογούν την καθυστέρηση, η διοίκηση διαπράττει υπηρεσιακό πταίσμα δυνάμενο να θεμελιώσει την ευθύνη της. Στις προαναφερθείσες αποφάσεις του *den Hamer κατά Επιτροπής* και *Lavagnoli κατά Επιτροπής*, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι η νομολογία κατά την οποία η Επιτροπή διαθέτει, ενόψει της διατυπώσεως του άρθρου 43 του Κανονισμού Υπηρεσιακής Καταστάσεως, εύλογη προθεσμία για την κατάρτιση της εκθέσεως βαθμολογίας των υπαλλήλων της, δεν εφαρμόζεται εφόσον δεσμευτικές για την Επιτροπή διατάξεις, όπως οι γενικές εκτελεστικές διατάξεις, εξαρτούν την διαδικασία βαθμολογήσεως από την τήρηση επακριβώς καθοριζομένων προθεσμιών και, εφόσον, κάθε υπέρβαση αυτών των προθεσμιών, που το εν λόγω θεσμικό όργανο αυτοδεσμεύτηκε να τηρεί, πρέπει να καταλογίζεται εις βάρος του.

Η άσκηση διαφόρων εξωτερικών δραστηριοτήτων, χωρίς προηγούμενη έγκριση της αρμόδιας για τους διορισμούς αρχής, δικαιολογεί την επιβολή της πειθαρχικής ποινής της παύσεως στον οικείο υπάλληλο, όπως αποφάνθηκε το Πρωτοδικείο με την απόφασή του της 16ης Ιανουαρίου 2003, T-75/00, *Fichtner κατά Επιτροπής* (Συλλογή Υπ.Υπ. 2003, σ. II 51· εκκρεμεί η εκδίκαση αναιρέσεως, υπόθεση C-116/03 P). Στο πλαίσιο της νομικής του εκτιμήσεως, το Πρωτοδικείο διευκρίνισε ότι, κατά το άρθρο 12, τρίτο εδάφιο, του Κανονισμού Υπηρεσιακής Καταστάσεως, ο υπάλληλος υποχρεούται να ζητεί από την αρμόδια για τους διορισμούς αρχή προηγούμενη έγκριση, οποιαδήποτε και αν είναι η εξωτερική δραστηριότητα που πρόκειται να ασκήσει, να απέχει δε της ασκήσεως αυτής της δραστηριότητας ελλείψει αυτής της αδείας. Έκρινε, επίσης, ότι η παράβαση του ανωτέρω άρθρου 12 επί περίοδο που διήρκεσε στην πράξη επί δέκα περίπου έτη δικαιολογεί τον χαρακτηρισμό της συμπεριφοράς αυτής ως ιδιαιτέρως επιβαρυντικής, με αποτέλεσμα η πειθαρχική ποινή της παύσεως να μην είναι δυσανάλογη.

Εκδοθείσα από τμήμα πενταμελούς συνθέσεως, πράγμα σπάνιο για υπαλληλικές υποθέσεις, η απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2003, T-307/00, *C κατά Επιτροπής* (Συλλογή Υπ.Υπ. 2003, σ. II 221), έκρινε παράνομο το άρθρο 80, τέταρτο εδάφιο, του Κανονισμού Υπηρεσιακής Καταστάσεως των υπαλλήλων⁵⁴ και, κατά συνέπεια, ακύρωσε απόφαση στηριζόμενη στη διάταξη αυτή. Εξετάζοντας το ζήτημα αν η διοίκηση νομίμως απέρριψε αίτηση χορηγήσεως συντάξεως ορφανού με το αιτιολογικό ότι η σχετική ρύθμιση αναφέρεται απλώς στον θάνατο συζύγου και, κατά συνέπεια, δεν καλύπτει την περίπτωση ελευθέρως συμβιούντων, το Πρωτοδικείο έκρινε, αρχικώς, ότι, ενόψει του σκοπού του άρθρου 80, τέταρτο εδάφιο, του Κανονισμού Υπηρεσιακής Καταστάσεως, η κατάσταση μη εγγάμου υπαλλήλου, το τέκνο του οποίου απώλεσε τον έτερο γονέα του, ο οποίος δεν ήταν ούτε υπάλληλος ούτε ανήκε στο λοιπό προσωπικό των κοινοτήτων, και ο οποίος πράγματι συνέβαλλε στη συντήρηση του βάσει νομίμου υποχρεώσεως προκύπτουσας από την αναγνώριση τέκνου, είναι όμοια με τις καταστάσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω άρθρου. Στη συνέχεια, έκρινε ότι ο αποκλεισμός μη εγγάμων υπαλλήλων από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 80 δεν δικαιολογείται, καθόσον η αύξηση των δαπανών συντηρήσεως που υφίσταται ο υπάλληλος ο οποίος απώλεσε τον σύζυγό του υπάρχει και στην περίπτωση θανάτου του ετέρου γονέα, μη συζύγου του υπαλλήλου, ο οποίος έχει αναγνωρίσει το τέκνο και ο οποίος, ως εκ τούτου, υπέχει νομίμως στην υποχρέωση συντηρήσεως. Το Πρωτοδικείο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 80, τέταρτο εδάφιο, του Κανονισμού Υπηρεσιακής Καταστάσεως προβαίνει σε μη δικαιολογημένη διαφοροποίηση και παραβιάζει την αρχή της ίσης μεταχείρισεως.

54

Το άρθρο 80, τέταρτο εδάφιο, του Κανονισμού Υπηρεσιακής Καταστάσεως των υπαλλήλων προβλέπει ότι:

«Εάν ο σύζυγος που δεν είναι μόνιμος ή έκτακτος υπάλληλος ενός υπαλλήλου ή ενός πρώην υπαλλήλου, δικαιούχου συντάξεως λόγω συμπληρώσεως συντάξιμου χρόνου ή συντάξεως αναπηρίας, αποβιώσει, τα αναγνωριζόμενα ως συντηρούμενα τέκνα από τον επιζώντα υπάλληλο, κατά την έννοια του άρθρου 2 του παραρτήματος VII, έχουν δικαίωμα συντάξεως ορφανού, που καθορίζεται για κάθε τέκνο στο διπλάσιο του ποσού του επιδόματος συντηρουμένου τέκνου.»

II. **Αγωγές αποζημιώσεως**⁵⁵

Η θεμελίωση της εξωσυμβατικής ευθύνης της κοινότητας, που προβλέπει το άρθρο 288 ΕΚ, εξαρτάται από τη συνδρομή τριών προϋποθέσεων, συγκεκριμένα, του παράνομου χαρακτήρα της προσαπτόμενης στα κοινοτικά όργανα συμπεριφοράς, το υποστατό της προβαλλομένης ζημίας και την ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της εν λόγω συμπεριφοράς και της ζημίας.

Με την απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2003, T-344/00 και T-345/00, *CEVA και Pharmacia entreprises κατά Επιτροπής* (Συλλογή 2003, σ. II 229• εκκρεμεί η εκδίκαση αναιρέσεως, υπόθεση C-198/03 P), το Πρωτοδικείο έκρινε ότι συντρέχουν οι τρεις αυτές προϋποθέσεις που θεμελιώνουν την εξωσυμβατική ευθύνη της Κοινότητας. Πράγματι, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η ζημία που προκύπτει από την αδυναμία εμπορίας ορισμένων κτηνιατρικών προϊόντων που αντιμετώπισαν οι προσφεύγουσες φαρμακευτικές εταιρίες αποτελούσε άμεση συνέπεια της αδράνειας της Επιτροπής, η οποία συνιστούσε πρόδηλη και σοβαρή παραβίαση της αρχής της χρηστής διοικήσεως.

Σε όλες τις άλλες υποθέσεις κρίθηκε ότι μία ή περισσότερες από τις προϋποθέσεις αυτές δεν συνέτρεχαν (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 13ης Φεβρουαρίου 2003, T-333/01, *Meyer κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2003, σ. II 117, εκκρεμεί η εκδίκαση αναιρέσεως, υπόθεση C-151/03 P, της 27ης Φεβρουαρίου 2003, T-61/01, *Vendedurias de Armadores Reunidos κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2003, σ. II 327, της 6ης Μαρτίου 2003, T-56/00, *Dole Fresh Fruit International κατά Συμβουλίου και Επιτροπής*, Συλλογή 2003, σ. II 579, και T-57/00, *Banan Kompaniet και Skandinaviska Bananimporten κατά Συμβουλίου και Επιτροπής*, Συλλογή 2003, σ. II 609, της 19ης Μαρτίου 2003, T-273/01, *Innova Privat-Akademie κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2003, σ. II 1095, της 10ης Απριλίου 2003, T-93/00 και T-46/01, *Alessandrini κ.λπ. κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2003, σ. II-1639, εκκρεμεί η εκδίκαση αναιρέσεως, υπόθεση C-295/03 P, και T-195/00, *Travelex Global and Financial Services και Interpayment Services κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2003, σ. II 1681, της 2ας Ιουλίου 2003, T-99/98, *Hameico Stuttgart κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής*, και της 17ης Δεκεμβρίου 2003, T-146/01, *DLD Trading κατά Συμβουλίου*, που δεν έχουν ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή).

Όσον αφορά την πρώτη από τις τρεις ανωτέρω προϋποθέσεις –τον παράνομο χαρακτήρα της προσαπτόμενης στα κοινοτικά όργανα συμπεριφοράς–, κατά τη νομολογία απαιτείται να αποδειχθεί αρκούντως κατάφωρη παραβίαση κανόνα δικαίου που έχει ως αντικείμενο την παροχή δικαιωμάτων στους ιδιώτες. Όσον αφορά τον αρκούντως κατάφωρο χαρακτήρα της παραβιάσεως, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι πρέπει να εφαρμόζεται το κριτήριο της πρόδηλης και σοβαρής παραβιάσεως, εκ μέρους κοινοτικού οργάνου, των ορίων της διακριτικής του εξουσίας, με τη διευκρίνιση ότι στην περίπτωση που το συγκεκριμένο κοινοτικό όργανο διαθέτει σημαντικά περιορισμένο περιθώριο εκτιμήσεως, ή ακόμα δεν διαθέτει καθόλου

⁵⁵ Πλην υπαλληλικών υποθέσεων.

περιθώριο εκτιμήσεως, η απλή παράβαση του κοινοτικού δικαίου αρκεί να θεμελιώσει την ύπαρξη αρκούντως κατάφωρης παραβιάσεως.

Αξίζουν να τονιστούν ιδιαίτερα οι προαναφερθείσες αποφάσεις *Dole Fresh Fruit International* κατά Συμβουλίου και Επιτροπής και *Banan Kompaniet* και *Skandinaviska Bananimporten* κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, καθόσον για πρώτη φορά το Πρωτοδικείο έκρινε ότι παράνομος χαρακτήρας ικανός να καταστήσει μία πράξη άκυρη ή ανίσχυρη δεν συνιστά οπωσδήποτε αρκούντως κατάφωρη παραβίαση, επομένως δε δεν μπορεί να θεμελιώσει την ευθύνη της Κοινότητας η οποιαδήποτε παράνομη ενέργεια.

Εν προκειμένω, το Πρωτοδικείο έκρινε, αφενός, ότι δεν χωρούν αμφιβολίες ως προς το ότι υφίσταται παράβαση κανόνα δικαίου, εφόσον το Δικαστήριο διαπίστωσε τον παράνομο χαρακτήρα και, αντιστοίχως το ανίσχυρο των επίμαχων διατάξεων, αφετέρου δε, ότι η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων, κατά παραβίαση της οποίας εκδόθηκαν οι συγκεκριμένες διατάξεις, αποτελεί γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου αποσκοπούσα στην προστασία των ιδιωτών. Επομένως, έπρεπε να εξεταστεί αν, λόγω της ευρείας διακριτικής ευχέρειας που τα όργανα διέθεταν εν προκειμένω ενόψει της διεθνούς διαστάσεως και των πολύπλοκων οικονομικών εκτιμήσεων που προϋποθέτει η καθιέρωση ή η τροποποίηση του κοινοτικού καθεστώτος εισαγωγής μπανανών, το Συμβούλιο και η Επιτροπή υπερέβησαν, θεσπίζοντας τις επίδικες διατάξεις, κατά τρόπο πρόδηλο και σοβαρό, τα όρια της διακριτικής τους ευχέρειας. Μετά από την εξέταση όλων των παραμέτρων το Πρωτοδικείο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, εν προκειμένω, η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων δεν παραβιάστηκε κατάφωρα και, επομένως, απέρριψε την προσφυγή.

Όσον αφορά την προϋπόθεση της αιτιώδους συνάφειας, κρίθηκε ότι αυτή συντρέχει όταν υφίσταται άμεσος σύνδεσμος αιτίας και αποτελέσματος μεταξύ της πράξεως που καταλογίζεται στο οικείο θεσμικό όργανο και της προβαλλομένης ζημίας. Σε περίπτωση που δεν αποδειχθεί ή ύπαρξη ενός τέτοιου συνδέσμου, η προσφυγή απορρίπτεται (προαναφερθείσα απόφαση *DLD Trading* κατά Συμβουλίου).

Καίτοι δεν έχει καθιερωθεί στο κοινοτικό δίκαιο η αρχή της ευθύνης εκ νομίμου πράξεως, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε για μία ακόμα φορά ότι, σε περίπτωση που αναγνωριστεί μια τέτοια αρχή, η θεμελίωση τέτοιου είδους ευθύνης θα προϋπέθετε τη σωρευτική συνδρομή τριών προϋποθέσεων, συγκεκριμένα του υποστατού της προβαλλομένης ζημίας, της αιτιώδους συνάφειας μεταξύ αυτής της ζημίας και της προσαπτόμενης στα κοινοτικά όργανα πράξεως, καθώς και του ασυνήθους και ειδικού χαρακτήρα αυτής της ζημίας. Οι προαναφερθείσες αποφάσεις *Travelex Global and Financial Services* και *Interpayment Services* κατά Επιτροπής και *Hameico Stuttgart* κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, στις οποίες υπομνήστηκαν οι προϋποθέσεις αυτές, περιορίστηκαν στη διαπίστωση ότι δεν αποδείχθηκε το υποστατό των προβαλλομένων ζημιών.

III. Αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων

Αντικείμενο της διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων είναι να αποτραπεί, διά της αναστολής εκτελέσεως της προσβαλλομένης πράξεως (άρθρο 242 ΕΚ) ή διά της λήψεως παντός άλλου προσωρινού μέτρου (243 ΕΚ), το ενδεχόμενο να θιγούν κατά τρόπο ανεπανόρθωτο τα συμφέροντα ενός διαδίκου. Κατά τη διάρκεια του έτους 2003 καταχωρίστηκαν 39 αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων και εκδόθηκαν διατάξεις επί 21 υποθέσεων. Σημειωτέον ότι μία από τις υποθέσεις αυτές εκδικάστηκε από τον «δικαστή των ασφαλιστικών μέτρων», όπως προβλέπει ο Κανονισμός Διαδικασίας του ⁵⁶ μετά τις τελευταίες τροποποιήσεις της 21ης Μαΐου 2003 ⁵⁷.

Η χορήγηση προσωρινού μέτρου εξαρτάται από τη συνδρομή πολλών προϋποθέσεων, όπως το εκ πρώτης όψεως βάσιμο της προσφυγής σε συνάρτηση με την οποία κατατίθεται η αίτηση ασφαλιστικών μέτρων (γνωστή ως *fumus boni juris*) και το επείγον. Επιβάλλεται, επίσης, η στάθμιση των συγκρουομένων συμφερόντων στην οποία προβαίνει η δικαστής των ασφαλιστικών μέτρων να κλίνει υπέρ του διαδίκου ο οποίος ζητεί τη λήψη του ασφαλιστικού μέτρου.

Με τις διατάξεις της 1ης Αυγούστου του 2003, T-198/01 R II, *Technische Glaswerke Ilmenau κατά Επιτροπής* (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), και T-378/02 R, *Technische Glaswerke Ilmenau κατά Επιτροπής* (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), και της 31ης Οκτωβρίου 2003, T-253/03 R, *Akzo Nobel Chemicals και Akcros Chemicals κατά Επιτροπής* (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή), ο Πρόεδρος του Πρωτοδικείου έκρινε ότι συντρέχουν αυτές οι προϋποθέσεις και διέταξε τη λήψη προσωρινών μέτρων. Καμία από τις λοιπές διατάξεις που εκδόθηκαν κατά το έτος 2003 δεν δέχεται το αίτημα λήψεως ασφαλιστικών μέτρων.

Η υπόθεση T-198/01 R II αποτελεί προέκταση της διατάξεως της 4ης Απριλίου T-198/01 R, *Technische Glaswerke Ilmenau κατά Επιτροπής* (Συλλογή 2002, σ. II-2153· βλ. την Ετήσια Έκθεση 2002), διατάσσουσα την αναστολή εκτελέσεως της αποφάσεως της Επιτροπής με την οποία εντέλλετο η Γερμανία να αναζητήσει από την δικαιούχο εταιρία κρατική ενίσχυση η οποία κρίθηκε ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά. Η αναστολή αυτή ήταν χρονικώς περιορισμένη και εξαρτώνταν από την εκ μέρους της αιτούσας τήρηση ορισμένων προϋποθέσεων, ιδίως από την προϋπόθεση επιστροφής της πρώτης δόσεως της επίμαχης ενισχύσεως. Μετά την εκπνοή της ισχύος των διαταχθέντων προσωρινών μέτρων, η αιτούσα ζήτησε την παράταση ισχύος τους, η οποία χορηγήθηκε υπό την προϋπόθεση τήρσεως ορισμένων προϋποθέσεων.

Η διαφορά μεταξύ των εταιριών Akzo Nobel Chemicals και Akcros Chemicals και της Επιτροπής ανέκυψε κατόπιν ελέγχου που διενεργήθηκε στις εγκαταστάσεις αυτών των εταιριών με σκοπό την αναζήτηση αποδεικτικών στοιχείων για ενδεχόμενες αντίθετες

⁵⁶ Άρθρο 106 του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου.

⁵⁷ ΕΕ L 147, σ. 22.

προς τον ανταγωνισμό πρακτικές. Οι αιτούσες εταιρίες υποστήριξαν ότι τα κατασχεθέντα από τους υπαλλήλους της Επιτροπής έγγραφα στο πλαίσιο αυτού του ελέγχου καλύπτονταν από το επαγγελματικό απόρρητο το οποίο προστατεύει την επικοινωνία με τους συνηγόρους («legal professional privilege») και ότι η Επιτροπή δεν μπορούσε, κατά συνέπεια, να λάβει γνώση αυτών των εγγράφων. Κατόπιν αυτής της αμφισβητήσεως, οι υπάλληλοι της Επιτροπής προέβησαν στην κατάσχεση ορισμένων εγγράφων τα οποία τοποθέτησαν εντός σφραγισμένου φακέλου και τα συναπεκόμισαν. Από άλλα έγγραφα η Επιτροπή παρήγαγε αντίγραφα και τα κατέθεσε στο φάκελο. Αργότερα η Επιτροπή εξέδωσε απόφαση με την οποία καθιστούσε γνωστή την πρόθεσή της να ανοίξει τον φάκελο που περιείχε τα πρώτα έγγραφα.

Με την διάταξη του Akzo Nobel Chemicals και Akcros Chemicals κατά Επιτροπής, ο Πρόεδρος του Πρωτοδικείου διέταξε την αναστολή εκτελέσεως αυτής της αποφάσεως.

Αρχικώς, υπογράμμισε ότι οι λόγοι που προβάλλουν οι αιτούσες έχουν το *fumus boni juris*. Πρώτον, έκρινε ότι ο σχετικός με την παραβίαση του επαγγελματικού απορρήτου λόγος, όσον αφορά τα πρώτα έγγραφα, θέτει σημαντικά και περίπλοκα ζητήματα αναφορικά με την ανάγκη επεκτάσεως, κατά κάποιο τρόπο, του πεδίου του επαγγελματικού απορρήτου, όπως αυτό έχει καθοριστεί μέχρι σήμερα με τη νομολογία. Ειδικότερα, το ζήτημα που ανακύπτει είναι αν το πεδίο του επαγγελματικού απορρήτου, το οποίο σήμερα καλύπτει την αλληλογραφία με έναν εξωτερικό δικηγόρο καθώς και το έγγραφο στο οποίο εκτίθεται το κείμενο ή το περιεχόμενο αυτής της αλληλογραφίας, μπορεί να περιλάβει επίσης και έγγραφα που έχουν συνταχθεί με σκοπό την γνωμοδότηση δικηγόρου. Δεύτερον, έκρινε ότι ο λόγος ο αντλούμενος από την παραβίαση του επαγγελματικού απορρήτου, όσον αφορά τα αντίγραφα εγγράφων που χρησιμοποίησε η Επιτροπή, θέτει επίσης το ζήτημα αρχής αν η προστασία της αλληλογραφίας μεταξύ ανεξαρτήτων δικηγόρων και των πελατών ⁵⁸ μπορεί να επεκταθεί και στην αλληλογραφία με δικηγόρο επ' αντιμισθία μονίμως απασχολούμενο σε επιχείρηση. Τρίτον, ο Πρόεδρος του Πρωτοδικείου υπογράμμισε ότι δεν αποκλείεται, στο πλαίσιο του ελέγχου, η Επιτροπή να μην τήρησε τη διαδικασία που καθορίστηκε με την προαναφερθείσα απόφαση *AM & S κατά Επιτροπής*, λαμβάνοντας γνώση, έστω και συνοπτικώς, εγγράφων τα οποία κατά τις αιτούσες καλύπτονταν από το επαγγελματικό απόρρητο.

Τέλος, ο Πρόεδρος του Πρωτοδικείου έκρινε ότι οι αιτούσες απέδειξαν την ανάγκη αναστολής εκτελέσεως της επίμαχης αποφάσεως προς αποτροπή σοβαρής και ανεπανόρθωτης ζημίας. Ειδικότερα υπογράμμισε ως προς το σημείο αυτό, ότι η εκ μέρους της Επιτροπής γνώση των πληροφοριών που περιείχαν τα έγγραφα του σφραγισμένου φακέλου συνιστά, αυτή καθαυτή, ουσιαστική και ανεπανόρθωτη προσβολή του δικαιώματος των αιτουσών για τήρηση του απορρήτου αυτών των εγγράφων.

⁵⁸ Προστασία που αναγνωρίστηκε από το Δικαστήριο στην απόφαση της 18ης Μαΐου 1982, T-155/79, *AM & S κατά Επιτροπής* (Συλλογή 1982, σ. 1575).

Τέλος, έκρινε ότι το γενικό συμφέρον και το συμφέρον της Επιτροπής για την τήρηση των κανόνων του ανταγωνισμού δεν μπορεί να έχουν προτεραιότητα έναντι του συμφέροντος των αιτουσών να μην κοινοποιηθούν τα έγγραφα που περιέχονταν στον σφραγισμένο φάκελο.

Τέλος, πρέπει να επισημανθεί η διάταξη του Προέδρου του Πρωτοδικείου της 15ης Μαΐου 2003, T-47/03 R, *Sison κατά Συμβουλίου* (που δεν έχει ακόμα δημοσιευθεί στη Συλλογή). Αφορμή για την υπόθεση αυτή έδωσε η απόφαση του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 2002, περί ενημερώσεως του πίνακα προσώπων που προβλέπει ο κανονισμός 2580/2001⁵⁹ ο οποίος προβλέπει το πάγωμα κεφαλαίων και περιουσιακών στοιχείων ατόμων ή ομάδων που εμπλέκονται σε τρομοκρατικές οργανώσεις και περιλαμβάνει, σχετικά, το όνομα του Jose Maria Sison, υπηκόου Φιλιππίνων και κατοίκου Κάτω Χωρών, ο οποίος άσκησε ενώπιον του Πρωτοδικείου προσφυγή ακυρώσεως αυτής της αποφάσεως και παραλλήλως κατέθεσε αίτηση λήψεως προσωρινών μέτρων. Η αίτηση αυτή απορρίφθηκε ελλείψει επείγοντος χαρακτήρα. Πράγματι, ο Πρόεδρος του Πρωτοδικείου έκρινε, όσον αφορά την οικονομική ζημία, ότι δεν αποδείχθηκε ότι η εφαρμοστέα νομοθεσία δεν του παρείχε τη δυνατότητα να αποφύγει τη σοβαρή και ανεπανόρθωτη ζημία, καθόσον οι εθνικές αρχές έχουν τη δυνατότητα, κατά περίπτωση και βάσει ορισμένης διαδικασίας, να επιτρέπουν τη χρησιμοποίηση ορισμένων κεφαλαίων προς κάλυψη των στοιχειωδών αναγκών των εγγεγραμμένων στον πίνακα. Όσον αφορά την προβαλλόμενη ηθική βλάβη, υπογραμμίστηκε ότι σκοπός της διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων δεν είναι η αποκατάσταση μιας ζημίας, αλλά η διασφάλιση της πλήρους αποτελεσματικότητας της επί της ουσίας αποφάσεως.

⁵⁹ Κανονισμός ΕΚ 2580/2001 του Συμβουλίου, της 27ης Δεκεμβρίου 2001, για τη λήψη ειδικών περιοριστικών μέτρων κατά ορισμένων προσώπων και οντοτήτων με σκοπό την καταπολέμηση της τρομοκρατίας (ΕΕ L 344, σ. 70).

Δραστηριότητα του Πρωτοδικείου κατά το έτος 2003

Σελίδα

I. ΕΛΕΓΧΟΣ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ	122
Α. Δικονομικές πτυχές	122
1. Επί της αυτεπάγγελτης εξετάσεως λόγου ακυρώσεως	122
2. Επί της εκτάσεως των δικαιωμάτων των παρεμβαίνόντων	123
3. Επί των δικαστικών εξόδων	123
Β. Παραδεκτό των κατά το άρθρο 230 ΕΚ προσφυγών	124
1. Πράξεις δεκτικές προσφυγής	124
2. Έννομο συμφέρον.....	127
3. Ενεργητική νομιμοποίηση	128
α) Αποφάσεις	128
α.1) Εγκριτικές αποφάσεις στον τομέα των συγκεντρώσεων επιχειρήσεων	128
α.2) Απόφαση περί παραπομπής ενώπιον μιας εθνικής αρχής υποθέσεως αφορώσας συγκέτρωση επιχειρήσεων	129
β) Πράξεις γενικής ισχύος	130
β.1) Κανονισμός	130
β.2) Οδηγία	131
β.3) Απόφαση	132
Γ. Εφαρμοστέοι επί των επιχειρήσεων κανόνες ανταγωνισμού	132
1. Η νομολογιακή εξέλιξη ως προς την ερμηνεία των άρθρων 81 ΕΚ και 82 ΕΚ.....	133
α) Προσωπικό πεδίο εφαρμογής.....	133
β) Διαδικασία ανταγωνισμού και εύλογη προθεσμία	134
γ) Άρθρο 81 ΕΚ.....	136
γ.1) Απαγορευμένες συμπράξεις	136
γ.2) Εξαιρέσεις	141
γ.3) Πρόστιμα για παράβαση του άρθρου 81 ΕΚ.....	144
δ) Άρθρο 82 ΕΚ.....	152
δ.1) Δεσπόζουσα θέση και κατάχρηση.....	152
δ.2) Πρόστιμα	160

2. Κανονισμός 4064/89	163
α) Προσφυγή ακυρώσεως κατά εγκριτικής αποφάσεως	163
β) Προσφυγή ακυρώσεως των αποφάσεων περί παραπομπής ενώπιον μιας εθνικής αρχής!	167
γ) Προσφυγή ακυρώσεως μιας αποφάσεως περί μη εγκρίσεως.....	170
δ) Δικαίωμα ακροάσεως	172
Δ. Κρατικές ενισχύσεις.....	172
1. Συστατικά στοιχεία	172
2. Διαδικαστικά ζητήματα	175
Ε. Μέτρα εμπορικής άμυνας.....	176
ΣΤ. Κοινοτικό σήμα.....	177
1. Απόλυτοι λόγοι απαραδέκτου.....	178
2. Σχετικοί λόγοι απαραδέκτου.....	180
3. Αίτηση ακυρώσεως ασκηθείσα ενώπιον του ΓΕΕΑ.....	181
4. Τυπικά ζητήματα.....	182
5. Λειτουργική συνέχεια των υπηρεσιών του ΓΕΕΑ	182
Ζ. Πρόσβαση στα έγγραφα.....	183
Η. Δημόσια υγεία	184
Θ. Κοινοτικές χρηματοδοτήσεις.....	185
Ι. Κοινοτικοί υπάλληλοι	188
II. ΑΓΩΓΕΣ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΕΩΣ	191
III. ΑΙΤΗΣΕΙΣ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ	193

B – Σύνθεση του Πρωτοδικείου

(Σειρά πρωτοκόλλου στις 7 Οκτωβρίου 2003)

Πρώτη σειρά, από τα αριστερά προς τα δεξιά:

R. García-Valdecasas y Fernández, δικαστής· J. Pirrung, P. Lindh, πρόεδροι τμήματος· B. Vesterdorf, Πρόεδρος του Πρωτοδικείου· J. Azizi, H. Legal, πρόεδροι τμήματος· V. Tiili, δικαστής.

Δεύτερη σειρά, από τα αριστερά προς τα δεξιά:

F. Dehousse, N. J. Forwood, A. W. H. Meij, M. Jaeger, J. D. Cooke, P. Mengozzi, M. Βηλαράς, M. E. Martins Ribeiro, δικαστές· H. Jung, γραμματέας.

1. Τα μέλη του Πρωτοδικείου

(κατά σειρά αναλήψεως καθηκόντων)

Bo Vesterdorf

Γεννήθηκε το 1945· νομικός μεταφραστής στο Δικαστήριο· υπάλληλος διοικήσεως στο Υπουργείο Δικαιοσύνης· πάρεδρος δικαστής· νομικός ακόλουθος στη Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Δανίας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα· άσκησε δικαστικά καθήκοντα στο Østre Landsret· προϊστάμενος του γραφείου συνταγματικού και διοικητικού δικαίου στο Υπουργείο Δικαιοσύνης· διευθυντής στο Υπουργείο Δικαιοσύνης· λέκτορας· μέλος της Διευθύνουσας Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (CDDH) του Συμβουλίου της Ευρώπης και στη συνέχεια μέλος του προεδρείου του ίδιου οργάνου· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 25 Σεπτεμβρίου 1989· Πρόεδρος του Πρωτοδικείου από τις 4 Μαρτίου 1998.

Rafael García-Valdecasas y Fernández

Γεννήθηκε το 1946· Abogado del Estado (στη Jaén και στη Γρανάδα)· γραμματέας στο Tribunal Económico-Administrativo της Jaén και στη συνέχεια της Κόρδοβας· μέλος των Δικηγορικών Συλλόγων Jaén και Γρανάδας· προϊστάμενος της υπηρεσίας κοινοτικών διαφορών στο Υπουργείο Εξωτερικών· επικεφαλής της ισπανικής αντιπροσωπείας στη συσταθείσα από το Συμβούλιο ομάδα εργασίας για την ίδρυση του Πρωτοδικείου· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 25 Σεπτεμβρίου 1989.

Koen Lenaerts

Γεννήθηκε το 1954· πτυχιούχος και διδάκτωρ Νομικής (Katholieke Universiteit Leuven)· Master of Laws, Master in Public Administration (Πανεπιστήμιο Harvard)· επίκουρος καθηγητής (1979-1983) και στη συνέχεια τακτικός καθηγητής ευρωπαϊκού δικαίου στο Katholieke Universiteit Leuven (από το 1983)· εισηγητής σε γραφείο δικαστή στο Δικαστήριο (1984-1985)· καθηγητής στο Κολλέγιο της Ευρώπης στη Bruges (1984-1989)· δικηγόρος Βρυξελλών (1986-1989)· επισκέπτης καθηγητής στο Harvard Law School (1989)· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 25 Σεπτεμβρίου 1989 έως τις 6 Οκτωβρίου 2003.

Virpi Tiili

Γεννήθηκε το 1942· διδάκτωρ Νομικής του Πανεπιστημίου του Ελσίνκι· επιμελήτρια αστικού και εμπορικού δικαίου στο Πανεπιστήμιο του Ελσίνκι· διευθύντρια νομικών υποθέσεων και εμπορικής πολιτικής του Κεντρικού Εμπορικού Επιμελητηρίου της Φινλανδίας· γενική διευθύντρια του Γραφείου Προστασίας των Καταναλωτών της Φινλανδίας· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 18 Ιανουαρίου 1995.

Pernilla Lindh

Γεννήθηκε το 1945· πτυχιούχος Νομικής του Πανεπιστημίου Lund· πάρεδρος δικαστής στο Εφετείο Στοκχόλμης· νομική σύμβουλος και γενική διευθύντρια της Νομικής Υπηρεσίας του Τμήματος Εμπορίου του Υπουργείου Εξωτερικών· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 18 Ιανουαρίου 1995.

Josef Azizi

Γεννήθηκε το 1948· διδάκτωρ Νομικής και πτυχιούχος Κοινωνικών και Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου της Βιέννης· εντεταλμένος καθηγητής στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο της Βιέννης και στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Βιέννης· Ministerialrat και διευθυντής τμήματος στην Ομοσπονδιακή Καγκελαρία· μέλος της διευθύνουσας επιτροπής νομικής συνεργασίας του Συμβουλίου της Ευρώπης· εκπρόσωπος ad litem ενώπιον του Verfassungsgerichtshof σε διαδικασίες ελέγχου των νόμων· συντονιστής υπεύθυνος για την προσαρμογή του αυστριακού ομοσπονδιακού δικαίου προς το κοινοτικό δίκαιο· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 18 Ιανουαρίου 1995.

Rui Manuel Gens de Moura Ramos

Γεννήθηκε το 1950· καθηγητής στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Coimbra και στη Νομική Σχολή του Καθολικού Πανεπιστημίου του Πόρτο· τακτικός καθηγητής στην έδρα Jean Monnet· διευθυντής σπουδών (στη γαλλική γλώσσα) στην Ακαδημία Διεθνούς Δικαίου της Χάγης (1984) και επισκέπτης καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Νομικών Σπουδών Paris I (1995)· αντιπρόσωπος της Πορτογαλικής Κυβερνήσεως στην Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο του διεθνούς εμπορίου (Cnudci), στη Διάσκεψη της Χάγης για το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, στη Διεθνή Επιτροπή Προσωπικής Κατάστασης (CIEC) και στην επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης για την ιθαγένεια· μέλος του Ινστιτούτου Διεθνούς Δικαίου· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 18 Σεπτεμβρίου 1995 έως τις 31 Μαρτίου 2003.

John D. Cooke

Γεννήθηκε το 1944· δικηγόρος Ιρλανδίας το 1966· επίσης μέλος των δικηγορικών συλλόγων Αγγλίας και Ουαλίας, Βορείου Ιρλανδίας και Νέας Νοτίου Ουαλίας· barrister από το 1966 έως το 1996· μέλος του Inner Bar της Ιρλανδίας (Senior Counsel) από το 1980 και της Νέας Νοτίου Ουαλίας από το 1991· Πρόεδρος του Συμβουλίου των Δικηγορικών Συλλόγων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (CCBE) κατά τα έτη 1985-1986· επισκέπτης καθηγητής στη Νομική Σχολή του University College του Δουβλίνου· μέλος του Chartered Institute of Arbitrators· Πρόεδρος της Royal Zoological Society της Ιρλανδίας από το 1987 έως το 1990· benchers της Honourable Society of Kings Inns του Δουβλίνου· honorary benchers του Lincoln's Inn του Λονδίνου· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 10 Ιανουαρίου 1996.

Marc Jaeger

Γεννήθηκε το 1954· δικηγόρος· δικαστικός ακόλουθος τοποθετημένος στον Γενικό Εισαγγελέα· δικαστής, αντιπρόεδρος του Tribunal d'arrondissement του Λουξεμβούργου· δίδαξε στο Centre Universitaire του Λουξεμβούργου· αποσπασμένος δικαστικός, εισηγητής σε γραφείο δικαστή στο Δικαστήριο από το 1986· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 11 Ιουλίου 1996.

Jörg Pirrung

Γεννήθηκε το 1940· επιμελητής στο Πανεπιστήμιο του Marburg· Referent (στις υπηρεσίες διεθνούς δικονομικού δικαίου και δικαίου για την προστασία του παιδιού), προϊστάμενος της υπηρεσίας ιδιωτικού διεθνούς δικαίου και, στη συνέχεια, προϊστάμενος υποδιευθύνσεως του τμήματος αστικού δικαίου στο Ομοσπονδιακό Υπουργείο Δικαιοσύνης· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 11 Ιουνίου 1997.

Paolo Mengozzi

Γεννήθηκε το 1938· καθηγητής διεθνούς δικαίου και τακτικός καθηγητής στην έδρα Jean Monnet, του δικαίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στο Πανεπιστήμιο της Bologna· επίτιμος διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Carlos III της Μαδρίτης· επισκέπτης καθηγητής στα πανεπιστήμια Johns Hopkins (Bologna Center), St. Johns (Νέα Υόρκη), Georgetown, Paris II, Georgia (Athens) και Institut Universitaire International (Λουξεμβούργο)· συντονιστής του European Business Law Pallas Program που οργανώνει το Πανεπιστήμιο του Nijmegen· μέλος της συμβουλευτικής επιτροπής της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για τις συμβάσεις δημοσίων έργων· Αναπληρωτής Υφυπουργός Βιομηχανίας και Εμπορίου κατά το εξάμηνο της ιταλικής προεδρίας του Συμβουλίου· μέλος της ομάδας προβληματισμού της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ) και διευθυντής της συνόδου του 1997 του Κέντρου Ερευνών της Ακαδημίας Διεθνούς Δικαίου της Χάγης για τον ΠΟΕ· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 4 Μαρτίου 1998.

Arjen W. H. Meij

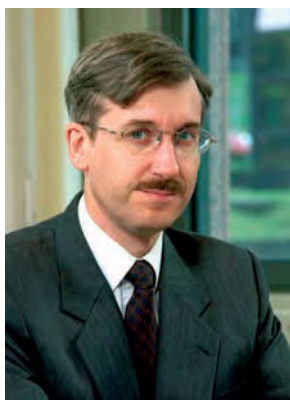
Γεννήθηκε το 1944· σύμβουλος στο Hoge Raad der Nederlanden (1996)· σύμβουλος και αντιπρόεδρος στο College van Beroep voor het bedrijfsleven (διοικητικό δικαστήριο εμπορίου και βιομηχανίας) (1986)· αναπληρωτής σύμβουλος στο Εφετείο Κοινωνικών Υποθέσεων και στη Δικαστική Επιτροπή Δασμολογίου· εισηγητής σε γραφείο δικαστή στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1980)· δίδαξε ευρωπαϊκό δίκαιο στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου του Groningen· research-assistant στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου του Michigan· μέλος της διεθνούς γραμματείας του Εμπορικού Επιμελητηρίου του Άμστερνταμ (1970)· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 17 Σεπτεμβρίου 1998.

Μιχάλης Βηλαράς

Γεννήθηκε το 1950· δικηγόρος (1974-1980)· εθνικός εμπειρογνώμονας στη Νομική Υπηρεσία της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και κατόπιν κύριος υπάλληλος διοικήσεως στη Γενική Διεύθυνση V (Απασχόληση, εργασιακές σχέσεις και κοινωνικές υποθέσεις)· Εισηγητής και ακολούθως Πάρεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας και, από το 1999, Σύμβουλος Επικρατείας· επίκουρο μέλος του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου· μέλος της Κεντρικής Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής (1996-1998)· διευθυντής του Νομικού Γραφείου της Κυβέρνησης· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 17 Σεπτεμβρίου 1998.

Nicholas James Forwood

Γεννήθηκε το 1948· αποφοίτησε από το Πανεπιστήμιο Cambridge (Mechanical Sciences and Law) το 1969· κατέστη μέλος του Αγγλικού Δικηγορικού Συλλόγου το 1970, εν συνεχεία δε δικηγόρησε στο Λονδίνο (1971-1979) και στις Βρυξέλλες (1979-1999)· κατέστη μέλος του Ιρλανδικού Δικηγορικού Συλλόγου το 1981· το 1987 κατέστη Queen's Counsel και το 1998 Benchers of the Middle Temple· εκπρόσωπος του Δικηγορικού Συλλόγου Αγγλίας και Ουαλίας στο Συμβούλιο Δικηγορικών Συλλόγων της Ευρωπαϊκής Ενώσεως (CCBE) και Πρόεδρος της Μόνιμης Αντιπροσωπείας του CCBE στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο· μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της World Trade Law Association και της European Maritime Law Organization· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 15 Δεκεμβρίου 1999.

Hubert Legal

Γεννήθηκε το 1954· πάρεδρος στο γαλλικό Conseil d'État από το 1991· φοίτησε στην École normale supérieure του Saint-Cloud και στην École nationale d'administration (ENA – εθνική σχολή δημοσίας διοικήσεως της Γαλλίας)· διπλωματούχος καθηγητής της αγγλικής (1979-1985)· rapporteur, στη συνέχεια commissaire du gouvernement ενώπιον των δικαιοδοτικών τμημάτων του Conseil d'État (1988-1993)· νομικός σύμβουλος της μόνιμης αντιπροσωπείας της Γαλλίας στα Ηνωμένα Έθνη στη Νέα Υόρκη· εισηγητής στο γραφείο του δικαστή Puissochet στο Δικαστήριο (1997-2001)· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 19 Σεπτεμβρίου 2001.

Maria Eugénia Martins de Nazaré Ribeiro

Γεννήθηκε το 1956. Σπούδασε στη Λισσαβώνα, στις Βρυξέλλες και στο Στρασβούργο. Άσκησε δικηγορία στην Πορτογαλία και στις Βρυξέλλες. Ανεξάρτητη ερευνήτρια του Ινστιτούτου Ευρωπαϊκών Σπουδών του Ελεύθερου Πανεπιστημίου Βρυξελλών. Εισηγήτρια στο γραφείο του Πορτογάλου δικαστή στο Δικαστήριο J. C. Moitinho de Almeida (1986 έως 2000) και, κατόπιν, στο γραφείο του Προέδρου του Πρωτοδικείου B. Vesterdorf (2000 έως 2003). Δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 1η Απριλίου 2003.

Franklin Dehousse

Γεννήθηκε το 1959· πτυχιούχος νομικής (πανεπιστήμιο Λιέγης, 1981)· aspirant στο Εθνικό Ίδρυμα Επιστημονικών Ερευνών· νομικός σύμβουλος στο Κοινοβούλιο (Chambre des représentants)· διδάκτωρ νομικής (πανεπιστήμιο του Στρασβούργου, 1990)· καθηγητής (πανεπιστήμια Λιέγης και Στρασβούργου, Κολλέγιο της Ευρώπης, Institut royal supérieur de Defense, πανεπιστήμιο Montesquieu του Bordeaux· collège Michel Servet des universités de Paris· facultés Notre-Dame de la Paix στη Namur)· ειδικός εκπρόσωπος του Υπουργού Εξωτερικών· διευθυντής ευρωπαϊκών σπουδών του Institut royal des relations internationales· πάρεδρος στο βελγικό Conseil d'État· σύμβουλος στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή· μέλος του Observatoire Internet· αρχισυντάκτης του Studia Diplomatica· δικαστής στο Πρωτοδικείο από τις 7 Οκτωβρίου 2003.

Hans Jung

Γεννήθηκε το 1944· επιμελητής και στη συνέχεια επίκουρος καθηγητής στη Νομική Σχολή του Βερολίνου· δικηγόρος Φρανκφούρτης· νομικός μεταφραστής στο Δικαστήριο· εισηγητής στο γραφείο του Προέδρου του Δικαστηρίου H. Kutscher και στη συνέχεια του Γερμανού δικαστή του Δικαστηρίου· βοηθός γραμματέας του Δικαστηρίου· γραμματέας του Πρωτοδικείου από τις 10 Οκτωβρίου 1989.

2. Μεταβολές της συνθέσεως του Πρωτοδικείου κατά το 2003

Κατά το 2003, σημειώθηκαν οι εξής μεταβολές στη σύνθεση του Πρωτοδικείου:

Στις 31 Μαρτίου, αποχώρησε από το Πρωτοδικείο ο δικαστής Rui Manuel Gens de Moura Ramos. Τον αντικατέστησε ως δικαστής η Maria Eugénia Martins de Nazaré Ribeiro.

Στις 6 Οκτωβρίου, ο δικαστής Koen Lenaerts, που διορίστηκε δικαστής στο Δικαστήριο, αποχώρησε από το Πρωτοδικείο. Τον αντικατέστησε ως δικαστής ο Franklin Dehousse.

3. Σειρά πρωτοκόλλου

από 1η Ιανουαρίου έως 31 Μαρτίου 2003

B. Vesterdorf, Πρόεδρος του Πρωτοδικείου
R. García-Valdecasas y Fernández, πρόεδρος τμήματος
K. Lenaerts, πρόεδρος τμήματος
V. Tiili, πρόεδρος τμήματος
N. J. Forwood, πρόεδρος τμήματος
P. Lindh, δικαστής
J. Azizi, δικαστής
R. M. Moura Ramos, δικαστής
J. D. Cooke, δικαστής
M. Jaeger, δικαστής
J. Pirrung, δικαστής
P. Mengozzi, δικαστής
A. W. H. Meij, δικαστής
M. Βηλαράς, δικαστής
H. Legal, δικαστής

H. Jung, γραμματέας.

από 1η Απριλίου έως 30 Σεπτεμβρίου 2003

B. Vesterdorf, Πρόεδρος του Πρωτοδικείου
R. García-Valdecasas y Fernández, πρόεδρος τμήματος
K. Lenaerts, πρόεδρος τμήματος
V. Tiili, πρόεδρος τμήματος
N. J. Forwood, πρόεδρος τμήματος
P. Lindh, δικαστής
J. Azizi, δικαστής
J. D. Cooke, δικαστής
M. Jaeger, δικαστής
J. Pirrung, δικαστής
P. Mengozzi, δικαστής
A. W. H. Meij, δικαστής
M. Βηλαράς, δικαστής
H. Legal, δικαστής
M. E. Martins Ribeiro, δικαστής

H. Jung, γραμματέας

από 1η έως 6 Οκτωβρίου 2003

B. Vesterdorf, Πρόεδρος του Πρωτοδικείου
P. Lindh, πρόεδρος τμήματος
J. Azizi, πρόεδρος τμήματος
J. Pirrung, πρόεδρος τμήματος
H. Legal, πρόεδρος τμήματος
R. García-Valdecasas y Fernández, δικαστής
K. Lenaerts, δικαστής
V. Tiili, δικαστής
J. D. Cooke, δικαστής
M. Jaeger, δικαστής
P. Mengozzi, δικαστής
A. W. H. Meij, δικαστής
M. Βηλαράς, δικαστής
N. J. Forwood, δικαστής
M. E. Martins Ribeiro, δικαστής

H. Jung, γραμματέας

από 7 Οκτωβρίου έως 31 Δεκεμβρίου 2003

B. Vesterdorf, Πρόεδρος του Πρωτοδικείου
P. Lindh, πρόεδρος τμήματος
J. Azizi, πρόεδρος τμήματος
J. Pirrung, πρόεδρος τμήματος
H. Legal, πρόεδρος τμήματος
R. García-Valdecasas y Fernández, δικαστής
V. Tiili, δικαστής
J. D. Cooke, δικαστής
M. Jaeger, δικαστής
P. Mengozzi, δικαστής
A. W. H. Meij, δικαστής
M. Βηλαράς, δικαστής
N. J. Forwood, δικαστής
M. E. Martins Ribeiro, δικαστής
F. Dehousse, δικαστής

H. Jung, γραμματέας

4. Πρώην μέλη του Πρωτοδικείου

Da Cruz Vilaça José Luis (1989-1995), Πρόεδρος από το 1989 έως το 1995

Barrington Donal Patrick Michael (1989-1996)

Saggio Antonio (1989-1998), Πρόεδρος από το 1995 έως το 1998

Edward David Alexander Ogilvy (1989-1992)

Kirschner Heinrich (1989-1997)

Γεραρής Χρήστος (1989-1992)

Schintgen Romain Alphonse (1989-1996)

Briët Cornelis Paulus (1989-1998)

Biancarelli Jacques (1989-1995)

Lenaerts Koen (1989-2003)

Bellamy Christopher William (1992-1999)

Καλογερόπουλος Ανδρέας (1992-1998)

Potocki André (1995-2001)

Gens de Moura Ramos Rui Manuel (1995-2003)

Πρόεδροι

Da Cruz Vilaça José Luis (1989-1995)

Saggio Antonio (1995-1998)

Κεφάλαιο III

Συναντήσεις και επισκέψεις

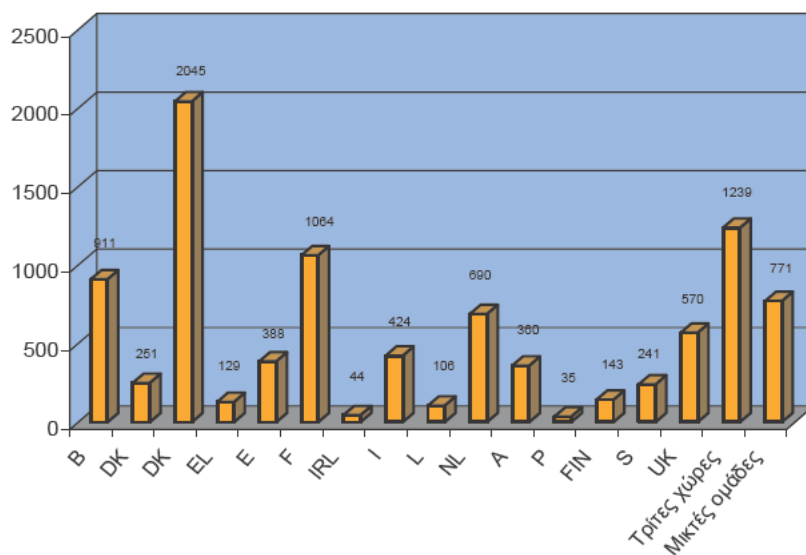
A — Επίσημες επισκέψεις και εκδηλώσεις στο Δικαστήριο και το Πρωτοδικείο κατά το 2003

13 Ιανουαρίου	Juliet Wheldon και John Collins της Νομικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Οικονομικών, Ηνωμένο Βασίλειο
16 Ιανουαρίου	Αντιπροσωπεία του διοικητικού συμβουλίου της Ενώσεως Συμβουλίων της Επικρατείας και Ανωτάτων Διοικητικών Δικαστηρίων της Ευρωπαϊκής Ενώσεως
29 Ιανουαρίου	Πρίγκηψ Radu de Hohenzollern-Veringen, ειδικός αντιπρόσωπος της Ρουμανικής Κυβερνήσεως επί θεμάτων ενσωμάτωσης, συνεργασίας και αειφόρου ανάπτυξης
30 Ιανουαρίου	Mátyás Szilágyi, προσωρινός επιτετραμμένος στην Πρεσβεία της Ουγγαρίας στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου
4 Φεβρουαρίου	Bruno Machado, πρόεδρος των τμημάτων προσφυγών του Γραφείου Εναρμόνισης στο πλαίσιο της Εσωτερικής Αγοράς (ΓΕΕΑ), Alicante
13 Φεβρουαρίου	D ^r Finlay Macdonald, προκαθήμενος της Γενικής Συνόδου της Εκκλησίας της Σκωτίας
13 Φεβρουαρίου	Kazuo Asakai, έκτακτος πληρεξούσιος πρέσβης, επικεφαλής της αποστολής της Ιαπωνίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση στις Βρυξέλλες
27 Φεβρουαρίου	Aldebrhan Weldegiorgis, έκτακτος πληρεξούσιος πρέσβης του Κράτους της Ερυθραίας στο Βασίλειο του Βελγίου και το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου
4 Μαρτίου	Ampalavanar Selverajah, έκτακτος πληρεξούσιος πρέσβης της Δημοκρατίας της Σιγκαπούρης στο Βασίλειο του Βελγίου και το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου
7 Μαρτίου	Τελικοί του διαγωνισμού του European Law Moot Court
10 Μαρτίου	Carlos Bastarache Sagües, έκτακτος πληρεξούσιος πρέσβης, μόνιμος αντιπρόσωπος της Ισπανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση στις Βρυξέλλες
από 10 έως 19 Μαρτίου	Αντιπροσωπεία του Δικαστηρίου της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης Κεντρικής Αφρικής (CEMAC)
11 και 12 Μαρτίου	Αντιπροσωπεία της European Scrutiny Committee, House of Commons, Βουλή των Αντιπροσώπων (Ηνωμένο Βασίλειο)
13 Μαρτίου	Umberto Vattani, έκτακτος πληρεξούσιος πρέσβης, μόνιμος αντιπρόσωπος της Ιταλίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση στις Βρυξέλλες

19 και 20 Μαρτίου	Jacob Söderman, Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής
9 Απριλίου	David O'Sullivan, γενικός γραμματέας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής
10 Απριλίου	Péter Bárándy, Υπουργός Δικαιοσύνης της Δημοκρατίας της Ουγγαρίας, συνοδευόμενος από την Judit Fazekas, αναπληρώτρια Υφυπουργό, και τον Mátyás Szilágyi, προσωρινό επιτραμμένο
10 και 11 Απριλίου	M. Ivan Grigorov, Πρόεδρο του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας
11 Απριλίου	Αντιπροσωπεία της Επιτροπής Οικονομικών του Landtag του Schleswig-Holstein
6 Μαΐου	Ivan Verougstraete, Πρόεδρος της Cour de cassation του Βασιλείου του Βελγίου
7 και 15 Μαΐου	Ingrid Apelbaum-Pidoux, έκτακτη πληρεξούσια πρέσβης της Ελβετικής Συνομοσπονδίας στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου
20 Μαΐου	Clay Constantinou, πρώην πρέσβης των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου και πρύτανης της Ανωτάτης Σχολής Διπλωματίας και Διεθνών Σχέσεων Seton Hall
22 Μαΐου	Tudorel Postolache, έκτακτος πληρεξούσιος πρέσβης της Ρουμανίας στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου
4 Ιουνίου	Neil Kinnock, αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής
13 και 14 Ιουνίου	2 ^η Συνδιάσκεψη της Ενώσεως δικαστών ευρωπαϊκού δικαίου του ανταγωνισμού
16 και 17 Ιουνίου	Ενημερωτική συνάντηση δικαστικών λειτουργών των κρατών μελών
19 Ιουνίου	Alina Dorobant, δεύτερη γραμματέας στην αποστολή της Ρουμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση στις Βρυξέλλες
24 Ιουνίου	Pinky Anand, Senior Counsel στο Ανώτατο Δικαστήριο της Δημοκρατίας της Ινδίας
26 Ιουνίου	Walter Hagg, έκτακτος πληρεξούσιος πρέσβης της Δημοκρατίας της Αυστρίας στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου
7 Ιουλίου	Αντιπροσωπεία του Ανωτάτου Δικαστηρίου των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής
8 Ιουλίου	Νικηφόρος Διαμαντούρος, Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής

8 Ιουλίου	Paul de Jersey AC, Chief Justice της Queensland
9 και 10 Ιουλίου	Agneta Söderman, έκτακτη πληρεξούσια πρέσβης του Βασιλείου της Σουηδίας στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου
9 Σεπτεμβρίου	Αντιπροσωπεία του τμήματος XII αστικών διαφορών του Bundesgerichtshof
29 και 30 Σεπτεμβρίου	Αντιπροσωπεία του Bundesarbeitsgericht
8 Οκτωβρίου	Adrian Năstase, Πρωθυπουργός της Ρουμανίας
15 Οκτωβρίου	Τάσος Παπαδόπουλος, Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας
16 Οκτωβρίου	Αντιπροσωπεία του Ανωτάτου Δικαστηρίου του Βασιλείου της Νορβηγίας
10 και 11 Νοεμβρίου	Εκπαιδευτική επίσκεψη δικαστικών λειτουργών των κρατών μελών
13 Νοεμβρίου	Porfirio Muñoz Ledo, έκτακτος πληρεξούσιος πρέσβης των Ηνωμένων Πολιτειών του Μεξικού στο Βασίλειο του Βελγίου και στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου
17 Νοεμβρίου	Αντιπροσωπεία της Επιτροπής Ευρωπαϊκής Ενοποίησης της Βουλής της Τσεχικής Δημοκρατίας
18 Νοεμβρίου	Mary McAleese, Πρόεδρος της Ιρλανδίας
19 Νοεμβρίου	Peter Balázs, έκτακτος πληρεξούσιος πρέσβης, επικεφαλής της αποστολής της Δημοκρατίας της Ουγγαρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση στις Βρυξέλλες
24 Νοεμβρίου	Peter Terpeluk Jr., έκτακτος πληρεξούσιος πρέσβης των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου
26, 27 και 28 Νοεμβρίου	Αντιπροσωπεία του Ανωτάτου Διοικητικού Δικαστηρίου της Δημοκρατίας της Λιθουανίας
1 ^{er} και 2 Δεκεμβρίου	Αντιπροσωπεία του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Δημοκρατίας της Κύπρου
2 Δεκεμβρίου	Αντιπροσωπεία του Συνταγματικού Συμβουλίου της Αλγερινής Δημοκρατίας

Β — Εκπαιδευτικές επισκέψεις στο Δικαστήριο και στο Πρωτοδικείο κατά το 2003 Κατανομή κατά κράτος μέλος

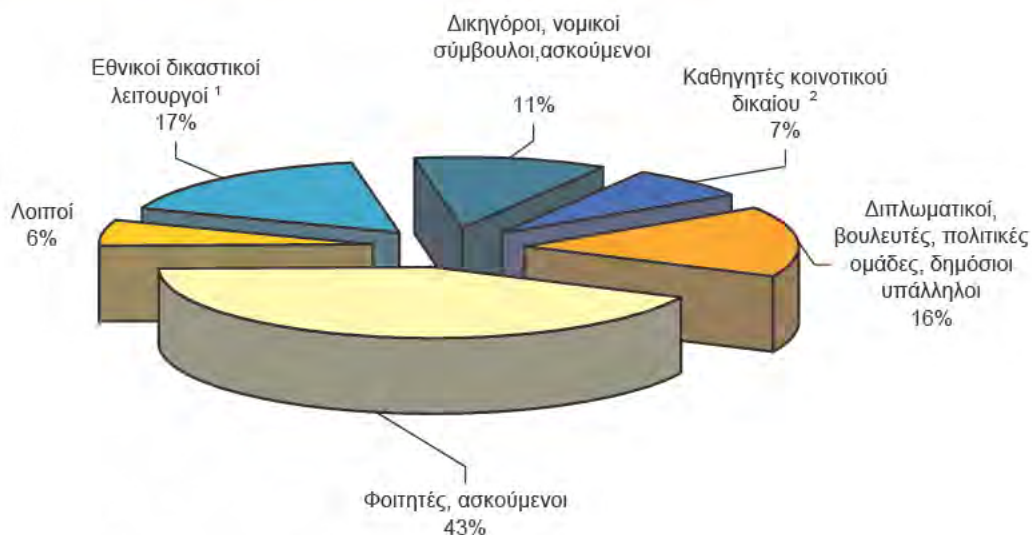

	Εθνικοί δικαστικοί λειτουργοί ¹	Δικηγόροι, νομικοί σύμβουλοι, ασκούμε νοι	Καθηγητές κοινοτικού δικαίου ²	Διπλωματικοί, βουλευτές, πολιτικές ομάδες, δημόσιοι υπάλληλοι	Φοιτητές, ασκούμενοι	Λοιποί	Σύνολο
B	49	33	2	90	567	170	911
DK	67		9	14	98	63	251
DK	281	310	2	300	968	184	2045
EL	101		1	2	25		129
E	22	124		67	102	73	388
F	50	61	20	89	809	35	1064
IRL	6		2		36		44
I	19	1	6	30	336	32	424
L	2	26		15	38	25	106
NL	65	80		88	407	50	690
A	8		6	34	277	35	360
P	7		7		21		35
FIN	8	33		63	29	10	143
S	77	46	5	35	44	34	241
UK	72	24	11	53	410		570
Τρίτες χώρες	85	100	43	181	821	9	1239
Μικτές ομάδες	149	128		89	297	108	771
Σύνολο	1068	966	114	1150	5285	828	9411

¹ Στη στήλη αυτή αναφέρεται ο αριθμός των δικαστικών λειτουργών των κρατών μελών που μετέσχαν στις ενημερωτικές συναντήσεις και τα σεμινάρια δικαστικών λειτουργών που οργανώθηκαν από το Δικαστήριο. Το 2003, μετέσχαν: Βέλγιο : 7, Δανία: 8, Γερμανία: 17, Ελλάδα: 7, Ισπανία: 22, Γαλλία: 22, Ιρλανδία: 6, Ιταλία: 17, Λουξεμβούργο: 2, Κάτω Χώρες: 8, Αυστρία: 8, Πορτογαλία: 7, Φινλανδία: 8, Σουηδία: 8, Ηνωμένο Βασίλειο :21.

² Δεν συνυπολογίζονται οι καθηγητές που συνόδευαν ομάδες φοιτητών.

Εκπαιδευτικές επισκέψεις στο Δικαστήριο και στο Πρωτοδικείο κατά το 2003 Καταμερισμός ανάλογα με την ιδιότητα των επισκεπτών

	Εθνικοί δικαστικοί λειτουργοί ¹	Δικηγόροι, νομικοί σύμβουλοι, ασκούμε νοι	Καθηγητές κοινοτικού δικαίου ²	Διπλωματικοί, βουλευτές, πολιτικές ομάδες, δημόσιοι υπάλληλοι	Φοιτητές, ασκούμενοι	Λοιποί	Σύνολο
B	4	2	2	4	14	3	29
DK	5		1	1	3	3	13
DK	11	12	1	12	38	5	79
EL	5		1	2	2		10
E	2	5		2	4	2	15
F	4	5	1	5	22	1	38
IRL	2		2		1		5
I	4	1	6	13	12	1	37
L	2	1		1	2	1	7
NL	4	4		5	13	1	27
A	2		6	2	9	1	20
P	2		7		3		12
FIN	2	2		4	1	1	10
S	5	3	1	2	2	2	15
UK	5	2	1	3	14		25
Τρίτες χώρες	6	7	2	8	32	1	56
Μικτές ομάδες	5	3		3	8	2	21
Σύνολο	70	47	31	67	180	24	419

¹ Στη στήλη αυτή συνυπολογίζεται, μεταξύ άλλων, η ενημερωτική συνάντηση και η εκπαιδευτική επίσκεψη δικαστικών λειτουργιών.

² Δεν συνυπολογίζονται οι καθηγητές που συνόδευσαν ομάδες φοιτητών.

Γ — Πανηγυρικές συνεδριάσεις κατά το 2003

31 Μαρτίου	Πανηγυρική συνεδρίαση για την αποχώρηση του Rui Manuel Gens de Moura Ramos, δικαστή του Πρωτοδικείου, και την ανάληψη καθηκόντων δικαστή στο Πρωτοδικείο από τη Maria Eugénia Martins de Nazaré Ribeiro
1η Απριλίου	Επίσημη ανάληψη υποχρεώσεως εκ μέρους του Νικηφόρου Διαμαντούρου, Ευρωπαίου Διαμεσολαβητή
25 Σεπτεμβρίου	Πανηγυρική συνεδρίαση στη μνήμη του Thomas Francis O'Higgins, τέως μέλους του Δικαστηρίου
6 Οκτωβρίου	Πανηγυρική συνεδρίαση για τη μερική ανανέωση της συνθέσεως του Δικαστηρίου (βλ. «Μεταβολές της συνθέσεως του Δικαστηρίου κατά το 2003», σ. 113) και την ανάληψη καθηκόντων νέου μέλους ως δικαστή στο Πρωτοδικείο (βλ. «Μεταβολές της Συνθέσεως του Πρωτοδικείου κατά το 2003», σ. 207)

Δ — Επισκέψεις ή συμμετοχή σε επίσημες εκδηλώσεις κατά το 2003

23 Ιανουαρίου	Συμμετοχή του προέδρου και αντιπροσωπείας του Δικαστηρίου στην πανηγυρική συνεδρίαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου κατά την έναρξη του δικαστικού έτους στο Στρασβούργο
17 Φεβρουαρίου	Συμμετοχή του προέδρου του Δικαστηρίου σε ανταλλαγή απόψεων με την ομάδα προβληματισμού για τη λειτουργία του Δικαστηρίου στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης για το μέλλον της Ευρώπης στις Βρυξέλλες
από 14 έως 19 Μαρτίου	Επίσημη επίσκεψη του Προέδρου του Δικαστηρίου στο Συνταγματικό Δικαστήριο και στο Ανώτατο Δικαστήριο της Δημοκρατίας της Πολωνίας
από 27 έως 29 Μαρτίου	Επίσημη επίσκεψη του Προέδρου και αντιπροσωπείας του Δικαστηρίου στο Ελβετικό Ομοσπονδιακό Δικαστήριο στη Λωζάνη
από 17 έως 19 Απριλίου	Επίσημη επίσκεψη του Προέδρου και αντιπροσωπείας του Δικαστηρίου στην Ελλάδα, κατόπιν προσκλήσεως των προέδρων του Συμβουλίου της Επικρατείας και του Αρείου Πάγου, με την ευκαιρία του εξαμήνου της ελληνικής προεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης
13 Ιουνίου	Συμμετοχή αντιπροσωπείας του Δικαστηρίου στην πεντηκονταετηρίδα του Bundesverwaltungsgericht στη Λειψία
13 και 14 Ιουνίου	Συμμετοχή του Προέδρου του Δικαστηρίου στη 54 ^η Ολομέλεια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη δημοκρατία μέσω του δικαίου (Επιτροπή της Βενετίας) στη Βενετία
από 12 έως 15 Ιουλίου	Επίσημη επίσκεψη του Προέδρου και αντιπροσωπείας του Δικαστηρίου στο Consiglio di Stato στη Ρώμη
18 Ιουλίου	Συμμετοχή του προέδρου του Δικαστηρίου σε συνδιάσκεψη για τον «δικαστικό έλεγχο στην Ευρωπαϊκή Ένωση», στο πλαίσιο προγράμματος το οποίο διοργάνωσε το Ελεγκτικό Συνέδριο με την ευκαιρία της 25ετηρίδας του Ισπανικού Συντάγματος στο El Escorial

4 και 5 Σεπτεμβρίου	Συμμετοχή του Προέδρου του Δικαστηρίου στη διεθνή συνδιάσκεψη «Συνταγματική δικαιοσύνη και ισχύς του νόμου» και παρουσίαση έκθεσης με θέμα «Τα εθνικά συνταγματικά δικαστήρια και το κοινοτικό δίκαιο», με την ευκαιρία της δεκαετηρίδας του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Δημοκρατίας της Λιθουανίας στο Vilnius
11 και 12 Σεπτεμβρίου	Συμμετοχή του Προέδρου του Δικαστηρίου στον εορτασμό της δεκαετηρίδας Ruth Bader Ginsburg στο Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και παρέμβαση σε συζήτηση στρογγυλής τράπεζας με θέμα «Σχέση μεταξύ συνταγματικού δικαίου των Ηνωμένων Πολιτειών και αλλοδαπού συνταγματικού δικαίου», κατόπιν προσκλήσεως του Columbia University στη Νέα Υόρκη
25 και 26 Σεπτεμβρίου	Συμμετοχή αντιπροσωπείας του Δικαστηρίου και του Προέδρου του Πρωτοδικείου στο 3ο Συμπόσιο των ευρωπαίων δικαστών στον τομέα των σημάτων στο Γραφείο Εναρμονίσεως στο πλαίσιο της Εσωτερικής Αγοράς (ΓΕΕΑ) στο Alicante
26 Νοεμβρίου	Συμμετοχή του Προέδρου και του πρώτου γενικού εισαγγελέα του Δικαστηρίου σε συνάντηση με τους μονίμους αντιπροσώπους των κρατών μελών στην Ευρωπαϊκή Ένωση στις Βρυξέλλες
10 Δεκεμβρίου	Συμμετοχή αντιπροσωπείας του Δικαστηρίου σε συζήτηση στρογγυλής τράπεζας για το «το δικαστικό λειτουργήμα και την ανεξαρτησία του στην ευρωπαϊκή δικαιοσύνη», την οποία διοργάνωσε το Ινστιτούτο Ευρωπαϊκών Σπουδών στις Βρυξέλλες

Κεφάλαιο IV

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ

A – Στατιστικά στοιχεία σχετικά με τις δικαιοδοτικές δραστηριότητες του Δικαστηρίου ¹

Γενική δραστηριότητα του Δικαστηρίου

1. Περαιτωθείσες, εισαχθείσες και εκκρεμείς υποθέσεις (1999-2003)

Περαιτωθείσες υποθέσεις

2. Φύση της διαδικασίας (1999-2003)
3. Αποφάσεις, διατάξεις, γνωμοδοτήσεις (2003)
4. Δικάσας σχηματισμός (2003)
5. Αντικείμενο (2003)
6. Διατάξεις επί διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων: έκβαση (2003)
7. Αποφάσεις επί παραβάσεως κράτους μέλους: έκβαση (2003)
8. Διάρκεια της διαδικασίας (1999-2003)

Εισαχθείσες υποθέσεις

9. Φύση της διαδικασίας (1999-2003)
10. Ευθείες προσφυγές — Φύση της προσφυγής ή αγωγής (2003)
11. Ευθείες προσφυγές — Αντικείμενο (2003)
12. Προσφυγές λόγω παραβάσεως κράτους μέλους (1999-2003)

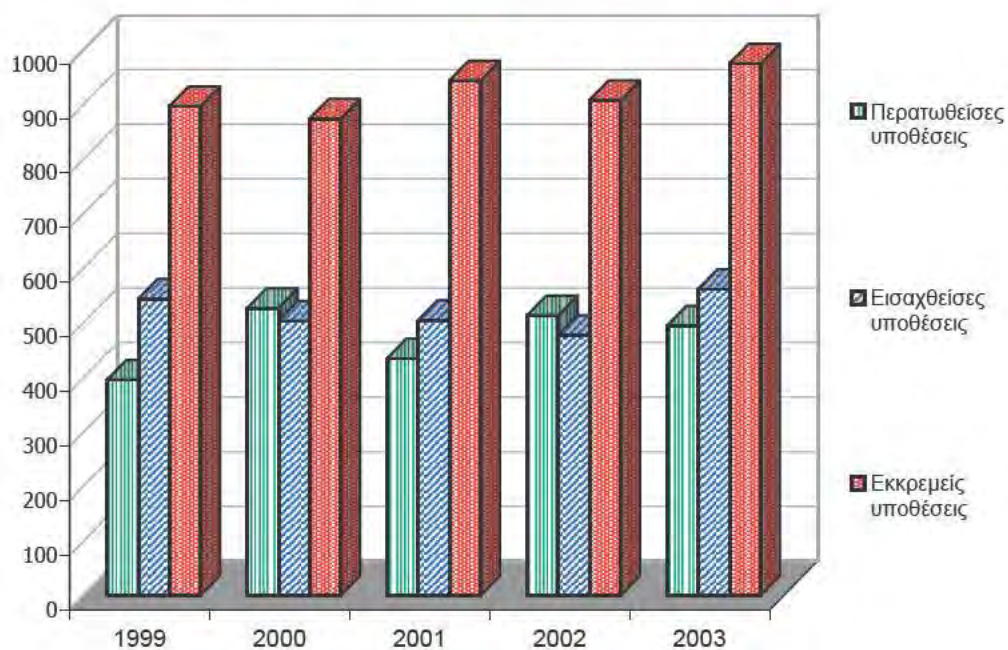
Εκκρεμείς υποθέσεις στις 31 Δεκεμβρίου

13. Φύση της διαδικασίας (1999-2003)
14. Δικάσας σχηματισμός (2003)

Γενική εξέλιξη της δικαιοδοτικής δραστηριότητας (1952-2003)

15. Εισαχθείσες υποθέσεις και αποφάσεις
16. Υποβληθείσες αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως (ανά κράτος μέλος και ανά έτος)
17. Υποβληθείσες αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως (ανά κράτος μέλος και ανά δικαιοδοτικό όργανο)
18. Ασκηθείσες προσφυγές λόγω παραβάσεως κράτους

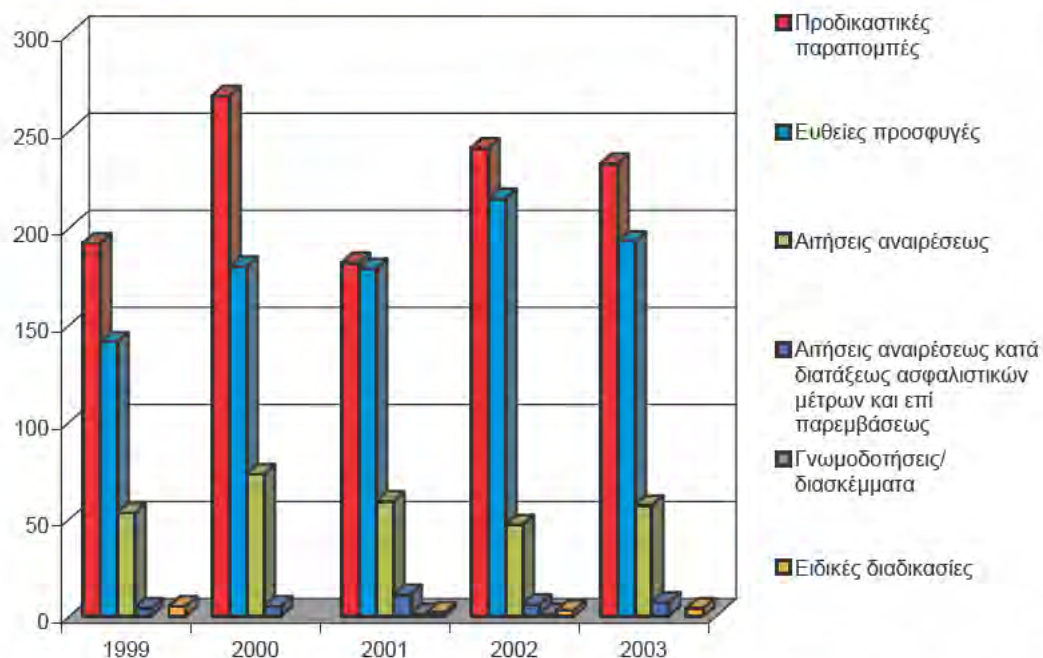
¹ Χάρη στην εισαγωγή νέων λογισμικών κατά το 2002, οι περιλαμβανόμενες στην Έκθεση πεπραγμένων στατιστικές παρουσιάζονται κατά εμφανέστερο τρόπο. Οι περισσότεροι πίνακες και διαγράμματα αναθεωρήθηκαν και βελτιώθηκαν, με κάποιες προσαρμογές. Κατά το μέτρο του δυνατού διατηρήθηκε η συνέχεια με τους πίνακες των προηγούμενων ετών.

*Γενική δραστηριότητα του Δικαστηρίου***1. Περαιτωθείσες, εισαχθείσες και εκκρεμείς υποθέσεις (1999-2003) ¹**

	1999	2000	2001	2002	2003
Περαιτωθείσες υποθέσεις	395	526	434	513	494
Εισαχθείσες υποθέσεις	543	503	504	477	561
Εκκρεμείς υποθέσεις	896	873	943	907	974

¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (ακαθάριστοι αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων μη λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (ένας αριθμός υποθέσεως = μία υπόθεση).

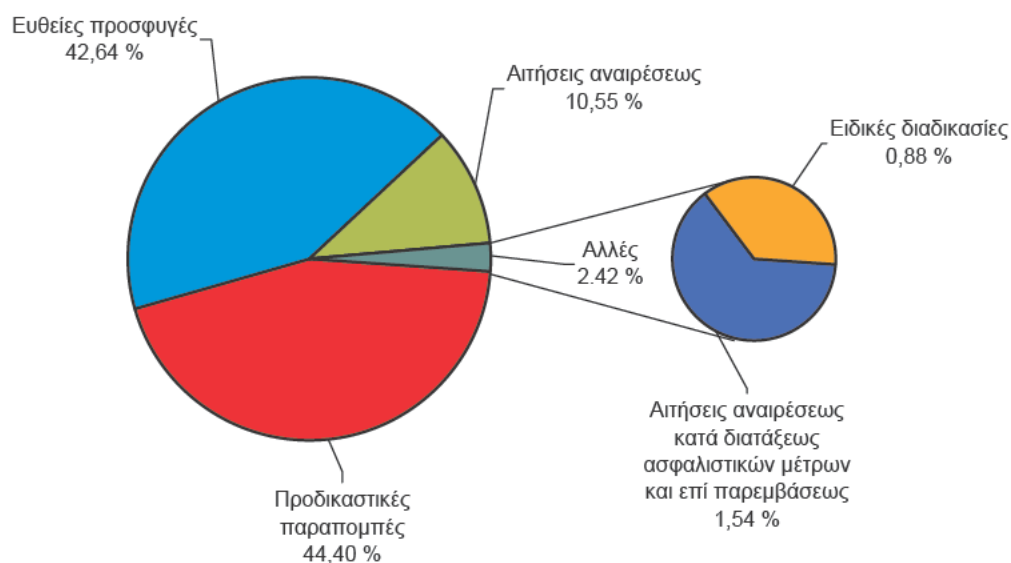
Περατωθείσες υποθέσεις

2. Φύση της διαδικασίας (1999 - 2003) ^{1 2}

	1999	2000	2001	2002	2003
Προδικαστικές παραπομπές	192	268	182	241	233
Ευθείες προσφυγές	141	180	179	215	193
Αιτήσεις αναιρέσεως	53	73	59	47	57
Αιτήσεις αναιρέσεως κατά διατάξεως ασφαλιστικών μέτρων και επί παρεμβάσεως	4	5	11	6	7
Γνωμοδοτήσεις/ διασκέμματα			1	1	
Ειδικές διαδικασίες	5		2	3	4
Σύνολο	395	526	434	513	494

¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (ακαθάριστοι αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων μη λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (ένας αριθμός υποθέσεως = μία υπόθεση).

² Ως «ειδικές διαδικασίες» θεωρούνται: η εκκαθάριση των δικαστικών εξόδων (άρθρο 74 Κανον. Διαδ.)• η αίτηση παροχής του ευεργετήματος πενίας (άρθρο 76 Κανον. Διαδ.)• η ανακοπή ερημοδικίας (άρθρο 94 Κανον. Διαδ.)• η τριτανακοπή (άρθρο 97 Κανον. Διαδ.)• η ερμηνεία αποφάσεως (άρθρο 102 Κανον. Διαδ.)• η αναθεώρηση αποφάσεως (άρθρο 98 Κανον. Διαδ.)• η διόρθωση αποφάσεως (άρθρο 66 Κανον. Διαδ.)• η κατάσχεση εις χείρας τρίτου (Πρωτόκολλο περί προνομίων και ασυλιών)• οι υποθέσεις ασυλίας (Πρωτόκολλο περί προνομίων και ασυλιών).

3. Αποφάσεις, διατάξεις, γνωμοδοτήσεις (2003) ¹

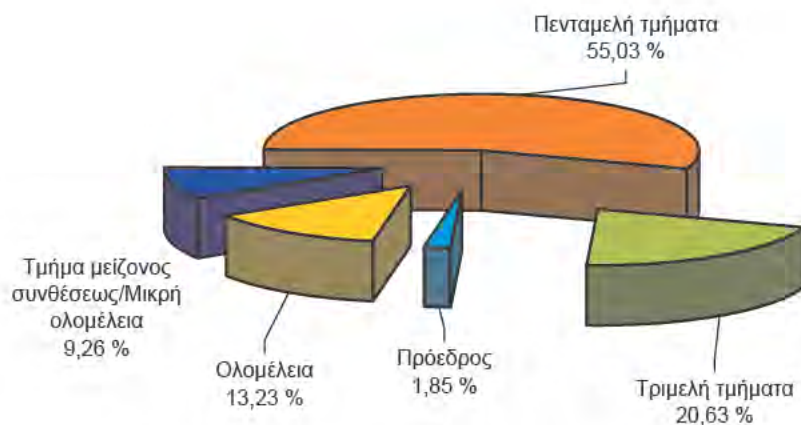
	Αποφάσεις	Διατάξεις δικαιοδοτικού χαρακτήρα ²	Διατάξεις ασφαλιστικών μέτρων ³	Άλλες διατάξεις ⁴	Γνωμοδοτήσεις	Σύνολο
Προδικαστικές παραπομπές	158	14		30		202
Ευθείες προσφυγές	118	1	3	72		194
Αιτήσεις αναιρέσεως	31	11	3	3		48
Αιτήσεις αναιρέσεως κατά διατάξεως ασφαλιστικών μέτρων και επί παρεμβάσεως			6	1		7
Γνωμοδοτήσεις/ διασκέμματα						
Ειδικές διαδικασίες	1	3				4
Σύνολο	308	29	12	106	0	455

¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (καθαροί αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (μία σειρά συνεκδικαζομένων υποθέσεων = μία υπόθεση).

² Διατάξεις δικαιοδοτικού χαρακτήρα περατώνουσες τη δίκη (απαράδεκτο, προδήλως απαράδεκτο...).

³ Διατάξεις εκδοθείσες κατόπιν αιτήσεως υποβληθείσας δυνάμει του άρθρου 185 ή 186 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρων 242 ΕΚ και 243 ΕΚ) ή του άρθρου 187 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 244 ΕΚ) ή των αντιστοίχων διατάξεων των Συνθηκών ΕΑ και ΑΧ ή κατόπιν αιτήσεως αναιρέσεως ασκηθείσας κατά διατάξεως ασφαλιστικών μέτρων ή επί παρεμβάσεως.

⁴ Διατάξεις περατώνουσες τη δίκη με διαγραφή της υποθέσεως, κατάργηση της δίκης ή παραπομπή στο Πρωτοδικείο.

4. Περαιτωθείσες υποθέσεις — Δικάσας σχηματισμός (2003) ¹

	Αποφάσεις/ Γνωμοδοτήσεις	Διατάξεις ²	Σύνολο
Ολομέλεια	48	2	50
Τμήμα μείζονος συνθέσεως/Μικρή Ολομέλεια	35		35
Πενταμελή τμήματα	200	8	208
Τριμελή τμήματα	51	27	78
Πρόεδρος		7	7
Σύνολο	334	44	378

¹ Οι παραπθέμενοι αριθμοί (ακαθάριστοι αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων μη λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (ένας αριθμός υποθέσεως = μία υπόθεση).

² Διατάξεις δικαιοδοτικού χαρακτήρα περατώνουσες τη δίκη (πλην εκείνων που περατώνουν τη δίκη με διαγραφή της υποθέσεως, κατάργηση της δίκης ή παραπομπή στο Πρωτοδικείο).

5. Περαιτωθείσες υποθέσεις — Αντικείμενο (2003) ¹

	Αποφάσεις / Γνωμοδοτήσεις	Διατάξεις ²	Σύνολο
Αλιευτική πολιτική		2	2
Ανταγωνισμός	11	2	13
Αρχές του κοινοτικού δικαίου	7	1	8
Βιομηχανική πολιτική	4		4
Γεωργία	34	3	37
Δίκαιο των επιχειρήσεων	15	2	17
Δικαιοσύνη και εσωτερικές υποθέσεις	2	1	3
Ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων	19		19
Ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων	3		3
Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων	11		11
Ελεύθερη παροχή υπηρεσιών	15		15
Ελευθερία εγκαταστάσεως	9	4	13
Εξωτερικές σχέσεις	5	3	8
Ευρωπαϊκή ιθαγένεια	1		1
Θεσμικό δίκαιο	9	3	12
Ίδιοι πόροι των Κοινοτήτων	1		1
Κοινωνική ασφάλιση των διακινουμένων εργαζομένων	5		5
Κοινωνική πολιτική	4		4
Κοινωνική πολιτική	20		20
Κρατικές ενισχύσεις	14	7	21
Μεταφορές	6		6
Περιβάλλον και καταναλωτές	42	6	48
Πνευματική ιδιοκτησία	4		4
Προνόμια και ασυλίες	1		1
Προσέγγιση των νομοθεσιών	33	1	34
Προσχώρηση νέων κρατών μελών	2		2
Σύμβαση των Βρυξελλών	4		4
Τελωνειακή ένωση	7	1	8
Φορολογία	25	1	26
Συνθήκη ΕΚ	313	37	350
Συνθήκη ΑΧ	14	1	15
Συνθήκη ΕΑ	2		2
Προνόμια και ασυλίες		1	1
Διαδικασία	1	2	3
Υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων	4	3	7
Διάφορα	5	6	11
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	334	44	378

¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (ακαθάριστοι αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων μη λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (ένας αριθμός υποθέσεως = μία υπόθεση).

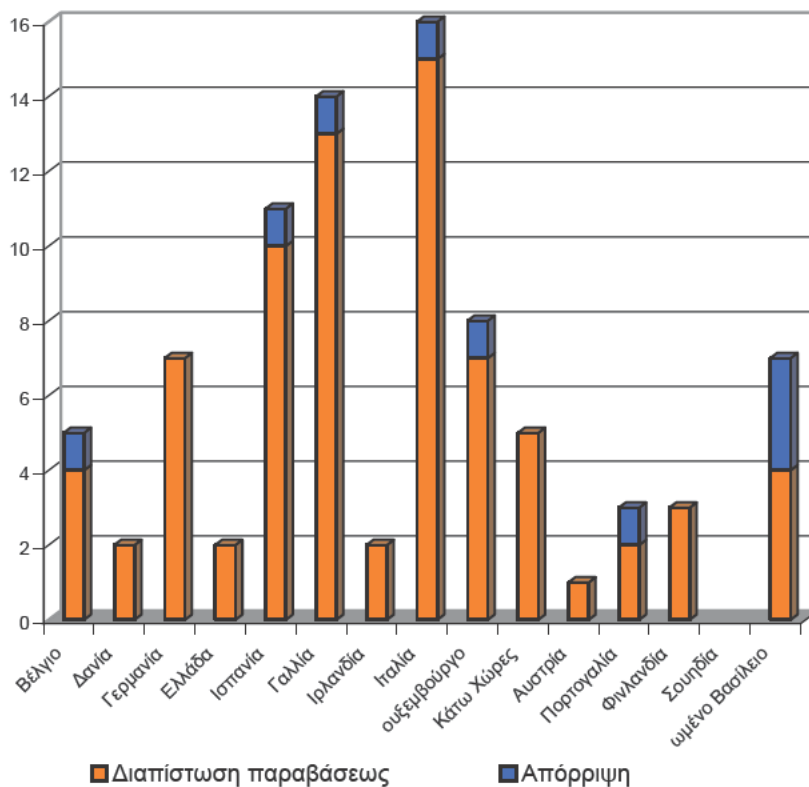
² Διατάξεις δικαιοδοτικού χαρακτήρα περατώνουσες τη δίκη (πλην εκείνων που περατώνουν τη δίκη με διαγραφή της υποθέσεως, κατάργηση της δίκης ή παραπομπή στο Πρωτοδικείο).

6. Διατάξεις επί διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων: έκβαση (2003) ¹

	Αριθμός διαδικασιών ασφαλιστικών μέτρων	Αριθμός αιτήσεων αναιρέσεως κατά διατάξεων ασφαλιστικών μέτρων και επί παρεμβάσεως	Έκβαση	
			Απόρριψη/Επικύρωση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως	Αίτηση δεκτή/Αναίρεση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως
Προσχώρηση νέων κρατών	1		1	
Κρατικές ενισχύσεις	1			1
Ανταγωνισμός		1	1	
Θεσμικό δίκαιο	1	1	2	
Περιβάλλον και καταναλωτές	2	1	2	1
Εξωτερικές σχέσεις		2	2	
Μεταφορές	1			1
Σύνολο Συνθήκης ΕΚ	6	5	8	3
Διάφορα		2	2	
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	6	7	10	3

¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (καθαροί αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (μια σειρά συνεκδικαζομένων υποθέσεων = μία υπόθεση).

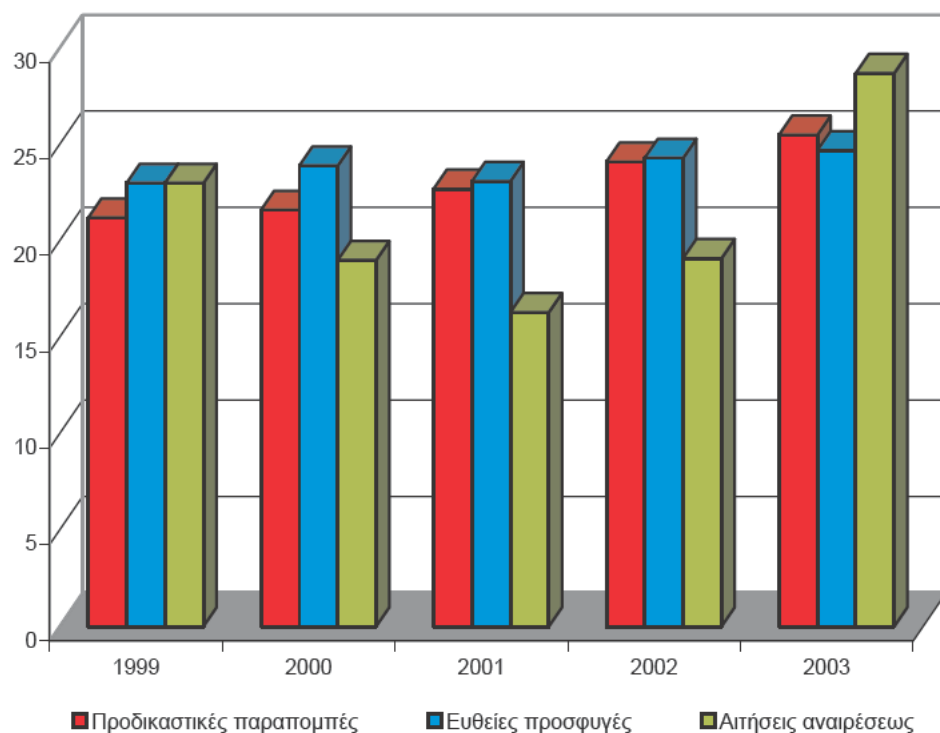
7. Περαιτωθείσες υποθέσεις – Αποφάσεις επί παραβάσεως κράτους μέλους: έκβαση (2003) ¹

	Διαπίστωση παραβάσεως	Απόρριψη	Σύνολο
Βέλγιο	4	1	5
Δανία	2		2
Γερμανία	7		7
Ελλάδα	2		2
Ισπανία	10	1	11
Γαλλία	13	1	14
Ιρλανδία	2		2
Ιταλία	15	1	16
Λουξεμβούργο	7	1	8
Κάτω Χώρες	5		5
Αυστρία	1		1
Πορτογαλία	2	1	3
Φινλανδία	3		3
Σουηδία			
Ηνωμένο Βασίλειο	4	3	7
Σύνολο	77	9	86

¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (καθαροί αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (μία σειρά συνεκδικαζομένων υποθέσεων = μία υπόθεση).

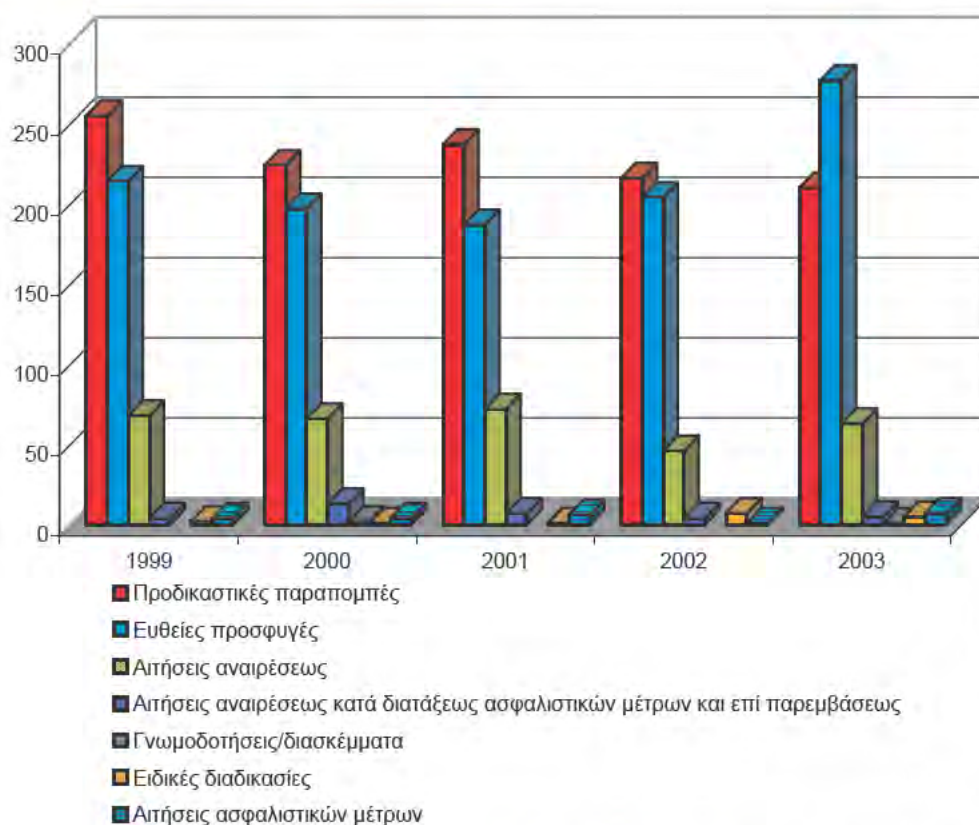
8. Περαιτωθείσες υποθέσεις — Διάρκεια της διαδικασίας (1999 - 2003) ¹ (αποφάσεις και διατάξεις δικαιοδοτικού χαρακτήρα) ²

	1999	2000	2001	2002	2003
Προδικαστικές παραπομπές	21.2	21.6	22.7	24.1	25.5
Ευθείες προσφυγές	23	23.9	23.1	24.3	24.7
Αιτήσεις αναιρέσεως	23	19	16.3	19.1	28.7

¹ Δεν λαμβάνονται υπόψη για τον υπολογισμό της διάρκειας των διαδικασιών: οι υποθέσεις στις οποίες εκδόθηκε μη οριστική απόφαση ή διατάχθηκε απόδειξη• οι γνωμοδοτήσεις και τα διασκέμματα• οι ειδικές διαδικασίες (ήτοι: η εκκαθάριση των δικαστικών εξόδων, η παροχή του ευεργετήματος πενίας, η ανακοπή ερημοδικίας, η τριτανακοπή, η ερμηνεία αποφάσεως, η αναθεώρηση αποφάσεως, η διόρθωση αποφάσεως, η αίτηση κατασχέσεως εις χείρας τρίτου και οι υποθέσεις ασυλίας)• οι υποθέσεις που περατώνονται με την έκδοση διατάξεως περί διαγραφής, καταργήσεως της δίκης, αναπομπής ή παραπομπής στο Πρωτοδικείο• οι διαδικασίες ασφαλιστικών μέτρων καθώς και οι αιτήσεις αναιρέσεως κατά διατάξεων επί αιτήσεων ασφαλιστικών μέτρων ή αιτήσεων παρομβάσεως. Η διάρκεια εκφράζεται σε μήνες και σε δέκατα του μήνα.

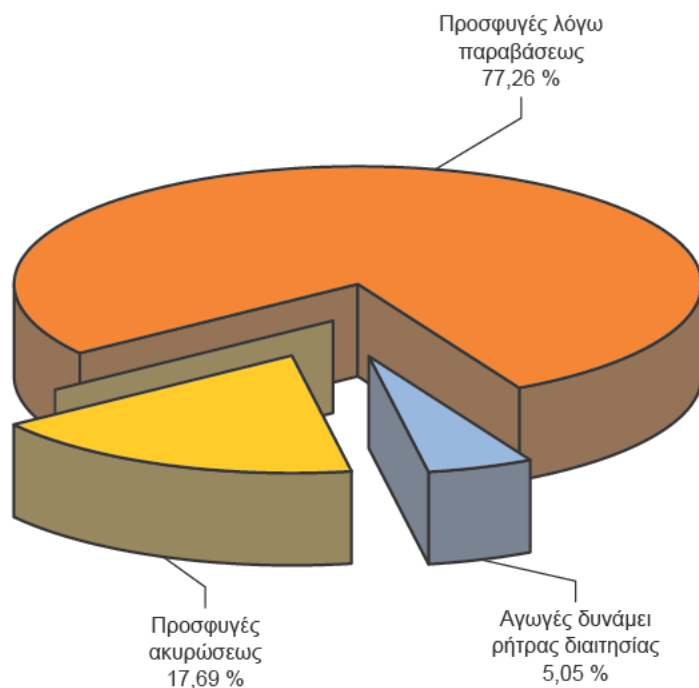
² Όλες οι διατάξεις πλην εκείνων που περατώνουν τη δίκη με διαγραφή της υποθέσεως, κατάργηση της δίκης ή παραπομπή στο Πρωτοδικείο.

Εισαχθείσες υποθέσεις**9. Φύση της διαδικασίας (1999 - 2003) ¹**

	1999	2000	2001	2002	2003
Προδικαστικές παραπομπές	255	224	237	216	210
Ευθείες προσφυγές	214	197	187	204	277
Αιτήσεις αναιρέσεως	68	66	72	46	63
Αιτήσεις αναιρέσεως κατά διατάξεις ασφαλιστικών μέτρων και επί παρεμβάσεως	4	13	7	4	5
Γνωμοδοτήσεις/διασκέμματα		2			1
Ειδικές διαδικασίες	2	1	1	7	5
Σύνολο	543	503	504	477	561
Αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων	4	4	6	1	7

¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (ακαθάριστοι αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων μη λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (ένας αριθμός υποθέσεως = μία υπόθεση).

10. Εισαχθείσες υποθέσεις — Ευθείες προσφυγές — Φύση της προσφυγής ή αγωγής (2003) ¹

Προσφυγές ακυρώσεως	49
Προσφυγές κατά παραλείψεως	
Αγωγές αποζημιώσεως	
Προσφυγές λόγω παραβάσεως	214
Αγωγές δυνάμει ρήτηρας διαιτησίας	14
Σύνολο	277

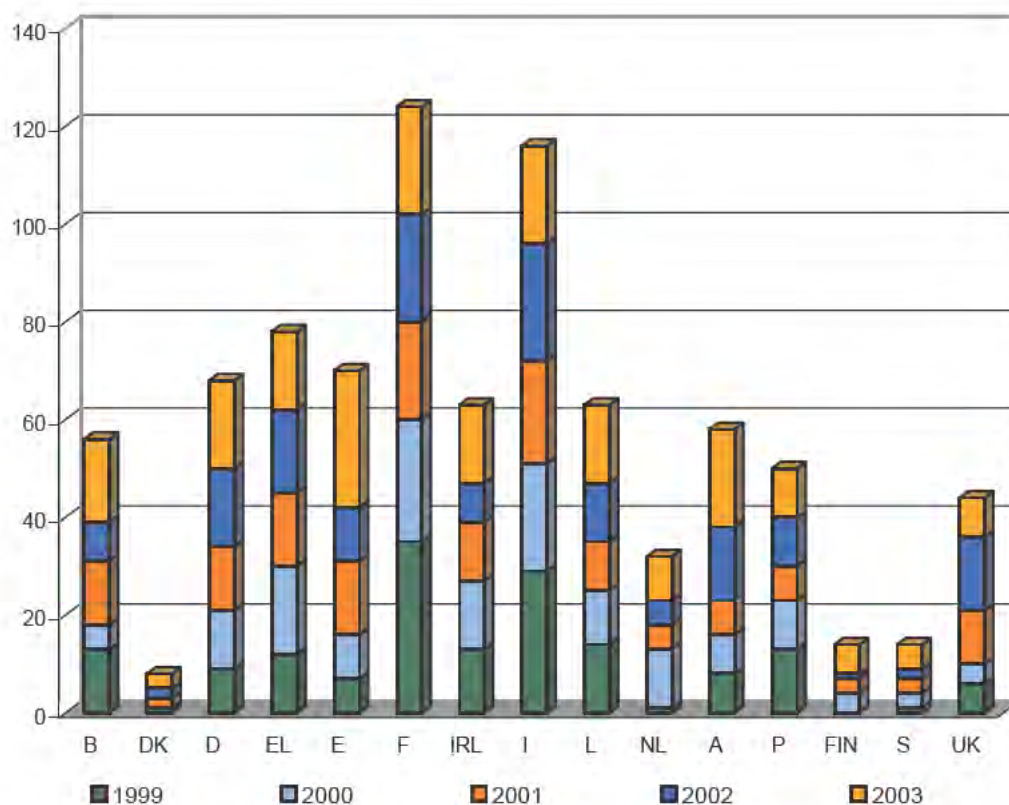
¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (ακαθάριστοι αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων μη λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (ένας αριθμός υποθέσεων = μία υπόθεση).

11. Εισαχθείσες υποθέσεις ¹ – Αντικείμενο (2003) ²

	Ευθείς προσφυ γές	Προδικα στικές παραπο	Αιτήσεις αναίρεσε	Αιτήσεις αναίρεσε ως κατά	Σύνολο	Ειδικές διαδικασ ίες
Σύνδεση υπερποντίων χωρών και εδαφών			3		3	
Οικονομική και νομισματική πολιτική		1			1	
Αλιευτική πολιτική	12	1	2		15	
Ανταγωνισμός	6	6	8	1	21	
Αρχές του κοινοτικού δικαίου		2			2	
Βιομηχανική πολιτική	15	1			16	
Γεωργία	19	22	4		45	
Δίκαιο των επιχειρήσεων	10	19	1		30	
Δικαιοσύνη και εσωτερικές υποθέσεις	1	2	2		5	
Ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων	9	7			16	
Ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων	1	4			5	
Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων	10	12	1		23	
Ελεύθερη παροχή υπηρεσιών	7	6	2		15	
Ελευθερία εγκαταστάσεως	4	8			12	
Εμπορική πολιτική		1			1	
Ενέργεια	1	3			4	
Εξωτερικές σχέσεις		7	4	2	13	1
Έρευνα, πληροφόρηση, εκπαίδευση, στατιστικές	1				1	
Ευρωπαϊκή ιθαγένεια		1			1	
Θεσμικό δίκαιο	21	1	4	1	27	
Ίδιοι πόροι των Κοινοτήτων	2				2	
Κοινό δασμολόγιο		4			4	
Κοινωνική ασφάλιση των διακινουμένων εργαζομένων	1	6			7	
Κοινωνική πολιτική	20	12			32	
Κρατικές ενισχύσεις	14	4	12		30	
Μεταφορές	22	1			23	
Περιβάλλον και καταναλωτές	54	11	3	1	69	
Περιφερειακή πολιτική	7				7	
Πνευματική ιδιοκτησία	2		7		9	
Προσέγγιση των νομοθεσιών	22	28			50	
Προσχώρηση νέων κρατών μελών	1				1	
Σύμβαση των Βρυξελλών		6			6	
Τελωνειακή ένωση	1	7	1		9	
Φορολογία	9	24			33	
Συνθήκη ΕΚ	272	207	54	5	538	1
Συνθήκη ΕΥ	1	3			4	
Συνθήκη ΕΑ	3				3	
Προνόμια και ασυλίες						1
Διαδικασία						4
Κανονισμός υπηρεσιακής καταστάσεως των υπαλλήλων	1		9		10	
Διάφορα	1		9		10	5
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	277	210	63	5	555	6

¹ Δεν λαμβάνονται υπόψη οι αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων.² Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (ακαθάριστοι αριθμοί) αντιπροσωπεύουν σύνολο των υποθέσεων μη λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (ένας αριθμός υποθέσεως = μία υπόθεση).

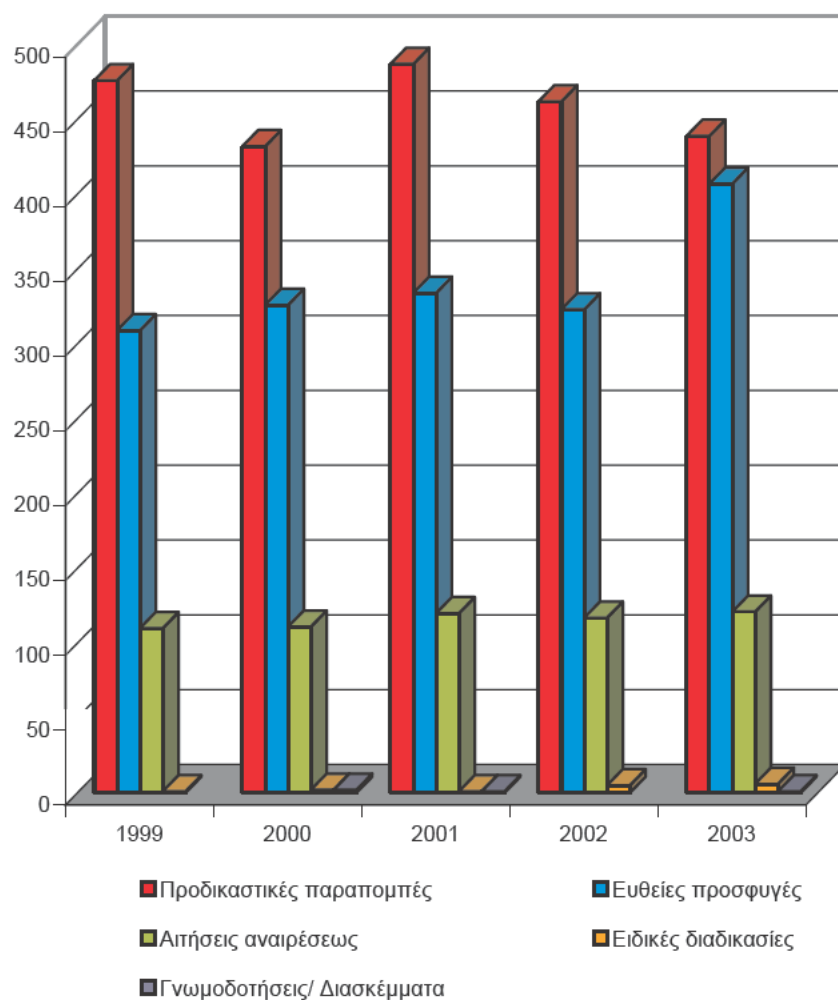
12. Εισαχθείσες υποθέσεις — Προσφυγές λόγω παραβάσεως κράτους μέλους (1999 - 2003) ¹

	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK	ΣΥΝΟΛΟ ²
1999	13	1	9	12	7	35	13	29	14	1	8	13		1	6	162
2000	5		12	18	9	25	14	22	11	12	8	10	4	3	4	157
2001	13	2	13	15	15	20	12	21	10	5	7	7	3	3	11	157
2002	8	2	16	17	11	22	8	24	12	5	15	10	1	2	15	168
2003	17	3	18	16	28	22	16	20	16	9	20	10	6	5	8	214

¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (ακαθάριστοι αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων μη λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (ένας αριθμός υποθέσεως Άρθρα 169, 170, 171, 225 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρα 226 ΕΚ, 227 ΕΚ, 228 ΕΚ και 298 ΕΚ), άρθρα 141, 142, 143 ΕΑ και άρθρο 88 ΑΧ.

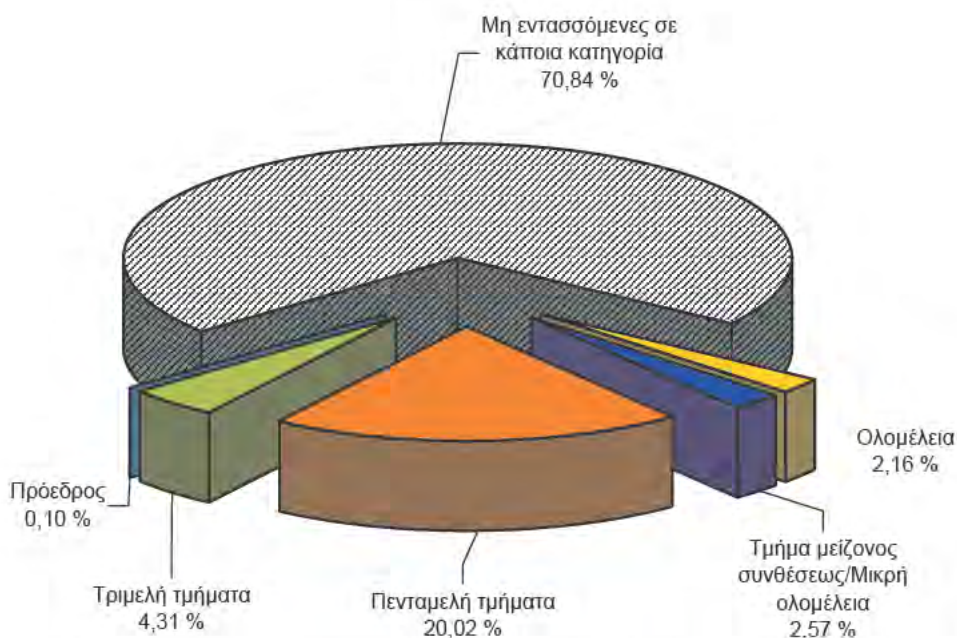
² Στα έτη αυτά δεν περιλαμβάνεται καμία προσφυγή βάσει του άρθρου 170 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 227 ΕΚ).

Εκκρεμείς υποθέσεις στις 31 Δεκεμβρίου ¹**13. Φύση της διαδικασίας (1998 – 2002)**

	1999	2000	2001	2002	2003
Προδικαστικές παραπομπές	476	432	487	462	439
Ευθείες προσφυγές	309	326	334	323	407
Αιτήσεις αναιρέσεως	110	111	120	117	121
Ειδικές διαδικασίες	1	2	1	5	6
Γνωμοδοτήσεις/ Διασκέμματα		2	1		1
Σύνολο	896	873	943	907	974

¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (ακαθάριστοι αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων μη λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (ένας αριθμός υποθέσεως = μία υπόθεση).

14. Εκκρεμείς υποθέσεις στις 31 Δεκεμβρίου – Δικάσας σχηματισμός (2003)

	Ευθείες προσφυγές	Προδικαστικές παραπομπές	Αιτήσεις αναιρέσεως	Λοιπές διαδικασίες	Σύνολο
Μη εντασσόμενες σε κάποια κατηγορία	338	276	74	2	690
Ολομέλεια	5	12	4		21
Τμήμα μείζονος συνθέσεως/Μικρή ολομέλεια	3	19	3		25
Πενταμελή τμήματα	47	110	37	1	195
Τριμελή τμήματα	14	22	3	3	42
Πρόεδρος				1	1
Σύνολο	407	439	121	7	974

¹ Οι παρατιθέμενοι αριθμοί (ακαθάριστοι αριθμοί) αντιπροσωπεύουν το σύνολο των υποθέσεων μη λαμβανομένων υπόψη των περιπτώσεων συνεκδικάσεως λόγω συναφείας (ένας αριθμός υποθέσεως = μία υπόθεση).

Γενική εξέλιξη της δικαιοδοτικής δραστηριότητας (1952 – 2003)**15. Εισαχθείσες υποθέσεις και αποφάσεις**

Έτος	Εισαχθείσες υποθέσεις ¹						Αποφάσεις ²
	Ευθείες προσφυγές ³	Προδικαστικές παραπομπές	Αιτήσεις αναιρέσεως	Αιτήσεις αναιρέσεως κατά διατάξεως ασφαλιστικών μέτρων και επί	Σύνολο	Αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων	
1953	4				4		
1954	10				10		2
1955	9				9	2	4
1956	11				11	2	6
1957	19				19	2	4
1958	43				43		10
1959	47				47	5	13
1960	23				23	2	18
1961	25	1			26	1	11
1962	30	5			35	2	20
1963	99	6			105	7	17
1964	49	6			55	4	31
1965	55	7			62	4	52
1966	30	1			31	2	24
1967	14	23			37		24
1968	24	9			33	1	27
1969	60	17			77	2	30
1970	47	32			79		64
1971	59	37			96	1	60
1972	42	40			82	2	61
1973	131	61			192	6	80
1974	63	39			102	8	63
1975	61	69			130	5	78
1976	51	75			126	6	88
1977	74	84			158	6	100
1978	145	123			268	7	97
1979	1216	106			1322	6	138
1980	180	99			279	14	132
1981	214	108			322	17	128
1982	216	129			345	16	185
1983	199	98			297	11	151
1984	183	129			312	17	165
1985	294	139			433	22	211
1986	238	91			329	23	174
1987	251	144			395	21	208
1988	194	179			373	17	238
1989	246	139			385	20	188
1990 ⁴	222	141	15	1	379	12	193
1991	142	186	13	1	342	9	204
1992	253	162	24	1	440	4	210
1993	265	204	17		486	13	203
1994	128	203	12	1	344	4	188
1995	109	251	46	2	408	3	172
1996	132	256	25	3	416	4	193
1997	169	239	30	5	443	1	242
1998	147	264	66	4	481	2	254
1999	214	255	68	4	541	4	235
2000	199	224	66	13	502	4	273
2001	187	237	72	7	503	5	244
2002	204	216	46	4	470	1	269
2003	278	210	63	5	556	7	308
Σύνολο	7305	5044	563	51	12963	334	6090

¹ Ακαθάριστοι αριθμοί* δεν συμπεριλαμβάνονται οι ειδικές διαδικασίες.² Σε καθαρούς αριθμούς.³ Συμπεριλαμβάνονται οι αιτήσεις γνωμοδότησεως.⁴ 4 Από το 1990 και μετά, οι υπαλληλικές προσφυγές εκδικάζονται από το Πρωτοδικείο.

16. Γενική εξέλιξη της δικαιοδοτικής δραστηριότητας (1961 – 2003)
Υποβληθείσες αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως (ανά κράτος μέλος και ανά έτος) ¹

	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK	Benelux ²	Σύνολο
1961										1							1
1962										5							5
1963									1	5							6
1964								2		4							6
1965			4			2				1							7
1966										1							1
1967	5		11			3			1	3							23
1968	1		4			1		1		2							9
1969	4		11			1			1								17
1970	4		21			2		2		3							32
1971	1		18			6		5	1	6							37
1972	5		20			1		4		10							40
1973	8		37			4		5	1	6							61
1974	5		15			6		5		7					1		39
1975	7	1	26			15		14	1	4					1		69
1976	11		28			8	1	12		14					1		75
1977	16	1	30			14	2	7		9					5		84
1978	7	3	46			12	1	11		38					5		123
1979	13	1	33			18	2	19	1	11					8		106
1980	14	2	24			14	3	19		17					6		99
1981	12	1	41			17		11	4	17					5		108
1982	10	1	36			39		18		21					4		129
1983	9	4	36			15	2	7		19					6		98
1984	13	2	38			34	1	10		22					9		129
1985	13		40			45	2	11	6	14					8		139
1986	13	4	18	2	1	19	4	5	1	16					8		91
1987	15	5	32	17	1	36	2	5	3	19					9		144
1988	30	4	34		1	38		28	2	26					16		179
1989	13	2	47	2	2	28	1	10	1	18		1			14		139
1990	17	5	34	2	6	21	4	25	4	9		2			12		141
1991	19	2	54	3	5	29	2	36	2	17		3			14		186
1992	16	3	62	1	5	15		22	1	18		1			18		162
1993	22	7	57	5	7	22	1	24	1	43		3			12		204
1994	19	4	44		13	36	2	46	1	13		1			24		203
1995	14	8	51	10	10	43	3	58	2	19	2	5		6	20		251
1996	30	4	66	4	6	24		70	2	10	6	6	3	4	21		256
1997	19	7	46	2	9	10	1	50	3	24	35	2	6	7	18		239
1998	12	7	49	5	55	16	3	39	2	21	16	7	2	6	24		264
1999	13	3	49	3	4	17	2	43	4	23	56	7	4	5	22		255
2000	15	3	47	3	5	12	2	50		12	31	8	5	4	26	1	224
2001	10	5	53	4	4	15	1	40	2	14	57	4	3	4	21		237
2002	18	8	59	7	3	8		37	4	12	31	3	7	5	14		216
2003	18	3	43	4	8	9	2	45	4	28	15	1	4	4	22		210
Σύνολο	471	100	1364	74	145	655	44	796	56	582	249	54	34	45	374	1	5044

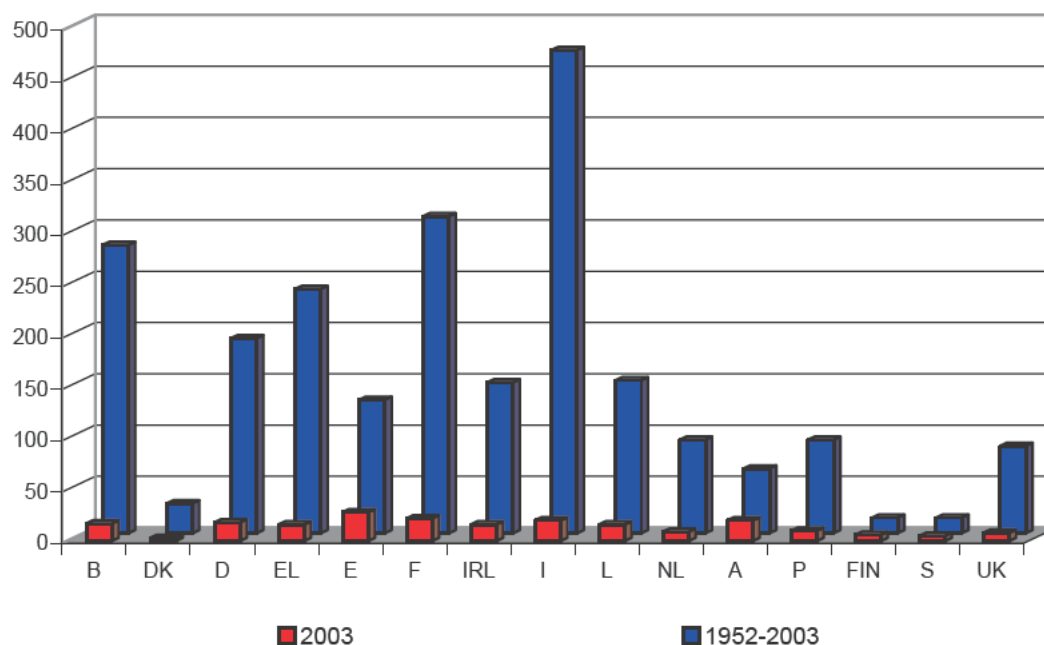
¹ Άρθρα 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 234 ΕΚ), 41 ΑΧ, 150 ΕΑ, Πρωτόκολλο του 1971.

² Υπόθεση C-265/00, Campina Melkunie.

17. Γενική εξέλιξη της δικαιοδοτικής δραστηριότητας (1952 – 2003)
Υποβληθείσες αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως
(ανά κράτος μέλος και ανά δικαιοδοτικό όργανο)

			Σύνολο
Βέλγιο	Cour de cassation	56	471
	Cour d'arbitrage	2	
	Conseil d'État	32	
	Άλλα δικαστήρια	381	
Δανία	Højesteret	19	100
	Άλλα δικαστήρια	81	
Γερμανία	Bundesgerichtshof	87	1364
	Bundesarbeitsgericht	16	
	Bundesverwaltungsgericht	58	
	Bundesfinanzhof	206	
	Bundessozialgericht	69	
	Staatsgerichtshof	1	
	Άλλα δικαστήρια	927	
Ελλάδα	Άρειος Πάγος	4	74
	Συμβούλιο της Επικρατείας	9	
	Άλλα δικαστήρια	61	
Ισπανία	Tribunal Supremo	10	145
	Audiencia Nacional	1	
	Juzgado Central de lo Penal	7	
	Άλλα δικαστήρια	127	
Γαλλία	Cour de cassation	66	655
	Conseil d'État	26	
	Άλλα δικαστήρια	563	
Ιρλανδία	Supreme Court	13	44
	High Court	15	
	Άλλα δικαστήρια	16	
Ιταλία	Corte suprema di Cassazione	77	796
	Consiglio di Stato	43	
	Άλλα δικαστήρια	676	
Λουξεμβούργο	Cour supérieure de justice	10	56
	Conseil d'État	13	
	Cour administrative	4	
	Άλλα δικαστήρια	29	
Κάτω Χώρες	Raad van State	43	582
	Hoge Raad der Nederlanden	123	
	Centrale Raad van Beroep	42	
	College van Beroep voor het Bedrijfsleven	111	
	Tariefcommissie	34	
	Άλλα δικαστήρια	229	
Αυστρία	Verfassungsgerichtshof	4	249
	Oberster Gerichtshof	51	
	Bundesvergabeamt	22	
	Verwaltungsgerichtshof	39	
	Vergabekontrollsenat	3	
	Άλλα δικαστήρια	130	
Πορτογαλία	Supremo Tribunal Administrativo	30	54
	Άλλα δικαστήρια	24	
Φινλανδία	Korkein hallinto-oikeus	10	34
	Korkein oikeus	5	
	Άλλα δικαστήρια	19	
Σουηδία	Högsta Domstolen	4	45
	Marknadsdomstolen	3	
	Regeringsrätten	13	
	Άλλα δικαστήρια	25	
Ηνωμένο Βασίλειο	House of Lords	31	374
	Court of Appeal	27	
	Άλλα δικαστήρια	316	
Benelux	Cour de justice/Gerechtshof	1	1
Σύνολο			5044

¹ Υπόθεση C-265/00, Campina Melkunie.

18. Γενική εξέλιξη της δικαιοδοτικής δραστηριότητας (1952-2003)**Ασκηθείσες προσφυγές λόγω παραβάσεως κράτους ¹**

	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK	Σύνολο
2003	17	3	18	16	28	22	16	20	16	9	20	10	6	5	8	214
1952-2003	281	29	190	238	130	309	147	471	149	91	63	91	15	15	85	2304

Μεταξύ των υποθέσεων που εισήχθησαν κατά της Ισπανίας, συμπεριλαμβάνεται μια προσφυγή βάσει του άρθρου 170 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 227 ΕΚ), ασκηθείσα από το Βέλγιο.

Μεταξύ των υποθέσεων που εισήχθησαν κατά της Γαλλίας, συμπεριλαμβάνεται μια προσφυγή βάσει του άρθρου 170 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 227 ΕΚ), ασκηθείσα από την Ιρλανδία.

Μεταξύ των υποθέσεων που εισήχθησαν κατά του Ηνωμένου Βασιλείου, συμπεριλαμβάνονται δύο προσφυγές βάσει του άρθρου 170 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 227 ΕΚ), ασκηθείσες από τη Γαλλία και την Ισπανία, αντιστοίχως.

¹ Άρθρα 169, 170, 171, 225 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρα 226 ΕΚ, 227 ΕΚ, 228 ΕΚ και 298 ΕΚ), άρθρα 141, 142, 143 ΕΑ και άρθρο 88 ΑΧ.

B — Στατιστικά στοιχεία με τις δικαιοδοτικές δραστηριότητες του Πρωτοδικείου

Γενική δραστηριότητα του Πρωτοδικείου

1. Εισαχθείσες, περατωθείσες, εκκρεμείς υποθέσεις (1995-2003)

Εισαχθείσες υποθέσεις

2. Φύση της διαδικασίας (1999-2003)
3. Φύση της προσφυγής (1999-2003)
4. Αντικείμενο (1999-2003)

Περατωθείσες υποθέσεις

5. Φύση της διαδικασίας (1999-2003)
6. Αντικείμενο (2003)
7. Δικάσας σχηματισμός (2003)
8. Διάρκεια των διαδικασιών σε μήνες (1999-2003)

Υποθέσεις που εκκρεμούν στις 31 Δεκεμβρίου κάθε έτους

9. Φύση της διαδικασίας (1999-2003)
10. Αντικείμενο (1999-2003)

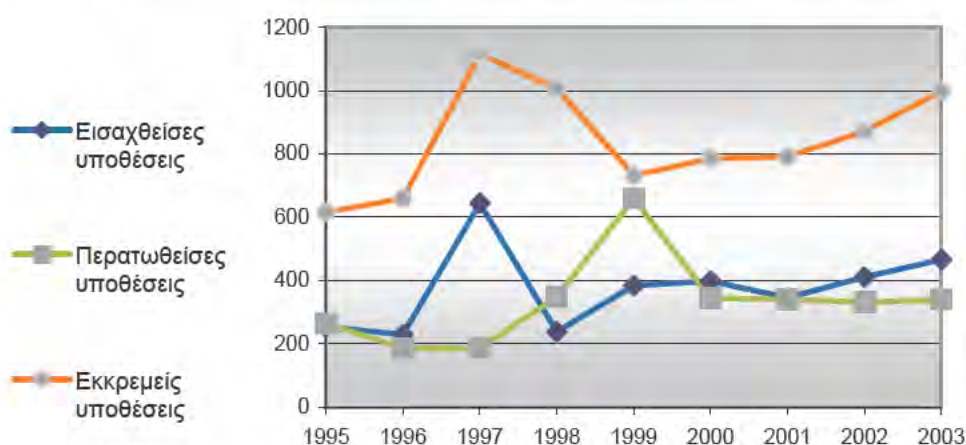
Διάφορα

11. Διατάξεις ασφαλιστικών μέτρων κατά των οποίων ασκήθηκε αναίρεση: έκβαση (2003)
12. Αποφάσεις του Πρωτοδικείου με αντικείμενο αίτηση αναιρέσεως
13. Έκβαση των αιτήσεων αναιρέσεως
14. Γενική εξέλιξη (1989-2003) – Εισαχθείσες, περατωθείσες, εκκρεμείς υποθέσεις

¹ Χάρη στην εισαγωγή νέων λογισμικών κατά το 2002, οι περιλαμβανόμενες στην Έκθεση πεπραγμένων στατιστικές παρουσιάζονται κατά εμφανέστερο τρόπο. Οι περισσότεροι πίνακες και διαγράμματα αναθεωρήθηκαν και βελτιώθηκαν, με κάποιες προσαρμογές. Κατά το μέτρο του δυνατού διατηρήθηκε η συνέχεια με τους πίνακες των προηγούμενων ετών.

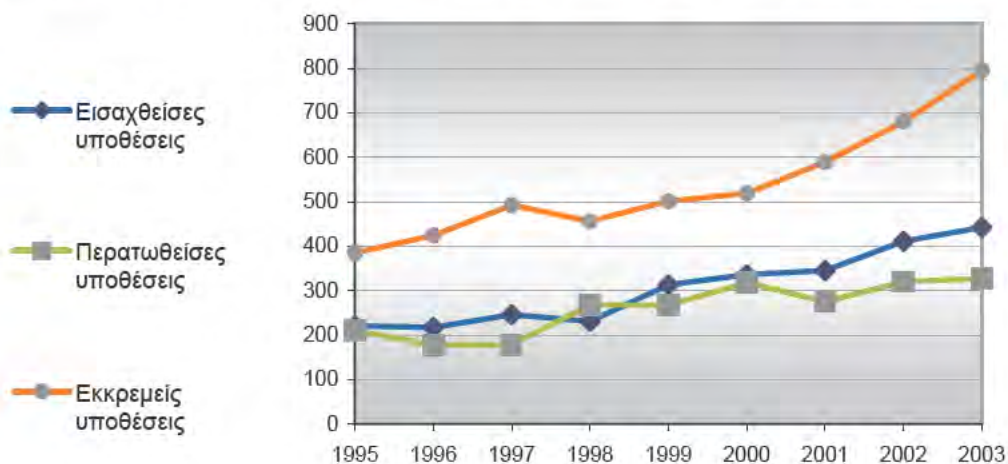
*Γενική δραστηριότητα του Πρωτοδικείου***1. Εισαχθείσες, περατωθείσες, εκκρεμείς υποθέσεις (1995-2003)**

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Εισαχθείσες υποθέσεις	253	229	644	238	384	398	345	411	466
Περατωθείσες υποθέσεις	265	186	186	348	659	344	340	331	339
Εκκρεμείς υποθέσεις	616	659	1117	1007	732	786	792	872	999

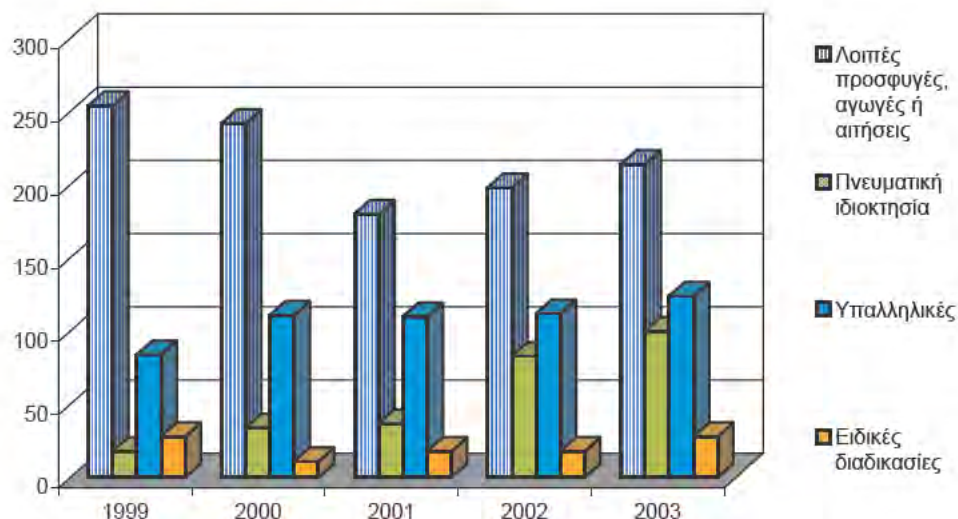

Στον παραπάνω πίνακα, οι αριθμοί συμπεριλαμβάνουν ορισμένες ομάδες ομοίων ή συναφών υποθέσεων που αφορούν ποσοστώσεις γάλακτος, εκτελωνιστές, κρατικές ενισχύσεις στις Κάτω Χώρες υπέρ πρατηρίων υγρών καυσίμων, κρατικές ενισχύσεις στην περιφέρεια Βενετίας, ή υπαλληλικών υποθέσεων. Χωρίς αυτές τις σειρές υποθέσεων, οι αριθμοί είναι οι ακόλουθοι:

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Εισαχθείσες υποθέσεις	221	217	246	231	313	336	345	411	442
Περατωθείσες υποθέσεις	210	178	178	268	267	318	275	320	327
Εκκρεμείς υποθέσεις	385	424	492	456	501	519	589	680	795

2. Εισαχθείσες υποθέσεις

Φύση της διαδικασίας (1999-2003)^{1 2}

	1999	2000	2001	2002	2003
Λοιπές προσφυγές, αγωγές ή αιτήσεις	254	242	180	198	214
Πνευματική ιδιοκτησία	18	34	37	83	100
Υπαλληλικές	84	111	110	112	124
Ειδικές διαδικασίες	28	11	18	18	28
Σύνολο	384	398	345	411	466

1999: Μεταξύ των οποίων 71 υποθέσεις επί κρατικών ενισχύσεων στις Κάτω Χώρες υπέρ πρατηρίων υγρών καυσίμων.

2000: Μεταξύ των οποίων 3 υποθέσεις επί κρατικών ενισχύσεων στις Κάτω Χώρες υπέρ πρατηρίων υγρών καυσίμων και 59 υποθέσεις επί κρατικών ενισχύσεων στην περιφέρεια Βενετίας

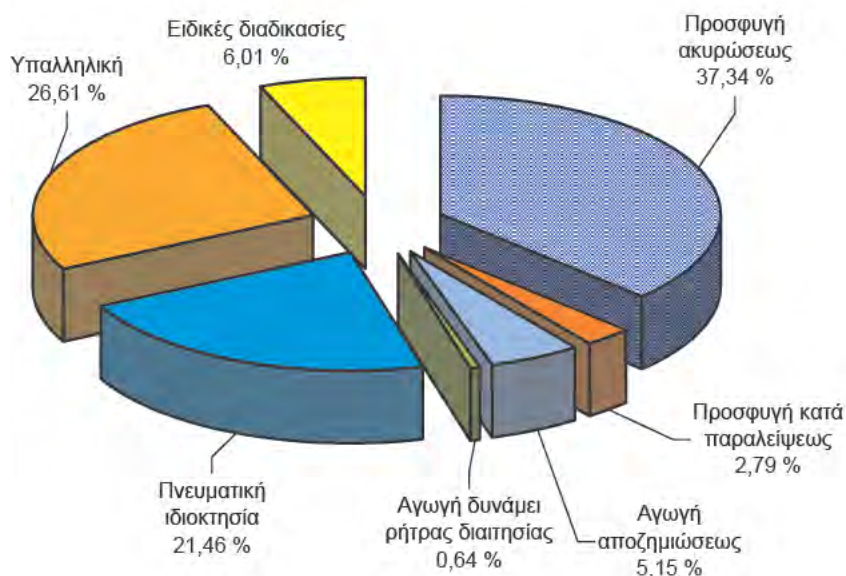
2003: Μεταξύ των οποίων 24 υποθέσεις στον τομέα της αναδιάρθρωσεως του τομέα της αλιείας.

¹ Στον παρόντα πίνακα και στους πίνακες των επομένων σελίδων, η ένδειξη «λοιπές προσφυγές, αγωγές ή αιτήσεις» περιλαμβάνει όλες τις προσφυγές ή αγωγές που ασκήθηκαν από φυσικά ή νομικά πρόσωπα, πλην των προσφυγών υπαλλήλων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των προσφυγών σε θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

² Ως «ειδικές διαδικασίες» (στον παρόντα πίνακα και στους επόμενους πίνΕΚ· άρθρο 122 Κανονισμού Διακес) θεωρούνται: η ανακοπή ερμηδικίας (άρθρο 38 Οργανισμού αδικασίας Πρωτοδικείου)· η τριτανκοπή (άρθρο 39 Οργανισμού ΕΚ· άρθρο 123 Κανονισμού Διαδικασίας Πρωτοδικείου)· η αναθεώρηση αποφάσεως (άρθρο 41 Οργανισμού ΕΚ· άρθρο 125 Κανονισμού Διαδικασίας Πρωτοδικείου)· η ερμηνεία αποφάσεως (άρθρο 40 Οργανισμού ΕΚ· άρθρο 129 Κανονισμού Διαδικασίας Πρωτοδικείου)· η εκκαθάριση των δικαστικών εξόδων (άρθρο 92 Κανονισμού Διαδικασίας Πρωτοδικείου)· η αίτηση παροχής του ευεργετήματος πενίας (άρθρο 94 Κανονισμού Διαδικασίας Πρωτοδικείου)· η διόρθωση αποφάσεως (άρθρο 84 Κανονισμού Διαδικασίας Πρωτοδικείου).

3. Εισαχθείσες υποθέσεις – Φύση της προσφυγής, αγωγής ή αιτήσεως

Κατανομή κατά το 2003

	1999	2000	2001	2002	2003
Προσφυγή ακυρώσεως	220	220	134	171	174
Προσφυγή κατά παραλείψεως	15	6	17	12	13
Αγωγή αποζημιώσεως	19	17	21	13	24
Αγωγή δυνάμει ρήτρας διαιτησίας	1		8	2	3
Πνευματική ιδιοκτησία	18	34	37	83	100
Υπαλληλική	83	110	110	112	124
Ειδικές διαδικασίες	28	11	18	18	28
Σύνολο	384	398	345	411	466

1999: Μεταξύ των οποίων 71 υποθέσεις επί κρατικών ενισχύσεων στις Κάτω Χώρες υπέρ πρατηρίων υγρών καυσίμων.

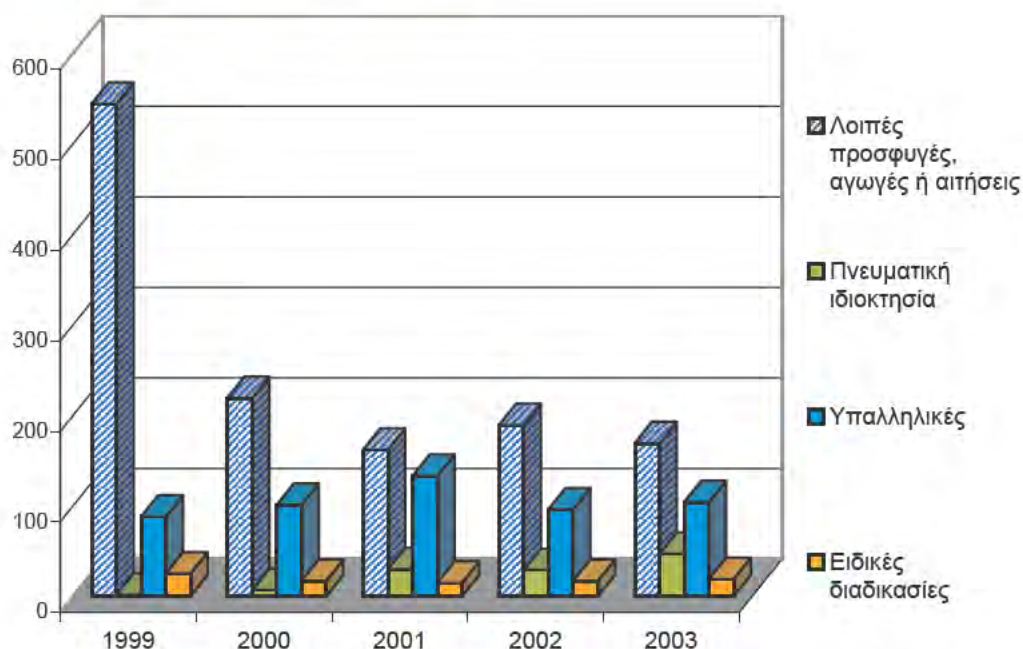
2000: Μεταξύ των οποίων 3 υποθέσεις επί κρατικών ενισχύσεων στις Κάτω Χώρες υπέρ πρατηρίων υγρών καυσίμων και 59 υποθέσεις επί κρατικών ενισχύσεων στην περιφέρεια Βενετίας.

2003: Μεταξύ των οποίων 24 υποθέσεις στον τομέα της αναδιάρθρωσεως του τομέα της αλιείας.

4. Εισαχθείσες υποθέσεις – Αντικείμενο (1999-2003) ¹

	1999	2000	2001	2002	2003
Αλιευτική πολιτική	2	1	3	6	25
Ανταγωνισμός	34	36	39	61	43
Γεωργία	42	23	17	9	11
Δίκαιο των επιχειρήσεων	2	4	6	3	3
Δικαιοσύνη και εσωτερικές υποθέσεις			1	1	
Ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων	10	17	1		
Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων	2	8	3	2	7
Ελεύθερη παροχή υπηρεσιών	1				
Ελευθερία εγκαταστάσεως			1		
Εμπορική πολιτική	5	8	4	5	6
Ενέργεια			2		2
Εξωτερικές σχέσεις	1	8	14	8	10
Εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας			6	3	2
Έρευνα, πληροφόρηση, εκπαίδευση, στατιστικές	1	1	3	1	3
Ευρωπαϊκή ιθαγένεια		2			
Θεσμικό δίκαιο	19	29	12	18	26
Κοινό δασμολόγιο			2	1	
Κοινωνική πολιτική	12	7	1	3	2
Κρατικές ενισχύσεις	100	80	42	51	25
Μεταφορές	2		2	1	1
Περιβάλλον και καταναλωτές	5	14	2	8	13
Περιφερειακή πολιτική	2		1	6	7
Πνευματική ιδιοκτησία	18	34	37	83	101
Πολιτισμός		2	1		
Προσέγγιση των νομοθεσιών			2	1	4
Προσχώρηση νέων κρατών μελών					1
Ρήτρα διαιτησίας			2	1	
Σύνδεση υπερπόντιων χωρών και εδαφών	4	6	6		1
Τελωνειακή ένωση			2	5	5
Υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων			1		
Φορολογία				1	5
Σύνολο Συνθήκης ΕΚ	262	280	213	272	303
Κρατικές ενισχύσεις	6	1	2	1	
Ανταγωνισμός				1	10
Βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα	1		2		1
Σύνολο Συνθήκης ΑΧ	7	1	4	2	11
Θεσμικό δίκαιο	1				
Πυρηνική ενέργεια				1	
Σύνολο Συνθήκης ΕΑ	1			1	
Υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων	86	106	110	112	124
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	356	387	327	387	438

¹ Στον παρόντα πίνακα οι ειδικές διαδικασίες δεν λαμβάνονται υπόψη.

*Περατωθείσες υποθέσεις***5. Φύση της διαδικασίας (1999-2003)**

	1999	2000	2001	2002	2003
Λοιπές προσφυγές, αγωγές ή αιτήσεις	544	219	162	189	169
Πνευματική ιδιοκτησία	2	7	30	29	47
Υπαλληλικές	88	101	133	96	104
Ειδικές διαδικασίες	25	17	15	17	19
Σύνολο	659	344	340	331	339

1999: Στους αριθμούς περιλαμβάνονται 102 υποθέσεις γαλακτοκομικών ποσοστώσεων, 284 αγωγές εκτελωνιστών και 6 υποθέσεις που αφορούν την ανακατάταξη υπαλλήλων.

2000: Στους αριθμούς περιλαμβάνονται 8 υποθέσεις γαλακτοκομικών ποσοστώσεων, 13 αγωγές εκτελωνιστών και 5 υποθέσεις που αφορούν την ανακατάταξη υπαλλήλων.

2001: Στους αριθμούς περιλαμβάνονται 14 υποθέσεις γαλακτοκομικών ποσοστώσεων και 51 υποθέσεις που αφορούν την ανακατάταξη υπαλλήλων.

2002: Στους αριθμούς περιλαμβάνονται 7 υποθέσεις γαλακτοκομικών ποσοστώσεων και 3 υποθέσεις που αφορούν την ανακατάταξη υπαλλήλων.

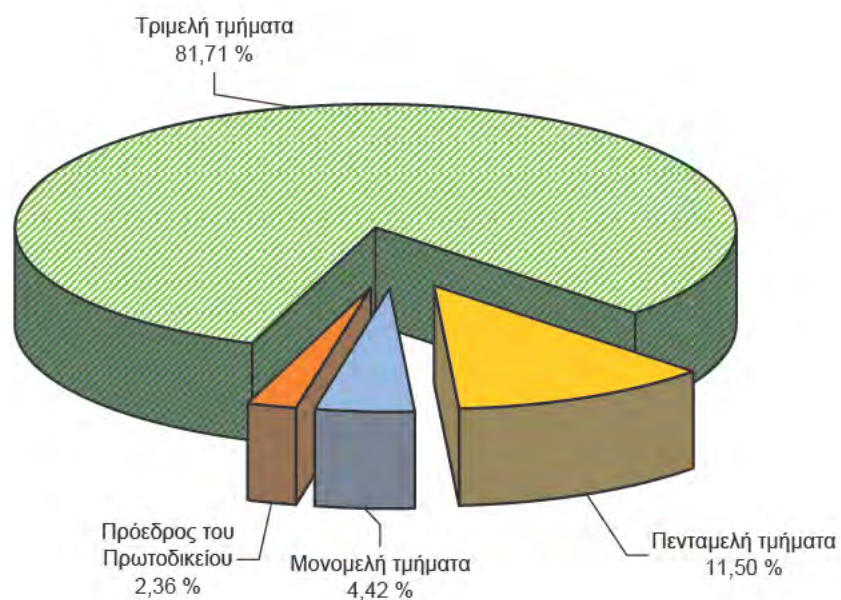
2003: Στους αριθμούς περιλαμβάνονται 4 υποθέσεις γαλακτοκομικών ποσοστώσεων και 8 υποθέσεις επί κρατικών ενισχύσεων στις Κάτω Χώρες υπέρ πρατηρίων υγρών καυσίμων.

6. Περαιτωθείσες υποθέσεις – Αντικείμενο (2003) ¹

	Αποφάσεις	Διατάξεις	Σύνολο
Αλιευτική πολιτική	2		2
Ανταγωνισμός	30	8	38
Γεωργία	14	7	21
Δίκαιο των επιχειρήσεων	2		2
Δικαιοσύνη και εσωτερικές υποθέσεις	1		1
Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων		8	8
Εμπορική πολιτική	2	4	6
Εξωτερικές σχέσεις	5	6	11
Έρευνα, πληροφόρηση, εκπαίδευση, στατιστικές	1	3	4
Θεσμικό δίκαιο	10	10	20
Κοινό δασμολόγιο	2		2
Κοινωνική πολιτική	1		1
Κρατικές ενισχύσεις	7	19	26
Μεταφορές	1	1	2
Περιβάλλον και καταναλωτές	2	7	9
Πνευματική ιδιοκτησία	24	23	47
Πολιτισμός		1	1
Προσέγγιση των νομοθεσιών		1	1
Προσχώρηση νέων κρατών μελών		1	1
Ρήτρα διαιτησίας	1		1
Σύνδεση υπερπόντιων χωρών και εδαφών	1	3	4
Τελωνειακή ένωση	3		3
Φορολογία		5	5
Σύνολο Συνθήκης ΕΚ	109	107	216
Υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων	68	36	104
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	177	143	320

¹ Στον παρόντα πίνακα οι ειδικές διαδικασίες δεν λαμβάνονται υπόψη.

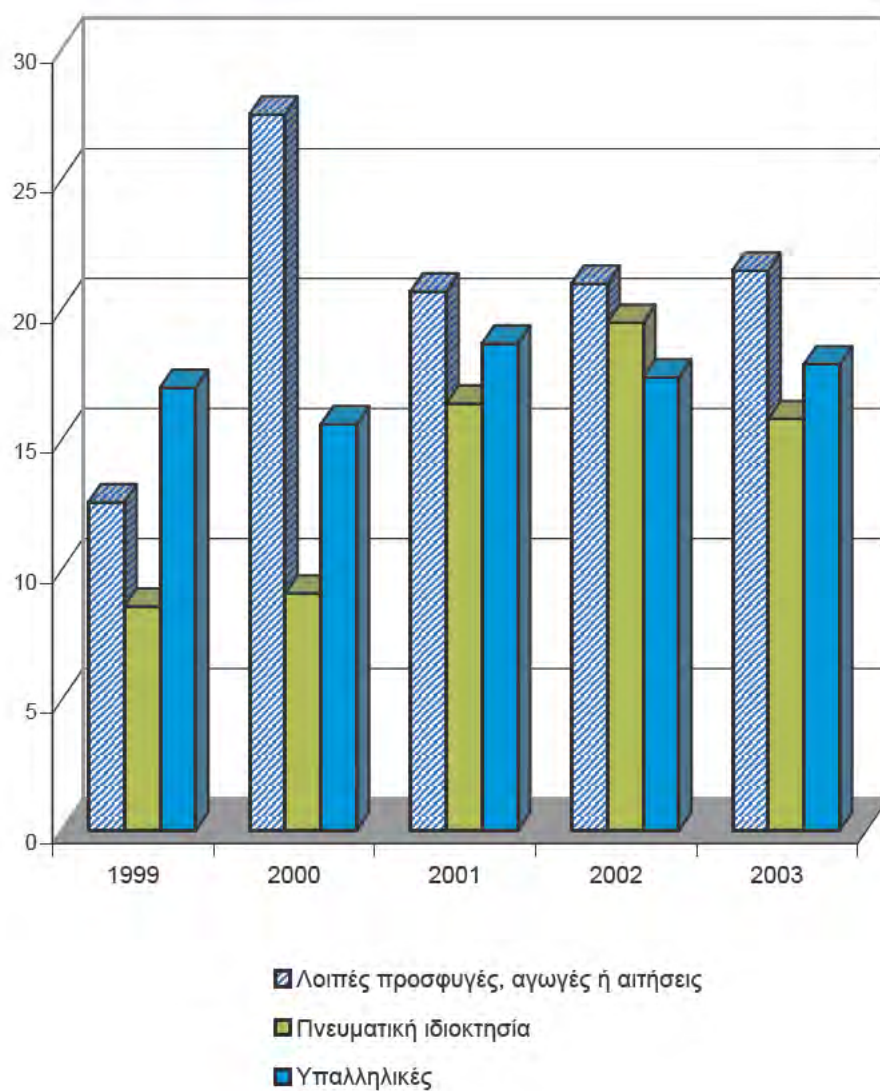
7. Περαιτωθείσες υποθέσεις – Δικάσας σχηματισμός (2003)

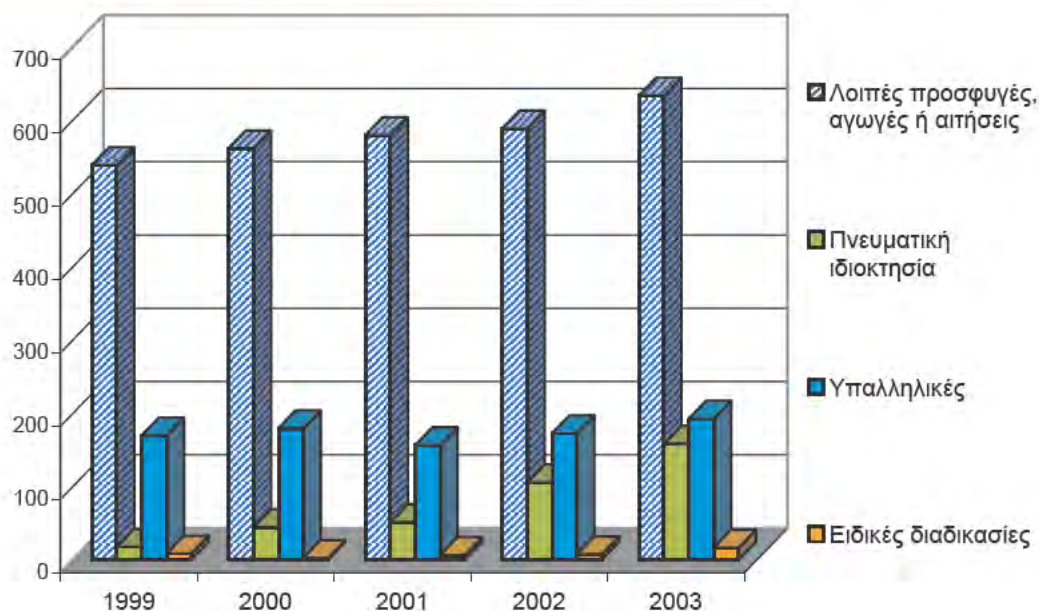
Αποφάσεις και διατάξεις	
Τριμελή τμήματα	277
Πενταμελή τμήματα	39
Μονομελή τμήματα	15
Πρόεδρος του Πρωτοδικείου	8
Σύνολο	339

8. Περαιτωθείσες υποθέσεις – Διάρκεια των διαδικασιών σε μήνες (1999-2003)

(αποφάσεις και διατάξεις)

	1999	2000	2001	2002	2003
Λοιπές προσφυγές, αγωγές ή αιτήσεις	12.6	27.5	20.7	21	21.5
Πνευματική ιδιοκτησία	8.6	9.1	16.4	19.5	15.8
Υπαλληλικές	17	15.6	18.7	17.4	17.9

Υποθέσεις που εκκρεμούν στις 31 Δεκεμβρίου κάθε έτους**9. Φύση της διαδικασίας (1999-2003)**

	1999	2000	2001	2002	2003
Λοιπές προσφυγές, αγωγές ή αιτήσεις	538	561	579	588	633
Πνευματική ιδιοκτησία	17	44	51	105	158
Υπαλληλικές	169	179	156	172	192
Ειδικές διαδικασίες	8	2	6	7	16
Σύνολο	732	786	792	872	999

1999: στους αριθμούς περιλαμβάνονται 88 υποθέσεις γαλακτοκομικών ποσοστώσεων, 13 αγωγές εκτελωνιστών, 71 υποθέσεις κρατικών ενισχύσεων στις Κάτω Χώρες υπέρ πρατηρίων υγρών καυσίμων και 59 υποθέσεις που αφορούν την ανακατάταξη υπαλλήλων.

2000: στους αριθμούς περιλαμβάνονται 80 υποθέσεις γαλακτοκομικών ποσοστώσεων, 74 υποθέσεις κρατικών ενισχύσεων στις Κάτω Χώρες υπέρ πρατηρίων υγρών καυσίμων, 59 υποθέσεις σχετικά με κρατικές ενισχύσεις στην περιφέρεια της Βενετίας και 54 υποθέσεις που αφορούν την ανακατάταξη υπαλλήλων.

2001: στους αριθμούς περιλαμβάνονται 67 υποθέσεις γαλακτοκομικών ποσοστώσεων, 73 υποθέσεις κρατικών ενισχύσεων στις Κάτω Χώρες υπέρ πρατηρίων υγρών καυσίμων, 59 υποθέσεις σχετικά με κρατικές ενισχύσεις στην περιφέρεια της Βενετίας και 3 υποθέσεις που αφορούν την ανακατάταξη υπαλλήλων.

2002: στους αριθμούς περιλαμβάνονται 60 υποθέσεις γαλακτοκομικών ποσοστώσεων, 73 υποθέσεις κρατικών ενισχύσεων στις Κάτω Χώρες υπέρ πρατηρίων υγρών καυσίμων, 59 υποθέσεις σχετικά με κρατικές ενισχύσεις στην περιφέρεια της Βενετίας.

2003: στους αριθμούς περιλαμβάνονται 56 υποθέσεις γαλακτοκομικών ποσοστώσεων, 65 υποθέσεις επί κρατικών ενισχύσεων στις Κάτω Χώρες υπέρ πρατηρίων υγρών καυσίμων, 59 υποθέσεις σχετικά με κρατικές ενισχύσεις στην περιφέρεια της Βενετίας και 24 υποθέσεις στον τομέα της αναδιάρθρωσης του τομέα της αλιείας.

10. Υποθέσεις που εκκρεμούν στις 31 Δεκεμβρίου κάθε έτους – Αντικείμενο (1999-2003)

	1999	2000	2001	2002	2003
Αλιευτική πολιτική	4	8	7	8	31
Ανταγωνισμός	104	79	96	114	119
Γεωργία	140	144	114	95	85
Δίκαιο των επιχειρήσεων	4	4	6	5	6
Δικαιοσύνη και εσωτερικές υποθέσεις			1	1	
Ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων		2	3	1	1
Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων			1	3	2
Ελεύθερη παροχή υπηρεσιών	1				
Ελευθερία εγκαταστάσεως	1	5	2		
Εμπορική πολιτική	25	16	15	14	14
Ενέργεια			2	2	4
Εξωτερικές σχέσεις	7	9	21	23	22
Εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας	2	3	3	9	11
Έρευνα, πληροφόρηση, εκπαίδευση, στατιστικές	1	1	4	3	2
Ευρωπαϊκή ιθαγένεια		1			
Θεσμικό δίκαιο	34	27	20	27	32
Κοινό δασμολόγιο	2	3	2	3	
Κοινωνική πολιτική	15	4	3	4	5
Κρατικές ενισχύσεις	131	176	207	227	226
Μεταφορές	3	1	3	2	1
Περιβάλλον και καταναλωτές	8	15	17	13	17
Περιφερειακή πολιτική	5		1	6	13
Πνευματική ιδιοκτησία	17	44	51	105	159
Πολιτισμός		2	3	1	
Προσέγγιση των νομοθεσιών			2	1	4
Ρήτρα διαιτησίας	2		2	3	2
Σύνδεση υπερπόντιων χωρών και εδαφών	6	11	15	9	6
Τελωνειακή ένωση	24	33	20	7	10
Υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων		2	2	1	
Φορολογία				1	1
Σύνολο Συνθήκης ΕΚ	536	590	623	688	773
Κρατικές ενισχύσεις	9	7	6	3	3
Ανταγωνισμός	6	6		1	11
Βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα	1	1	2	2	3
Σύνολο Συνθήκης ΑΧ	16	14	8	6	17
Θεσμικό δίκαιο	1	1			1
Σύνολο Συνθήκης ΕΑ	1	1			1
Υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων	171	179	155	171	192
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	724	784	786	865	983

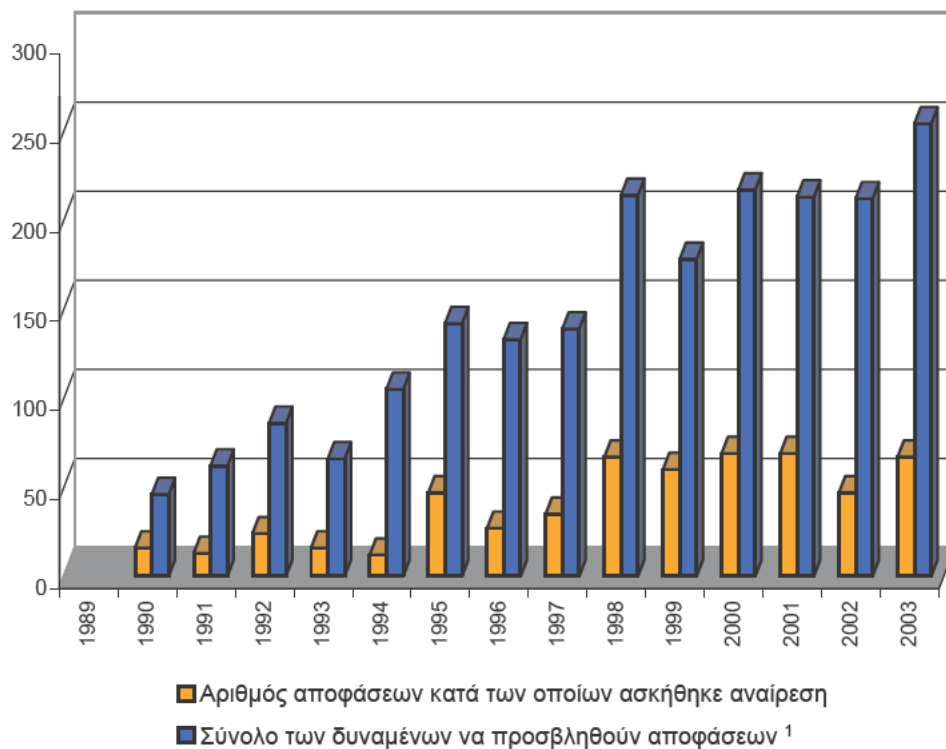
¹ Στον παρόντα πίνακα, δεν λαμβάνονται υπόψη οι ειδικές διαδικασίες.

Διάφορα**11. Εκδοθείσες διατάξεις ασφαλιστικών μέτρων: έκβαση (2003)**

	Εισαχθείσες διατάξεις ασφαλιστικών μέτρων	Περατωθείσες διατάξεις ασφαλιστικών μέτρων	Έκβαση ¹	
			Απόρριψη	Αίτηση δεκτή
Ανταγωνισμός	13	7	5	1
Γεωργία	1	1	1	
Εξωτερικές σχέσεις	3	3	2	
Εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας	1	1	1	
Έρευνα, πληροφόρηση, εκπαίδευση, στατιστικές	2	3	1	
Κρατικές ενισχύσεις	3	4		3
Περιβάλλον και καταναλωτές	3	1	1	
Προσέγγιση των νομοθεσιών	1	1	1	
Προσχώρηση νέων κρατών μελών	1	1		
Φορολογία	1			
Σύνολο Συνθήκης ΕΚ	29	22	7	3
Υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων	10	9	5	
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	39	31	12	3

¹ Στον παρόντα πίνακα δεν υπολογίζονται οι διαδικασίες ασφαλιστικών μέτρων που περατώθηκαν με διαγραφή ή με κατάργηση της δίκης.

12. Διάφορα – Αποφάσεις του Πρωτοδικείου κατά των οποίων ασκήθηκε αναίρεση

	Αριθμός αποφάσεων κατά των οποίων ασκήθηκε αναίρεση	Σύνολο των δυναμένων να προσβληθούν αποφάσεων ¹
1989		
1990	16	46
1991	13	62
1992	24	86
1993	16	66
1994	12	105
1995	47	142
1996	27	133
1997	35	139
1998	67	214
1999	60	178
2000	69	217
2001	69	213
2002	47	212
2003	67	254

¹ Το σύνολο των δυναμένων να προσβληθούν αποφάσεων και διατάξεων — απαραδέκτου, περί λήψεως ασφαλιστικών μέτρων, περί καταργήσεως της δίκης, περί απορρίψεως αιτήσεως παρεμβάσεως — για τις οποίες η προθεσμία ασκήσεως αναίρεσεως έληξε ή κατά των οποίων ασκήθηκε αναίρεση.

13. Διάφορα – Έκβαση των αιτήσεων αναιρέσεως

(αποφάσεις και διατάξεις)

	Απόρριψη αιτήσεως	Ολική ή μερική εξαφάνιση χωρίς αναπομπή	Ολική ή μερική εξαφάνιση με αναπομπή	Διαγραφή/ κατάργηση της δίκης	Σύνολο
Αλιευτική πολιτική	2				2
Ανταγωνισμός	4	4		2	10
Αρχές του κοινοτικού δικαίου		1			1
Βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα	6	1	1		8
Γεωργία	6				6
Δικαιοσύνη και εσωτερικές υποθέσεις	1				1
Εμπορική πολιτική	1	3			4
Εξωτερικές σχέσεις	2				2
Θεσμικό δίκαιο	3		1	2	6
Κρατικές ενισχύσεις	9	1	3		13
Περιβάλλον και καταναλωτές	1	1			2
Πνευματική ιδιοκτησία	1		1		2
Υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων	5		1	1	7
Σύνολο	41	11	7	5	64

14. Διάφορα – Γενική εξέλιξη (1989-2003)**Εισαχθείσες, περατωθείσες, εκκρεμείς υποθέσεις ¹**

	Εισαχθείσες υποθέσεις	Περατωθείσες υποθέσεις	Υποθέσεις που εκκρεμούν στις 31 Δεκεμβρίου
1989	169	1	168
1990	59	82	145
1991	95	67	173
1992	123	125	171
1993	596	106	661
1994	409	442	628
1995	253	265	616
1996	229	186	659
1997	644	186	1117
1998	238	348	1008
1999	384	659	732
2000	398	344	786
2001	345	340	792
2002	411	331	872
2003	466	339	999
Σύνολο	4819	3821	

Χωρίς τις ομάδες ομοίων ή συναφών υποθέσεων (βλ. πίνακα « 1. Εισαχθείσες, περατωθείσες, εκκρεμείς υποθέσεις (1995-2003) »), οι αριθμοί είναι οι ακόλουθοι.

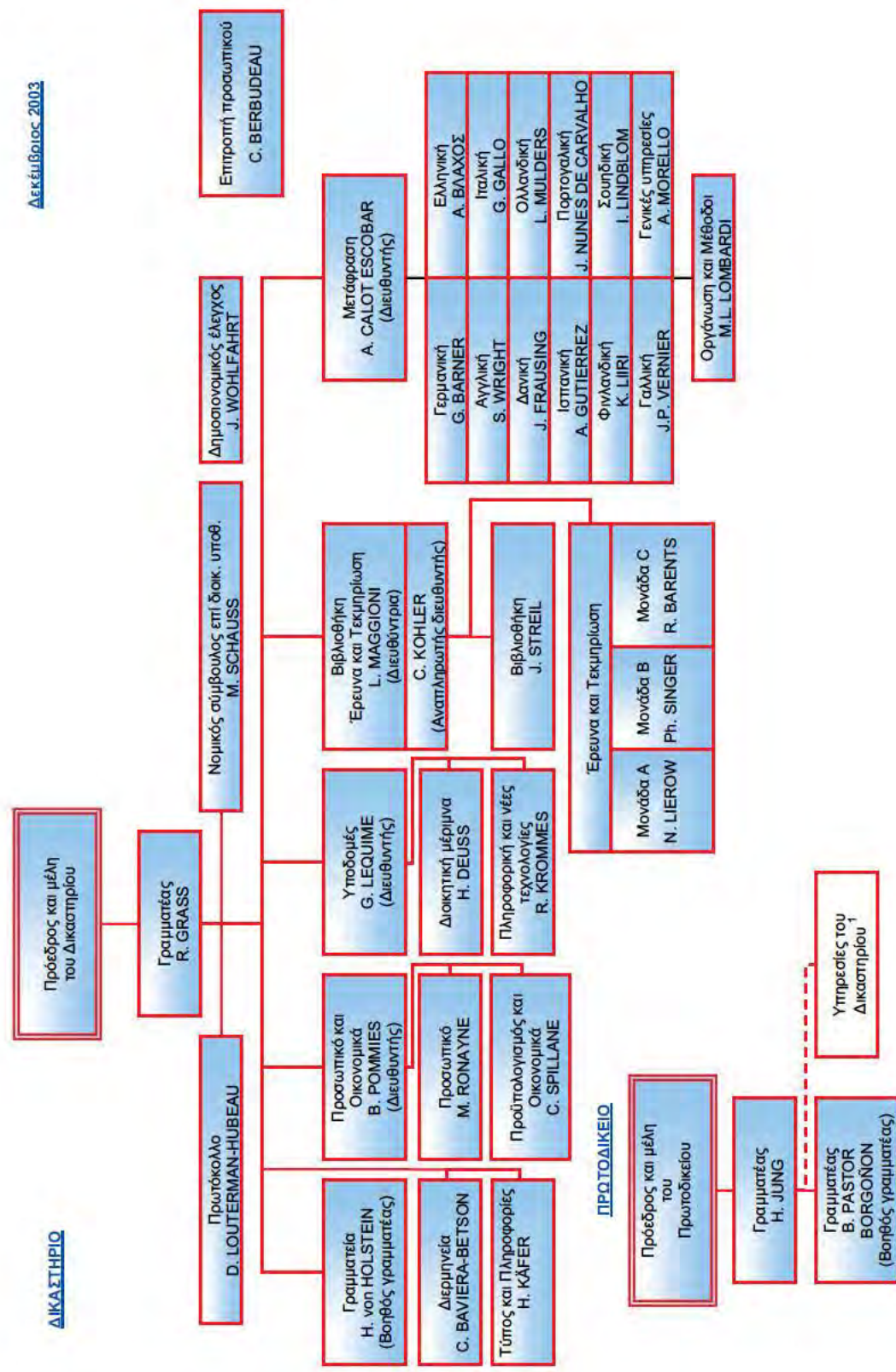
	Εισαχθείσες υποθέσεις	Περατωθείσες υποθέσεις	Εκκρεμείς υποθέσεις
1993	201	106	266
1994	236	128	374
1995	221	210	385
1996	217	178	424
1997	246	178	492
1998	231	268	455
1999	313	267	501
2000	336	318	519
2001	345	275	589
2002	411	320	680
2003	442	327	795

¹ 1989: 153 εκκρεμείς υποθέσεις αναπεμφθείσες από το Δικαστήριο.

1993: 451 εκκρεμείς υποθέσεις αναπεμφθείσες από το Δικαστήριο.

1994: 14 εκκρεμείς υποθέσεις αναπεμφθείσες από το Δικαστήριο.

Συνοπτικό οργανόγραμμα

¹ Κατά το άρθρο 52 του Πρωτοκόλλου περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου, «οι υπάλληλοι και το λοιπό προσωπικό του Δικαστηρίου παρέχουν τις υπηρεσίες τους στο Πρωτοδικείο για τη διασφάλιση της λειτουργίας του».

Στοιχεία του Δικαστηρίου

Τα στοιχεία του Δικαστηρίου είναι τα εξής:

Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

Ταχυδρομική διεύθυνση:	L-2925 Luxembourg
Αριθ. τηλεφώνου:	(00352) 4301.1
Αριθ. Telex Γραμματείας:	2510 CURIA LU
Τηλεγραφική διεύθυνση:	CURIA
Telefax Δικαστηρίου:	(00352) 4303.2600
Telefax Τμήματος Τύπου και Πληροφοριών:	(00352) 4303.2500
Telefax Τμήματος Διοικητικής Μέριμνας — Γραφείο εκδόσεων:	(00352) 4303.2650
Το Δικαστήριο στο Internet:	www.curia.eu.int

Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

Έκθεση πεπραγμένων 2003 — Σύνοψη των εργασιών του Δικαστηρίου και του Πρωτοδικείου
των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

2004 — 269 σ. — 21 x 29,7 cm

ISBN 92-829-0702-3

